

CA INTERMEDIATE • PAPER 4 • COST AND MANAGEMENT
ACCOUNTING

Scanner Notes 2.0

विषयवार • ऑक्टोबर 2026 आवृत्ती • मराठी

15 प्रकरणे • 15 Units • 120 विषय • 533 वर्गीकृत प्रश्न

आधार: ICAI Study Material आणि Scanner, Cost and Management Accounting 2026 October Edition (V1)

ही पुस्तिका कशी काम करते

प्रत्येक विषयात आधी “Read first” ओळीत सांगितलेले Study Material चे भाग वाचा. त्यानंतर skill bands वर क्रमाने खाली उतरा — प्रत्येक band परीक्षकाने त्या विषयावर प्रत्यक्षात वापरलेल्या कौशल्याचे नाव सांगते, आणि त्याच पातळीवर सराव करण्यासाठी Scanner मधील नेमके प्रश्न देते.

अनुक्रमणिकेनंतर येणारा भाग — **या नोट्सचा वापर कसा करावा** — प्रश्न-ओळ, ICAI ची Manner of Assessment, आणि skill mix मुळे तयारीत काय बदलले पाहिजे, हे सर्व समजावून सांगतो. सुरुवात करण्यापूर्वी तो एकदा अवश्य वाचा.

अनुक्रमणिका

या नोट्सचा वापर कसा करावा.....	6
विषय क्रमवारी — परीक्षा भारांक मार्गदर्शक.....	9
प्रकरण 1: Cost and Management Accounting ची ओळख (महत्त्व: B).....	16
विषय 1: अर्थ आणि व्याख्या [Meaning and Definition] — concept base.....	16
विषय 2: Cost Accounting ची उद्दिष्टे [Objectives of Cost Accounting].....	17
विषय 3: Cost Accounting ची व्याप्ती [Scope of Cost Accounting].....	18
विषय 4: Cost and Management Accounting चा इतर संबंधित शाखांशी संबंध [Relationship of Cost and Management Accounting with other related disciplines].....	19
विषय 5: Cost and Management Accounting ची भूमिका आणि कार्ये [Role and Functions of Cost and Management Accounting] — concept base.....	20
विषय 6: Cost and Management Accounting चे वापरकर्ते [Users of Cost and Management Accounting].....	21
विषय 7: चांगल्या Cost Accounting System ची आवश्यक तत्वे [Essentials of a Good Cost Accounting System].....	22
विषय 8: Costing System ची उभारणी [Installation of Costing System].....	23
विषय 9: Information Technology (IT) चा वापर करून Cost Accounting [Cost Accounting with the use of Information Technology (IT)].....	24
विषय 10: Cost Objects.....	26
विषय 11: Responsibility Centres.....	27
विषय 12: Cost Accounting च्या मर्यादा [Limitations of Cost Accounting] — concept base.....	29
विषय 13: Costs चे वर्गीकरण [Classification of Costs].....	30
विषय 14: Costing च्या पद्धती [Methods of Costing].....	32
विषय 15: Costing ची तंत्रे [Techniques of Costing].....	34
प्रकरण 2: Material Cost (महत्त्व: B).....	36
विषय 1: Material Control — concept base.....	36
विषय 2: Materials खरेदीची प्रक्रिया [Materials Procurement Procedure].....	37
विषय 3: Materials च्या आवेचे मूल्यांकन [Valuation of Materials Receipt].....	38
विषय 4: Material चा साठा आणि नोंदी [Material Storage & Records].....	39
विषय 5: Inventory Control.....	40
विषय 6: संख्यात्मक पातळ्या ठरवून Inventory Control [Inventory Control by Setting Quantitative Levels].....	41
विषय 7: Inventory Stock Out — concept base.....	44
विषय 8: Just in Time (JIT) Inventory Management.....	44
विषय 9: सापेक्ष वर्गीकरणाच्या आधारे Inventory Control [Inventory Control on the basis of Relative Classifications].....	45
विषय 10: Ratio Analysis चा वापर [Using Ratio Analysis].....	47
विषय 11: प्रत्यक्ष नियंत्रण [Physical Control] — concept base.....	48
विषय 12: Material Issues चे मूल्यांकन [Valuation of Material Issues].....	49
विषय 13: Returns आणि Shortages चे मूल्यांकन [Valuation of Returns and Shortages] — concept base.....	51
विषय 14: Materials च्या normal आणि abnormal loss ची हाताळणी [Treatment of Normal and Abnormal Loss of Materials].....	52
विषय 15: Materials चा वापर [Consumption of Materials].....	53
प्रकरण 3: Employee Cost आणि Direct Expenses (महत्त्व: A).....	55
विषय 1: Employee (Labour) Cost — concept base.....	55
विषय 2: Employee (Labour) Cost Control.....	56
विषय 3: हजेरी आणि Payroll च्या प्रक्रिया [Attendance and Payroll Procedures].....	56

विषय 4: Idle Time.....	57
विषय 5: Overtime.....	59
विषय 6: Labour Utilisation — concept base.....	61
विषय 7: Wage Payment आणि Incentives च्या पद्धती (Time Based) [Systems of Wage Payment and Incentives (Time Based)].....	61
विषय 8: Wage Payment आणि Incentives च्या पद्धती (Premium Bonus Method) [Systems of Wage Payment and Incentives (Premium Bonus Method)].....	62
विषय 9: Wages चे Absorption [Absorption of Wages].....	65
विषय 10: Efficiency Rating च्या प्रक्रिया [Efficiency Rating Procedures].....	65
विषय 11: Employee (Labour) Turnover.....	66
विषय 12: Direct Expenses — concept base.....	69
प्रकरण 4: Overheads — Absorption Costing Method (महत्त्व: C).....	70
विषय 1: Overheads चे वर्गीकरण [Classification of Overheads].....	70
विषय 2: Manufacturing Overheads चे Accounting आणि नियंत्रण [Accounting and Control of Manufacturing Overheads] — concept base.....	71
विषय 3: Overheads च्या वाटपाचे steps [Steps for Distribution of Overheads].....	72
विषय 4: वेगवेगळ्या Products किंवा Jobs वर Overheads च्या absorption च्या पद्धती [Methods of Absorbing Overheads to Various Products or Jobs].....	74
विषय 5: Overhead Rates चे प्रकार [Types of Overhead Rates].....	75
विषय 6: Cost Accounting मध्ये under-absorbed आणि over-absorbed overheads ची हाताळणी [Treatment of Under-Absorbed and Over-Absorbed Overheads in Cost Accounting].....	78
विषय 7: Administrative Overheads चे Accounting आणि नियंत्रण [Accounting and Control of Administrative Overheads] — concept base.....	79
विषय 8: Selling and Distribution Overheads चे Accounting आणि नियंत्रण [Accounting and Control of Selling and Distribution Overheads].....	80
विषय 9: Capacity शी संबंधित concepts [Concepts Related to Capacity].....	82
विषय 10: Costing मधील काही items ची हाताळणी [Treatment of Certain Items in Costing].....	83
विषय 11: सर्वसमावेशक प्रश्न [Comprehensive Questions].....	84
प्रकरण 5: Activity Based Costing (महत्त्व: B).....	86
विषय 1: ABC च्या विकासाला चालना देणारे घटक [Factors Prompting the Development of ABC].....	86
विषय 2: ABC मध्ये वापरल्या जाणाऱ्या संज्ञांचा अर्थ [Meaning of Terms used in ABC].....	87
विषय 3: Traditional Absorption Costing vs ABC.....	88
विषय 4: ABC चे प्रत्यक्ष उपयोग [Practical Applications of ABC].....	89
विषय 5: ABC मधील टप्पे [Stages in ABC].....	93
प्रकरण 6: Cost Sheet (महत्त्व: A).....	95
विषय 1: Elements of Cost चे कार्यानुसार वर्गीकरण [Functional Classification of Elements of Cost].....	95
विषय 2: Cost Sheet/Statement.....	96
प्रकरण 7: Cost Accounting Systems (महत्त्व: B).....	101
विषय 1: Non Integrated Accounting System.....	101
विषय 2: Integrated (Or Integral) Accounting System.....	103
विषय 3: Cost आणि Financial Accounts चे Reconciliation [Reconciliation of Cost and Financial Accounts].....	105
प्रकरण 8: Unit आणि Batch Costing (महत्त्व: B).....	111
विषय 1: Unit Costing.....	111
विषय 2: Unit Costing मधील cost collection ची प्रक्रिया [Cost Collection Procedure in Unit Costing] — concept base.....	112
विषय 3: Batch Costing.....	113

विषय 4: Batch Costing मधील costing ची प्रक्रिया [Costing Procedure in Batch Costing].....	114
विषय 5: Economic Batch Quantity (EBQ).....	117
विषय 6: Job आणि Batch Costing मधील फरक [Difference between Job and Batch Costing].....	119
प्रकरण 9: Job Costing (महत्त्व: D).....	121
विषय 1: Job Costing.....	121
प्रकरण 10: Process आणि Operation Costing (महत्त्व: C).....	125
विषय 1: Process Costing चा अर्थ [Meaning of Process Costing].....	125
विषय 2: Process Costing मधील costing ची प्रक्रिया [Costing Procedure in Process Costing] — concept base.....	126
विषय 3: Normal loss, abnormal loss आणि abnormal gain ची हाताळणी [Treatment of Normal, Abnormal Loss and Abnormal Gain].....	127
विषय 4: Work-in-Progress चे मूल्यांकन [Valuation of Work-in-Progress].....	129
विषय 5: Inter Process Profit.....	132
विषय 6: Operation Costing.....	133
प्रकरण 11: Joint Products आणि By Products (महत्त्व: A).....	135
विषय 1: Joint Products आणि By Products चा अर्थ [Meaning of Joint and By Products].....	135
विषय 2: Joint Products वर joint cost च्या apportionment च्या पद्धती [Methods of Apportionment of Joint Cost to Joint Products].....	136
विषय 3: By Products वर joint cost च्या apportionment च्या पद्धती [Methods of Apportionment of Joint Cost to By Products].....	139
विषय 4: Cost Accounting मध्ये By Products च्या cost ची हाताळणी [Treatment of By Products Cost in Cost Accounting].....	141
प्रकरण 12: Service Costing (महत्त्व: B).....	143
विषय 1: परिचय [Introduction].....	143
विषय 2: Service Cost Unit आणि KPI [Service Cost Unit and KPI].....	144
विषय 3: Service Sector साठी Statement of Cost [Statement of Cost for Service Sector].....	145
विषय 4: Transport Services चे Costing [Costing of Transport Services].....	146
विषय 5: Hotels आणि Lodges चे Costing [Costing of Hotels and Lodges].....	149
विषय 6: Hospitals चे Costing [Costing of Hospitals].....	150
विषय 7: IT आणि ITES चे Costing [Costing of IT and ITES] — concept base.....	151
विषय 8: Toll Roads चे Costing [Costing of Toll Roads].....	152
विषय 9: शैक्षणिक संस्थांचे Costing [Costing of Educational Institutions].....	154
विषय 10: Insurance Company चे Costing [Costing of Insurance Company].....	155
विषय 11: Financial Institutions मधील Costing [Costing in Financial Institutions].....	156
विषय 12: Power Houses साठी Costing [Costing For Power Houses].....	157
विषय 13: इतर Services चे Costing [Costing of other Services].....	159
प्रकरण 13: Standard Costing (महत्त्व: B).....	160
विषय 1: परिचय [Introduction] — concept base.....	160
विषय 2: Standard Costing ची प्रक्रिया [Process of Standard Costing] — concept base.....	161
विषय 3: Standard Cost ठरवणे [Setting Up of Standard Cost].....	162
विषय 4: Variance चे प्रकार [Types of Variance].....	163
विषय 5: Material Variance.....	163
विषय 6: Labour Variance.....	166
विषय 7: Overhead Variance.....	167
विषय 8: सर्वसमावेशक प्रश्न [Comprehensive Questions].....	169
विषय 9: Standard Costing चे फायदे आणि त्यावरील टीका [Advantages and Criticism of Standard Costing].....	171

विषय 10: विविध [Miscellaneous].....	172
प्रकरण 14: Marginal Costing (महत्त्व: A).....	174
विषय 1: परिचय [Introduction] — concept base.....	174
विषय 2: Marginal Costing चे फायदे आणि मर्यादा [Advantages and Limitations of Marginal Costing].....	175
विषय 3: Cost-Volume-Profit (CVP) Analysis.....	176
विषय 4: Break-Even Analysis च्या पद्धती [Methods of Break-Even Analysis].....	177
विषय 5: Margin of Safety.....	180
विषय 6: Angle of Incidence.....	181
विषय 7: निर्णय घेताना CVP Analysis चा वापर [Application of CVP Analysis in Decision Making].....	182
विषय 8: Marginal आणि Absorption Costing मधील फरक [Distinction Between Marginal and Absorption Costing].....	186
प्रकरण 15: Budgets आणि Budgetary Control (महत्त्व: B).....	189
विषय 1: Budget ची आवश्यक वैशिष्ट्ये [Essential Characteristics of Budget] — concept base.....	189
विषय 2: Budget तयार करण्यासाठी आवश्यक steps [Essential Steps for Preparing Budget].....	190
विषय 3: Budgetary Control.....	191
विषय 4: Budget ची तयारी [Preparation of Budget].....	192
विषय 5: Capacity किंवा Flexibility च्या आधारे वर्गीकरण [Classification on the Basis of Capacity or Flexibility].....	194
विषय 6: कार्याच्या आधारे वर्गीकरण [Classification on the Basis of Functions] — concept base.....	198
विषय 7: Zero Based Budgeting (ZBB).....	200
विषय 8: Performance Budgeting (PB).....	201
विषय 9: Budget Ratio.....	202

सुरुवात करण्यापूर्वी

या नोट्सचा वापर कसा करावा

Scanner मधील प्रत्येक प्रश्न वाचला आणि वर्गीकृत केला आहे — या पेपरमध्ये असे 533 प्रश्न आहेत — आणि तेही ICAI स्वतः प्रकाशित करत असलेल्या skill framework च्या आधारे. हे नोट्स syllabus च्या क्रमावर नाही, तर याच वर्गीकरणावर उभे आहेत. या पानावर दिलेली दहा मिनिटे तुम्ही उरलेले पुस्तक कसे वापरता ते बदलून टाकतील.

1. विषयाची मांडणी कशी आहे

हे असे वाचा	
Read first	हा विषय ज्यांवर उभा आहे ते Study Material चे नेमके भाग. Study Material उघडा आणि ते notes च्या आधी वाचा — notes तुम्ही ते वाचले आहे असे गृहीत धरतात.
Notes	विषय प्रत्यक्षात कशावर फिरतो ते — coverage साठी नाही, परीक्षेसाठी लिहिलेले. छोटे, आणि परीक्षेच्या आदल्या रात्री पुन्हा वाचता येईल अशा पद्धतीने लिहिलेले.
Skill bands	परीक्षकाने त्या विषयावर प्रत्यक्षात वापरलेल्या प्रत्येक कौशल्यासाठी एक band, आणि प्रत्येक band सोबत काही ओळींचे मार्गदर्शन आणि सरावासाठी Scanner मधील नेमके प्रश्न. bands वर त्या ज्या क्रमाने छापल्या आहेत त्याच क्रमाने खाली उतरा: त्या सर्वात कमी मागणी करणाऱ्या कौशल्यापासून सर्वात जास्त मागणी करणाऱ्या कौशल्याकडे जातात.
Concept base	परीक्षक अजून जिथपर्यंत पोहोचलेला नाही असा विषय. हा ऐच्छिक नाही — फक्त अजून विचारला गेलेला नाही, आणि तो परीक्षेत येऊ शकतो.

2. प्रश्न-ओळ कशी वाचावी

PQ 1.2 • PYQ 2024-Sep [1] (b) {C} • 5M • Pg 347

LEVEL II Application

सोपा

ओळीचा भाग	ते काय सांगते
PQ 1.2	Scanner चा स्वतःचा प्रश्न क्रमांक. PQ म्हणजे practical question, TQ म्हणजे theory question.
PYQ 2024-Sep [1] (b)	तो कुठे विचारला गेला — PYQ मागील परीक्षा, MTP mock test paper, RTP revision test paper — मग ते sitting, आणि त्या पेपरमधील त्याचा क्रमांक.
{C}	case-scenario प्रश्न.
5M	Marks, जसे Scanner मध्ये छापले आहेत. जिथे स्रोत marks छापत नाही तिथे रिकामे — RTP marks छापत नाहीत.
Pg 347	Scanner चे ते पान जिथे प्रश्न आणि त्याचे उत्तर छापलेले आहे.

ओळीचा भाग	ते काय सांगते
LEVEL II Application	ICAI ची skill level, आणि त्यातील sub-skill. भाग 3 मध्ये यांचे स्पष्टीकरण आहे.
सोपा	प्रश्न किती मागणी करतो — त्याचे marks आणि त्यात वेगवेगळ्या किती गोष्टी विचारल्या आहेत, या दोन्हीच्या आधारे.

3. Manner of Assessment — प्रत्येक कौशल्य तुमच्याकडून काय मागते

ICAI Skill Assessment Specification Grid प्रकाशित करते. त्यात तीन skill levels सांगितल्या आहेत, आणि त्याच grid च्या Manner of Assessment of Skills स्तंभात प्रत्येक level चे वर्णन दोन वेगवेगळ्या कौशल्यांच्या रूपात केले आहे. हीच सहा कौशल्ये या पुस्तकात चालणारी band headings आहेत.

कौशल्य	कशात मोजले जाते	परीक्षक तुमच्याकडून काय करवून घेतो	कोणत्या directive verbs वर लक्ष ठेवावे
Remembering	Level I	जे शिकला आहात ते ज्या स्वरूपात शिकलात त्याच स्वरूपात पुन्हा मांडा.	Define • List • State • Name • Enumerate • Recognise
Understanding	Level I	समजावून सांगा आणि संदर्भात ठेवा — नियम जसा आहे तसा का आहे हे तुम्हाला उमगले आहे ते दाखवा.	Describe • Explain • Distinguish • Identify • Illustrate • Outline
Application	Level II	माहिती, concept किंवा technique चा वापर करा किंवा करून दाखवा. sum सोडवा.	Apply • Calculate • Determine • Prepare • Reconcile • Record • Perform • Use • Conduct • Demonstrate
Analysis	Level II	वेगवेगळ्या क्षेत्रांमधील परस्परसंबंध तपासा, मुळाशी जा, आणि एखाद्या निर्णयाला आधार देईल असा पुरावा शोधा.	Analyse • Discuss • Compare and Contrast • Examine • Develop • Monitor • Prioritise • Produce • Align • Communicate
Evaluation	Level III	समस्या पारखा आणि स्वतःच्या विवेकाने एखाद्या निष्कर्षापर्यंत पोहोचा.	Advise • Evaluate • Recommend • Review • Select • Assess
Synthesis	Level III	आकडेवारी आणि माहिती जोडा, आणि कामाची बाब गैरलागू बाबींपासून वेगळी करा.	Synthesis साठी ICAI कोणतेही verb देत नाही.

ICAI स्वतः **Application** आणि **Analysis** चे verbs दोन वेगळ्या याद्यांमध्ये छापते, त्यामुळे हे विभाजन Institute चे स्वतःचे आहे. Level I आणि Level III साठी ते एकेकच संयुक्त यादी छापते — त्यामुळे **Remembering** आणि **Understanding** यांच्यातील, आणि **Evaluation** आणि **Synthesis** यांच्यातील रेषा ICAI च्या manner of assessment विषयीच्या वर्णनावर आधारित आहे, प्रकाशित verb यादीवर नाही.

CA Intermediate चे मूल्यमापन **फक्त Level I आणि Level II** वर होते — Evaluation व Synthesis Final पासून सुरू होतात. या पेपरमध्ये जिथे एखादा प्रश्न evaluation च्या भाषेत लिहिलेला आहे, तिथे कौशल्य प्रश्न वाचल्यावर जे बनते तेच दाखवले आहे, पण level tag **Level II** हाच राहतो — याच level वर हा पेपर प्रत्यक्षात तपासला जातो.

4. skill mix मुळे तयारीत काय बदलले पाहिजे

ICAI या पेपरला marks च्या आधारे Level I 20-30% आणि Level II 70-80% असा दर्जा देते, आणि CA Intermediate मध्ये Level III मुळीच नाही — Evaluation आणि Synthesis Final पासून सुरू होतात. या पुस्तकातील वर्गीकृत Scanner प्रश्नांवर मोजले असता Level I चा वाटा marks च्या 14.8% इतका येतो. यातून दोन गोष्टी निघतात, ज्यांच्याकडे सहसा लक्ष जात नाही.

- "Analysis & Application" म्हणजे समसमान वाटणी असे समजू नका. Level II च्या आत हा पेपर सुमारे 94% marks Application वर आणि सुमारे 6% Analysis वर ठेवतो. काम बहुतांशी sum सोडवण्याचे आहे, त्यावर लिहिण्याचे नाही.
- संपूर्ण पेपरचा समतोल म्हणजे प्रत्येक प्रकरणाचा समतोल नव्हे. प्रत्येक प्रकरण स्वतःच्या ICAI Skill Profile पॅनेलने सुरू होते, जे त्या प्रकरणाचे marks प्रत्यक्षात कसे विभागले आहेत आणि त्याच्या तयारीसाठी याचा काय अर्थ आहे ते सांगते. काही प्रकरणे एक-तृतीयांश theory आहेत; काहींमध्ये theory जवळपास नाहीच. प्रकरण सुरू करण्यापूर्वी हे पॅनेल वाचा.

5. पुस्तकाच्या सुरुवातीचे दोन मार्गदर्शक

हे कशासाठी आहे	
अभ्यास प्राधान्य मार्गदर्शक	परीक्षेत आलेला प्रत्येक विषय Scanner च्या वर्गीकृत प्रश्नांमधील त्याच्या वाट्यानुसार क्रमाने लावला आहे, आणि संचयी coverage वर A, B किंवा C श्रेणी दिली आहे. श्रेणी A मध्ये सर्व प्रश्नांतील पहिले 60% येतात — आधी यांच्यावरच पूर्ण पकड मिळवा.
महत्त्व (Importance) श्रेणी	अनुक्रमणिकेत प्रत्येक प्रकरणासमोर छापलेली A-D श्रेणी. हा ICAI चा syllabus भारांक संकेत आहे, आणि तो प्रश्न-वारंवारतेच्या क्रमवारीपेक्षा वेगळा आहे. जिथे दोहोत फरक असेल, तिथे प्रकरणाची तयारी दोहोपैकी वरच्या पातळीनुसार करा.

अभ्यास प्राधान्य मार्गदर्शक

विषय क्रमवारी — परीक्षा भारांक

आधी हे वाचा: या पुस्तिकेतील परीक्षकाने प्रत्यक्षात विचारलेला प्रत्येक विषय, खाली Scanner च्या 533 वर्गीकृत प्रश्नांमधील त्याच्या वाट्यानुसार क्रमाने मांडला आहे — दोन्ही भागांतील सर्व 15 प्रकरणे मिळून — आणि संचयी coverage वर त्याला A, B किंवा C श्रेणी दिली आहे. **श्रेणी A (क्रम 1-19)** सर्व वर्गीकृत प्रश्नांपैकी पहिले 60% सामावून घेते: उत्तीर्णतेचा निकष 50% असल्याने, जो विद्यार्थी A-विषयांवर पूर्ण पकड मिळवतो तो त्या निकषापेक्षा स्पष्ट फरकाने वर राहतो. **श्रेणी B (क्रम 20-31)** पुढील 15% जोडते आणि coverage सुमारे 75% पर्यंत नेते — वेळ मिळाला तर हेही करा. **श्रेणी C (क्रम 32-100)** उरलेली 25% आहे: एक लांब शीट, जिच्यातून marks काढणे संथ पडते आणि जिचा मोठा भाग A आणि B ची तयारी करता करता आपोआप झाकला जातो. **पान** स्तंभ सांगतो की त्या विषयाचे notes कोणत्या पानापासून सुरू होतात.

#	श्रेणी	प्रकरण	विषय	वाटा	संचयी	पान
1	A	Activity Based Costing	विषय 4: ABC चे प्रत्यक्ष उपयोग [Practical Applications of ABC]	6.6%	6.6%	89
2	A	Cost Sheet	विषय 2: Cost Sheet/Statement	5.8%	12.4%	96
3	A	Cost Accounting Systems	विषय 3: Cost आणि Financial Accounts चे Reconciliation [Reconciliation of Cost and Financial Accounts]	5.1%	17.4%	105
4	A	Marginal Costing	विषय 7: निर्णय घेताना CVP Analysis चा वापर [Application of CVP Analysis in Decision Making]	5.1%	22.5%	182
5	A	Budgets आणि Budgetary Control	विषय 5: Capacity किंवा Flexibility च्या आधारे वर्गीकरण [Classification on the Basis of Capacity or Flexibility]	4.3%	26.8%	194
6	A	Material Cost	विषय 6: संख्यात्मक पातळ्या ठरवून Inventory Control [Inventory Control by Setting Quantitative Levels]	3.6%	30.4%	41
7	A	Employee Cost आणि Direct Expenses	विषय 8: Wage Payment आणि Incentives च्या पद्धती (Premium Bonus Method) [Systems of Wage Payment and Incentives (Premium Bonus Method)]	3.6%	34.0%	62
8	A	Process आणि Operation Costing	विषय 4: Work-in-Progress चे मूल्यांकन [Valuation of Work-in-Progress]	3.4%	37.3%	129
9	A	Joint Products आणि By Products	विषय 2: Joint Products वर joint cost च्या apportionment च्या पद्धती [Methods of Apportionment of Joint Cost to Joint Products]	3.2%	40.5%	136

#	श्रेणी	प्रकरण	विषय	वाटा	संचयी	पान
10	A	Process आणि Operation Costing	विषय 3: Normal loss, abnormal loss आणि abnormal gain ची हाताळणी [Treatment of Normal, Abnormal Loss and Abnormal Gain]	2.6%	43.2%	127
11	A	Service Costing	विषय 4: Transport Services चे Costing [Costing of Transport Services]	2.6%	45.8%	146
12	A	Marginal Costing	विषय 4: Break-Even Analysis च्या पद्धती [Methods of Break-Even Analysis]	2.6%	48.4%	177
13	A	Employee Cost आणि Direct Expenses	विषय 11: Employee (Labour) Turnover	2.3%	50.7%	66
14	A	Overheads — Absorption Costing Method	विषय 3: Overheads च्या वाटपाचे steps [Steps for Distribution of Overheads]	1.9%	52.5%	72
15	A	Overheads — Absorption Costing Method	विषय 5: Overhead Rates चे प्रकार [Types of Overhead Rates]	1.9%	54.4%	75
16	A	Unit आणि Batch Costing	विषय 4: Batch Costing मधील costing ची प्रक्रिया [Costing Procedure in Batch Costing]	1.7%	56.1%	114
17	A	Job Costing	विषय 1: Job Costing	1.7%	57.8%	121
18	A	Standard Costing	विषय 5: Material Variance	1.7%	59.5%	163
19	A	Cost and Management Accounting ची ओळख	विषय 13: Costs चे वर्गीकरण [Classification of Costs]	1.5%	61.0%	30
20	B	Joint Products आणि By Products	विषय 3: By Products वर joint cost च्या apportionment च्या पद्धती [Methods of Apportionment of Joint Cost to By Products]	1.5%	62.5%	139
21	B	Standard Costing	विषय 7: Overhead Variance	1.5%	64.0%	167
22	B	Standard Costing	विषय 8: सर्वसमावेशक प्रश्न [Comprehensive Questions]	1.5%	65.5%	169
23	B	Cost and Management Accounting ची ओळख	विषय 11: Responsibility Centres	1.3%	66.8%	27
24	B	Overheads — Absorption Costing Method	विषय 11: सर्वसमावेशक प्रश्न [Comprehensive Questions]	1.3%	68.1%	84
25	B	Unit आणि Batch Costing	विषय 5: Economic Batch Quantity (EBQ)	1.1%	69.2%	117
26	B	Service Costing	विषय 8: Toll Roads चे Costing [Costing of Toll Roads]	1.1%	70.4%	152
27	B	Budgets आणि Budgetary Control	विषय 4: Budget ची तयारी [Preparation of Budget]	1.1%	71.5%	192
28	B	Cost and Management Accounting ची ओळख	विषय 14: Costing च्या पद्धती [Methods of Costing]	0.9%	72.4%	32
29	B	Overheads — Absorption Costing	विषय 6: Cost Accounting मध्ये under-	0.9%	73.4%	78

#	श्रेणी	प्रकरण	विषय	वाटा	संचयी	पान
		Method	absorbed आणि over-absorbed overheads ची हाताळणी [Treatment of Under-Absorbed and Over-Absorbed Overheads in Cost Accounting]			
30	B	Cost Accounting Systems	विषय 1: Non Integrated Accounting System	0.9%	74.3%	101
31	B	Cost Accounting Systems	विषय 2: Integrated (Or Integral) Accounting System	0.9%	75.2%	103
32	C	Marginal Costing	विषय 5: Margin of Safety	0.9%	76.2%	180
33	C	Cost and Management Accounting ची ओळख	विषय 2: Cost Accounting ची उद्दिष्टे [Objectives of Cost Accounting]	0.8%	76.9%	17
34	C	Material Cost	विषय 9: सापेक्ष वर्गीकरणाच्या आधारे Inventory Control [Inventory Control on the basis of Relative Classifications]	0.8%	77.7%	45
35	C	Material Cost	विषय 14: Materials च्या normal आणि abnormal loss ची हाताळणी [Treatment of Normal and Abnormal Loss of Materials]	0.8%	78.4%	52
36	C	Employee Cost आणि Direct Expenses	विषय 4: Idle Time	0.8%	79.2%	57
37	C	Employee Cost आणि Direct Expenses	विषय 5: Overtime	0.8%	79.9%	59
38	C	Standard Costing	विषय 6: Labour Variance	0.8%	80.7%	166
39	C	Budgets आणि Budgetary Control	विषय 3: Budgetary Control	0.8%	81.4%	191
40	C	Budgets आणि Budgetary Control	विषय 9: Budget Ratio	0.8%	82.2%	202
41	C	Material Cost	विषय 10: Ratio Analysis चा वापर [Using Ratio Analysis]	0.6%	82.7%	47
42	C	Material Cost	विषय 12: Material Issues चे मूल्यांकन [Valuation of Material Issues]	0.6%	83.3%	49
43	C	Overheads — Absorption Costing Method	विषय 9: Capacity शी संबंधित concepts [Concepts Related to Capacity]	0.6%	83.9%	82
44	C	Joint Products आणि By Products	विषय 4: Cost Accounting मध्ये By Products च्या cost ची हाताळणी [Treatment of By Products Cost in Cost Accounting]	0.6%	84.4%	141
45	C	Service Costing	विषय 5: Hotels आणि Lodges चे Costing [Costing of Hotels and Lodges]	0.6%	85.0%	149
46	C	Budgets आणि Budgetary Control	विषय 7: Zero Based Budgeting (ZBB)	0.6%	85.6%	200
47	C	Cost and Management Accounting ची ओळख	विषय 6: Cost and Management Accounting चे वापरकर्ते [Users of Cost and Management Accounting]	0.4%	85.9%	21

#	श्रेणी	प्रकरण	विषय	वाटा	संचयी	पान
			Accounting]			
48	C	Cost and Management Accounting ची ओळख	विषय 9: Information Technology (IT) चा वापर करून Cost Accounting [Cost Accounting with the use of Information Technology (IT)]	0.4%	86.3%	24
49	C	Cost and Management Accounting ची ओळख	विषय 10: Cost Objects	0.4%	86.7%	26
50	C	Material Cost	विषय 2: Materials खरेदीची प्रक्रिया [Materials Procurement Procedure]	0.4%	87.1%	37
51	C	Material Cost	विषय 3: Materials च्या आवकेचे मूल्यांकन [Valuation of Materials Receipt]	0.4%	87.4%	38
52	C	Material Cost	विषय 8: Just in Time (JIT) Inventory Management	0.4%	87.8%	44
53	C	Employee Cost आणि Direct Expenses	विषय 3: हजेरी आणि Payroll च्या प्रक्रिया [Attendance and Payroll Procedures]	0.4%	88.2%	56
54	C	Employee Cost आणि Direct Expenses	विषय 10: Efficiency Rating च्या प्रक्रिया [Efficiency Rating Procedures]	0.4%	88.6%	65
55	C	Overheads — Absorption Costing Method	विषय 4: वेगवेगळ्या Products किंवा Jobs वर Overheads च्या absorption च्या पद्धती [Methods of Absorbing Overheads to Various Products or Jobs]	0.4%	88.9%	74
56	C	Overheads — Absorption Costing Method	विषय 8: Selling and Distribution Overheads चे Accounting आणि नियंत्रण [Accounting and Control of Selling and Distribution Overheads]	0.4%	89.3%	80
57	C	Activity Based Costing	विषय 5: ABC मधील टप्पे [Stages in ABC]	0.4%	89.7%	93
58	C	Unit आणि Batch Costing	विषय 6: Job आणि Batch Costing मधील फरक [Difference between Job and Batch Costing]	0.4%	90.1%	119
59	C	Process आणि Operation Costing	विषय 5: Inter Process Profit	0.4%	90.4%	132
60	C	Joint Products आणि By Products	विषय 1: Joint Products आणि By Products चा अर्थ [Meaning of Joint and By Products]	0.4%	90.8%	135
61	C	Service Costing	विषय 6: Hospitals चे Costing [Costing of Hospitals]	0.4%	91.2%	150
62	C	Service Costing	विषय 9: शैक्षणिक संस्थांचे Costing [Costing of Educational Institutions]	0.4%	91.6%	154
63	C	Service Costing	विषय 11: Financial Institutions मधील Costing [Costing in Financial Institutions]	0.4%	91.9%	156
64	C	Service Costing	विषय 12: Power Houses साठी Costing [Costing For Power Houses]	0.4%	92.3%	157

#	श्रेणी	प्रकरण	विषय	वाटा	संचयी	पान
65	C	Standard Costing	विषय 9: Standard Costing चे फायदे आणि त्यावरील टीका [Advantages and Criticism of Standard Costing]	0.4%	92.7%	171
66	C	Marginal Costing	विषय 2: Marginal Costing चे फायदे आणि मर्यादा [Advantages and Limitations of Marginal Costing]	0.4%	93.1%	175
67	C	Marginal Costing	विषय 3: Cost-Volume-Profit (CVP) Analysis	0.4%	93.4%	176
68	C	Marginal Costing	विषय 8: Marginal आणि Absorption Costing मधील फरक [Distinction Between Marginal and Absorption Costing]	0.4%	93.8%	186
69	C	Budgets आणि Budgetary Control	विषय 8: Performance Budgeting (PB)	0.4%	94.2%	201
70	C	Cost and Management Accounting ची ओळख	विषय 3: Cost Accounting ची व्याप्ती [Scope of Cost Accounting]	0.2%	94.4%	18
71	C	Cost and Management Accounting ची ओळख	विषय 4: Cost and Management Accounting चा इतर संबंधित शाखांशी संबंध [Relationship of Cost and Management Accounting with other related disciplines]	0.2%	94.6%	19
72	C	Cost and Management Accounting ची ओळख	विषय 7: चांगल्या Cost Accounting System ची आवश्यक तत्वे [Essentials of a Good Cost Accounting System]	0.2%	94.7%	22
73	C	Cost and Management Accounting ची ओळख	विषय 8: Costing System ची उभारणी [Installation of Costing System]	0.2%	94.9%	23
74	C	Cost and Management Accounting ची ओळख	विषय 15: Costing ची तंत्रे [Techniques of Costing]	0.2%	95.1%	34
75	C	Material Cost	विषय 4: Material चा साठा आणि नोंदी [Material Storage & Records]	0.2%	95.3%	39
76	C	Material Cost	विषय 5: Inventory Control	0.2%	95.5%	40
77	C	Material Cost	विषय 15: Materials चा वापर [Consumption of Materials]	0.2%	95.7%	53
78	C	Employee Cost आणि Direct Expenses	विषय 2: Employee (Labour) Cost Control	0.2%	95.9%	56
79	C	Employee Cost आणि Direct Expenses	विषय 7: Wage Payment आणि Incentives च्या पद्धती (Time Based) [Systems of Wage Payment and Incentives (Time Based)]	0.2%	96.1%	61
80	C	Employee Cost आणि Direct Expenses	विषय 9: Wages चे Absorption [Absorption of Wages]	0.2%	96.2%	65
81	C	Overheads — Absorption Costing Method	विषय 1: Overheads चे वर्गीकरण [Classification of Overheads]	0.2%	96.4%	70

#	श्रेणी	प्रकरण	विषय	वाटा	संचयी	पान
82	C	Overheads — Absorption Costing Method	विषय 10: Costing मधील काही items ची हाताळणी [Treatment of Certain Items in Costing]	0.2%	96.6%	83
83	C	Activity Based Costing	विषय 1: ABC च्या विकासाला चालना देणारे घटक [Factors Prompting the Development of ABC]	0.2%	96.8%	86
84	C	Activity Based Costing	विषय 2: ABC मध्ये वापरल्या जाणाऱ्या संज्ञांचा अर्थ [Meaning of Terms used in ABC]	0.2%	97.0%	87
85	C	Activity Based Costing	विषय 3: Traditional Absorption Costing vs ABC	0.2%	97.2%	88
86	C	Cost Sheet	विषय 1: Elements of Cost चे कार्यानुसार वर्गीकरण [Functional Classification of Elements of Cost]	0.2%	97.4%	95
87	C	Unit आणि Batch Costing	विषय 1: Unit Costing	0.2%	97.6%	111
88	C	Unit आणि Batch Costing	विषय 3: Batch Costing	0.2%	97.7%	113
89	C	Process आणि Operation Costing	विषय 1: Process Costing चा अर्थ [Meaning of Process Costing]	0.2%	97.9%	125
90	C	Process आणि Operation Costing	विषय 6: Operation Costing	0.2%	98.1%	133
91	C	Service Costing	विषय 1: परिचय [Introduction]	0.2%	98.3%	143
92	C	Service Costing	विषय 2: Service Cost Unit आणि KPI [Service Cost Unit and KPI]	0.2%	98.5%	144
93	C	Service Costing	विषय 3: Service Sector साठी Statement of Cost [Statement of Cost for Service Sector]	0.2%	98.7%	145
94	C	Service Costing	विषय 10: Insurance Company चे Costing [Costing of Insurance Company]	0.2%	98.9%	155
95	C	Service Costing	विषय 13: इतर Services चे Costing [Costing of other Services]	0.2%	99.1%	159
96	C	Standard Costing	विषय 3: Standard Cost ठरवणे [Setting Up of Standard Cost]	0.2%	99.2%	162
97	C	Standard Costing	विषय 4: Variance चे प्रकार [Types of Variance]	0.2%	99.4%	163
98	C	Standard Costing	विषय 10: विविध [Miscellaneous]	0.2%	99.6%	172
99	C	Marginal Costing	विषय 6: Angle of Incidence	0.2%	99.8%	181
100	C	Budgets आणि Budgetary Control	विषय 2: Budget तयार करण्यासाठी आवश्यक steps [Essential Steps for Preparing Budget]	0.2%	100.0%	190

वाटा % हा Scanner मधून आलेला प्रश्न-वारंवारतेचा संकेत आहे — म्हणजे प्रत्यक्षात काय विचारले गेले आहे. प्रत्येक प्रकरण शीर्षकासमोर छापलेली **महत्त्व** श्रेणी (A-D) हा ICAI चा स्वतःचा भारांक संकेत आहे, जो Chapter Priority Table, Front Matter — 2023 scheme अंतर्गत घेतलेल्या परीक्षांमधील ICAI चे marks, September 2026 सह मधून घेतला आहे. दोन्ही वेगवेगळ्या गोष्टी मोजतात, आणि जिथे दोहोंत फरक असेल तिथे तयारी वरच्या निकषानुसार करा. याशिवाय **20 विषय** असे आहेत जे Scanner च्या frequency तक्त्यांमध्ये घोषित केलेले आहेत पण ज्यांवर अजून एकही प्रश्न नाही; notes मध्ये त्यांवर **CONCEPT BASE** ची खूण लावली आहे आणि त्यांना इथे क्रम दिलेला नाही.

प्रकरण 1

Cost and Management Accounting ची ओळख

15 विषय • 35 वर्गीकृत प्रश्न • महत्त्व: B

ICAI SKILL PROFILE या पेपरसाठी ICAI चा band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — हे प्रकरण वाचताना वाटते theory-प्रधान

Level I — Comprehension & Knowledge

76.9%

169 पैकी 130 marks

Level II — Analysis & Application

23.1%

169 पैकी 39 marks

पेपरच्या Level I कमाल मर्यादेच्या वर: या प्रकरणाचे 77% marks Comprehension आणि Knowledge चे आहेत, तर संपूर्ण पेपरासाठी ICAI चे प्रमाण 20-30% आहे. इथे तयारीचा मोठा भाग वाचन आहे, इतर ठिकाणांपेक्षा कितीतरी अधिक; या प्रकरणाची तयारी फक्त sums सोडवून करू नका.

विषय 1: अर्थ आणि व्याख्या [Meaning and Definition]

L2P4-C1-T01

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही • पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost, costing, cost accounting चे अर्थ आणि व्याख्या, तसेच पायाभूत cost परिभाषा.

NOTES

या topic वर एकही प्रश्न छापलेला नाही, पण प्रकरणातील बाकी प्रत्येक उत्तराचा पाया हीच परिभाषा आहे, आणि व्याख्या जिथे जिथे येते तिथे तिला marks मिळतात. यांपैकी तीन व्याख्या छापिल शब्दांतच लक्षात ठेवा: **a cost object is anything for which a separate measurement of cost is required**; a cost unit is a unit of product, service or time (or combination of these) in relation to which cost is ascertained or expressed; a cost centre is a location, person or an item of equipment (or group of these) for which cost is ascertained and used for the purpose of cost control.

cost accounting स्वतः काय करते, उत्तरे जे शब्द वापरतात त्याच शब्दांत: ते records the quantitative aspect only; ते product बनवण्याचा आणि service देण्याचा cost नोंदवते; ते **deals only with cost ascertainment**; ते **uses both past and present figures**; आणि वेगवेगळ्या products चे costs नोंदवण्यासाठी ते ठरावीक तत्वे व procedures पाळते. हे पाच मुद्दे म्हणजेच cost accounting versus management accounting या कोष्टकातील cost accounting ची column आहे, त्यामुळे इथेच लक्षात ठेवले तर दोनदा लक्षात ठेवावे लागणार नाही.

छापिल उत्तरे विषयाचा काळ तुमच्यासाठी निश्चित करून देतात: **the development of cost accounting is related to the industrial revolution**, तर management accounting आधुनिक business world च्या गरजेनुसार विकसित होते. विषयाची ओळख मागणाऱ्या कोणत्याही प्रश्नासाठी ही आधारभूत सुरुवातीची ओळ आहे.

cost unit आणि **cost centre** वेगळे ठेवा. unit म्हणजे **measurement** — cost of carrying a passenger per km, cost of a hotel room per day. centre म्हणजे **location, person or item of equipment**, आणि छापील उत्तर त्याचा हेतूही जोडते: to control the cost and to fix responsibility of the person in charge of a cost centre. या दोहोंची अदलाबदल हाच ही व्याख्या गमावण्याचा सर्वात सामान्य मार्ग आहे.

विषय 2: Cost Accounting ची उद्दिष्टे [Objectives of Cost Accounting]

L2P4-C1-T02

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost accounting चे objectives आणि cost control व cost reduction यांतील फरक.

NOTES

छापील उत्तर ज्या क्रमाने देते त्याच क्रमाने पाच objectives: **Ascertainment of cost** — cost objects साठी पूर्ण आणि अचूक cost आकडा काढणे, मग तो post completion असो की continuous; **Determination of selling price** — cost of goods manufactured मध्ये अपेक्षित profit margin जोडून; **Cost control and cost reduction** — cost estimate किंवा budget ला चिकटून राहणे आणि घट करण्याची क्षेत्रे ओळखणे; **Ascertainment of profit of each activity** — cost चे activity नुसार वर्गीकरण करून activity-wise profitability काढणे; **Assisting in managerial decision making** — managers ना relevant cost information पुरवणे. त्यांना क्रमांक द्या. परीक्षक प्रत्येक objective मागे एका ओळीला marks देतो.

Cost control versus cost reduction — छापील कोष्टक जे पाच आधार वापरते ते: **Meaning** (control म्हणजे executive action द्वारे undertaking चालवण्याच्या cost चे मार्गदर्शन आणि नियमन; reduction म्हणजे goods and services च्या unit cost मध्ये खरी आणि कायमची घट **without impairing their suitability**); **Emphasis** (control past performance आणि variance analysis वर; reduction present and future performance वर, past performance विचारात न घेता); **Approach** (control रूढिप्रिय आहे आणि ठरवलेल्या निकषांचे पालन करण्यावर भर देते; reduction गतिशील आहे, प्रत्येक function ची त्याच्या contribution च्या दृष्टीने तपासणी होते); **Focus** (control म्हणजे एका ठरावीक कालावधीचा short term आढावा; reduction unit cost मध्ये पद्धतशीर कायमची घट शोधते); **Nature of function** (control preventive आहे, reduction corrective आहे).

2023-Nov आणि 2026-May च्या उत्तरांनी जोडलेले आणखी फरक: cost control सध्याच्या परिस्थितीत शक्य तितका कमीत कमी cost शोधते, तर **cost reduction recognises no condition as permanent** — ते सर्व standards ना आव्हान देते आणि सतत त्यांत सुधारणा करण्याचा प्रयत्न करते; आणि **cost control ends when the targets are achieved**, तर cost reduction ला दिसणारा असा अंत नाही, ती सतत चालणारी प्रक्रिया आहे आणि कार्यक्षम cost control system अस्तित्वात असतानाही ती चालूच राहते.

सापळा: छापील प्रत्येक उत्तरात याच दोन ओळी पुन्हा पुन्हा येतात — **control is preventive, reduction is corrective**, आणि **control ends at the target, reduction never ends**. वेळ कमी असेल तर या दोन ओळी

आणि meaning ची रांग बहुतेक marks मिळवून देतील. नेहमीचे चुकीचे उत्तर सांगते की cost reduction म्हणजे कसेही करून cost कापणे; छापील meaning म्हणजे unit cost मधील permanent घट, without impairing suitability — आणि या तिन्ही अटींना marks आहेत.

Format: उत्तर कोष्टकात लिहा — एक **Basis of Difference** column आणि cost control व cost reduction साठी प्रत्येकी एक column, रांगा क्रमांकित. छापील उत्तरे ते कधीही गद्यात चालवत नाहीत. प्रश्न 'some more differences' मागतो तिथेही प्रत्येक रांगेसमोर basis लिहा — basis नसलेली विरोधांची यादी भरताड वाटते.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 3 प्रश्न

- कोष्टक करा. आधी basis, मग त्याच रांगेत त्याच्या दोन्ही बाजू, जेणेकरून परीक्षक जोडीवर एकाच वेळी खूण करू शकेल.

TQ 2.1 • PYQ 2016-May [5] (a) • 4M • Pg 3

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 2.2 • RTP 2023-Nov [14] (b) • Pg 4

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 2.4 • PYQ 2026-May [6] (b) • 5M • Pg 5

LEVEL I
Understanding

Medium

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 1 प्रश्न

- प्रश्न एक फरक उद्घृत करून आणखी मागतो तिथे उद्घृत केलेला फरक पुन्हा लिहू नका. पुढच्या basis पासून सुरुवात करा आणि चार-पाच नव्या रांगा द्या.

TQ 2.3 • RTP 2026-Jan [19] (d) • Pg 4

LEVEL II
Analysis

Medium

विषय 3: Cost Accounting ची व्याप्ती [Scope of Cost Accounting]

L2P4-C1-T03

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost accounting ची व्याप्ती.

NOTES

छापील उत्तरात नावे घेतलेली व्याप्तीची शीर्षके चार आहेत: Cost Control, Cost Report, Cost Comparison आणि Cost Analysis. या topic वर छापलेला एकमेव प्रश्न ओळखण्याचा प्रश्न आहे, स्पष्टीकरणाचा नाही — तुम्हाला एक function दिले जाते आणि ते व्याप्तीच्या कोणत्या शीर्षकाखाली येते असे विचारले जाते.

छापील जोडणी जशीच्या तशी उतरवा: 'it involves a detailed examination of each cost' → **Cost Control**; 'helps in planning and control, performance appraisal and managerial decision making' → **Cost Report**; 'cost involved in alternative courses of action' → **Cost Comparison**; 'to find out

factors responsible for variance in actual costs from the budgeted costs' → **Cost Analysis**.

Format: दोन columns — **Function** आणि **Scope of Cost Accounting**, प्रत्येक बाबीसाठी एक ओळ, स्पष्टीकरण नको. छापील उत्तर 4 marks साठी त्या चार labels पलीकडे काहीच देत नाही, त्यामुळे प्रत्येकाचे समर्थन करण्यात वेळ घालवू नका — एका बरोबर label मागे एक mark, तेवढेच त्याचे पूर्ण मूल्य आहे.

पातळ topic चा इशारा. इथे आजवर फक्त एकच प्रश्न छापला गेला आहे आणि त्याचे उत्तर चार शब्दांचे आहे. विषयाच्या व्याप्तीबद्दल परीक्षकाला जे हवे ते बाकी सगळे objectives च्या topic मधून आणि users च्या topic मधून तपासले जाते, त्यामुळे इथे आणखी साहित्य शोधत बसण्यापेक्षा त्या दोन topics ची उजळणी करा.

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 1 प्रश्न

- प्रश्न functions ची यादी देतो आणि प्रत्येक बाब व्याप्तीच्या योग्य अंगासमोर ठेवायला सांगतो. **प्रश्नाच्याच क्रमांकनात, एकेक बाब घेऊन उत्तर लिहा**, आणि स्पष्टीकरणाआधी label लिहा.
- प्रत्येक बाबीतील कळीच्या शब्दावर जुळवणी करा — cost ची **detailed examination, planning and control** साठी वापरला जाणारा आकडा, एखाद्या **alternative** चा cost, budget पासूनचा **variance**. प्रत्येक बाबीला एकच label, दोन देऊ नका.

TQ 3.1 • PYQ 2025-May [6] (Or) (c) • 4M • Pg 6

LEVEL II
Analysis

Medium

विषय 4: Cost and Management Accounting चा इतर संबंधित शाखांशी संबंध [Relationship of Cost and Management Accounting with other related disciplines]

L2P4-C1-T04

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost and management accounting चा इतर संबंधित विषयांशी असलेला संबंध, आणि cost accounting व management accounting यांतील फरक.

NOTES

छापील कोष्टकाचे सहा आधार, क्रमाने: **Nature** — cost accounting records the quantitative aspect only, management accounting records both qualitative and quantitative aspects; **Objective** — cost accounting product बनवण्याचा आणि service देण्याचा cost नोंदवते, management accounting planning आणि co-ordination साठी management ला माहिती पुरवते; **Area** — cost accounting deals only with cost ascertainment, management accounting ची व्याप्ती अधिक मोठी आहे, कारण त्यात financial accounting, budgeting, tax आणि planning येतात.

आणि उरलेले तीन: **Recording of data** — cost accounting uses both past and present figures, management accounting भविष्यातील आकड्यांच्या अंदाजावर केंद्रित असते; **Development** — cost accounting चा विकास is related to the industrial revolution, management accounting आधुनिक

business world च्या गरजेनुसार विकसित होते; **Rules and regulation** — cost accounting वेगवेगळ्या products चे costs नोंदवण्यासाठी ठरावीक तत्त्वे व procedures पाळते, management accounting **does not follow any specific rules and regulations**.

Format: Sr. No. | Basis | Cost Accounting | Management Accounting, सहा क्रमांकित रांगा. डाव्या column मध्ये basis चा शब्द लिहा — सहा फरक लिहून basis चे नाव न देणारे उत्तर कोष्टक ज्यासाठी बांधले आहे तेच रचनेचे marks गमावते.

सापळा: विद्यार्थी लिहितात की management accounting हा cost accounting चा भाग आहे. छापील उत्तर उलट्या दिशेने चालते — management accounting हा **wider** विषय आहे; cost accounting **cost ascertainment** पुरते मर्यादित आहे. दुसरी वारंवार होणारी चूक म्हणजे cost accounting भविष्याभिमुख आहे असे लिहिणे; ते **past and present** आकडे वापरते, आणि भविष्याचा अंदाज management accounting बांधते.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- प्रत्येक basis च्या दोन्ही बाजू द्या. जी रांग फक्त cost accounting चे वर्णन करते आणि management accounting रिकामे सोडते तिला त्या basis साठी काहीच मिळत नाही.

TQ 4.1 • PYQ 2017-May [7] (b) • 4M • Pg 7

LEVEL I
Understanding

Medium

विषय 5: Cost and Management Accounting ची भूमिका आणि कार्ये [Role and Functions of Cost and Management Accounting]

L2P4-C1-T05

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही • पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost and management accounting ची भूमिका आणि कार्ये.

NOTES

या topic वर एकही प्रश्न छापलेला नाही, आणि pack मध्ये थेट त्यासाठी लिहिलेले उत्तरही नाही. परीक्षकाने प्रत्यक्षात हीच जमीन दोन वेगळ्या बाजूंनी विचारली आहे — **system कशासाठी आहे** (objectives चा topic) आणि **ती जे तयार करते ते कोण वापरते** (users चा topic) — त्यामुळे role-and-functions चा प्रश्न नवी यादी रचण्यापेक्षा याच दोन छापील उत्तरांतून सोडवा.

छापील objectives च्या उत्तरातून घेतलेली कार्ये: cost objects साठी **ascertainment of cost** — पूर्ण आणि अचूक, post completion किंवा continuous; cost of goods manufactured मध्ये अपेक्षित profit margin जोडून **determination of selling price; cost control and cost reduction** — estimate किंवा budget ला

चिकटून राहणे आणि घट करण्याची क्षेत्रे ओळखणे; **ascertainment of activity-wise profit**; आणि relevant cost information देऊन **assisting managerial decision making**.

छापील users च्या उत्तरातून घेतलेली भूमिका: ही system धोरण व संघटनात्मक रचना आखणाऱ्या **policy makers** ना, किंमत ठरवणाऱ्या, responsibility centres मोजणाऱ्या आणि strategic पर्याय तपासणाऱ्या **managers** ना, performance goals व parameters नुसार काम करणाऱ्या **operational level staff** ना, आणि वेळ, हजेरी व incentives बाबत **employees** ना उपयोगी पडते — आणि संस्थेबाहेर **regulatory authorities, auditors, shareholders, and creditors and lenders** ना.

पातळ topic चा इशारा. या topic साठी 'functions' ची वेगळी यादी तयार करू नका. pack जे समर्थन करते ते सगळे वरच आले आहे; इथला प्रश्न objectives च्या यादीने सोडवा आणि users ची यादी त्याचा उत्तरार्थ म्हणून वापरा.

विषय 6: Cost and Management Accounting चे वापरकर्ते [Users of Cost and Management Accounting]

L2P4-C1-T06

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost and management accounting मधील माहितीचे वापरकर्ते, अंतर्गत आणि बाह्य.

NOTES

उत्तर नेहमी आधी हीच फोड करत: वापरकर्ते संस्थेच्या दृष्टीने **internal** किंवा **external** असतात. Internal म्हणजे **policy makers, managers, operational level staff and employees**. External म्हणजे **regulatory authorities, auditors, shareholders, and creditors and lenders**. ही फोड तुमची पहिली ओळ असू द्या — प्रश्न बहुधा 'give two internal and three external' अशा शब्दांत येतो, आणि mark स्पष्टीकरणाइतकाच वर्गीकरणालाही असतो.

Internal वापरकर्ते आणि प्रत्येकाला काय हवे: **policy makers** — अल्प व दीर्घ मुदतीची उद्दिष्टे गाठण्यासाठी strategies आखणे, स्पर्धात्मक बाजारात संस्थेची जागा निश्चित करणे, आणि त्या strategies राबवता याव्यात अशी organisational structure रचणे; **managers** — cost object आणि cost centre चा cost समजणे, product किंवा service ची किंमत समजणे, responsibility centres ची कामगिरी मोजणे व तपासणे, product-wise, department-wise आणि customer-wise profitability समजणे, आणि strategic पर्याय तपासून निर्णय घेणे; **employees** — **time and attendance, incentives for work and performance standards** याबद्दलची माहिती.

Operational level staff वर स्वतंत्रपणे 5 marks चा प्रश्न आलेला आहे, त्यामुळे चारही मुद्दे शब्दशः लक्षात ठेवा: **supervisors, foreman and team leaders** ना माहिती हवी असते ती **to know the objectives and performance goals for them**; volume, quality आणि process अशा product and service specifications समजण्यासाठी; ज्या performance parameters वर त्यांची कामगिरी मोजली व तपासली जाते ती समजण्यासाठी;

आणि to know divisional (responsibility centre) profitability.

External वापरकर्ते आणि प्रत्येकाला काय हवे: regulatory authorities — tariff determination, providing subsidies and rate fixation साठी, आणि त्यांना ही माहिती some standards and format च्या आधारावर लागते; **auditors** — financial accounts च्या audit साठी किंवा **cost audit** सारख्या विशेष हेतूच्या audit साठी; **shareholders** — त्यांच्या गुंतवणुकीवर परिणाम करणारी माहिती, जी नव्या मिळालेल्या orders, product expansion आणि market share बाबत **periodic communiques and annual reports** मधून कळवली जाते; **creditors and lenders** — संस्था त्यांची देणी फेडू शकेल का यावर परिणाम करणारी माहिती, उदा. **book debts and inventories** वर कर्ज देणाऱ्या financial institution ला **net debt position and stock balances** चा नियमित अहवाल हवा असतो.

Format आणि सापळा: आधी वापरकर्त्याचे नाव, मग तो ती माहिती **कशासाठी** वापरतो ते लिहा. नेहमीचे चुकीचे उत्तर आठ वापरकर्त्यांची नावे लिहून थांबते — उत्तराचा स्पष्टीकरणाचा अर्धा भाग तिथेच marks असतात. प्रश्न संख्येची मर्यादा घालतो तिथे ती पाळा: दोन विचारले असताना पाच internal वापरकर्ते लिहिल्याने काहीच जादा मिळत नाही आणि वेळ मात्र जातो.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- प्रत्येक वापरकर्त्याखाली त्याचे हेतू छापिलेले उत्तराप्रमाणे क्रमांकित उपमुद्द्यांत लिहा, परिच्छेदात नको.

TQ 6.1 • PYQ 2018-May [6] (a) • 5M • Pg 8

LEVEL I
Understanding

Medium

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 1 प्रश्न

- दोन गोष्टी विचारल्या आहेत आणि दोन्हींना marks आहेत: दोन्ही बाजूंचे **name the users**, आणि **say what each one uses the information for**. उपयोग न जोडता दिलेली नुसती नावांची यादी निम्मेच मिळवते.
- प्रश्न जी संख्या मागतो तेवढीच द्या — दोन internal, तीन external — त्यापेक्षा जास्त नको. दोन्ही गट वेगळ्या शीर्षकांखाली ठेवा, म्हणजे फोड एका नजरेत दिसते.

TQ 6.2 • MTP 2024-Nov [6] (a) • 5M • Pg 8

LEVEL II
Analysis

Medium

विषय 7: चांगल्या Cost Accounting System ची आवश्यक तत्त्वे [Essentials of a Good Cost Accounting System]

L2P4-C1-T07

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — चांगल्या cost accounting system ची अत्यावश्यक वैशिष्ट्ये.

NOTES

छापील क्रमाने सहा वैशिष्ट्ये, प्रत्येक आपल्या जोडशब्दांसह — जोडी हाच mark आहे: **Informative and simple; Accurate and authentic; Uniformity and consistency; Integrated and inclusive; Flexible and adaptive; Trust on the system.** आधी शीर्षक लिहा आणि मग स्पष्टीकरण, कारण स्पष्टीकरण तोकडे पडले तरी शीर्षक एकटेच mark मिळवून देऊ शकते.

प्रत्येक शीर्षकाचा अर्थ, उत्तराच्याच शब्दांत: informative and simple — system ही tailor-made, व्यवहार्य, सोपी आणि व्यवसायाच्या गरजा भागवणारी असावी, आणि बारीकसारीक व अनावश्यक तपशील घुसवून तिने उपयुक्तता गमावू नये; **accurate and authentic** — चुकीची माहिती system चे output विकृत करते आणि चुकीचा निर्णय घेतला जाऊ शकतो; **uniformity and consistency** — cost माहितीच्या **classification, treatment and reporting** मध्ये, जी **horizontal and vertical** अशा दोन्ही विश्लेषणांतील **benchmarking and comparability** साठी लागते.

आणि उरलेली तीन: integrated and inclusive — संपूर्ण चित्र मिळावे म्हणून financial accounting, taxation, statistics आणि operational research यांच्याशी जोडलेली; **flexible and adaptive** — **technological, reporting, regulatory and other requirements** मधील बदलांनुसार दुरुस्त्या पचवू शकणारी; **trust on the system** — management ला output वर विश्वास वाटला पाहिजे, आणि त्यासाठी system उभारताना **an active role of management** लागते, जेणेकरून निर्णयासाठी वापरण्याइतकी खात्री तिला वाटेल.

सापळा: हा topic नेहमी costing system **installing** करण्याच्या घटकांशी गोंधळला जातो, तो नऊ घटकांचा वेगळा topic आहे. वैशिष्ट्ये 'system कशी असावी' याचे उत्तर देतात; installation चे घटक 'ती उभारण्याआधी काय तपासावे' याचे. प्रश्नात **features** किंवा **essentials** असेल तर सहा जोडशब्द द्या; **factors, installing** किंवा **designing** असेल तर नऊ घटक द्या.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- uniformity आणि integration एकत्र मिसळू नका. ती वेगळी वैशिष्ट्ये आहेत आणि वेगळे marks आहेत: एक system च्या आतल्या सुसंगत हाताळणीबद्दल आहे, दुसरे तिला इतर systems शी जोडण्याबद्दल.

TQ 7.1 • PYQ 2022-May [6] (a) • 5M • Pg 10

LEVEL I
Understanding

Medium

विषय 8: Costing System ची उभारणी [Installation of Costing System]

L2P4-C1-T08

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost accounting system बसवताना विचारात घ्यायचे घटक.

NOTES

छापील क्रमाने नऊ घटक: Objective — system बसवण्याआधी ठरवा की ती selling prices ठरवण्यासाठी आहे,

costs नियंत्रित करण्यासाठी आहे, की दोन्हीसाठी; **Nature of the business** — त्या संस्थेला शोभेल अशीच costing system आणा; **Organisational hierarchy** — system ने different levels of management ची गरज भागवली पाहिजे, म्हणून ती कशी आणायची हे ठरवण्यासाठी संघटनेची रचना तपासली जाते; **Knowing the product** — product चे स्वरूप system चा प्रकार ठरवते, आणि ज्या product ला by-products आहेत तिथे by-products चाही हिशेब ठेवणारी system लागते.

आणि उरलेले पाच: Knowing the production process — without complete knowledge of the production process चांगली system उभी राहू शकत नाही; **Method of maintenance of cost records** — cost आणि financial accounts एकाच integral accounting system मध्ये कसे गुंफता येतील, आणि वेगळे संच ठेवले तर ते **could be reconciled by means of control accounts** कसे; **Information synchronisation** — इतर systems आणि विभागांशी system जुळवून घेतली पाहिजे, म्हणजे माहिती गोळा होऊन, प्रक्रिया होऊन योग्य वेळी उपलब्ध होते; **Statutory compliances and approvals** — cost माहिती ठेवण्यासाठी व कळवण्यासाठी लागू होणाऱ्या सर्व अटी, नियम, कायदे आणि मान्यता; **Attributes and reliability of information** — माहिती accurate, reliable and useful असली पाहिजे, त्यासाठी **appropriately trained and competent staff** आणि **proper records** लागतात.

Case-scenario चे रूप: हेच नऊ घटक 'तुम्ही एका manufacturing company ने नेमलेले consultant आहात — निर्णायक घटक कसे तपासाल' अशा स्वरूपात येतात. त्याच क्रमाने checklist म्हणून उत्तर लिहा, प्रत्येक घटकाचे रूपांतर क्लायंटला विचारायच्या प्रश्नात करून: objective काय, व्यवसायाचे स्वरूप काय, hierarchy ला काय लागते, वगैरे. आशय बदलत नाही, फक्त मांडणी बदलते.

सापळा: विद्यार्थी जो घटक गाळतात तो म्हणजे **method of maintenance of cost records**, कारण तो लांब आहे. हा एकच घटक या प्रकरणाला reconciliation च्या प्रकरणाशी जोडतो — **integral accounts** किंवा **separate sets reconciled through control accounts** — आणि तो स्वतःच एका पूर्ण mark चा आहे.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 1 प्रश्न

- मागणीचे दोन भाग आहेत: **factors** स्वतः, आणि **how you would go about assessing them**. दोन्हींना उत्तर द्या; फक्त यादी देणारे विद्यार्थी दुसरा अर्धा भाग गमावतात.
- घटक सपाट यादीत न लिहिता गटात मांडा — system ची उद्दिष्टे, व्यवसायाचे स्वरूप, संघटनेची स्वतःची रचना, आणि cost व फायदा. लांब यादी वाचनीय होते ती गटवारीमुळेच.

TQ 8.1 · PYQ 2017-May [5] (b) · 4M · Pg 11

LEVEL I
Understanding

Easy

विषय 9: Information Technology (IT) चा वापर करून Cost Accounting [Cost Accounting with the use of Information Technology (IT)]

L2P4-C1-T09

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting

— information technology च्या वापरासह cost accounting, आणि digital costing system.

NOTES

cost accounting वर IT चा परिणाम — छापील उत्तर सात मुद्दे देते आणि प्रश्न बहुधा पाच मागतो: **ERP integrates the functional activities**, त्यामुळे **single entry provides custom made reports for every purpose** आणि cost व financial निकालांचे reconciliation सोपे व कमी किचकट होते; **paperless environment**, जिथे Bill of Material, Material Requisition Note, Goods Received Note आणि labour utilisation report यांच्या अनेक प्रती लागत नाहीत आणि विभाग e-copy घेतो; **internet, intranet and extranet** साधनसामग्री मिळवण्यास मदत करतात — production प्रत्यक्ष requisition note शिवाय material घेते आणि purchase orders extranet वरून जातात — आणि त्यातून **enables a shift towards the Just-in-Time approach**.

आणि उरलेले चार: cost centre किंवा cost object चा cost अचूक व वेळेवर काढला जातो, कारण प्रत्येकाला **codified** केलेले असते आणि costs code नुसार दिले जातात, ज्यामुळे **automates cost accumulation and ascertainment** होते आणि माहिती **job-wise, batch-wise, process-wise, cost centre wise** अशी हवी तशी घडवता येते; reports, budgets आणि standards मध्ये **uniformity, irrespective of location, currency, language and regulations**; **cost and revenue variance reports generated on a real time basis**, त्यामुळे नियंत्रणाची पावले लगेच उचलता येतात; आणि प्रत्येक process वर बारीक लक्ष ठेवून non value added activities काढून टाकणे.

Digital costing system — फायदे लिहिण्याआधी तिची व्याख्या द्या: ती production, procurement आणि inventory management अशी वेगवेगळी व्यावसायिक कार्ये आपल्या पुरवठादारांच्या, ग्राहकांच्या आणि बाजाराच्या digital costing systems शी माहितीची देवाणघेवाण व network संपर्कातून जोडते. 'describe five benefits' अशा प्रत्येक प्रश्नात हीच व्याख्येची ओळ पहिला mark असते.

छापील क्रमाने पाच फायदे: cost object वरचा cost खात्रीने काढता येणे, ज्यामुळे **allocation and apportionment** साठी activities चे विश्लेषण करता येते; **analysis of data on time spent on each activity**, जे **formulate incentive plans** साठी वापरले जाते; material requirement planning आणि material खरेदीचे वेळापत्रक; non-value-added activities ओळखून काढून टाकणे; आणि **data on resource consumption**, जे standards ठरवताना आणि real time आधारावर variances मोजताना वापरले जाते.

सापळा: हे दोन वेगळे प्रश्न आहेत, एक नाही. 'Impact of IT in cost accounting' ला ERP आणि paperless चे मुद्दे हवे असतात; 'benefits of a digital costing system' ला वरचे पाच हवे असतात आणि मुख्य म्हणजे जोडणीची व्याख्या. दोन मुद्दे मात्र दोन्हीत येतात — **eliminating non-value-added activities** आणि **real time variance information** — त्यामुळे अडलात तर हे दोन कोणत्याही उत्तरात सुरक्षित आहेत.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 2 प्रश्न

- digital costing चे उत्तर जोडणीच्या व्याख्येने सुरू करा. थेट पहिल्या फायद्यापासून सुरू होणारे उत्तर एक mark वगळून जाते.

TQ 9.1 · PYQ 2021-Jan [6] (e) · 5M · Pg 13

LEVEL I
Understanding**Medium**

TQ 9.2 · PYQ 2024-Sep [6] (a) · 5M · Pg 14

LEVEL I
Understanding**Medium**

विषय 10: Cost Objects

L2P4-C1-T10

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost objects आणि cost units.

NOTES

अकरा शब्दांतली व्याख्या: a cost object is anything for which a separate measurement of cost is required. मग वर्ग, जे छापील उत्तर उदाहरणांच्या आधी देते: a product, a service, a project, a customer, a brand category, an activity or a programme.

छापील उदाहरणे, वर्गानुसार — प्रत्येक वर्गातले एक द्या, एकाच प्रकारची चार नको: **Product** — smart phone, SUV car, book; **Service** — an airline flight from Delhi to Mumbai, a utility bill payment facility; **Project** — metro rail project, road project; **Activity** — quality inspection of materials, placing of orders; **Process** — refinement of crude in oil refineries. नेहमीचे चुकीचे उत्तर चार products देते आणि संकल्पनेचा आवाका दाखवण्याचे marks गमावते.

cost unit चे कोष्टक जवळजवळ प्रत्येक attempt ला विचारले जाते. छापील उत्तरे: Automobile — Number; Brewing — Barrel; Brick works — 1,000 bricks; Cement — Ton or per bag; Chemical — Litre, gallon, kilogram, tonne; Coal mining — Tonne; Education — Per course, per student, per batch, per lecture; Electricity — Kilowatt-hour (kWh); Engineering — Contract or job; Gas — Cubic feet.

आणि छापील यादीतले उरलेले: Hospitals — Patient day; Hotel or catering — Guest day or room day, per item, per meal; Oil — Cost per barrel, cost per gallon or litre; Power — Kilowatt-hour (kWh); Professional services — Chargeable hour, job, contract; Steel — Ton; Transport by road — Passenger-kilometre, tonne-kilometre; Construction — Square metre, cubic metre; Technology — Software licence, hardware components.

cost unit च्या कोष्टकातले दोन सापळे: पहिला, transport takes a composite unit — passenger-kilometre किंवा tonne-kilometre, नुसते kilometre नाही, आणि हेच जोडरूप patient day आणि guest day देते. दुसरा, electricity and power both take kWh, तर oil and gas take different units — gas ला cubic feet, oil ला per barrel किंवा per litre. हे प्रत्येकी एक mark आहेत आणि अज्ञानाने नव्हे तर निष्काळजीपणाने गमावले जातात.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे · 2 प्रश्न

- cost unit चा प्रश्न दोन columns च्या यादीत सोडवा, त्यापलीकडे काही नको. व्याख्या विचारलेली नाही आणि छापील उत्तरातही ती नाही.

TQ 10.1 · PYQ 2023-May [6] (a) · DESC · 5M · Pg 15

LEVEL I
Remembering

Medium

TQ 10.2 · PYQ 2025-Jan [6] (b) · DESC · 5M · Pg 15

LEVEL I
Remembering

Medium

विषय 11: Responsibility Centres

L2P4-C1-T11

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — responsibility centres, cost centres, profit centres आणि investment centres.

NOTES

responsibility centres का असतात, आणि व्याख्या: संस्था वाढत जाते तसे तिचे कामकाज व रचना मोठी व गुंतागुंतीची होते, म्हणून management वेगवेगळ्या विभागांना, शाखांना किंवा व्यक्तींना अधिकार व जबाबदारी सोपवते, आणि तेच घटक किंवा त्या व्यक्ती म्हणजे **responsibility centres**. प्रत्येक जण cost, revenue, profit आणि return on investment यांपैकी एक किंवा अधिक बाबतीत आपल्या कामगिरीसाठी जबाबदार असतो. जबाबदारीच्या याच ओळीने सुरुवात करा — वर्गीकरणाचा प्रत्येक प्रश्न तिच्यावरच ठरतो.

चार प्रकार, आणि प्रत्येक ओळखण्याची कसोटी: **Cost Centre** — manager त्या centre मध्ये झालेल्या आणि नियंत्रणात असलेल्या costs साठी जबाबदार असतो, आणि कामगिरी **cost control** वर तपासली जाते; **Revenue Centre** — मुख्यतः revenue निर्माण करण्यासाठी जबाबदार, मोजणी **in terms of revenue generated**; **Profit Centre** — **both generating revenue and incurring expenditure** यासाठी जबाबदार, तपासणी **profitability** वर; **Investment Centre** — **profitability** साठी जबाबदार आणि capital investment चे निर्णय घेण्याचा अधिकार, तपासणी **profit as well as Return on Investment (ROI)** वर.

वर्गीकरणाची उत्तरे, जी जवळजवळ शब्दशः पुन्हा पुन्हा येतात: bonds, stocks किंवा real estate property ची खरेदी → **Investment Centre**; केंद्र सरकारचा **Maharatna, Navratna or Miniratna** सार्वजनिक उपक्रम → **Investment Centre**; संस्थेच्या विकेंद्रित शाखा → **Profit Centre**; hotel मधील restaurant विभाग → **Profit Centre**; रेल्वे स्थानकावरील तिकीट खिडकी → **Revenue Centre**; sales विभाग → **Revenue Centre**; airline चा reservation विभाग → **Revenue Centre**; e-commerce कंपनीचा customer support विभाग → **Cost Centre**.

scenario चे प्रश्न ज्यांवर फिरतात ते cost centre चे दोन उपप्रकार: **Standard Cost Centre**, जिथे **fixed input-output norms exist**, प्रति unit material व labour ची प्रमाणित परिमाणे ठरवलेली असतात आणि फरकांचे variance म्हणून controllable व uncontrollable cost मध्ये विश्लेषण होते — output मोजता येते आणि input-output संबंध ठरलेला असतो; आणि **Discretionary Cost Centre**, जिथे **output cannot be**

measured in financial terms आणि कामगिरी **only against the budget allocated** तपासली जाते, कारण **the input-output ratio cannot be defined**. दुसऱ्याचे छापील उदाहरण म्हणजे research and development.

Cost centre, जुनी व्याख्या आणि तिचे वर्गीकरण: a location, person, or an item of equipment (or group of these) for which cost may be ascertained and used for the purpose of cost control; हा संस्थेचा असा भाग असतो जो थेट profit निर्माण करत नाही आणि कंपनी चालवण्याचा cost वाढवतो, उदा. R&D, marketing, help desk. Cost centres **personal** (एक व्यक्ती) किंवा **impersonal** (एक जागा किंवा उपकरण) असतात; manufacturing संस्थेत ते **production cost centres** (जिथे raw material हाताळून finished product मध्ये रूपांतर होते, direct व indirect दोन्ही खर्चासह — machine shops, welding shops, assembly shops) किंवा **service cost centres** (production cost centre ला पूरक — power house, gas production shop, material service centres, plant maintenance) असतात.

Profit centre, छापील शब्दांत: असे centre ज्याची कामगिरी मिळवलेले उत्पन्न आणि झालेला cost यांत मोजली जाते, आणि ज्याची **main responsibility is to generate and maximise profit**; ही अशी शाखा किंवा विभाग असते जिचा हिशेब profit काढण्यासाठी स्वतंत्रपणे ठेवला जातो, आणि तिच्या managers ना सर्वसाधारणपणे product pricing व operating expenses बाबत निर्णयाचा अधिकार असतो.

सापळा, आणि तो या प्रकरणातला सर्वात नेहमीचा: विद्यार्थी sales विभागाला profit centre म्हणतात. छापील उत्तरे त्याला **Revenue Centre** ठरवतात — तो revenue आणि commission सारखे स्वतःचे selling expenses नियंत्रित करतो, पण **not production costs**. त्याचप्रमाणे PSU किंवा capital investment चा निर्णय घेणारा कोणताही घटक **Investment Centre** आहे, profit centre नाही; विभागणारी रेषा म्हणजे **authority over capital investment and evaluation on ROI**. प्रश्न 'show the reason for your classification' म्हणतो तिथे label आधी कसोटी लिहा.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे · 2 प्रश्न

- चारही प्रकार त्यांच्या कामगिरी मोजण्याच्या मापासह लक्षात ठेवा — cost, revenue, profit, ROI. प्रत्येक वर्गीकरणाचे समर्थन याच मापाने करायचे असते.

TQ 11.1 · PYQ 2015-May [7] (a) · DESC · 4M · Pg 17

LEVEL I
Remembering

Easy

TQ 11.2 · PYQ 2016-May [7] (e) (ii) · DESC · 2M · Pg 18

LEVEL I
Remembering

Easy

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 4 प्रश्न

- 'define and discuss the types' अशा प्रश्नात प्रकारांपर्यंत पोहोचण्याआधी पहिल्या दोन ओळी अधिकार सोपवणे आणि जबाबदारी यांवर खर्च करा. व्याख्येचा mark तिथेच बसतो.

TQ 11.3 · PYQ 2017-May [5] (a) · DESC · 4M · Pg 18

LEVEL I
Understanding

Easy

TQ 11.4 · PYQ 2021-Jul [6] (a) · DESC · 5M · Pg 19

LEVEL I
Understanding**Medium**

TQ 11.6 · MTP 2025-Dec S2 [3] (b) · DESC · 5M · Pg 20

LEVEL I
Understanding**Medium**

TQ 11.7 · MTP 2026-Mar S1 [6] (a) · DESC · 5M · Pg 22

LEVEL I
Understanding**Medium****Analysis** तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे · 1 प्रश्न

- scenario कारण विचारतो तिथे एकेक विभाग घ्या आणि आधी निर्णायक वैशिष्ट्य सांगा — fixed input-output norms, की न मोजता येणारे output, की production cost वर नियंत्रण नसणे, की investment चा अधिकार — मग label लिहा. निर्णायक वैशिष्ट्याशिवाय नुसते labels देणारे उत्तर निम्मे marks गमावते.

TQ 11.5 · PYQ 2025-Sep [6] (a) · 5M · Pg 20

LEVEL II
Analysis**Medium****विषय 12: Cost Accounting च्या मर्यादा [Limitations of Cost Accounting]**

L2P4-C1-T12

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही · पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost accounting च्या मर्यादा.

NOTES

या topic वर एकही प्रश्न छापलेला नाही आणि pack मध्ये थेट त्यासाठी लिहिलेले उत्तरही नाही, त्यामुळे पुढचे सगळे शेजारच्या उत्तरांतून जुळवलेले pack चे स्वतःचे साहित्य आहे असे समजा, पाठ केलेली यादी नव्हे, आणि परीक्षेआधी मर्यादांची पूर्ण यादी Study Material मधून पाहा.

system च्या आवाक्याबद्दल छापील उत्तरे जे मान्य करतात ते: cost accounting **records the quantitative aspect only**, तर management accounting **both qualitative and quantitative** दोन्ही बाजू नोंदवते; cost accounting **only deals with cost ascertainment**, तर management accounting **wider in scope** आहे; आणि cost accounting **uses both past and present figures**, तर भविष्यातील आकड्यांचा अंदाज management accounting कडे जातो. मर्यादांच्या कोणत्याही उत्तराचा आधारभूत गाभा याच तीन ओळी आहेत.

दुसरी आधारभूत मर्यादा म्हणजे महत्त्वाचे costs पुस्तकांत येतच नाहीत. **Imputed costs do not involve any immediate cash payment** आणि ते **not recorded in the books of account**, तरीही equipment बदलणे किंवा दोन पर्यायांची तुलनात्मक profitability अशा निर्णयांसाठी ते महत्त्वाचे असतात; **opportunity cost** — एक पर्याय स्वीकारताना केलेल्या त्यागाचे मूल्य किंवा सोडून दिलेल्या संधीचा लाभ — तोही तसाच **is not recorded in the books of accounts**, जरी तो **plays an important role in managerial decision making**. दोन्ही

वगळणारी system एकटी निर्णयाला आधार देऊ शकत नाही.

तिसरी म्हणजे system गरजेनुसार बांधावी लागते, आणि ती वाईट रीतीनेही बांधली जाऊ शकते. essentials चा topic बारीकसारीक व अनावश्यक तपशील घुसवून उपयुक्तता गमावण्याविरुद्ध इशारा देतो, **accurate and authenticated** नसलेल्या माहितीविरुद्ध इशारा देतो कारण ती system चे output विकृत करू शकते आणि चुकीचा निर्णय घेतला जाऊ शकतो, आणि नोंदवतो की **management has trust in the system and its output** नसेल तर system अपयशी ठरते. मर्यादा म्हणून वाचले तर हे म्हणजे cost, गुंतागुंत आणि अस्वीकार.

विषय 13: Costs चे वर्गीकरण [Classification of Costs]

L2P4-C1-T13

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — element, function, variability, controllability आणि managerial decision making मधील वापर यांनुसार costs चे वर्गीकरण.

NOTES

या topic मधले एकमेव सूत्र, आणि ते पुन्हा पुन्हा विचारले जाते: **Conversion Cost = Direct Labour Cost + Direct Expenses + Manufacturing Overhead**, किंवा तेवढेच समान **Conversion Cost = Factory Cost - Direct Materials Cost**. दोन्ही रूपे द्या; cost sheet च्या प्रश्नात वाचवणारे दुसरे आहे. आधी व्याख्या लिहा — raw materials चे finished goods मध्ये रूपांतर करण्यासाठी झालेला cost.

निर्णयाशी संबंधित terms, छापील शब्दांतच, कारण शब्दांनाच mark आहे: **Sunk cost** — भूतकाळात झालेले historical costs; चालू कालावधीच्या निर्णयात त्यांची भूमिका नसते, आणि replacement च्या निर्णयात सध्याच्या यंत्राचे written down value हे छापील उदाहरण; **Opportunity cost** — एक पर्याय स्वीकारताना केलेल्या त्यागाचे मूल्य किंवा सोडलेल्या संधीचा लाभ, विस्तारासाठी bank deposit काढल्याने बुडलेल्या व्याजाने स्पष्ट केलेला, आणि **not recorded in the books of accounts**; **Imputed cost** — **does not involve any immediate cash payment, not recorded in the books, also known as economic cost** आणि **similar to opportunity cost**; **Out-of-pocket cost** — **that portion of total cost which involves cash outflow**, ही **short-run** संकल्पना, **avoidable if the proposal is not accepted**; **Explicit cost** — out-of-pocket cost, ज्यात **immediate payment of cash** असते; **Implicit cost** — तातडीचा रोख भरणा नाही, नोंद नाही.

pre-determined चा गट, जो एकत्रच विचारला जातो: Pre-determined cost — production किंवा कामकाज सुरू होण्याआधीच, cost वर परिणाम करणाऱ्या सर्व घटकांच्या तपशिलावरून काढलेला; **Standard cost** — management ने अपेक्षिलेल्या कार्यक्षम कामाच्या प्रमाणावरून व आवश्यक खर्चावरून काढलेला pre-determined cost, जो **for price fixation and for cost control through variance analysis** वापरला जातो; **Estimated cost** — Kohler ची व्याख्या, manufacture किंवा acquisition चा अपेक्षित cost, बहुधा product च्या एका unit च्या रूपात, प्रत्यक्ष उत्पादन किंवा खरेदीआधी उपलब्ध माहितीवरून काढलेला, आणि तो भाकीत करतो म्हणून **prospective**; **Marginal cost** — कोणत्याही दिलेल्या output च्या पातळीवर output एका unit ने वाढवले

किंवा घटवले तर एकूण costs ज्या रकमेने वाढतात ती रक्कम; **Differential cost** — activity level, technology, process किंवा उत्पादनपद्धती बदलल्याने एकूण cost मध्ये (variable तसेच fixed) होणारा बदल, वाढ असो की घट, ज्याला incremental किंवा decremental cost म्हणतात.

वर्तन आणि जोडणीशी संबंधित terms: **Discretionary cost** — not tied to a clear cause and effect relationship between inputs and outputs, तो from periodic decisions regarding the maximum outlay to be incurred निर्माण होतो — advertising, public relations, training; **Engineered cost** — नेमका उलट, inputs आणि outputs मधील स्पष्ट कार्यकारणभावातून निर्माण होणारा, आणि तो संबंध usually personally observable असतो; **Product cost** — inventoriable, assigned to the product, आणि mark मिळवून देणारी व्याख्या अशी की marginal costing खाली variable manufacturing costs, तर absorption costing खाली total manufacturing costs, हेच product costs ठरतात; **Period cost** — products ना न जोडता त्या कालावधीच्या revenue विरुद्ध खर्च म्हणून लावलेला, आणि सर्व non-manufacturing costs — general and administrative, selling and distribution — हे period costs आहेत; **Capitalised cost** — initially recorded as assets and subsequently treated as expenses, उदा. यंत्राच्या cost मध्ये जोडलेला installation चा खर्च; **Shut down cost** — costs which continue to be incurred even when a plant is temporarily shut down, उदा. rent, rates आणि depreciation, which cannot be eliminated with the closure; **Absolute cost** — product, process किंवा unit चा in its totality असा cost, ज्यावर पुढचे विश्लेषण उभे राहते; **Controllable cost** — can be controlled, typically by a cost, profit or investment centre manager, आणि त्या responsibility centre च्या प्रमुखाच्या कृतीने त्यावर परिणाम होऊ शकतो, तर uncontrollable costs म्हणजे ज्यावर होऊ शकत नाही.

relevance चा प्रश्न, आणि ज्या छापील जोडणीवर तुम्हाला तपासले जाते ती: स्वतःची जागा असताना तीच वापरणे, तशाच office चे भाडे न भरता → **opportunity cost, also imputable or notional cost** → **relevant**; तात्पुरता बंद असलेल्या factory shed चे भरलेले rent → **committed cost or shut down cost** → **non-relevant**; market research agency ला आधीच दिलेले पैसे → **sunk cost** → **non-relevant**; sales च्या टक्केवारीत दिलेले sales incentive → **out of pocket cost** → **relevant**; project मध्ये गुंतवणूक केल्याने fixed deposit वर सोडलेले व्याज → **opportunity cost** → **relevant**. **ही जोडणी ज्या नियमावर चालते तो:** cost relevant तेव्हाच जेव्हा तो **future and differs between alternatives** — आधीच खर्च झालेले, किंवा तुम्ही काहीही ठरवले तरी बांधील असलेले, relevant नाही.

product cost काढण्याचे तीन हेतू, जे एकत्र विचारले जातात: preparation of financial statements, जिथे भर **inventoriable costs** वर असतो; **product pricing**, ज्यासाठी product ग्राहकापर्यंत पोहोचवण्याच्या value chain मधील सर्व भागांचा cost धरला पाहिजे; आणि **contracting with government agencies**, जिथे cost plus contracts खाली agency कदाचित contractors ना research and development व marketing costs वसूल करू देणार नाही.

function नुसार आणि variability नुसार वर्गीकरण हे दोन columns चे उत्तर आहे आणि प्रत्येक column ला वेगळे marks आहेत. छापील जोडणी: **consumable store** → factory, production किंवा manufacturing overhead / **variable**; **general manager's salary** → administration / **fixed**; **delivery van expenses** → distribution / **semi-variable or variable**; **compensation of fixed salary plus commission on sales** →

selling and distribution / **semi-variable**; **rent of finished goods warehouse** → selling and distribution, किंवा distribution / **fixed**. सापळा म्हणजे दोनपैकी एकाच column ला उत्तर देणे, किंवा salary अधिक commission च्या पगाराला variable म्हणणे — fixed भाग असल्याने तो **semi-variable** ठरतो.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 6 प्रश्न

- ज्या term ला सूत्र आहे तिथे व्याख्येबरोबर सूत्रही लिहा. सूत्राशिवाय conversion cost म्हणजे अर्थेक उत्तर.

TQ 13.1 • PYQ 2016-Nov [7] (d) (ii) • DESC • 2M • Pg 23	LEVEL I Understanding	Easy
TQ 13.2 • MTP 2019-Mar [6] (a) • DB • 5M • Pg 24	LEVEL I Understanding	Medium
TQ 13.3 • PYQ 2023-Nov [6] (a) • DESC • 5M • Pg 24	LEVEL I Understanding	Medium
TQ 13.4 • PYQ 2025-May [6] (a) • DESC • 5M • Pg 25	LEVEL I Understanding	Medium
TQ 13.5 • RTP 2025-May [20] (a) • DESC • Pg 26	LEVEL I Understanding	Medium
TQ 13.6 • RTP 2025-May [20] (d) • DESC • Pg 26	LEVEL I Understanding	Medium

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 2 प्रश्न

- non-relevant चा निकाल असेल तर तो cost आधीच झाला आहे किंवा निर्णय काहीही असो बांधील आहे असे सांगून समर्थन करा. एक उपवाक्य पुरे, पण त्याने अंदाजाचे रूपांतर विश्लेषणात होते.

TQ 13.7 • PYQ 2026-Jan [6] (a) • DESC • 5M • Pg 27	LEVEL II Analysis	Medium
TQ 13.8 • RTP 2026-May [17] (a) • DESC • Pg 28	LEVEL II Analysis	Hard

विषय 14: Costing च्या पद्धती [Methods of Costing]

L2P4-C1-T14

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — costing च्या पद्धती आणि त्या ज्या उद्योगांत वापरल्या जातात ते.

NOTES

छापील ओळख-उत्तरांतून घेतलेली, पद्धत ठरवणारी कसोटी: costs to a specific job लावले जातात → **Job costing**; costs एका product गटाला किंवा आधी ठरवलेल्या lot ला लावले जातात → **Batch costing**; cost for a single product काढला जातो → **Single, unit or output costing**; costs operations ना लावून तयार units वर

सरासरी काढली जाते, किंवा **each stage of work** चा cost काढला जातो → **Process or operation costing**; दोन किंवा अधिक पद्धतींचे मिश्रण, जिथे product चे स्वरूप गुंतागुंतीचे असते आणि एकाच पद्धतीने cost काढता येत नाही → **Multiple costing**.

उद्योग-आणि-पद्धत यादी, जशीच्या तशी छापील: Real estate — **Contract costing**; Motor repairing workshop — **Job costing**; **Chemical industry** — **Process costing**; Transport service — **Service or operating costing**; Assembly of bicycles — **Multiple output costing**; Biscuit manufacturing — **Batch costing**; Power supply companies — **Service costing**; **Car manufacturing** — **Multiple costing**; Cement industry — **Process or output costing**; **Printing press** — **Job costing**.

आणि छापील यादीतले उरलेले: Oil refinery — **Process costing**; Interior decoration — **Job costing**; Airlines company — **Operation or service costing**; **Advertising** — **Job costing**; **Car assembly** — **Multiple costing**; **Paper and pulp** — **Process costing**; **Bakery** — **Batch costing**; Custom furniture workshop — **Job costing**; Packaged snacks on a continuous basis — **Process costing**; Bus transport fleet — **Service or operating costing**.

unit costing आणि batch costing, एकत्र व्याख्या करून, कारण ती एकत्रच विचारली जातात: **unit costing** ही अशी पद्धत जिथे तयार होणारे output एकसारखे असते आणि output च्या प्रत्येक unit ला सारखाच cost लागतो; costs **collected and analysed element-wise** केले जातात आणि **the cost per unit is the total cost divided by the number of units produced** — **paper, cement and steel works** मध्ये वापरली जाते.

Batch costing हा specific order costing चा प्रकार आहे, जिथे वस्तू आधी ठरवलेल्या lots मध्ये म्हणजे batches मध्ये तयार होतात, आणि batch मधील प्रति unit cost म्हणजे त्या batch चा एकूण cost भागिले त्या batch मध्ये तयार झालेल्या units ची संख्या — pharmaceutical व drug उद्योग, readymade garments, आणि television व radio sets चे electronic parts यांत वापरली जाते.

छापील उत्तरांत दिसणारा सापळा: **assembly is not the same as manufacture**. Assembly of bicycles आणि car assembly ही **multiple costing** आहेत, कारण components चा cost वेगळा काढून मग एकत्र केला जातो, तर cement किंवा एखादे chemical असे सलग एकच product म्हणजे **process costing**. दुसरी वारंवार होणारी चूक म्हणजे transport service ला job costing देणे — ठरावीक unit मध्ये पुन्हा पुन्हा दिली जाणारी service **service or operating costing** घेते.

scenario च्या रूपाचा format: तीन columns — **business scenario, costing method, key reason** — आणि कारण एका वाक्यप्रचारात, परिच्छेदात नको: एकसारखी products आणि मोठ्या प्रमाणावर उत्पादन; प्रत्येक ग्राहकासाठी वेगळी खास कामे; ओळखता येणाऱ्या batches मध्ये उत्पादन; सलग आणि प्रमाणित उत्पादन; kilometre किंवा passenger-kilometre अशा service unit मागे costing. प्रश्न 'explaining your reasoning' म्हणतो, त्यामुळे तिसरा column सक्तीचा आहे.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे · 1 प्रश्न

- निव्वळ ओळखीच्या प्रश्नासाठी दोन columns, गद्य नको. 5 marks ला पंधरा उद्योग म्हणजे प्रत्येकी एक तृतीयांश mark — इथे वेग हेच तपासले जाणारे कौशल्य आहे.

TQ 14.1 • PYQ 2021-Jan [6] (d) • DESC • 5M • Pg 30

LEVEL I
Remembering

Medium

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 3 प्रश्न

- 'describe unit costing and batch costing' साठी आधी व्याख्या, मग प्रति unit cost चा नियम, मग तीन उद्योग. प्रत्येकी तीन ओळीत तीन marks.

TQ 14.3 • PYQ 2024-May [6] (c) • DESC • 4M • Pg 32

LEVEL I
Understanding

Easy

TQ 14.2 • PYQ 2022-May [6] (e) • DESC • 5M • Pg 32

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 14.4 • MTP 2024-Nov [6] (Or) (d) • DESC • 4M • Pg 33

LEVEL I
Understanding

Medium

Evaluation मानकावर पारखून निर्णय देणे • 1 प्रश्न

- प्रत्येक व्यवसायाला **one named method and one reason**. ते छोट्या कोष्टकात किंवा प्रश्नाशी जुळणाऱ्या अक्षरांकित ओळीत लिहा — सगळ्यांना एकत्र गुंडाळणारा परिच्छेद प्रति-व्यवसाय mark गमावतो.
- कारणाने व्यवसायाच्या ज्या वैशिष्ट्यावर हे ठरते त्यावरच बोट ठेवले पाहिजे — सलग मोठ्या प्रमाणावरचे output, ग्राहकाची स्वतःची मागणी, एक batch, की एक service. ते वैशिष्ट्य न देता नुसती पद्धत लिहिणे अर्धेच उत्तर आहे.

TQ 14.5 • MTP 2025-Nov S1 [6] (a) • DESC • 5M • Pg 33

LEVEL II
Evaluation

Hard

विषय 15: Costing ची तंत्रे [Techniques of Costing]

L2P4-C1-T15

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — costing ची तंत्रे.

NOTES

तंत्रे म्हणजे पद्धती नव्हेत. पद्धत output साठी cost कसा गोळा होतो याचे उत्तर देते — job, batch, process. तंत्र गोळा झालेला cost कसा हाताळला व वापरला जातो याचे उत्तर देते, आणि छापील उत्तर नोंदवते की तंत्र **may be used in conjunction with any method of costing**. ही ओळ आधी लिहा; तीच या topic ला methods च्या topic पासून वेगळी करते आणि तिथेच उत्तर जिकले किंवा गमावले जाते.

Uniform costing — जेव्हा एखाद्या उद्योगातील अनेक कंपन्या आपसात ठरवून तपशिलात एकच costing पद्धत पाळतात आणि वेगवेगळ्या बाबी व processes साठी समान परिभाषा स्वीकारतात. तिचे दोन छापील फायदे: प्रत्येक कंपनीची कामगिरी दुसरीशी किंवा उद्योगाच्या सरासरी कामगिरीशी तुलना करता येते; आणि उद्योगासाठी संपूर्णपणे खरा असा वस्तूचा cost of production ठरवता येतो, जे **useful when tax relief or protection is sought**

from the Government.

Marginal costing — fixed आणि variable costs मध्ये फरक करून marginal cost काढणे, जे **to ascertain the effect of changes in volume or type of output on profit** वापरले जाते. **Absorption costing** — variable व fixed असे सर्व costs operations, processes किंवा products ना लावण्याची पद्धत, आणि छापील उत्तर थेट विरोध मांडते: **this differs from marginal costing where fixed costs are excluded**. **Direct costing** — cost विश्लेषणाचे एक खास रूप, जे निर्णयासाठी फक्त variable costs वापरते आणि fixed costs विचारात घेत नाही, कारण ते **assumed to be associated with the time periods in which they are incurred** असतात.

Standard costing and variance analysis — असे तंत्र ज्यात standard costs आधीच ठरवले जातात आणि मग नोंदवलेल्या actual costs शी त्यांची तुलना होते; हे **a technique of cost ascertainment and cost control** आहे, **any method of costing** सोबत वापरता येते, आणि जिथे उत्पादनपद्धतीत पुन्हा पुन्हा तयार होणाऱ्या प्रमाणित वस्तू असतात तिथे विशेष उपयोगी पडते.

Historical costing — costs झाल्यानंतर ते काढणे, आणि छापील उत्तर स्पष्टपणे जोडते की **this type of costing has limited utility**. त्याची दोन उपरूपे प्रत्येकी एका mark ची आहेत: **post costing**, म्हणजे **ascertainment of cost after production is completed**; आणि **continuous costing**, जिथे job पूर्ण होताच किंवा job चालू असतानाही cost काढला जातो.

Format: दोन columns चे कोष्टक — **Technique** आणि **Description** — छापील क्रमाने: uniform, marginal, standard costing and variance analysis, historical, absorption, direct. 5 marks ला सहा तंत्रे, म्हणजे प्रत्येकी एक-दोन वाक्ये, आणि फायदे फक्त uniform costing खाली, जिथे छापील उत्तर ते देते.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- marginal आणि absorption शेजारच्या रांगांत ठेवा आणि फरक एका उपवाक्यात सांगा — fixed costs वगळलेले विरुद्ध सर्व costs लावलेले. हा विरोध दोघांच्याही वेगळ्या वर्णनापेक्षा जास्त किमतीचा आहे.

TQ 15.1 • PYQ 2021-Dec [6] (a) • DESC • 5M • Pg 34

LEVEL I
Understanding

Medium

प्रकरण 2

Material Cost

15 विषय • 42 वर्गीकृत प्रश्न • महत्त्व: B

ICAI SKILL PROFILE या पेपरसाठी ICAI चा band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — हे प्रकरण वाचताना वाटते **पेपरशी सुसंगत**

Level I — Comprehension & Knowledge

27.7%

232 पैकी 64 marks

Level II — Analysis & Application

72.3%

232 पैकी 168 marks

हे प्रकरण ICAI ने या पेपरसाठी दिलेल्या band मध्येच बसते — 28% Level I, समोर 20-30%. याची तयारी त्याच प्रमाणात करा: आधी method समजून घ्या, मग तिचा सराव करा.

विषय 1: Material Control

L2P4-C2-T01

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही • पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — material control आणि material control चे चक्र.

NOTES

या topic वर एकही प्रश्न छापलेला नाही, त्यामुळे छापील उत्तरे ज्या कागदपत्रांचे व नोंदींचे वर्णन करतात त्यांतून उत्तर उभे करा, आणि नियंत्रणाच्या उद्दिष्टांसाठी यादी स्वतः रचण्याऐवजी Study Material वाचा.

प्रकरण प्रत्यक्षात ज्या कागदपत्रांची नावे घेते ती, येण्याच्या क्रमाने: Bill of Material, म्हणजे कोणत्याही job साठी किंवा उत्पादनाच्या इतर unit साठी लागणाऱ्या materials च्या प्रमाणित परिमाणांची यादी, जी **engineering or planning department** तयार करते; **material requisition note**, जी गरज पडेल तसे stores कडे materials चा एक lot मागते आणि ज्याला ते हवे आहे तोच विभाग ती काढतो; **Goods Received Note**; आणि दोन perpetual inventory नोंदी, म्हणजे store keeper ठेवतो तो **bin card** आणि cost accounting विभाग ठेवतो ते **stores ledger**.

pack थेट सांगतो तो नियंत्रणाचा हेतू inventory control च्या उत्तरातून येतो: **to make a balance between sufficient stock and over-stock**. Stock इतका असला पाहिजे की **uninterrupted production flow can be maintained**, कारण अपुरा stock नुसते उत्पादन थांबवत नाही तर revenue आणि goodwill चेही नुकसान करतो; दुसरीकडे inventory साठी खरेदी, साठवण व देखभालीला पैसा लागतो, आणि obsolescence व चोरीचा धोका असतो. **A trade-off between stock-out and over-stocking is required.**

नियंत्रणाचे चार आधार, जे याच प्रकरणाचा उरलेला भाग आहेत आणि material control च्या कोणत्याही उत्तरात त्यांची नावे घ्यावीत: **by setting quantitative levels**; सापेक्ष वर्गीकरणाच्या आधारे; **using ratio analysis**; आणि

physical control.

विषय 2: Materials खरेदीची प्रक्रिया [Materials Procurement Procedure]

L2P4-C2-T02

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — materials procurement ची कार्यपद्धती, bill of material आणि material requisition note.

NOTES

Bill of material, छापील शब्दांत: कोणत्याही job साठी किंवा उत्पादनाच्या इतर units साठी लागणाऱ्या materials च्या प्रमाणित परिमाणांची यादी; **also known as the material specification list or material list;** एखादे विशिष्ट काम किंवा job order पार पाडण्यासाठी लागणाऱ्या materials व इतर stores बाबींचे code, वर्णन व परिमाण तिच्यात असते; तिच्यात नमूद materials व stores बाबी issue करण्याचा अधिकार ती देते; आणि तिच्या वापराने कागदी काम वाचते व नेमक्या तेवढ्याच materials ची मागणी होते. ती engineering किंवा planning विभाग प्रमाणित नमुन्यात, चार प्रतीत तयार करतो.

विभागानुसार चार उपयोग, प्रत्येकी एक ओळ, आणि 5 mark चा प्रश्न याच रीतीने तपासला जातो: **Purchase department — materials are procured on the basis of the specifications mentioned in it;** **Production department —** वापरायच्या materials चे स्वरूप व प्रमाण पाहून उत्पादनाचे नियोजन होते आणि त्यानुसार material requisition lists तयार होतात; **Stores department —** मागणी करणाऱ्या विभागाला materials देताना ती संदर्भ कागद म्हणून वापरली जाते; **Cost or accounting department —** cost व profit चा अंदाज बांधण्यासाठी ती वापरली जाते, आणि कोणतीही खरेदी, issue व वापर याच कागदाशी ताडून तपासला जातो.

bill चा स्वतःचा format, काढायला सांगितले तर: वर शीर्षकात **Job or Work Order No., BOM No. and Date,** मग Sr. No. | Materials and Parts Description | Quantity | Remarks असे columns, मग Prepared by — Chief, Drawing Office or Planning Department आणि **Checked by.**

Bill of material विरुद्ध material requisition note — उत्तर contents वर आणि utility वर द्या, कोष्टकात, नुसत्या व्याख्येवर नको. **contents बाबत:** bill कामाच्या सुरुवातीलाच job किंवा product साठी लागणारे प्रत्येक material परिमाणासह मांडते आणि ती drawing किंवा planning कार्यालय तयार करते; requisition गरज पडेल तसे stores कडे एका lot ची मागणी करते आणि ज्याला ते हवे तोच विभाग ती काढतो. **utility बाबत:** काम सुरू होण्याआधी नियोजन, खरेदी व cost चा अंदाज यासाठी bill उपयोगी पडते आणि ती संपूर्ण job व्यापते; requisition एका issue ला अधिकृत करते आणि तिच्यावरूनच stores ledger व job वर खर्च लावला जातो.

उत्तर उंचावणारी ओळ: one bill of material usually gives rise to several requisition notes. असे लिहिल्याने नुसता विरोध न दाखवता दोन कागदांमधले नाते दिसते, आणि छापील मार्गदर्शन नेमका हाच मुद्दा वेगळा काढून सांगते.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 2 प्रश्न

- प्रश्न चार विभागांची नावे घेतो तिथे चार रांगा वापरा आणि प्रश्नाचा क्रम ठेवा. प्रत्येक विभागाला एक ओळ, एवढेच त्याचे पूर्ण मूल्य आहे.

TQ 2.1 · PYQ 2021-Dec [4] (c) · DESC · 5M · Pg 40

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 2.2 · PYQ 2026-Sep [6] (Or) (c) · DB · 4M · Pg 41

LEVEL I
Understanding

Medium

विषय 3: Materials च्या आवकेचे मूल्यांकन [Valuation of Materials Receipt]

L2P4-C2-T03

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — मिळालेल्या materials चे मूल्यमापन आणि cost of purchase मध्ये काय येते.

NOTES

हाताळणीचे नियम, आणि प्रत्येकाला एक mark आहे: Detention charges or fines — एखाद्या नियमाचे किंवा कायद्याचे पालन न केल्याबद्दल वैधानिक यंत्रणेने लावलेले; हा abnormal cost, cost of purchase मध्ये धरायचा नाही. **Demurrage** — materials चढवण्यात किंवा उतरवण्यात उशीर झाल्याबद्दल वाहतूकदाराने लावलेला दंड; हाही abnormal cost, cost of purchase मध्ये धरायचा नाही. **Shortage due to abnormal reasons** — चुकीची हाताळणी, चोरी किंवा टाळता येणारे कोणतेही कारण — चांगल्या units वर लादायचा नाही; abnormal कारणांमुळे झालेले तोटे Costing Profit and Loss Account ला debit होतात.

परत करायचे containers: containers परत केले आणि त्यांचा cost परत मिळाला तर containers चा cost cost of purchase मध्ये धरू नये; container परत करताना मिळणारी रक्कम भरलेल्या रकमेपेक्षा कमी असेल तर फक्त तेवढी तूट cost of purchase मध्ये जोडावी. छापील sum मध्ये ₹90,000 भरलेले आणि ₹60,000 परत मिळालेले असल्याने cost मध्ये ₹30,000 गेले — ₹90,000 नव्हे आणि शून्यही नव्हे.

GST: त्याचे input credit मिळत असेल तर CGST cost of purchase मधून वगळला जातो, आणि **unless mentioned specifically CGST is not added to the cost of purchase.** जिथे credit मिळत नाही तिथे तो कर जोडला जातो — आणि सापळा आधारात आहे: GST net price वर देय असतो, म्हणजे listed price वजा trade discount वर, कधीही listed price वर नाही.

गणनेचा format, छापील पत्रक ज्या क्रमाने चालते त्या क्रमाने: Listed price of materials; वजा listed price वरचा trade discount; credit मिळत नसेल तिथे **add CGST and SGST on the net figure;** जोडा road tax, freight and insurance, आणि commission and brokerage; जोडा परत न मिळालेला returnable container deposit चा भाग; उपबेरीज; जोडा total cost च्या सांगितलेल्या टक्केवारीत other expenses; **total cost of material;** मग unit ची ओळ — वजा normal loss मुळे झालेली shortage, फक्त परिमाणात; **total cost of material of good units; cost per unit = total cost ÷ good units.**

normal loss चा सापळा, आणि छापील उत्तर तो एका टिपेत सांगते: normal कारणांमुळे झालेली shortage

good units चा total cost काढताना cost मधून वजा करू नये. परिमाणाचा column 5,000 units वरून 4,000 units वर उतरतो पण मूल्याचा column ₹9,00,000 वरच राहतो, त्यामुळे दर ₹225 वर चढतो. normal shortage चे परिमाण वजा करताना तिचे मूल्यही वजा करणे ही इथली सर्वात नेहमीची चूक आहे, आणि तिने unit cost दुहेरीपणे कमी दाखवला जातो.

जिथे 'other expenses at a percentage of total cost' येते तिथे ती टक्केवारी तोपर्यंत उभ्या राहिलेल्या चालू बेरजेवर लावा आणि तिच्या आधी उपबेरजेची ओळ दाखवा, म्हणजे परीक्षकाला आधार दिसतो. छापील sum मध्ये ₹8,82,000 वर 2% लावून ₹18,000 आले.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे · 1 प्रश्न

- हा हाताळणीचा प्रश्न आहे: **for each item say whether it is added to, excluded from, or not part of the cost of material**, आणि मग एका उपवाक्यात का ते सांगा.
- बाबी प्रश्नाच्या क्रमाने घ्या आणि प्रत्येकीला स्वतंत्र ओळ द्या. जिथे एखादा कर input credit म्हणून परत मिळतो तिथे ते स्पष्ट लिहा — त्या बाबीचा पूर्ण mark तेवढाच आहे.

TQ 3.1 · PYQ 2021-Jan [6] (a) · DESC · 5M · Pg 42

LEVEL I
Remembering

Medium

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 1 प्रश्न

- पत्रक खालच्या दिशेने बांधा आणि रकमेच्या column शेजारी units चा column सुरुवातीपासूनच ठेवा. units शेवटच्या ओळीलाच आणल्यामुळेच normal-loss ची वजावट चुकीच्या column मध्ये होते.

PQ 3.1 · MTP 2022-Mar [1] (a) {C} · 5M · Pg 43

LEVEL II
Application

Easy

विषय 4: Material चा साठा आणि नोंदी [Material Storage & Records]

L2P4-C2-T04

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — material storage, bin cards आणि stores ledger.

NOTES

छापील उत्तर ज्या ओळीने सुरू होते तिनेच सुरुवात करा: bin cards आणि stores ledgers या दोन्ही perpetual inventory नोंदी आहेत, आणि एक दुसरीची जागा घेत नाही. हे वाक्य संपूर्ण फरकाची चौकट ठरवते आणि स्वतःच एक mark आहे.

छापील कोष्टकाचे सहा आधार: Maintained by — bin card by the store keeper, stores ledger by the cost accounting department; Nature — bin card म्हणजे the stores recording document, stores

ledger म्हणजे **an accounting record; Information** — bin card मध्ये फक्त परिमाणे असतात, म्हणजे receipts, issues आणि balance, तर stores ledger मध्ये receipts, issues व balance बाबत परिमाण व मूल्य ही दोन्ही माहिती असते.

आणि उरलेले तीन: Time of recording — bin card मध्ये नोंद व्यवहार होतो त्याच वेळी केली जाते, stores ledger मध्ये नोंद व्यवहार झाल्यावरच केली जाते; **Recording** — bin card **records each transaction**, stores ledger **records the same information in a summarised form**; **Inter-departmental transfer** — bin card मध्ये **does not appear** पण stores ledger मध्ये **appears**.

सापळा: विद्यार्थी जो फरक विसरतात तो **मूल्याचा** column. bin card ही फक्त परिमाणाची नोंद आहे; ज्या क्षणी प्रश्न एखादा issue किंमतीत मांडायला सांगतो त्या क्षणी तुम्ही stores ledger मध्ये आलात. दुसरा विसरला जाणारा मुद्दा म्हणजे **inter-departmental transfers**, जी शेवटची रांग आहे आणि तीच सर्वात जास्त गाळली जाते.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 1 प्रश्न

- एक नोंद दुसरीची जागा घेते असे लिहू नका. छापील उत्तर सुरुवातच नेमके तेच नाकारून करते.

TQ 4.1 · PYQ 2017-Nov [7] (a) · DB · 4M · Pg 45

LEVEL I
Understanding

Medium

विषय 5: Inventory Control

L2P4-C2-T05

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — inventory control, तिचे उद्दिष्ट आणि ती ज्या आधारांवर चालते ते.

NOTES

CIMA ची व्याख्या, ती पूर्ण उद्धृत करा: inventory control म्हणजे अनावश्यक मोठा साठा न ठेवता सर्व गरजा भागतील इतका माल stock मध्ये राहील याची खात्री करण्याचे कार्य. त्या वाक्याच्या दोन्ही अर्ध्या भागांना marks आहेत — पुरेसेपणा आणि जास्तीवरची मर्यादा.

उद्दिष्ट, समतोलाच्या रूपात: to make a balance between sufficient stock and over-stock. ठेवलेला stock उत्पादनाच्या गरजा भागवण्याइतका असावा so that uninterrupted production flow can be maintained, कारण अपुरा stock नुसते उत्पादन थांबवत नाही तर revenue आणि goodwill चेही नुकसान करतो. दुसरीकडे inventory साठी materials ची खरेदी, साठवण व देखभाल यांना पैसा लागतो, आणि obsolescence व चोरीचा धोका असतो. शेवटची ओळ हीच लिहायची: a trade-off between stock-out and over-stocking is required.

inventory control चे चार आधार, आणि तेच उरलेल्या प्रकरणाचा नकाशा आहेत: **by setting quantitative levels** — re-order level, minimum, maximum, danger level आणि economic order quantity; **on the basis of relative classification** — ABC, VED आणि FSN analysis; **using ratio analysis** — inventory

turnover ratio आणि holding days; आणि **physical control** — perpetual inventory आणि continuous stocktaking.

Format: व्याख्या, मग समतोलाच्या रूपात उद्दिष्ट, मग चार आधार मुद्द्यांच्या यादीत. छापील उत्तर आधार नुसत्या नावांनी देते, त्यामुळे चारही समजावून सांगण्यात 5 marks घालवू नका — नावे लिहा आणि प्रश्न 'list down the basis' म्हणत असेल तर तिथेच थांबा.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे · 1 प्रश्न

- व्याख्या CIMA च्या नावावर द्या. हा उल्लेख छापील उत्तरात आहे आणि तो तुम्हाला चारच शब्द पडतो.

TQ 5.1 · PYQ 2019-Nov [6] (c) · DESC · 5M · Pg 46

LEVEL I
Remembering

Medium

विषय 6: संख्यात्मक पातळ्या ठरवून Inventory Control [Inventory Control by Setting Quantitative Levels]

L2P4-C2-T06

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — quantitative levels ठरवून inventory control: economic order quantity, re-order level, maximum, minimum, danger आणि average stock levels.

NOTES

पाच सूत्रे, उत्तरे जशी वापरतात तशीच: $EOQ = \sqrt{(2AO \div C)}$, जिथे **A** = annual demand or consumption in units, **O** = ordering cost per order आणि **C** = carrying cost per unit per annum; Re-order level = Maximum consumption × Maximum re-order period (lead time); Maximum level = Re-order level + Re-order quantity - (Minimum consumption × Minimum re-order period); Minimum level = Re-order level - (Average or normal consumption × Average or normal re-order period); Danger level = Average consumption × Lead time for emergency purchases. **Average stock level = $\frac{1}{2}$ (Maximum level + Minimum level)**, किंवा **Minimum level + $\frac{1}{2}$ × Re-order quantity** — छापील उत्तरे दोन्ही देतात आणि त्यांचे एकमत नाही, त्यामुळे तुम्ही कोणते वापरले ते लिहा.

प्रत्येक पल्ल्याचे बरोबर टोक निवडणे हेच पूर्ण working आहे. Re-order level **maximum** consumption आणि **maximum** period घेते. Maximum level **minimum** consumption आणि **minimum** period घेते. Minimum level दोन्हीची **average** घेते. Danger level **average** consumption आणि **emergency** lead time घेते, जो वेगळा व लहान आकडा खास दिलेला असतो — तो minimum lead time नव्हे. चुकीचे टोक घेणे ही छापील उत्तरांतली सर्वात नेहमीची चूक आहे, आणि प्रत्येक level ला वेगळे marks असल्याने चुकलेल्या maximum मुळे minimum चे marks जात नाहीत.

safety stock दिलेला असेल तिथे re-order level चे रूप बदलते: Re-order level = Maximum

consumption × Maximum lead time + Safety stock, किंवा एक छापील उत्तर म्हणते तसे **Re-order level = Lead time consumption + Safety stock** — 1,000 units a day × 45 days + 6,500 = **51,500 units**. तिसरा छापील मार्ग तो minimum level पासून उलटा चालवतो: **Re-order level = Minimum stock + (Average consumption × Average delivery time)**. प्रश्नाची माहिती ज्या मार्गाला आधार देते तोच वापरा आणि तसे लिहा.

C म्हणजे carrying cost per unit per annum उभा करणे, इथेच सूत्रापर्यंत पोहोचण्याआधी बहुतेक marks जातात. प्रश्न देतो तो प्रत्येक वार्षिक दर जोडा: **storage plus interest** (2% + 6% = 8% of ₹50 = ₹4); **storage, interest and obsolescence** एकत्र; **interest on cash credit plus warehouse rent**; किंवा दर वेगवेगळ्या कालावधीत आले असतील तर आधी रूपांतर करा — **₹2.5 per kg per month × 12 months + ₹18 per kg per annum = ₹48 per kg**. आणि दोन सापळ्याच्या बाबी: insurance charges of ₹20 per unit हे purchase price of ₹80 मध्ये जोडून ₹100 होते आणि मग टक्केवारी लावली जाते, तर cash discount हा interest व finance ची बाब मानून दुर्लक्षित केला जातो.

A म्हणजे वार्षिक गरज उभी करणे ही marks जाण्याची दुसरी जागा. वर्षाच्या आणि त्या material च्या परिमाणात रूपांतर करा: **quarterly output × 4 × kg per unit; monthly usage × 12; annual output × the company's market share**; आणि material ला yield असेल तर **divide by the yield** — 80% yield वर प्रति unit 2 kg म्हणजे **2.5 kg per unit**. मग opening stock दिला असेल तर **deduct it**: गरज 22,630 kg वजा opening stock 2,630 kg म्हणजे खरेदीची गरज **20,000 kg**. working note दाखवा; परीक्षक A काढण्याला वेगळे marks देतो.

quantity-discount चा प्रश्न नेहमी तीच तीन ओळींची तुलना घेतो, आणि ती दोन्ही पर्यायांखाली चालवली पाहिजे: **Purchase cost** (annual units × the price under that option) + **Ordering cost** (annual units ÷ order size × cost per order) + **Carrying cost** (order size × ½ × price under that option × carrying rate) = **Total cost**; मग **advise the lower total cost and state the saving in rupees**. सापळा carrying cost च्या ओळीत आहे — discount स्वीकारला तर **the carrying cost must be computed on the discounted price** वर काढला पाहिजे, मूळ किंमतीवर नाही, कारण साठवलेले मूल्य घटले आहे. छापील सल्ला एक इशाराही जोडतो जो एका mark चा आहे: मोठी order सरासरी inventory बरीच वाढवते, आणि त्यामुळे shrinkage, pilferage व obsolescence चा धोका वाढतो.

वारंवारता आणि त्यातून निघणारी परिमाणे: **Number of orders per annum = Annual requirement ÷ EOQ**; **Frequency of orders in days = Days in the year ÷ Number of orders**, आणि प्रश्न सांगतात त्या 360-day year वर. **EOQ ला total ordering cost equals total carrying cost** — छापील उत्तरात ₹9,000 आणि ₹9,000 — त्यामुळे तुमचे दोन आकडे बरेच वेगळे आले तर तुमचा EOQ चुकला आहे आणि marks जाण्याआधी ते पकडता येते. consumption फक्त maximum आणि average अशी दिली असेल तिथे **minimum Average consumption = (Maximum + Minimum) ÷ 2** वरून काढा; आणि नाशवंत material ठरावीक दिवसांत वापरायचे असेल तिथे **maximum stock level** म्हणजे सूत्राचा आकडा आणि तेवढ्या दिवसांचा consumption यांतला कमी आकडा.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 19 प्रश्न

- levels याच क्रमाने काढा — re-order, maximum, minimum, danger, average — कारण पुढचा प्रत्येक re-order level वापरतो. A आणि C कसे काढले ते गणनेच्या आत न ठेवता वर working notes मध्ये ठेवा.

PQ 6.3 • PYQ 2019-Nov [1] (a) {C} • 5M • Pg 50	LEVEL II Application	Easy
PQ 6.10 • PYQ 2024-May [1] (a) {C} • 5M • Pg 58	LEVEL II Application	Easy
PQ 6.13 • MTP 2025-Mar S1 [1] (a) • 5M • Pg 63	LEVEL II Application	Easy
PQ 6.1 • PYQ 2018-May [1] (a) {C} • 5M • Pg 47	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.5 • MTP 2020-Oct [1] (b) {C} • 5M • Pg 52	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.6 • PYQ 2020-Nov [3] (b) • 10M • Pg 53	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.12 • RTP 2025-Jan [8] • Pg 62	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.14 • RTP 2025-May [8] • Pg 64	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.15 • PYQ 2025-Sep [5] (b) • 3M • Pg 66	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.16 • RTP 2025-Sep [7] • Pg 67	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.19 • PYQ 2026-Sep [1] (b) {C} • 4M • Pg 77	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.2 • PYQ 2018-Nov [1] (a) {C} • 5M • Pg 48	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.4 • MTP 2020-May [3] (a) • 10M • Pg 51	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.7 • PYQ 2022-May [1] (a) {C} • 5M • Pg 55	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.8 • PYQ 2022-Nov [1] (c) {C} • 5M • Pg 56	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.9 • PYQ 2023-Nov [1] (a) {C} • 5M • Pg 57	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.11 • MTP 2024-Nov [3] (b) • 6M • Pg 60	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.17 • RTP 2026-Jan [8] • Pg 70	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.18 • RTP 2026-May [6] • Pg 75	LEVEL II Application	Hard

विषय 7: Inventory Stock Out

L2P4-C2-T07

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही · पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — inventory stock out आणि माल कमी पडण्याचा cost.

NOTES

या topic वर एकही प्रश्न छापलेला नाही, आणि pack मध्ये त्यासाठी लिहिलेले उत्तरही नाही, त्यामुळे पुढचे सगळे inventory control व stock level च्या उत्तरांतून जुळवलेले आहे. stock-out cost च्या विश्लेषणासाठी आकडे स्वतः रचण्याऐवजी Study Material पाहा.

stock-out बदल pack जे सांगतो ते. inventory control चे उद्दिष्ट म्हणजे **to make a balance between sufficient stock and over-stock**, आणि छापील उत्तर परिणाम स्पष्ट सांगते: अपुरा stock नुसते उत्पादन थांबवत नाही तर revenue आणि goodwill चेही नुकसान करतो. त्याविरुद्ध carrying costs उभे आहेत — खरेदी, साठवण व देखभालीसाठी पैसा, आणि obsolescence व चोरीचा धोका. उत्तर जो निष्कर्ष काढते तेच वाक्य उतरवायचे: **a trade-off between stock-out and over-stocking is required.**

stock-out पासून संरक्षण विकत घेण्यासाठी आकड्यांची उत्तरे safety stock हे साधन वापरतात, आणि प्रश्नांत त्याचे वर्णन **in order to avoid any kind of disruption in the assembly line** असे येते. तो असेल तेव्हा re-order level चे रूप बदलते: **Re-order level = Maximum consumption × Maximum lead time + Safety stock**, किंवा **Lead time consumption + Safety stock**. EOQ च्या सूत्रात मात्र तो मुळीच येत नाही.

danger level हे दुसरे साधन, आणि तिथेच नेहमीच्या भरपाईवर विसंबणे थांबते: **Danger level = Average consumption × Lead time for emergency purchases**. emergency lead time नेहमी वेगळा दिलेला असतो आणि तो नेहमीच्या minimum पेक्षा लहान असतो — छापील sum मध्ये 10 ते 30 च्या नेहमीच्या पल्ल्यासमोर तो 8 days आहे.

विषय 8: Just in Time (JIT) Inventory Management

L2P4-C2-T08

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — Just in Time inventory management.

NOTES

व्याख्या, छापील शब्दांत: JIT म्हणजे inventory management चा असा मार्ग ज्यात materials ची खरेदी आणि वस्तूंचे उत्पादन प्रत्यक्ष गरज पडेल तेव्हाच होते, आणि उद्दिष्ट असते inventory शक्य तितकी कमी, शक्यतो

शून्याजवळ ठेवण्याचे. **minimum or nearly zero inventory** हाच शब्दप्रयोग परीक्षक शोधत असतो.

दोन तत्त्वे, आणि प्रश्न त्यांची नावेच मागतो: **produce goods only when they are required**, आणि ग्राहकांना वस्तू त्यांना हव्या असतील तेव्हाच पोहोचवा. त्यांना क्रमांक द्या. ती दोन वेगळी marks आहेत आणि दोन्ही एकाच वाक्यात गुंडाळणारे उत्तर एकच मिळवते.

तिला demand pull system का म्हणतात: JIT ला demand pull किंवा pull through system of production असेही म्हणतात, कारण उत्पादन अंदाजांवरून नव्हे तर ग्राहकाच्या प्रत्यक्ष मागणीवरून सुरू होते. प्रश्न 'which system of inventory management is known as demand pull' असा सुरू होत असेल तर पहिल्या ओळीत JIT चे नाव घ्या आणि दुसऱ्या ओळीत ते कारण द्या.

क्रम, जो छापील उत्तर आकृतीत काढते आणि साखळी म्हणून उतरवण्यासारखा आहे: अंतिम product ची मागणी → उत्पादनाची गरज निर्माण होते → material ची गरज purchase विभागाला कळवली जाते → पुरवठादाराकडे order दिली जाते → पुरवठादार उत्पादनासाठी materials देतो. दिशा लक्षात घ्या: पुरवठादाराला order ग्राहकाच्या order नंतर जाते, आणि 'pull' चा पूर्ण अर्थ तोच आहे.

उत्तरे जे फायदे सांगतात ते: **JIT reduces unnecessary inventory holding, helps reduce storage costs and avoid unnecessary stock**, आणि प्रत्यक्ष मागणीला प्रतिसाद म्हणून materials उत्पादनात येत राहतील याची खात्री करते. छापील उत्तरे JIT च्या मर्यादांची यादी देत नाहीत, त्यामुळे ती स्वतः रचू नका.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 2 प्रश्न

- pull आणि अंदाजावर चालणारे push यांतला विरोध एका उपवाक्यात मांडा. छापील उत्तर तोच विरोध करते आणि त्यानेच नावाचा अर्थ लागतो.

TQ 8.1 • PYQ 2018-May [6] (b) • DESC • 5M • Pg 79

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 8.2 • PYQ 2026-May [6] (a) • DESC • 5M • Pg 79

LEVEL I
Understanding

Medium

विषय 9: सापेक्ष वर्गीकरणाच्या आधारे Inventory Control [Inventory Control on the basis of Relative Classifications]

L2P4-C2-T09

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — सापेक्ष वर्गीकरणाच्या आधारे inventory control: ABC analysis, VED analysis आणि slow-moving व non-moving बाबी.

NOTES

ABC पत्रकाचा format, छापील उत्तरे ज्या क्रमाने ते बांधतात त्याच क्रमाने: Item code | Units | Unit cost | Total cost | Percentage of total cost | Rank | Classification. आधी total cost काढा, मग percentage of total cost, मग **by value in descending order** क्रमवारी, आणि तेव्हाच वर्गीकरणाचा आधार लावा. क्रमवारी

मूल्यानुसार असते, परिमाणानुसार कधीच नाही — याच तंत्राचा तो मुद्दा आहे आणि प्रश्न तुम्हाला तिथेच पकडण्यासाठी लिहिलेले असतात.

वर्गीकरणाचा आधार प्रश्नातच दिलेला असतो आणि तोच वापरला पाहिजे, लक्षात असलेला नियम नव्हे. एक छापील प्रश्न **15% and above of total inventory cost as A, 6% or less as C, the remainder as B** असे ठरवतो — आणि छापील टीप त्याचे पट्टे **15% and above A, 7% to 14% B, 6% and less C** असे स्पष्ट करते. दुसरा प्रश्न ते रुपयांत ठरवतो: **₹50,000 and above as A, ₹15,000 to ₹50,000 as B, below ₹15,000 as C**. आधार आपल्या वर्गीकरणाच्या वर टीप म्हणून उतरवा, म्हणजे तुम्ही कोणता नियम लावला ते परीक्षकाला दिसते.

ABC च्या उत्तराचा शेवट 8 mark च्या रूपात मागितलेल्या सारांशाने करा: बाबी वर्गानुसार गटात मांडा आणि प्रत्येक वर्गासाठी बाबींची संख्या, एकूण units ची टक्केवारी आणि एकूण cost ची टक्केवारी दाखवा. छापील उत्तराचा निकाल हाच शिकवणीचा मुद्दा आहे — **three A items are 9.89% of the units but 69.8% of the value**, तर **three C items are 69.71% of the units and 9.8% of the value** — आणि तोच मोठे परिमाण म्हणजे importance असे समजणाऱ्या store keeper ला उत्तर देतो.

VED analysis, आणि इथे आधार निकड आहे, मूल्य नव्हे: inventories चे वर्गीकरण उत्पादनाच्या कामासाठी आणि अंतिम product साठी त्यांच्या निकडीवरून होते, आणि हे वर्गीकरण **generally done for spare parts used in production**. **Vital** — त्यांची अनुपलब्धता उत्पादनप्रक्रिया थांबवू शकते व उत्पादनाचे नुकसान करू शकते, आणि ती **strictly controlled by setting a re-order level** असतात. **Essential** — आवश्यक पण vital नव्हे; अनुपलब्धतेमुळे दर्जा घसरू शकतो व कार्यक्षमता कमी होऊ शकते, आणि त्यांचा **reviewed periodically and get second priority** असा आढावा घेतला जातो. **Desirable** — ऐच्छिक स्वरूपाच्या; त्यांच्या अनुपलब्धतेने उत्पादनाचे किंवा कार्यक्षमतेचे नुकसान होत नाही.

hospital चे उदाहरण छापील आहे आणि ते बरोबर ठेवण्यासारखे आहे, कारण scenario चे प्रश्न तेच वापरतात: **life saving, rare and critical drugs are vital inventory**, कारण **their unavailability can interrupt smooth service**; कार्यक्षमतेचे नुकसान न करणारी ऐच्छिक औषधे किंवा पर्याय desirable ठरतात. **FSN categorisation** हे सोबतचे तंत्र — ज्या औषधांची मुदत संपत आली आहे व जी लवकरात लवकर निकालात काढावी लागतात त्यांवर store keeper ला लक्ष ठेवण्यास ते मदत करते, आणि slow moving औषधांचा साठा त्यानुसार ठेवला जातो.

slow moving आणि non-moving stores ओळखणे — चार छापील मार्ग: वेगवेगळ्या stores बाबींची स्थिती दाखवणारे नियतकालिक अहवाल तयार करणे व ते बारकाईने पाहणे; वेगवेगळ्या बाबींचा inventory turnover period किती दिवसांच्या किंवा महिन्यांच्या वापरात बसतो ते काढणे; सरासरी साठ्याची टक्केवारी म्हणून issues मांडून inventory turnover ratio नियमितपणे काढणे; आणि **implementing the use of a well-designed information system**.

आणि ते कमी करण्याच्या तीन छापील पायऱ्या, हा प्रश्नाचा दुसरा अर्धा भाग: non-moving बाबींचे मूल्य आणखी घसरण्याआधी त्यांच्या विल्हेवाटीसाठी योग्य कार्यपद्धती व मार्गदर्शक तत्त्वे ठरवणे; **diversify production to use up such materials**; आणि **use these materials as a substitute in place of other materials**. सापळा म्हणजे फक्त ओळखण्याच्या अर्ध्या भागाला उत्तर देणे — प्रश्न नेहमी उपायही मागतो, आणि त्यांना वेगळे marks असतात.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे • 1 प्रश्न

- VED साठी तिन्ही श्रेणी द्या आणि प्रत्येकीला अनुपलब्धतेचा परिणाम जोडा. श्रेणी वेगळ्या ठरवणारा तोच परिणाम असतो आणि तोच mark आहे.

TQ 9.1 • PYQ 2021-Jul [6] (e) • SN • 5M • Pg 80

LEVEL I
Remembering

Medium

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- ABC आणि VED डोक्यात वेगळे ठेवा: ABC मूल्यानुसार वर्गीकरण करते, VED निकडीनुसार. spare parts बदलचा प्रश्न जवळजवळ नेहमीच VED चा असतो.

TQ 9.2 • MTP 2024-Dec S2 [6] (c) • DESC • 4M • Pg 81

LEVEL I
Understanding

Medium

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 1 प्रश्न

- प्रश्न आधार रुपयांत देत असला तरी percentage of total cost चा column दाखवाच. तो एका column चा खर्च आहे आणि त्यानेच तुमची क्रमवारी तपासता येते.

PQ 9.2 • PYQ 2025-Sep [5] (a) • 8M • Pg 83

LEVEL II
Application

Medium

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 1 प्रश्न

- प्रश्न एखादा युक्तिवाद पेरतो, उदा. मोठ्या आकाराच्या बाबी जपणारा store keeper, तिथे शेवटच्या टिप्पणीत आपल्याच वर्गाच्या बेरजा वापरून त्याला स्पष्ट उत्तर द्या.

PQ 9.1 • PYQ 2021-Jul [1] (a) {C} • 5M • Pg 82

LEVEL II
Analysis

Medium

विषय 10: Ratio Analysis चा वापर [Using Ratio Analysis]

L2P4-C2-T10

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — ratio analysis वापरून inventory control, inventory turnover ratio आणि holding period.

NOTES

चार पायऱ्या, आणि त्या नेहमी याच क्रमाने चालतात: Material consumed = Opening stock + Purchases – Closing stock; Average inventory = (Opening stock + Closing stock) ÷ 2; Inventory turnover ratio = Consumption ÷ Average inventory; Number of days for which average inventory is held = Number of days in a year ÷ Inventory turnover ratio, आणि प्रश्न सांगतात त्या 360-day year वर. ते दोन columns

च्या पत्रकात मांडा, प्रत्येक column ला एक material, म्हणजे दोन्ही materials ओळीओळीने एकत्र निघतात.

टिप्पणी हा उत्तराचाच भाग आहे आणि तिला स्वतःचा mark आहे. जास्त turnover ratio किंवा कमी holding period म्हणजे ते material जास्त वेगाने हलते — छापील निष्कर्ष **Material N is moving faster than Material M** असे आणि Material A हे Material B पेक्षा वेगाने हलते, किंवा Material A चा holding period कमी आहे असे येतात. वेगवान material चे नाव घ्या आणि छापील उत्तराप्रमाणे कारण आकड्यांत द्या: **45 days against 60 days.**

उलटे काम, जे average stock आणि ratio दिलेले असताना purchases विचारून घातले जाते. तेच संबंध उलट्या दिशेने चालवा: **Consumption = Inventory turnover ratio × Average stock** ($6 \times 59,400 = 3,56,400 \text{ kg}$). मग दोन्ही stocks काढा — opening stock ला A माना, दिलेला फरक घेऊन closing stock म्हणजे A अधिक तो फरक असे लिहा, दोन्ही **Average stock = (Opening + Closing) ÷ 2** मध्ये घाला आणि सोडवा. शेवटी **Purchases = Material consumed + Closing stock - Opening stock**, जे consumption चेच समीकरण फिरवून मांडलेले आहे.

सापळा भाजकात आहे. ratio म्हणजे consumption भागिले average inventory, closing inventory नव्हे, आणि consumption म्हणजे purchases नव्हे. दोन उत्तरे पहिल्या ओळीपासूनच चुकतात कारण purchases ला consumption मानले जाते; प्रश्नाने आकडा दिल्यासारखा दिसत असला तरी consumption चे पत्रक पूर्ण लिहून काढा.

units कडे लक्ष द्या. प्रश्न kilograms मध्ये असेल तर पूर्ण working kilograms मध्येच राहते आणि मूल्य काढले जात नाही; तो रुपयांत असेल तर पूर्ण working रुपयांतच राहते. turnover ratio दोन्ही बाबतीत निव्वळ आकडा असतो, आणि holding period दोन्ही बाबतीत दिवसांत.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 3 प्रश्न

- ratio च्या आधी consumption चे पत्रक स्वतंत्र भाग म्हणून दाखवा. त्याला स्वतःचे marks आहेत आणि चूक झाली तर ती तिथेच दिसते व सुधारता येते.

PQ 10.1 • PYQ 2018-May [5] (a) (i) • 5M • Pg 85

LEVEL II
Application

Medium

PQ 10.2 • PYQ 2021-Dec [1] (a) {C} • 5M • Pg 86

LEVEL II
Application

Hard

PQ 10.3 • MTP 2026-Mar S1 [3] (a) • 5M • Pg 87

LEVEL II
Application

Hard

विषय 11: प्रत्यक्ष नियंत्रण [Physical Control]

L2P4-C2-T11

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही • पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — inventory चे physical control,

perpetual inventory आणि continuous stocktaking.

NOTES

या topic वर एकही प्रश्न छापलेला नाही, आणि pack मध्ये त्याला उद्देशून लिहिलेले उत्तरही नाही, त्यामुळे खालच्या नोंदी नोंदवह्यांच्या व shortage च्या उत्तरांतून काढलेल्या आहेत. फक्त यावरच विसंबण्याआधी perpetual inventory आणि continuous stocktaking पूर्णपणे Study Material मधून वाचा.

छापील उत्तर inventory control चे जे आधार सांगते त्यांतला **Physical control is one of the four bases of inventory control**, quantitative levels ठरवणे, **relative classification** आणि **ratio analysis** यांच्या बरोबरीने. पुस्तकातील नोंद आणि प्रत्यक्ष कपाटातले material यांचा मेळ घालणारा हाच आधार आहे.

physical control ज्यांच्याशी ताडून पाहिले जाते त्या दोन्ही नोंदवह्यांचे वर्णन pack मध्ये आहे: bin cards आणि stores ledgers या दोन्ही perpetual inventory नोंदी आहेत, आणि एक दुसरीची जागा घेत नाही. **bin card by the store keeper** ठेवला जातो, त्यात **quantities only** असतात, आणि नोंदी **at the time the transaction takes place** होतात; **stores ledger by the cost accounting department** ठेवले जाते, त्यात **both quantity and value** असतात, आणि नोंदी **only after the transaction has taken place** होतात.

प्रत्यक्ष तपासणीत काय सापडते, आणि छापील उत्तरे ते कसे हाताळतात. तफावत म्हणजे shortage, आणि तिची हाताळणी तिच्या कारणावर ठरते: material ची चुकीची हाताळणी, चोरी किंवा टाळता येणारे कोणतेही कारण अशा abnormal कारणांनी झालेली shortage good units वर लादली जात नाही, आणि abnormal कारणांचे तोटे Costing Profit and Loss Account ला debit होतात; **shortage due to normal reasons is not deducted from cost**, त्यामुळे ती good units वाहतात आणि unit cost वाढतो. stores ledger च्या प्रश्नात **fraudulently misappropriated by the store assistant and never recovered** असे 50 kg चालू दराने balance मधून काढले गेले आणि material consumed च्या मूल्यातून वगळले गेले.

विषय 12: Material Issues चे मूल्यांकन [Valuation of Material Issues]

L2P4-C2-T12

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — FIFO, LIFO आणि weighted average खाली material issues चे मूल्यमापन, आणि stores ledger account.

NOTES

FIFO, छापील शब्दांत: materials चे issues ज्या क्रमाने खरेदी झाले त्याच क्रमाने किंमत लावण्याची पद्धत, त्यामुळे **the items longest in stock are issued first**, आणि प्रत्येक issue फक्त खरेदीची किंमत वसूल करतो, जी चालू बाजारभाव दाखवत नाही. किंमती उतरत असताना ती योग्य ठरते, कारण उत्पादनावर लावलेला material cost जास्त असेल तर replacement cost कमी असतो; किंमती **वाढत** असताना उत्पादनावरचा भार **low compared to the replacement cost** असतो, त्यामुळे जादा भांडवलाशिवाय तेवढेच material पुढे खरेदी करणे अवघड होते.

LIFO, छापील शब्दांत: ही शेवटच्या batch किंवा lot मधल्या बाबी आधी issue होतात या गृहीतकावर आधारित आहे, त्यामुळे **the prices of the last lot are used until it is exhausted**, आणि issue केलेले परिमाण शेवटच्या lot पेक्षा जास्त असेल तर आधीचा lot व त्याची किंमतही विचारात घेतली जाते. महागाईच्या किंवा किंमती वाढण्याच्या काळात LIFO मुळे cost of production साधारण चालू पातळीचा राहतो, आणि FIFO किंवा average पद्धतीखाली दाखवलेला profit व भरलेला कर फार जास्त वाटत असेल तिथे ती उपयोगी पडते.

stores ledger account चा format, आणि खरे काम करणारा column: Date | Receipts (Qty, Rate, Amount) | Issues (Qty, Rate, Amount) | Balance (Qty, Amount, Rate for further issue). **weighted average** खाली balance चा दर **after every receipt** पुन्हा काढला जातो, म्हणजे **total balance amount ÷ total balance quantity** — छापील उत्तरात आधी 15.00, मग 15.75, मग 16.50, मग 16.35, मग 16.48 — आणि पुढचा receipt येईपर्यंत प्रत्येक issue त्याच दराने जातो. **FIFO and LIFO** खाली balance चा column **lot by lot** ठेवला जातो, प्रत्येक lot स्वतःच्या ओळीत व स्वतःच्या दराने, आणि त्यामुळेच पुढच्या issue ला किंमत लावता येते.

छापील उत्तर खास पद्धतीने हाताळते ते दोन issue-नसलेले व्यवहार, आणि सापळा हाच आहे. **return to the supplier** ची नोंद **issues** च्या column मध्ये होते पण किंमत **the rate of the lot being returned** ने लावली जाते, चालू weighted average ने नाही — 15 April च्या खरेदीतून परत गेलेले 300 kg weighted average आणि LIFO दोन्ही ledgers मध्ये ₹18 दराने गेले. **shortage or misappropriation** चीही नोंद issues च्या column मध्ये होते, पण **the current rate** ने — weighted average खाली ₹16.48, LIFO खाली ₹17.

यांपैकी काहीच material consumed नाही. छापील उत्तर फक्त issues ची बेरीज करते: **weighted average**, $15,750 + 19,800 + 16,350 = ₹51,900$; **LIFO**, $16,000 + 21,600 + 16,000 = ₹53,600$. supplier ला परत केलेला माल आणि 50 kg ची shortage दोन्ही ledger मधून बाहेर गेले तरी consumption मधून वगळले जातात. Closing stock म्हणजे फक्त शेवटचा balance — **₹40,376 under weighted average** आणि $15,000 + 16,000 + 7,650 = ₹38,650$ **under LIFO**, जिथे LIFO चा आकडा शिल्लक राहिलेल्या lots ची बेरीज आहे.

प्रश्न ledger न देता production व purchase ची माहिती देतो तिथे आधी परिमाणे उभी करा. छापील FIFO चे उत्तर आधी **total production = working days × production per day** काढते, मग **consumption = production × kg per unit**, मग **total purchases over the period = consumption + closing stock - opening stock**, मग दिलेल्या टक्केवारीनुसार खरेदीचे परिमाण महिन्यामहिन्यांत वाटून प्रत्येक महिन्याला त्या महिन्याच्या किंमतीवर मोजते. तेव्हाच ledger काढले जाते. या तिन्ही पायऱ्यांना वेगवेगळे marks आहेत.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- FIFO किंवा LIFO समजावून सांगायला सांगितले तर आधी किंमत लावण्याचा नियम आणि मग किंमतपातळीचा परिणाम द्या. वाढत्या व उतरत्या किंमतींखालचा परिणाम हा निम्मे marks असतो.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 2 प्रश्न

- FIFO आणि LIFO साठी balance चा column पहिल्या ओळीपासून lot नुसार आखा. balance एकाच आकड्यात गुंडाळला तर पुढच्या issue ला किंमत लावणेच अशक्य होते आणि ती चूक पूर्ण ledger भर पसरते.

PQ 12.1 • PYQ 2019-May [4] (b) • 10M • Pg 90

LEVEL II
Application

Hard

PQ 12.2 • PYQ 2023-May [2] (a) • 10M • Pg 93

LEVEL II
Application

Hard

विषय 13: Returns आणि Shortages चे मूल्यांकन [Valuation of Returns and Shortages]

L2P4-C2-T13

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही • पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक**Read first** वाचा — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — material returns आणि shortages चे मूल्यमापन.**NOTES**

या topic वर एकही प्रश्न छापलेला नाही, पण त्याचे नियम stores ledger आणि material receipt च्या छापील उत्तरांतच ठरलेले आहेत, म्हणून खालच्या नोंदी त्यांतूनच घेतल्या आहेत, आणि return-to-stores च्या बाबतीत pack गप्प असल्याने ती Study Material मधून वाचा.

supplier ला परत करणे. छापील stores ledger मध्ये त्याची नोंद **issues** च्या column मध्ये होते आणि किंमत **the rate of the lot being returned** ने लावली जाते — ₹18, म्हणजे 15 April ची खरेदी किंमत — **weighted average** आणि **LIFO** दोन्ही ledgers मध्ये. चालू सरासरी दराने ती लावली जात नाही, आणि नंतर घटलेल्या balance वर balance चा दर पुन्हा काढला जातो, जो 16.50 वरून **16.35** वर उतरतो.

stores ledger मध्ये सापडलेली shortage. तीही **issues** च्या column मध्ये जाते, पण **the current rate** ने — **fraudulently misappropriated by the store assistant and never recovered** अशा 50 kg साठी **weighted average** खाली ₹16.48 आणि **LIFO** खाली ₹17. परत केलेला माल किंवा shortage यांपैकी काहीच **value of material consumed** चा भाग होत नाही, जे छापील उत्तर फक्त खऱ्या **issues** वरून काढते.

माल मिळताना सापडलेली shortage, जिथे हाताळणी कारणावर ठरते. material ची चुकीची हाताळणी, चोरी किंवा टाळता येणारे कोणतेही कारण अशा **abnormal** कारणांनी झालेली shortage good units वर लादली जात नाही; **abnormal** कारणांचे तोटे Costing Profit and Loss Account ला debit होतात. **normal** कारणांनी झालेली shortage good units चा total cost काढताना cost मधून वजा करू नये — good units चे परिमाण घटते पण मूल्य घटत नाही, त्यामुळे तो तोटा good units वाहतात आणि cost per unit वाढतो.

एका ओळीतला सापळा: **abnormal shortage cost** मधून बाहेर काढली जाते आणि **Costing Profit and Loss Account** मध्ये जाते; **normal shortage cost** मध्येच राहते आणि **कमी units** वर पसरते. **normal shortage** चे

मूल्य वजा करणे हीच ती चूक, जी टाळण्यासाठीच छापील working note लिहिलेली आहे.

विषय 14: Materials च्या normal आणि abnormal loss ची हाताळणी [Treatment of Normal and Abnormal Loss of Materials]

L2P4-C2-T14

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — cost accounts मध्ये waste, scrap, spoilage, defectives आणि obsolescence ची हाताळणी.

NOTES

Waste विरुद्ध scrap, चार छापील आधारांवर: Meaning — waste म्हणजे साठवणीत किंवा उत्पादनात हरवलेला व टाकून दिलेला raw material चा भाग, scrap म्हणजे पुढची प्रक्रिया न करता टाकून दिलेले व विल्हेवाट लावलेले output; **Relation** — waste चा संबंध raw material शी किंवा उत्पादनप्रक्रियेतल्या inputs शी असतो, scrap म्हणजे **the loss connected with the output**; **Identification** — waste may be visible or invisible, scrap generally identifiable and has physical substance; **Recoverable value** — waste ला generally has no recoverable value, तर scrap ला by-product म्हणतात आणि त्याला थोडे recoverable value असते.

Scrap विरुद्ध defectives, चार छापील आधारांवर: scrap म्हणजे **the loss connected with the output**, तर defectives चा संबंध output बरोबरच input शीही असतो; दोन्ही अनपेक्षित असतात, पण material किंवा प्रक्रियेच्याच स्वरूपामुळे scrap टाळता येत नाही, तर defectives योग्य नियंत्रणपद्धतीने टाळता येतात; **scraps are generally not used or rectified**, तर **defectives can be used after rectification**; scrap ला insignificant recoverable value असते, तर defectives चांगल्या मालापेक्षा कमी किंमतीला विकले जातात.

scrap ची हाताळणी, आणि ती दोन ओळींत लक्षात ठेवा: Normal scrap — त्याचा cost तयार झालेल्या good units वाहतात, आणि त्याच्या realisable value मधून येणारे उत्पन्न cost मधून वजा होते. Abnormal scrap — scrap account ला पूर्ण cost लावला जातो, संबंधित job किंवा process ला credit दिले जाते, आणि विक्रीवर scrap account मध्ये आलेला नफा किंवा तोटा Costing Profit and Loss Account ला वर्ग होतो.

defectives ची हाताळणी: Normal — defectives च्या विक्रीवरचे realisable value वजा जाता उरलेल्या cost इतकी रक्कम good production च्या material cost ला लावली जाते. Abnormal — abnormal defectives चा material cost material cost मध्ये धरला जात नाही तर अशा defectives च्या realisable value ला credit देऊन तो तोटा मानला जातो, आणि abnormal loss चा material cost Costing Profit and Loss Account ला वर्ग होतो.

Spoiled work विरुद्ध defective work, कारण case चे प्रश्न याच ओळीवर फिरतात: spoiled work म्हणजे दुरुस्त करता येत नाही किंवा हव्या त्या दर्जापर्यंत आणता येत नाही म्हणून पूर्णपणे नाकारलेले उत्पादन, आणि त्याला पुढे उत्पादनमूल्य उरत नाही; defective work हव्या त्या दर्जाच्या निकषांना उतरत नाही पण जादा काम करून व जादा cost सोसून ते दुरुस्त करता येते, आणि मग ते विक्रीस किंवा वापरास योग्य होते. दुरुस्त होण्याजोगेपणा हीच पूर्ण

कसोटी आहे.

defective work च्या तीन परिस्थिती, आणि प्रत्येकीची छापील हाताळणी: (i) where a percentage of defectives is unavoidable in a batch — प्रत्यक्ष defectives within the normal or expected limit असतील तर दुरुस्तीचा cost हा normal production cost म्हणून पूर्ण batch ला लावला जातो व सर्व units वर पसरतो, पण defectives नेहमीच्या मर्यादेपेक्षा खूप जास्त असतील तर जादा भागावरचा जादा दुरुस्ती cost abnormal loss म्हणून Costing Profit and Loss Account ला वर्ग होतो; (ii) where the defect is due to bad workmanship — सर्वसाधारणपणे हा abnormal cost, कारण तो अकार्यक्षमतेतून येतो, आणि तो Costing Profit and Loss Account ला खर्ची टाकला जातो; मात्र कामाच्या स्वरूपावरून management ला काही प्रमाणात defects अपेक्षित असतील तर तेवढ्या अपेक्षित भागाचा दुरुस्ती cost normal production cost म्हणून batch ला लावला जातो; (iii) जिथे दोष Inspection Department ने निकृष्ट material चुकून स्वीकारल्यामुळे आहे — तो जबाबदार विभागाला म्हणजे Inspection Department ला लावला जातो, batch च्या manufacturing cost मध्ये धरला जात नाही, आणि abnormal चुकीतून आल्याने Costing Profit and Loss Account ला वर्ग होतो.

Obsolescence: the loss in the intrinsic value of an asset due to its supersession. Material obsolete होते जेव्हा ते स्वतःच obsolete झालेल्या यंत्राचा spare part किंवा component असते, where it is used in the manufacture of a product which has become obsolete, आणि जेव्हा दर्जा सुधारल्याने किंवा किंमत घसरल्याने त्या material ची जागा दुसरे material घेते. **तिन्ही बाबतींत हाताळणी: the value of the obsolete material held in stock should be written off**, ते मिळेल त्या सर्वोत्तम किंमतीला निकालात काढण्याची पावले तातडीने उचलावीत, आणि तो तोटा abnormal loss मानावा व तो cost of manufacture चा भाग असू नये.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 4 प्रश्न

- फरकाच्या प्रश्नात चार सुटे विरोध लिहिण्याऐवजी डाव्या column मध्ये आधाराचे नाव लिहा — meaning, relation, identification, recoverable value.

TQ 14.4 • PYQ 2026-May [6] (Or) (c) • 4M • Pg 98

LEVEL I
Understanding

Easy

TQ 14.1 • PYQ 2018-Nov [6] (b) • DESC • 5M • Pg 96

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 14.2 • PYQ 2024-May [6] (b) • DESC • 5M • Pg 96

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 14.3 • RTP 2026-May [17] (b) • DESC • Pg 97

LEVEL I
Understanding

Medium

विषय 15: Materials चा वापर [Consumption of Materials]

L2P4-C2-T15

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — materials चा वापर आणि stock level ची सूत्रे उलट्या दिशेने चालवणे.

NOTES

हा topic म्हणजे stock level ची सूत्रे उलटी चालवणे: तुम्हाला levels दिले जातात आणि consumption चे दर किंवा lead times विचारले जातात. सूत्रे बदलत नाहीत — **Re-order level = Maximum consumption × Maximum lead time**; **Maximum stock level = Re-order level + Re-order quantity - (Minimum consumption × Minimum lead time)**; **Minimum stock level = Re-order level - (Average consumption × Average lead time)** — फक्त प्रत्येक सूत्र अज्ञात पदासाठी सोडवायचे.

आधी lead times काढा, simultaneous equations ने. प्रश्न minimum आणि maximum lead time मधला फरक 4 days आहे आणि the average lead time is 7 days असे देतो तिथे $B - A = 4$ आणि $(A + B) \div 2 = 7$ लिहा, म्हणजे $A + B = 14$, त्यातून minimum lead time 5 days आणि maximum lead time 9 days. हे दोन आकडे हाती येईपर्यंत प्रश्नातले बाकी काहीच करता येत नाही.

मग levels ज्या क्रमाने उलगाडतात त्या क्रमाने घ्या. Maximum consumption re-order level मधून येते: $1,80,000 = 9 \times \text{maximum consumption}$, म्हणून **maximum consumption = 20,000 units per day**. Minimum consumption maximum stock level मधून येते: $1,90,000 = 1,80,000 + 90,000 - (\text{minimum consumption} \times 5)$, म्हणजे **16,000 units per day**.

छापील उत्तर minimum consumption काढण्याचा दुसरा मार्गही दाखवते, तो minimum stock level मधून जातो, आणि दोघांचे एकमत नाही — तुम्ही कोणता वापरला ते सांगा. $1,00,000 = 1,80,000 - (\text{average consumption} \times 7)$ वरून **average consumption 11,428.57 units** येते; मग **average consumption = (maximum + minimum) ÷ 2** वरून **minimum consumption 2,858 units** येते. दोन्ही workings छापील उत्तरात चालतात, त्यामुळे दोन्ही मिसळण्याऐवजी प्रत्येक भागाच्या सुरुवातीला तुम्ही कोणता संबंध वापरत आहात ते लिहा आणि तोच शेवटपर्यंत चालवा.

सापळा म्हणजे चुकीचा lead time चुकीच्या consumption शी जोडणे. re-order level मध्ये maximum consumption नेहमी **maximum** lead time शी जोडले जाते; maximum stock level मध्ये minimum consumption **minimum** lead time शी; minimum stock level मध्ये average बरोबर **average**. उलट्या प्रश्नात ही जोडणी बरोबर असणे सरळ प्रश्नापेक्षा जास्त महत्त्वाचे आहे, कारण इथे उत्तर तपासून पाहण्याची सोय नसते.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 1 प्रश्न

- सूत्र आधी त्याच्या नेहमीच्या सरळ रूपात लिहा, मग माहीत असलेले आकडे घाला, मग अज्ञात पदासाठी वेगळ्या ओळीत सोडवा. डोक्यातच सूत्र फिरवून फक्त उत्तर लिहिल्याने पद्धतीचा mark जातो.

प्रकरण 3

Employee Cost आणि Direct Expenses

12 विषय • 46 वर्गीकृत प्रश्न • महत्त्व: A

ICAI SKILL PROFILE या पेपरसाठी ICAI चा band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — हे प्रकरण वाचताना वाटते **आधी sums**

Level I — Comprehension & Knowledge **17.6%** 245 पैकी 43 marks

Level II — Analysis & Application **82.4%** 245 पैकी 202 marks

पेपरच्या Level I किमान मर्यादेच्या खाली: या प्रकरणाचे फक्त 18% marks Comprehension आणि Knowledge चे आहेत, तर संपूर्ण पेपरसाठी ICAI चे प्रमाण 20-30% आहे. इथे आधार घेण्यासारखी theory फारशी नाहीच — इथला जवळपास प्रत्येक mark sum सोडवूनच मिळतो, म्हणून तयारी म्हणजे सराव, वाचन नव्हे.

विषय 1: Employee (Labour) Cost

L2P4-C3-T01

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही • पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — employee cost कशाचा बनतो आणि तो product च्या cost मध्ये कसा येतो.

NOTES

Employee cost म्हणजे कधीच नुसता basic pay नाही. प्रत्येक छापील उत्तर तो पत्रकाच्या रूपात उभा करते, आणि रांगा नेहमी त्याच असतात: **Basic pay or salary, Dearness allowance, Bonus** (salary व DA ची सांगितलेली टक्केवारी), **Employer's contribution to P.F., E.S.I. etc., other allowances**, आणि **share of employee welfare cost**. या रांगांची बेरीज म्हणजे **annual cost of each employee**. allowances आणि employer च्या contributions शिवाय नुसत्या salary च्या ओळीवरून घेतलेला आकडा बहुतेक marks गमावतो.

employer चे contribution हा cost आहे; employee चे स्वतःचे contribution हा जादा cost नाही. छापील उत्तरांत P.F. आणि E.S.I. ला employer चे contribution कमाईत **जोडून** gross wages काढले जातात, आणि मग employee व employer यांची contributions एकत्र **वजा करून** net wages paid येतात. Net wages paid म्हणजे कामगाराला प्रत्यक्ष मिळणारी रक्कम; तो आकडा cost ला लावायचा नसतो.

Cost per hour = Annual cost of the employee ÷ Effective working hours. त्या अपूर्णाकाच्या दुसऱ्या ओळीतच marks आहेत: effective hours म्हणजे पगार दिलेले तास वजा रजा वजा **normal idle time**. Abnormal idle time भाजकातून कधीच काढले जात नाही — त्याचा cost वेगळा काढला जातो.

कामगार direct आहे की indirect यावर cost कुठे जातो ते ठरते. उत्तरे **direct** कामगाराचा setting-up time **cost of production** चा भाग मानतात, आणि **indirect** कामगाराचा normal break time **overhead rate** मधून वसूल

करायची बाब मानतात. हाताळणी ठरवण्याआधी प्रश्नातले कामगाराचे वर्णन वाचा.

cost sheet मध्ये employee cost कुठे बसतो: उत्तरे **Material cost + Labour cost = Prime cost** असे उभे करतात, मग **Prime cost + Factory overheads = Factory cost**. प्रश्न factory cost देऊन उलट चालत wage rate विचारतो तेव्हा तुम्ही हेच समीकरण उलटे करत असता.

विषय 2: Employee (Labour) Cost Control

L2P4-C3-T02

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — employee cost चे नियंत्रण.

NOTES

employee cost नियंत्रित करण्याचे आठ घटक, उत्तर ज्या क्रमाने छापते त्याच क्रमाने: 1. Assessment of manpower requirements; 2. Control over time-keeping and time-booking; 3. Time & Motion Study; 4. Control over idle time and overtime; 5. Control over employee turnover; 6. Wage and Incentive systems; 7. Job Evaluation and Merit Rating; 8. Employee productivity. हा चार marks चा यादीचा प्रश्न आहे — यादी उतरवा, त्यांतल्या एकावर निबंध लिहू नका.

त्या यादीतली प्रत्येक बाब या प्रकरणात स्वतंत्रपणे परीक्षेला येणारा topic आहे. time-keeping आणि time-booking मधून idle time येतो; idle time व overtime ला स्वतःचे हाताळणीचे नियम आहेत; employee turnover ला स्वतःचे दर आहेत; incentive systems बरोबर Halsey आणि Rowan ची सूत्रे येतात. ही यादी प्रकरणाचा नकाशा म्हणून वापरा.

marks ची मुभा असेल तरच प्रत्येक बाबीला एक ओळ स्पष्टीकरण जोडून यादी लिहा. चार marks ला छापील उत्तर आठ शीर्षके देते आणि त्यापलीकडे काहीच नाही, म्हणजे तपासली जातात ती शीर्षकेच.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे • 1 प्रश्न

- आठ शीर्षके क्रमाने लक्षात ठेवा. यादीचा प्रश्न तुम्ही लिहिलेली बरोबर शीर्षके मोजून तपासला जातो.

TQ 2.1 • PYQ 2025-Sep [6] (c) • DESC • 4M • Pg 108

LEVEL I
Remembering

Easy

विषय 3: हजेरी आणि Payroll च्या प्रक्रिया [Attendance and Payroll Procedures]

L2P4-C3-T03

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — हजेरी व payroll ची कार्यपद्धती, time-keeping आणि time-booking.

NOTES

time-keeping ची सहा उद्दिष्टे, छापील स्वरूपात: payrolls तयार करण्यासाठी; **for calculating overtime;** employee cost काढण्यासाठी व नियंत्रित करण्यासाठी; idle time काढण्यासाठी; **for disciplinary purposes;** आणि **for overhead distribution.** 'any four' मागणाऱ्या प्रश्नालाही याच सहांपैकी चार, उद्दिष्टांच्या रूपात मांडलेली, हवी असतात.

time-keeping आणि time-booking ही एकच नोंद नाही, आणि त्या दोघांमधले अंतर म्हणजे idle time. time-keeping कामगार हजर असल्याची व पगार दिलेली वेळ नोंदवते; time booking jobs ला लावलेली वेळ नोंदवते. उत्तरांत idle time ची व्याख्या **the difference between the time paid and the time booked** अशी आहे, म्हणजे तो फरक काढता यावा म्हणूनच या दोन नोंदी असतात.

Bio-Metric Attendance System — उत्तर देते ती चार वैशिष्ट्ये: ती हजेरी हाताने लिहिलेल्या नोंदवह्या किंवा attendance cards ऐवजी कर्मचार्यांच्या **unique physical or behavioural characteristics** वरून ओळखून नोंदवते; ती बोटिंग ठसे, चेहऱ्याची ठेवण किंवा retina scans असे **stores biometric details** सुरक्षित database मध्ये ठेवते आणि प्रत्येक नोंदीच्या वेळी ते **verifies** करते; ती fingerprint scanning, facial recognition, retina recognition आणि संगणकीकृत time and attendance tracking वापरते; आणि ही लक्षणे अनन्य असल्याने ती **prevents proxy attendance** आणि वेळेतली फेरफार व payroll च्या चुका कमी करते.

biometric चे उत्तर मर्यादित संपवा. छापील उत्तर शेवटी सांगते की **high installation and maintenance costs** मुळे ती **may not be economical for small organisations.** प्रश्न scenario म्हणून आला असेल (proxy attendance चालणारा 3,000 कामगारांचा कारखाना) तिथे वैशिष्ट्ये सांगितलेल्या अडचणीशी जोडलीच पाहिजेत — proxy attendance आणि payroll च्या चुका — आणि cost ची मर्यादा जोडली पाहिजे.

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 2 प्रश्न

- मागितलेली संख्याच द्या — चार उद्दिष्टे, किंवा त्या system ची वैशिष्ट्ये — आणि **name each before explaining it.** marks नाव घेतलेल्या बाबींमागे येतात.
- प्रश्न एखादी अडचण उभी करतो (proxy attendance, payroll ची चूक) तिथे किमान एक वैशिष्ट्य दिलेल्या तथ्यांतल्या अडचणीशी जोडा. पाठ केलेले उत्तर आणि प्रश्न वाचून लिहिलेले उत्तर यांत फरक तोच पाडतो.

TQ 3.1 • PYQ 2020-Nov [4] (c) • DESC • 4M • Pg 108

LEVEL II
Analysis

Easy

TQ 3.2 • PYQ 2026-May [6] (c) • 4M • Pg 109

LEVEL II
Analysis

Easy

विषय 4: Idle Time

L2P4-C3-T04

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — idle time, तिची कारणे आणि cost accounts मधली तिची हाताळणी.

NOTES

शब्दशः उद्धृत करायची व्याख्या: idle time म्हणजे कामगार रिकामा राहतो पण त्याला पगार मिळतो म्हणून ज्या वेळात उत्पादन होत नाही ती वेळ; दुसऱ्या शब्दांत ती म्हणजे **the difference between the time paid and the time booked**. ती **normal or abnormal** असू शकते. या व्याख्येच्या दोन्ही अर्धा भागांना marks आहेत.

normal idle time ची कारणे: कारखान्याच्या दारापासून कामाच्या जागेपर्यंत जाण्यात गेलेली वेळ; एका job पासून दुसऱ्यापर्यंतचे अंतर; **the setting up time for the machine; normal rest time and break for lunch**.

abnormal idle time ची कारणे: **lack of coordination**; वीजपुरवठा खंडित होणे व यंत्रे बंद पडणे; raw materials न मिळणे, संप, टाळेबंदी, ढिसाळ देखरेख, आग, पूर.

तीन हाताळण्या, आणि प्रत्येकीला काय कारणीभूत ठरते: **direct** कामगाराची normal idle time (setting-up time) **treated as a part of cost of production** आणि ती **standard hours or standard rate** ठरवताना विचारात घेतली जाते; **indirect** कामगाराची normal idle time (rest व lunch चे breaks) **considered in the computation of the overhead rate**; abnormal idle time (यंत्र बंद पडणे) Costing Profit and Loss Account मध्ये स्वतंत्र बाब म्हणून दाखवली जाते. नेहमीचे चुकीचे उत्तर यंत्र बंद पडल्याची वेळ उत्पादनावर लावते.

Effective working hours — परीक्षक ज्याला marks देतो ते working: **working days × hours per day** पासून सुरू करा, **leave period** वजा करा, मग **normal idle time** वजा करा. छापील उत्तरात 8 तासांचे 310 days, 30 days ची रजा आणि 70 hours चा normal idle time यांतून $(310 - 30) \times 8 - 70 = 2,170 \text{ hours}$ येतात. Abnormal idle time इथे वजा होत नाही — ती वजा केलीत तर तासाचा दर आणि त्यापुढचा प्रत्येक आकडा चुकतो.

Cost of abnormal idle time = abnormal idle hours × employee cost per hour. छापील उत्तरात 50 hours × ₹234 = ₹11,700, आणि ती रक्कम job ला नव्हे तर Costing Profit and Loss Account ला जाते. प्रश्न वार्षिक working hours आणि normal idle time मानलेले अनुत्पादक तासांचे गट्टे देतो तिथे effective hours म्हणजे फक्त **annual working hours - normal idle time** ($2,160 - 360 = 1,800 \text{ hours}$), आणि effective तासाचा cost म्हणजे **total annual earnings ÷ effective hours**.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे • 1 प्रश्न

- प्रश्न **normal** आणि **abnormal** idle time असा फुटतो. दोन शीर्षकांखाली उत्तर लिहा आणि प्रत्येकाखाली कारणे द्या — दोन्ही एकाच यादीत मिसळल्याने वर्गीकरणाचा mark जातो.
- प्रत्येक बाजूला दोन-तीन कारणे पुरेशी आहेत. प्रश्नात जागा उरली तर शेवटी एका ओळीत हाताळणी जोडा: normal idle time cost मध्ये सामावली जाते, abnormal Costing Profit and Loss ला लावली जाते.

TQ 4.2 • MTP 2024-Dec S2 [4] (b) • DESC • 4M • Pg 111

LEVEL I
Remembering

Easy

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- व्याख्या दोन्ही रूपांत उद्धृत करा — 'पगार मिळूनही उत्पादन नाही' आणि 'पगार दिलेली वेळ वजा लावलेली वेळ'. गणना शक्य करते ते दुसरे रूप.

TQ 4.1 • PYQ 2024-May [6] (Or) (c) • DESC • 4M • Pg 110

LEVEL I
Understanding

Easy

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 2 प्रश्न

- उत्तर तीन columns च्या कोष्टकात मांडा: परिस्थिती, Normal की Abnormal, आणि हाताळणी. वर्गीकरणाचा mark आणि हाताळणीचा mark वेगळे आहेत.
- effective working hours नाव दिलेली working note म्हणून दाखवा. normal idle time भाजकातून बाहेर जाते; abnormal idle time चा cost स्वतःच्या ओळीत काढला जातो.

PQ 4.2 • MTP 2025-Jul S2 [3] (c) • 5M • Pg 112

LEVEL II
Application

Easy

PQ 4.1 • PYQ 2018-Nov [5] (b) (i) • 5M • Pg 111

LEVEL II
Application

Hard

विषय 5: Overtime

L2P4-C3-T05

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — overtime आणि overtime premium ची हाताळणी.

NOTES

पाच परिस्थिती, पाच हाताळण्या — त्या कोष्टक म्हणून लक्षात ठेवा. (i) **General production programme or urgent orders:** overtime premium हा overtime करणाऱ्या त्या विशिष्ट विभागाचा किंवा cost centre चा overhead cost मानला जातो. (ii) एका विभागात दुसऱ्याच्या चुकीमुळे झालेले overtime: premium **charged to the department at fault.** (iii) धोरण म्हणून नियमितपणे केलेले overtime, उदा. कामगारांची कमतरता: premium **treated as part of employee cost** आणि job ला **effective average wage rate** ने लावले जाते. (iv) **Abnormal conditions such as flood or earthquake:** premium cost ला न लावता Costing Profit and Loss Account ला लावला जातो. (v) **Overtime at the customer's request:** premium **charged to that job or customer directly.**

त्या पाच नियमांचे गणिती रूप. आधी दरांचे कोष्टक उभे करा: **basic rate per hour**, मग प्रत्येक overtime rate (basic rate ची सांगितलेली टक्केवारी), आणि प्रत्येकाचे तास. मग: **policy** च्या बाबतीत फुगलेला average wage rate = $\text{Total wages} \div \text{Total hours वापरा आणि total job hours} \times \text{inflated rate}$ लावा; बाकी प्रत्येक बाबतीत job ला $\text{total job hours} \times \text{basic rate}$ लावा आणि **premium** वेगळा हाताळा. premium स्वतः: $\text{nehami (overtime rate - basic rate)} \times \text{overtime hours}$ असतो.

premium म्हणजे जादाचा भाग, संपूर्ण overtime चा भरणा नव्हे. छापील उत्तरात रविवारच्या तासांवरचा premium (₹11.70 - ₹6.50) आहे आणि आधी-नंतरच्या तासांवरचा (₹10.40 - ₹6.50); त्या तासांचा मूळ भाग नेहमीच्या दराने job मध्येच राहतो. पूर्ण overtime wage overhead ला किंवा Costing P&L ला लावणे ही या topic

मधली सर्वात नेहमीची चूक आहे.

Ordinary wage rate per hour = (Gross wages excluding overtime + Employer's contribution to E.P.F. + Employer's contribution to E.S.I.) ÷ Normal working hours. छापील उत्तरातून दोन गोष्टी लक्षात घ्या: अंशातून overtime wages **वगळलेले** असतात, आणि employer ची contributions **धरलेली** असतात. एखाद्या विशिष्ट job वर केलेले overtime मग **wholly to that job** लावले जाते, तर ordinary wages दिलेल्या टक्केवारीनुसार jobs मध्ये वाटली जातात.

उत्पादकतेवर overtime चा परिणाम — चार छापील मुद्दे: overtime premium is an extra payment नेहमीच्या दरावर जादा असतो; **efficiency of operators during overtime may fall** त्यामुळे output नेहमीपेक्षा कमी येते; कामगार overtime मिळावे म्हणून **hold back output during normal hours** करू शकतात; आणि घटलेले output अधिक वाढलेला premium यांनी cost of production वाढतो. सुरुवात या ओळीने करा की overtime अगदी अत्यावश्यक असेल तेव्हाच घ्यावे.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- पाच परिस्थितींचा प्रश्न दोन columns च्या कोष्टकात सोडवा. प्रत्येक परिस्थितीला स्वतःचा mark आहे, त्यामुळे पहिली हाताळणी चुकली तरी बाकीच्या बिघडत नाहीत.

PQ 5.2 • PYQ 2022-May [6] (c) • 5M • Pg 116

LEVEL I
Understanding

Easy

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 2 प्रश्न

- कोणत्याही भागाला उत्तर देण्याआधी दर-आणि-तास यांचे कोष्टक उभे करा. 6-mark च्या प्रश्नातल्या चारही परिस्थिती तोच basic rate आणि तेच premium चे आकडे पुन्हा वापरतात.
- प्रत्येक परिस्थितीसाठी job ला लावलेली रक्कम आणि इतरत्र लावलेली रक्कम (overhead, दुसरा विभाग, ग्राहक, की Costing P&L) या दोन्ही सांगा. निम्मे marks जागेचे नाव घेण्यासाठी आहेत.

PQ 5.1 • PYQ 2020-Nov [4] (b) • 6M • Pg 114

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.3 • PYQ 2024-Sep [2] (b) • 6M • Pg 117

LEVEL II
Application

Hard

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 1 प्रश्न

- मागणी उत्पादकतेवर overtime च्या **परिणामाची** आहे, overtime premium च्या व्याख्येची नव्हे. आधी परिणाम हाताळा; premium फक्त cost वरच्या परिणामांपैकी एक म्हणून आणा.
- दोन्ही दिशा द्या — अल्प मुदतीत output मध्ये होणारा फायदा, आणि दीर्घ मुदतीत कार्यक्षमतेतली घट, थकवा व नेहमीच्या तासांत सावकाश काम करण्याची सवय. एकाच बाजूचे उत्तर अपुरे वाटते.

TQ 5.1 • MTP 2025-Mar S1 [2] (b) • DESC • 4M • Pg 113

LEVEL II
Analysis

Easy

विषय 6: Labour Utilisation

L2P4-C3-T06

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही • पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — labour चा वापर आणि तो मोजणाऱ्या नोंदी.

NOTES

वापर मोजला जातो तो पगार दिलेली वेळ आणि jobs ला लावलेली वेळ यांची तुलना करून. पहिली time-keeping देते, दुसरी time-booking देते, आणि फरक म्हणजे **idle time** — उत्तरे idle time ची व्याख्या नेमका तोच फरक अशी करतात. employee cost नियंत्रित करण्याच्या छापील घटकांच्या यादीत **time-keeping and time-booking** वरचे नियंत्रण ही 2 क्रमांकाची बाब आहे.

वापराचे प्रत्यक्ष उपयोगी माप म्हणजे effective working hours. पगार दिलेले तास वजा रजेचे तास वजा normal idle तास म्हणजे उत्पादनासाठी खरोखर उपलब्ध असलेले तास; या प्रकरणातली तासाच्या दराची प्रत्येक गणना त्याच आकड्यातून जाते. कामगाराचे तास absenteeism, रजा आणि normal unavoidable idle time असे वेगवेगळे दिले असतील तर त्याच क्रमाने वजा करा आणि प्रत्येक वजावटीला नाव द्या.

वापर आणि कार्यक्षमता हे वेगळे प्रश्न आहेत. वापर विचारतो की पगार दिलेल्या वेळेतली किती वेळ कामाला लावली गेली; कार्यक्षमता विचारते की ती लावलेली वेळ झालेल्या कामाच्या **standard time** शी कशी उतरते (efficiency rating चे सूत्र पाहा). standard time आणि पगार दिलेली वेळ या दोन्ही देणाऱ्या प्रश्नाला बहुधा दोन्ही आकडे हवे असतात.

विषय 7: Wage Payment आणि Incentives च्या पद्धती (Time Based) [Systems of Wage Payment and Incentives (Time Based)]

L2P4-C3-T07

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — wage payment च्या पद्धती, time-based पद्धत आणि incentive scheme ची निवड.

NOTES

Time wage system: Earnings = Hours worked × Rate per hour. प्रत्येक premium bonus scheme याच पायावर उभी आहे — Halsey आणि Rowan दोन्ही **time taken × time rate** पासून सुरू होतात आणि त्यावर bonus जोडतात. हमी दिलेला time wage तळही ठरवतो: piece-rate ची गणना हमी दिलेल्या साप्ताहिक wage पेक्षा कमी येत असेल तिथे **the worker gets whichever is higher.**

प्रश्न 'suggest a suitable incentive scheme' असे विचारतो तेव्हा छापील उत्तर म्हणजे Rowan Scheme of

premium bonus, जिला **variable sharing plan** असेही म्हणतात. schemes ची यादी देऊन उत्तर देऊ नका; एकीचे नाव घ्या आणि प्रश्नाने ठेवलेल्या प्रत्येक अटीसमोर तिचे समर्थन करा.

तीन समर्थने, प्रश्न देतो त्या तीन अटींशी जुळवलेली: (i) Rowan खाली **the entire gains of the time saved do not pass to the worker**, त्यामुळे employer ला वाटा राहतो; (ii) कामगार **cannot increase his bonus merely by increasing speed**, कारण time taken नेमका time allowed च्या निम्मा असताना bonus सर्वाधिक होतो — हे माहीत असल्याने कामगार **quality** टिकेल अशा वेगाने काम करतात; (iii) नवीन उभ्या राहिलेल्या rate-setting विभागाने **safeguard against loose fixation of standards** म्हणून ही scheme उपयोगी पडते, कारण सैल standard चा कामगारांना अवाजवी फायदा घेता येत नाही.

मधला मुद्दाच विद्यार्थी चुकीचा मांडतात. Rowan चा bonus time taken = time allowed चा निम्मा असताना सर्वाधिक होतो — कामगार जसजसा वेगवान होतो तसतसा तो वाढत जात नाही. हे याच शब्दांत लिहा; Rowan अतिशय कार्यक्षम कामगाराला का प्रेरणा देत नाही या वेगळ्या प्रश्नाचेही तेच उत्तर आहे.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- पहिल्या ओळीत scheme चे नाव घ्या, मग प्रश्नाच्या अटी दिलेल्या क्रमाने एकेक घ्या. marks अटीमागे अटी दिले जातात.

TQ 7.1 • PYQ 2026-Jan [6] (b) • DESC • 5M • Pg 119

LEVEL I
Understanding

Medium

विषय 8: Wage Payment आणि Incentives च्या पद्धती (Premium Bonus Method) [Systems of Wage Payment and Incentives (Premium Bonus Method)]

L2P4-C3-T08

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — premium bonus च्या पद्धती, Halsey आणि Rowan plans.

NOTES

दोन सूत्रे, उत्तरे जशी लिहितात तशीच. Halsey (50%): Total earnings = (Time taken × Time rate) + (50% of Time saved × Time rate). Rowan: Total earnings = (Time taken × Rate per hour) + (Time saved ÷ Time allowed) × Time taken × Rate per hour. दोन्हीत **Time saved = Time allowed (standard time) – Time taken**. Rowan चा bonus उत्तरांत **(Time saved ÷ Time allowed) × Basic wages** असाही लिहिलेला आहे — तेच, कारण basic wages म्हणजे time taken × rate.

आधी time allowed बरोबर काढा; गमावलेले बहुतेक marks तिथे जातात, सूत्रात नाही. प्रत्यक्ष output साठीचा time allowed = **units produced × standard time per unit** (200 units × 18/60 = 60 hours; 100 toys at 7.5 hours per ten = 75 hours; 1,800 units at 45 units per hour = 40 hours). Time taken दिलेल्या तथ्यांतूनच वाचला पाहिजे — job एका दिवशी 9:00 a.m. ला सुरू होऊन दुसऱ्या दिवशी 12:00 noon ला

संपतो आणि कामाचा दिवस 9 तासांचा असेल तिथे छापील उत्तर $9 + 9 + 9 + 3 = 30$ hours मोजते.

Effective hourly rate = Total earnings ÷ Hours actually worked — भागाकार **time taken** ने करा, **time allowed** ने कधीच नाही. कामगारांचा गट असेल तिथे तोच नियम मोठ्या प्रमाणावर लागतो: **Effective hourly rate = (Total time wages + Total bonus) ÷ Total hours worked**, जिथे **total time wages = days × hours per day × rate × number of workers** आणि **total hours worked** तसेच काढले जातात.

कोणती plan कामगाराला जास्त देते हे **time taken** हा **time allowed** च्या निम्त्याच्या कोणत्या बाजूला पडतो यावर ठरते. दोन्ही bonus ची सूत्रे ताडून पाहा: कामगार **allowed** वेळेच्या **more than half** वेळ घेत असेपर्यंत Rowan जास्त देते (9 पैकी 6 hours, 40 पैकी 30 hours, 75 पैकी 48 hours — या प्रत्येक छापील उत्तरात Rowan जिंकते), आणि **time taken** **allowed** वेळेच्या **below half** गेला की Halsey पुढे जाते (168 allowed समोर 78 hours: Halsey bonus ₹225 समोर Rowan ₹208.93). employer साठी तुलना उलटते — कंपनी cost कमी करू पाहत असेल तिथे छापील सल्ला **select Halsey because the cost is lower** असा आहे.

परीक्षक थेट लावतो तो Rowan चा सापळा: Rowan अतिशय कार्यक्षम कामगाराला जास्त बक्षीस देत नाही. 4 hours allowed आणि ₹5 दर असताना 3 तास घेणारा कामगार आणि 1 तास घेणारा कामगार दोघांनाही ₹3.75 bonus मिळतो. दोन्ही बाबी आणि आकडेमोड दाखवा; नुसता निष्कर्ष काहीच मिळवून देत नाही.

उलट काम करणारे प्रश्न: दोन कामगार, एक factory cost. $x = \text{wage rate per hour}$ आणि $y = \text{material cost}$ माना, प्रत्येक कामगाराचा factory cost **Material + Wages + Bonus + Overheads** असा मांडा, त्यात Halsey चा bonus **50% of (SH - AH) × rate** आणि Rowan चा bonus **(Time taken ÷ Time allowed) × Time saved × rate** च्या, दोन्ही दिलेल्या factory cost शी समान ठेवा, आणि **subtract one equation from the other** — material चे पद कापले जाते आणि दर एकाच ओळीत बाहेर येतो. मग material साठी मार्ग जाऊन मूल्य घाला. उत्तर दोन समीकरणे, वजाबाकी, आणि दोन्ही कामगारांच्या factory cost चे शेवटचे विधान अशा रूपात मांडा.

कंपनीने कमाईत सरासरी टक्केवारीने वाढ देण्याचे वचन दिले असेल तिथे सल्ल्याचा भाग मताने नव्हे तर तुलनेने सोडवा. **present time wages** काढा, प्रत्येक scheme खालचा bonus जोडा, आणि प्रत्येक बेरीज **present wages + the promised percentage** शी ताडून पाहा; मग प्रत्येक scheme खाली **labour cost per unit = total wages ÷ units produced** काढा आणि time-wage च्या प्रति unit cost (**standard time per unit × rate**) समोरची बचत काढा. कार्यक्षमता वेगळी सांगितली जाते — **Time allowed ÷ Time taken × 100**, आणि वाढ 100% वरचा जादा भाग म्हणून लिहिली जाते.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 17 प्रश्न

- पैशाचा आकडा येण्याआधी **time allowed**, **time taken** आणि **time saved** या तीन नाव दिलेल्या ओळी मांडा. पुढचा प्रत्येक आकडा त्यावर अवलंबून आहे.
- एकाच तथ्यांवर अनेक plans विचारल्या असतील तर प्रश्न ज्या क्रमाने देतो त्याच क्रमाने उत्तर द्या आणि basic wages ची ओळ प्रत्येकात तशीच ठेवा — फक्त bonus ची ओळ बदलते.

PQ 8.11 · MTP 2024-Jul [1] (c) {C} · 4M · Pg 134	LEVEL II Application	Easy
PQ 8.13 · PYQ 2025-Jan [2] (b) · 5M · Pg 137	LEVEL II Application	Easy
PQ 8.16 · MTP 2025-Aug S2 [1] (b) · 5M · Pg 142	LEVEL II Application	Easy
PQ 8.18 · PYQ 2026-Jan [1] (c) {C} · 4M · Pg 145	LEVEL II Application	Easy
PQ 8.7 · PYQ 2021-Dec [1] (c) {C} · 5M · Pg 130	LEVEL II Application	Medium
PQ 8.8 · PYQ 2022-Nov [2] (b) · 6M · Pg 131	LEVEL II Application	Medium
PQ 8.10 · PYQ 2023-Nov [1] (b) {C} · 5M · Pg 133	LEVEL II Application	Medium
PQ 8.17 · PYQ 2025-Sep [1] (b) {C} · 5M · Pg 144	LEVEL II Application	Medium
PQ 8.2 · PYQ 2019-May [1] (b) {C} · 5M · Pg 121	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.3 · PYQ 2019-Nov [4] (a) · 10M · Pg 122	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.4 · MTP 2020-May [1] (c) {C} · 5M · Pg 124	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.5 · PYQ 2021-Jan [2] (a) · 10M · Pg 126	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.9 · PYQ 2023-May [1] (b) {C} · 5M · Pg 132	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.14 · RTP 2025-Jan [9] · Pg 137	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.15 · PYQ 2025-May [2] (b) · 7M · Pg 139	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.19 · RTP 2026-May [7] · Pg 146	LEVEL II Application	Hard

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे · 1 प्रश्न

- दोन कामगारांच्या किंवा दोन कारखान्यांच्या प्रश्नात प्रत्येक कामगारामागे एक समीकरण मांडा आणि वजाबाकी करा. अंदाजाने सोडवण्याचा प्रयत्न करू नका.

PQ 8.6 · PYQ 2021-Jul [6] (c) · 5M · Pg 129	LEVEL II Analysis	Easy
---	----------------------	------

Synthesis सामग्री जोडून उत्तर रचणे · 1 प्रश्न

- प्रश्न **frame or recommend an incentive plan** असे सांगतो तिथे आधी दिलेल्या आकड्यांवर दोन्ही schemes चालवा, मग शिफारस करा. पाठीशी तुलना नसलेली शिफारस काहीच मिळवत नाही.

- तुलना प्रत्येक कामगारामागे मांडा: प्रत्येक scheme खालची कमाई, प्रति तास effective दर, आणि employer साठी प्रति unit cost. शिफारस त्यांतल्या शेवटच्या आकड्यावरून निघते, त्यामुळे तुम्ही कोणत्या आकड्यावर ठरवत आहात ते सांगा.

PQ 8.12 · MTP 2024-Nov [1] (c) {C} · 4M · Pg 135

LEVEL II
Synthesis

Easy

विषय 9: Wages चे Absorption [Absorption of Wages]

L2P4-C3-T09

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — wages चे absorption, आणि allocation व absorption यांतील फरक.

NOTES

Cost allocation म्हणजे cost ची संपूर्ण एक बाब एका cost centre ला किंवा cost unit ला लावणे — म्हणजे cost centre किंवा cost unit ला cost ओळखून देण्याची, नेमून देण्याची किंवा लागू करण्याची प्रक्रिया. Cost absorption म्हणजे एखाद्या विशिष्ट cost centre ला किंवा production department ला allocate किंवा apportion झालेले सर्व indirect किंवा overhead costs तयार झालेल्या units मार्फत सामावून घेण्याची प्रक्रिया. 'distinguish between' च्या प्रश्नात या दोन्ही व्याख्या जवळजवळ शब्दशः तपासल्या जातात.

फरक दोन शब्दांवर फिरतो: whole आणि indirect. Allocation ची हाताळणी cost च्या अशा whole item शी असते जी एकाच centre शी जोडता येते; absorption ची हाताळणी centre ला indirect costs already allocated or apportioned झालेल्या costs शी असते, जे मग over the units produced पसरवले जातात. Allocation cost विभागात घालते; absorption तो विभागातून काढून product मध्ये नेते.

distinguish-between चे उत्तर दोन columns मध्ये किंवा नाव दिलेल्या दोन परिच्छेदांत मांडा. छापील उत्तर प्रत्येकाची व्याख्या करून थांबते — ते फरकांचे मुद्दे लिहीत नाही. आधी व्याख्या द्या; तुम्ही जोडलेली तुलना त्यांच्यानंतर यावी, त्यांच्या जागी नाही.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 1 प्रश्न

- 'whole item of cost' allocation बरोबर आणि 'units produced' absorption बरोबर ठेवा. हे शब्दप्रयोग अदलाबदल करणे हीच नेहमीची चूक आहे.

TQ 9.1 · RTP 2023-Nov [14] (e) · DB · Pg 149

LEVEL I
Understanding

Medium

विषय 10: Efficiency Rating च्या प्रक्रिया [Efficiency Rating Procedures]

L2P4-C3-T10

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — employee

productivity आणि efficiency rating च्या कार्यपद्धती.

NOTES

Productivity हे input/output चे गुणोत्तर आहे; कर्मचाऱ्यांसाठी उत्तरे ते Standard time for doing the actual work ÷ Actual time taken असे काढतात. Efficiency म्हणजे तीच तुलना टक्केवारीत मांडलेली: **Efficiency % = (Standard time ÷ Time taken) × 100**. घेतलेला वेळ standard time च्या **equals or is less than** असेल तर कामगार **efficient** ठरतो; तो standard time पेक्षा **more** घेत असेल तर **inefficient** ठरतो.

efficiency rating ची तीन पायऱ्यांची कार्यपद्धती, क्रमाने: (1) standard time किंवा performance standards ठरवणे — Time & Motion study किंवा Work study ने, **heterogeneous group of workers** घेऊन आणि **contingency allowances** जोडून; (2) **Measuring actual performance** — प्रत्येक कामगाराचे **output along with the time taken** टिपणारी नोंदपद्धती; (3) त्या दोन आकड्यांवर सूत्र लावून efficiency rating काढणे.

employee productivity वाढवण्याचे पाच घटक, छापील स्वरूपात: योग्य प्रकारचे कौशल्य असलेल्याच कामगारांना घ्या; **right person on the right job** नेमा; तरुण व वयस्क कामगारांना योग्य संधी देऊन **train young and old workers**; **avoid excess or shortage of employees** यासाठी उपाय करा; आणि wages ठरवण्यासाठी व कामाच्या सुलभीकरणासाठी व प्रमाणीकरणासाठी **work study** करा.

productivity च्या प्रश्नाला efficiency ची कार्यपद्धती देऊ नका, किंवा उलटही करू नका. 'What do you mean by employee productivity' ला input/output चे गुणोत्तर आणि पाच घटक हवे आहेत; 'explain the efficiency rating procedures' ला सूत्र आणि तीन पायऱ्या हव्या आहेत. सूत्र दोन्हीत समान आहे, आणि **Time & Motion study** चे दोन उल्लेख या topic ला प्रकरणाच्या पहिल्या topic मधल्या नियंत्रणाच्या यादीशी जोडतात.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 2 प्रश्न

- कार्यपद्धतीच्या तीन पायऱ्या क्रमांकित शीर्षकांत, प्रत्येकीला एक वाक्य, अशा द्या. marks शीर्षकांना आहेत; वाक्ये त्यांचे रक्षण करतात.

TQ 10.1 • PYQ 2023-Nov [6] (c) • DESC • 5M • Pg 150

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 10.2 • MTP 2024-Jul [6] (b) • DESC • 5M • Pg 151

LEVEL I
Understanding

Medium

विषय 11: Employee (Labour) Turnover

L2P4-C3-T11

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — employee (labour) turnover, तिचे मोजमाप, तिचे costs आणि उपाय.

NOTES

तिन्ही दर एकाच भाजकावर — Average number of workers on roll during the period. Separation Method = (No. of separations ÷ Average number of workers on roll) × 100, जिथे separations म्हणजे जे **left and were discharged**. Replacement Method = (No. of replacements ÷ Average number of workers on roll) × 100. Flux Method = ((No. of separations + No. of accessions) ÷ Average number of workers on roll) × 100, जिथे accessions म्हणजे **recruited and joined** झालेले कामगार; प्रश्न accessions ऐवजी replacements देतो तिथे उत्तरे **(Separations + Replacements) ÷ Average × 100** वापरतात.

विस्तारासाठी केलेली भरती replacements मध्ये येत नाही. 300 कर्मचारी भरती झाले आणि त्यांतले 225 **expansion project** साठी होते तिथे फक्त उरलेले — म्हणजे **due to the exit of employees** भरती झालेले — replacements ठरतात. विस्ताराची भरती replacement च्या दरात घालणे ही या topic मधली सर्वात नेहमीची चूक आहे. मात्र flux पद्धतीत ते **accessions** म्हणून मोजले जातातच.

Equivalent annual turnover rate = (Turnover rate for the period ÷ Number of days in the period) × 365. इतर लांबीच्या कालावधीसाठी उत्तरे तसेच प्रमाण लावूनही चालवतात: तिमाहीचा दर × **4 quarters**, दोन महिन्यांचा दर × **6** (or ÷ 60 days × 365, or ÷ 60 × 360, यांपैकी तिन्ही छापिल स्वरूपात चालतात). कालावधी प्रत्यक्षात कोणता आहे ते वाचा — वर्षाच्या मध्यात **newly set up** झालेल्या संस्थेसाठी कालावधी स्थापनेच्या तारखेपासून चालतो, 1 April पासून नाही.

हे दर जितके सरळ विचारले जातात तितकेच उलटेही विचारले जातात. कोणताही दर आणि त्याच्याशी जुळणारी संख्या दिली की सूत्र उलटे करा: replacement चा दर आणि replacements ची संख्या यांतून **average number of workers on roll** काढा ($72 \div 8\% = 900$); त्यातून आणि separation च्या दरातून **number separated** काढा (5% of 900 = 45); मग flux च्या दरातून **accessions** काढा (16% of 900 = 144 less 45 separations = 99 recruited and joined). नेहमी याच क्रमाने सोडवा — आधी average on roll, मग separations, शेवटी accessions.

cost चे दोन प्रकार, आणि परीक्षकाला त्यांची नावे हवी आहेत: Preventive costs म्हणजे **to prevent or minimise turnover** केलेला खर्च — वैद्यकीय सुविधा, pension सारखे कल्याणकारी लाभ, आणि इतर retention लाभ. Replacement costs हे **arise because of turnover** — भरती, प्रशिक्षण व induction, **abnormal breakage and scrap**, आणि **extra wages and overheads due to the inefficiency of new workers**. जास्त turnover नेमक्या याच तीन वाटांनी cost of production वाढवते: नव्या कामगारांचा cost व त्यांचे अनुत्पादक तास, material चे नुकसान व तुटफूट, आणि अकार्यक्षमतेमुळे येणारी जादा wages व overheads.

turnover मुळे गमावलेला profit — तो याच क्रमाने उभा करा. आधी **hours lost**: भरतीला उशीर झाल्याने गमावलेले संभाव्य उत्पादक तास अधिक अनुत्पादक प्रशिक्षणाचे तास (60,000 प्रशिक्षण तासांपैकी 40% अनुत्पादक असतील तर अनुत्पादक आकडा 24,000). मग त्या तासांवरचे **contribution lost** — एकतर (Sales ÷ Productive hours) × Hours lost × P/V ratio, किंवा **units lost × contribution per unit** या वाटेने, जिथे contribution per unit म्हणजे **P/V ratio × selling price**. मग जोडा **cost of rectifying defective units** (defective units × rectification cost), **recruitment and selection cost, training and induction cost** आणि **settlement cost of workers leaving**. बेरीज म्हणजे **profit forgone**.

turnover कमी करण्याचे उपाय, छापील स्वरूपात: बाहेर पडणाऱ्या प्रत्येक कर्मचाऱ्याशी **exit interview** घेऊन तो का जात आहे ते शोधणे; प्रत्येक job ची गरज ठरवण्यासाठी **job analysis and evaluation**; भरती, नेमणूक व बढती यांची शास्त्रशुद्ध पद्धत; शिक्षण, वैद्यकीय व निवासाच्या सोयींसह निरोगी वातावरण; आणि **committee for settling workers' grievances**.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- प्रश्न **how turnover increases the cost of production** असा विचारतो — त्यामुळे प्रत्येक मुद्दा एखाद्या cost वर संपला पाहिजे. नुसती गैरसोय नव्हे, cost चे नाव घ्या.
- separation / replacement / preventive ही रचना उपयोगी वाटत असेल तर वापरा, पण उत्तरात कामगार **cost of replacing** आणि जागा रिकामी असतानाचा **loss of output** हे दोन्ही आले पाहिजेत.

TQ 11.1 • PYQ 2023-May [5] (c) • DESC • 5M • Pg 151

LEVEL I
Understanding

Medium

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 9 प्रश्न

- आधी कालावधीचा दर काढा आणि त्याखाली equivalent annual दर, आणि प्रमाणाचा घटक दाखवा ($\div \text{days} \times 365$, or $\times 4 \text{ quarters}$). ही दोन वेगळी marks आहेत.
- प्रश्न दर देऊन संख्या विचारतो तिथे सूत्रे ठरलेल्या क्रमानेच उलटी करा: आधी average on roll, मग separations, मग accessions.

PQ 11.4 • RTP 2023-May [2] • Pg 157

LEVEL II
Application

Easy

PQ 11.5 • MTP 2023-Sep [1] (d) {C} • 5M • Pg 159

LEVEL II
Application

Easy

PQ 11.1 • PYQ 2018-May [3] (a) • 10M • Pg 153

LEVEL II
Application

Medium

PQ 11.6 • PYQ 2024-May [5] (a) • 6M • Pg 160

LEVEL II
Application

Medium

PQ 11.7 • RTP 2024-Sep [8] • Pg 161

LEVEL II
Application

Medium

PQ 11.8 • PYQ 2025-May [1] (c) {C} • 4M • Pg 162

LEVEL II
Application

Medium

PQ 11.2 • PYQ 2021-Jul [2] (c) • 5M • Pg 155

LEVEL II
Application

Hard

PQ 11.3 • PYQ 2022-May [1] (b) {C} • 5M • Pg 156

LEVEL II
Application

Hard

PQ 11.9 • PYQ 2026-May [4] (b) • 5M • Pg 163

LEVEL II
Application

Hard

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 2 प्रश्न

- profit-forgone च्या प्रश्नात 'Profit forgone due to employee turnover' असे शीर्षक असलेले एकच पत्रक मांडा, वर contribution चा तोटा आणि त्याखाली चार cost च्या बाबी. hours lost आणि contribution per unit च्या working notes त्याच्या वर ठेवा.

TQ 11.2 • MTP 2025-Aug S2 [6] (Or) (c) • DESC • 4M • Pg 152

LEVEL II
Analysis**Medium**

TQ 11.3 • MTP 2025-Dec S2 [6] (b) • DESC • 5M • Pg 153

LEVEL II
Analysis**Medium****विषय 12: Direct Expenses**

L2P4-C3-T12

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही • पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — direct expenses आणि cost sheet मधली त्यांची जागा.

NOTES

Direct expenses हा prime cost चा तिसरा घटक आहे. या प्रकरणभर छापलेली cost sheets **Material cost + Labour cost (+ Direct expenses) = Prime cost** अशी उभी राहतात, आणि मग **Prime cost + Factory overheads = Factory cost**. एखादा खर्च direct तेव्हाच ठरतो जेव्हा तो त्या विशिष्ट job, product किंवा cost unit शी जोडता येतो; जे अनेक cost centres वर पसरवावे लागते ते overhead आहे, direct expense नाही.

कसोटी म्हणजे cost unit शी जोडता येणे, आणि तीच कसोटी प्रकरण labour ला लावते. job ला लावलेली वेळ job कडे जाते; जी वेळ job ला लावता येत नाही (indirect कामगाराची normal rest time) ती **overhead rate** मधून वसूल होते. प्रश्न समोर ठेवतो त्या कोणत्याही खर्चाला हाच तर्क लावा.

Costing Profit and Loss Account शी असलेल्या सीमेकडे लक्ष द्या. प्रकरणाचे हाताळणीचे नियम abnormal बाबी cost मधून पुन्हा पुन्हा पूर्णपणे वगळतात — abnormal idle time आणि पुरामुळे केलेले overtime ही दोन्ही job ला न लावता **charged to the Costing Profit and Loss Account** होतात. abnormal खर्च कितीही स्पष्टपणे एखाद्या job ला चिकटलेला असला तरी तो कधीच direct expense नसतो.

प्रकरण 4

Overheads — Absorption Costing Method

11 विषय • 41 वर्गीकृत प्रश्न • महत्त्व: C

ICAI SKILL PROFILE या पेपरसाठी ICAI चा band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — हे प्रकरण वाचताना वाटते **आधी sums**

Level I — Comprehension & Knowledge **12.9%** 249 पैकी 32 marks

Level II — Analysis & Application **87.1%** 249 पैकी 217 marks

पेपरच्या Level I किमान मर्यादित खाली: या प्रकरणाचे फक्त 13% marks Comprehension आणि Knowledge चे आहेत, तर संपूर्ण पेपरसाठी ICAI चे प्रमाण 20-30% आहे. इथे आधार घेण्यासारखी theory फारशी नाहीच — इथला जवळपास प्रत्येक mark sum सोडवूनच मिळतो, म्हणून तयारी म्हणजे सराव, वाचन नव्हे.

विषय 1: Overheads चे वर्गीकरण [Classification of Overheads]

L2P4-C4-T01

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, overheads चे वर्गीकरण आणि प्रत्येक वर्ग ज्या आधारावर apportion होतो ते.

NOTES

वर्गीकरणाचा प्रश्न bases-of-apportionment च्या रूपात येतो, त्यामुळे जोड्या लक्षात ठेवा. **Air-conditioning — floor area, or volume of the department; Time-keeping — number of workers; Depreciation of plant and machinery — capital values; Power / steam consumption — technical estimates;** Electric power (machine operation) — horse power of machines, or number of machine hours, or value of machines, or units consumed.

आधार नेहमी cost कशामुळे निर्माण होतो त्याच्या मागे जातो, आणि पाठ नसलेली बाब तुम्ही याच रीतीने हाताळता. जागेशी निगडित costs (rent and rates, factory rent, कारखान्याच्या आवाराची सुरक्षा, मीटर नसलेले lighting, building insurance, building depreciation) **floor area** वर जातात; माणसांशी निगडित costs (time-keeping, personnel, canteen व welfare, hospital, supervision, meal subsidy) **number of employees** वर जातात; मालमत्तेशी निगडित costs (depreciation, insurance of machinery, fire protection) **capital value or book value of machinery** वर जातात; power **horse power** वर जाते, किंवा दोन्ही दिलेले असतील तर **horse power × machine hours** वर.

उत्तर अनेक चालणारे आधार छापते तिथे तुम्हाला फक्त एकाचेच नाव घ्यायचे आहे — पण नाव घ्या. machine चालवण्याच्या electric power ला चार पर्याय दाखवले आहेत, आणि प्रश्न काय पुरवतो त्यानुसार lighting **number of light points** म्हणूनही आणि **floor area or units consumed** म्हणूनही येते. तुम्ही निवडलेला आधार पत्रकातच 'Basis' च्या column मध्ये, वापरलेल्या प्रमाणाशेजारी लिहा.

कार्यानुसार वर्गीकरण कोणताही आधार निवडण्याआधीच गंतव्य ठरवते. प्रकरणाची उत्तरे **factory or**

manufacturing overhead, administration overhead आणि selling and distribution overhead वेगळे करतात, आणि बाब कोणी पैसे दिले यावर नव्हे तर ती कशासाठी आहे यावर ठेवली जाते — auditors' fees आणि independent directors' fees हे administration; sales manager चा पगार आणि depot storage wages हे selling; secondary packing आणि delivery vehicles वरचे depreciation हे distribution.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 1 प्रश्न

- हा bases-of-apportionment चा प्रश्न आहे. **Give one basis per item, in the question's order**, आणि तो मोजता येणारा आकडा असू द्या — floor area, number of employees, capital value, horsepower × hours, मीटरवरची units.
- बाब समजावून सांगू नका. mark आधाराला आहे, त्यामुळे आटोपशीर दोन columns चे उत्तर गद्यापेक्षा जास्त मिळवते.

TQ 1.1 · PYQ 2018-Nov [6] (c) · DESC · 5M · Pg 167

LEVEL II
Application

Medium

विषय 2: Manufacturing Overheads चे Accounting आणि नियंत्रण [Accounting and Control of Manufacturing Overheads]

L2P4-C4-T02

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही · पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, manufacturing overheads चा हिशेब आणि त्यांचे नियंत्रण.

NOTES

Manufacturing overhead product पर्यंत तीन नाव दिलेल्या टप्प्यांतून पोहोचतो, आणि या प्रकरणातले प्रत्येक प्रात्यक्षिक उत्तर त्यांपैकीच एक टप्पा असते. **Allocation** — संपूर्ण बाब ती ज्या विभागाची आहे त्याला लावली जाते; **Apportionment (primary distribution)** — अनेक विभागांना समान असलेल्या बाबी एका आधारावर वाटल्या जातात; **Re-apportionment (secondary distribution)** — service विभागांच्या बेरजा production विभागांवर निकालात काढल्या जातात; मग **Absorption** — प्रत्येक production department ची बेरीज त्याच्याच machine hours किंवा labour hours ने भागून दर काढला जातो आणि तो job ला लावला जातो.

allocation आणि apportionment वेगळे करणारी कसोटी म्हणजे जोडता येणे. प्रश्न आकडा विभागानुसार आधीच देतो तिथे — indirect material, indirect labour, service department चे direct wages, consumable stores, प्रत्येक machine समोर दाखवलेले depreciation — तो **allocated** असतो आणि Basis च्या column मध्ये 'Direct' किंवा 'Actual' असा दाखवला जातो. जिथे एकच बेरीज अनेक विभागांना पुरवायची असते — factory rent, power, insurance, सुरक्षा, supervision — तिथे ती **apportioned** असते आणि Basis च्या

column मध्ये आधाराचे नाव व प्रमाण लिहिलेच पाहिजे.

छापील पत्रके ज्याची यादी देतात त्यानुसार manufacturing overhead कशाचा बनतो: indirect material, indirect wages, factory rent and rates, general lighting, power, depreciation on machines, insurance of machinery, consumables सह repairs and maintenance, consumable stores, supervision व indirect labour, कारखान्याच्या आवाराचा सुरक्षा खर्च आणि sundries. production department चे direct wages या पत्रकात कधीच येत नाहीत; service विभागाचे direct wages मात्र येतात, कारण service department चे स्वतःचे wages हे कारखान्याचे overhead असतात.

दोन बाबी cost मधून पूर्णपणे बाहेर ठेवल्या जातात, आणि तसे लिहिणे mark मिळवून देते. capital outlay वरचे व्याज हा finance cost आहे आणि तो cost accounts मधून वगळला जातो; आणि कंपनी स्वतःच्या मालकीच्या इमारतीवर notional rent लावत असेल तर तो imputed cost **not included** राहतो — rent फक्त भाड्याची इमारत प्रत्यक्ष वापरणाऱ्या विभागांवरच apportion होते.

विषय 3: Overheads च्या वाटपाचे steps [Steps for Distribution of Overheads]

L2P4-C4-T03

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, overheads वाटण्याच्या पायऱ्या आणि service department costs चे re-apportionment.

NOTES

support विभागांचे costs पुन्हा वाटण्याच्या तीन पद्धती, उत्तर जशा मांडते तशा. **Direct re-distribution method:** support विभागांचे costs **to the production departments only** apportion होतात, आणि एक support विभाग दुसऱ्याला देत असलेली service दुर्लक्षित केली जाते. **Step method: maximum number of departments** ना service देणारा support विभाग आधी apportion होतो, इतर support विभागांवर आणि production विभागांवर; मग **next largest number** ना service देणारा; आणि असेच, शेवटी फक्त production विभाग उरपर्यंत. **Reciprocal service method:** ती **recognises that support departments serve each other**, आणि तिच्याखाली उपलब्ध पद्धती म्हणजे (a) simultaneous equation method, (b) repeated distribution method, (c) trial and error method.

service department च्या re-apportionment चे आधार — ते जोड्यांत लक्षात ठेवा. Maintenance and repair shop — machine hours; Hospital and dispensary — number of employees; Fire protection — capital value of machines; Stores department — material requisitions (किंवा issues चे मूल्य); Transport department — crane hours (तसेच truck hours, mileage, tonnage, ton-hours); Computer section — computer hours; Power house — horse power हा power cost साठी, पण electric lighting cost साठी floor area, cubic content, number of light points किंवा wattage; **Inspection — inspection hours; Tool room — machine hours;** Time-keeping, personnel, canteen and welfare — number of direct workers किंवा total number of employees; Planning and progress — direct labour hours,

machine hours, direct labour wages, किंवा asset value × hours worked.

Simultaneous equation method — उत्तराचा आकार. प्रत्येक service department ची बेरीज एक अज्ञात माना, प्रत्येक service department मागे एक समीकरण लिहा: वाटणीआधीचा त्याचा स्वतःचा cost अधिक दुसऱ्याच्या बेरजेतला त्याचा वाटा ($S1 = 1,60,000 + 0.10 S2$; $S2 = 2,40,000 + 0.20 S1$), एक दुसऱ्यात घाला आणि सोडवा. मग **each solved total** दिलेल्या टक्केवारीनुसार production विभागांवर apportion करा. production विभागांना वाटलेल्या रकमांची बेरीज service विभागांच्या **original total** इतकी येते का ते तपासून काम पडताळा.

Repeated distribution method — शिल्लक शून्य होईपर्यंत चालू ठेवा. विभाग X दिलेल्या प्रमाणात वाटा (Y ला जाणाऱ्या वाट्यासह), मग Y त्याच्या प्रमाणात (X ला परत जाणाऱ्या वाट्यासह), मग पुन्हा X, आणि असेच; रकमा प्रत्येक फेरीत लहान होत जातात आणि शेवटचे काही रुपये अखेरच्या फेरीत सामावले जातात. प्रमाणे फेऱ्यांमध्ये कधीच बदलत नाहीत — छापील उत्तरे करतात तशी ती प्रत्येक ओळीच्या सुरुवातीला एकदाच लिहा, आणि service department चे columns ऋण ठेवा.

Step method: वापरण्याआधी क्रमाचे समर्थन केलेच पाहिजे. छापील उत्तर **percentage of service rendered by each service department to the other** काढते — maintenance कडून personnel ला 15.00%, personnel कडून maintenance ला 5.88% — आणि **maintenance first because it serves the other more** असे ठेवते. या पद्धतीत एकदा service department बंद झाला की त्याला **receives nothing further**, त्यामुळे दुसऱ्या विभागाचा cost फक्त production विभागांवरच पसरतो.

वापराचे कोष्टक बरोबर दिशेने वाचा. एक रांग त्या विभागाची service **consumed by the others** कशी होते ते दाखवते, त्यामुळे एखाद्या विभागाला दुसऱ्याकडून **मिळणारा** वाटा **other department's row** मध्ये सापडतो, स्वतःच्या रांगेत नाही. चुकीच्या अक्षावरून टक्केवारी घेणे ही नेहमीची चूक आहे आणि तिने दोन्ही समीकरणे एकदम बिघडतात.

Single rate विरुद्ध dual rate, जिथे service department ला fixed आणि variable costs असतात. **Single rate:** एकच budgeted दर = fixed practical capacity cost per hour + budgeted variable cost per hour ($₹7.50 + ₹5 = ₹12.50$), जो **actual usage** वर लावला जातो. **Dual rate: fixed costs on practical capacity of each department** आणि **variable costs on actual usage** — यात पूर्ण fixed cost वाटला जातो आणि **no unused capacity identified** राहते. dual rate असा लावला जातो जिथे **fixed rate computed on practical capacity but charged on actual usage**, तिथे वापरणारे विभाग **only for the capacity they used** तेवढ्याच fixed cost सोसतात आणि **unused capacity cost is highlighted and not allocated**. प्रश्न जी टिप्पणी मागतो ती हेच शेवटचे वाक्य आहे.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 9 प्रश्न

- प्रश्नात नाव घेतलेली पद्धत सांगा आणि तीच वापरा. simultaneous-equation च्या प्रश्नाला repeated-distribution चे उत्तर दिल्यास पद्धतीचे marks काहीच मिळत नाहीत.
- दोन समीकरणे, एकाची दुसऱ्यात केलेली मांडणी आणि सुटलेल्या बेरजा वेगवेगळ्या ओळीत लिहा. बहुतेक marks मांडणीत आहेत, आकडेमोडीत नाहीत.

PQ 3.4 • PYQ 2025-Sep [2] (b) • 4M • Pg 178	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.7 • PYQ 2026-Sep [1] (c) {C} • 3M • Pg 185	LEVEL II Application	Easy
TQ 3.1 • PYQ 2023-May [6] (d) • DESC • 5M • Pg 168	LEVEL II Application	Medium
TQ 3.3 • PYQ 2025-Jan [6] (Or) (c) • DESC • 4M • Pg 170	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.1 • RTP 2019-May [3] • Pg 171	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.2 • PYQ 2021-Jul [1] (b) {C} • 5M • Pg 174	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.3 • RTP 2023-May [3] • Pg 176	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.5 • RTP 2026-Jan [10] • Pg 179	LEVEL II Application	Hard
PQ 3.6 • MTP 2026-Apr S2 [4] (a) • 9M • Pg 183	LEVEL II Application	Hard

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 1 प्रश्न

- कोणत्याही पद्धतीचे वर्णन करण्याआधी तिन्हीची नावे घ्या, मग प्रत्येकीला एक परिच्छेद. **Direct, step (non-reciprocal) and reciprocal** — ही नावेच स्वतःमध्ये marks आहेत.
- reciprocal पद्धतीसाठी ती कोणत्या तंत्रांनी पार पडते ते सांगा (simultaneous equation, repeated distribution, trial and error). तीन ओळींचे उत्तर उंचावतो तोच तपशील.

TQ 3.2 • MTP 2024-Dec S2 [6] • DESC • 4M • Pg 169	LEVEL II Analysis	Easy
---	----------------------	------

विषय 4: वेगवेगळ्या Products किंवा Jobs वर Overheads च्या absorption च्या पद्धती [Methods of Absorbing Overheads to Various Products or Jobs]

L2P4-C4-T04

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, overheads products आणि jobs मध्ये सामावण्याच्या पद्धती.

NOTES

Absorption म्हणजे नेहमीच centre चा एकूण overhead भागिले निवडलेल्या आधाराचे परिमाण. प्रकरणाची उत्तरे जे आधार वापरतात ते म्हणजे **machine hour rate** (विभागाचा एकूण overhead ÷ machine hours), **direct labour hour rate** (एकूण overhead ÷ labour hours), आणि **a percentage of direct wages** (एका प्रश्नात

'other indirect expenses are recovered at 20% of direct wages'). एकदा काढलेला दर त्या विभागात hours the job actually took वर लावला जातो.

आधार कारखान्यासाठी एकदाच न निवडता विभागानुसार निवडा. ज्या विभागाचे काम यंत्रांवर चालते तो machine oriented मानून machine hours वर सामावला जातो; ज्याचे काम माणसांवर चालते तो labour oriented मानून labour hours वर. प्रश्न प्रत्येक विभागासाठी machine आणि labour दोन्ही तास देतो तिथे प्रत्येकासाठी तुम्ही काय गृहीत धरले आणि का ते एका ओळीत सांगा — छापील उत्तरांत नेमकी तशीच टीप असते.

विभागांचे स्वरूप वेगवेगळे असताना एकच blanket rate job ची किंमत चुकवतो. दोन विभाग machine hours वर चालत असतील आणि एक direct labour hours वर, तर पूर्ण कारखान्याच्या एकूण direct labour hours वर बांधलेला दर यंत्रप्रधान कामावर फारच कमी भार टाकतो. परीक्षकाला हवी असलेली शिफारस म्हणजे **departmental rates with the basis chosen department by department** — आणि ती शिफारस तेव्हाच marks मिळवते जेव्हा तुम्ही मग शिफारस केलेल्या आधारावर job चा overhead पुन्हा काढून blanket-rate च्या आकड्यासमोरचा फरक दाखवता.

उलट काम करणारे प्रश्न: दर दिलेला असतो आणि एक cost गायब असतो. काढता येतील त्या सर्व बाबींसह त्या कालावधीचे पूर्ण overhead पत्रक उभे करा, त्याची बेरीज करा, मग **multiply the given rate by the hours to get the total overhead that must exist** ($\text{₹}125 \times 2,400 \text{ hours} = \text{₹}3,00,000$) आणि **missing item as the balancing figure** घ्या. पत्रक चार महिन्यांचे असेल आणि विचारलेली बाब वार्षिक असेल तिथे **scale it back up** ($\text{₹}16,100 \times 3 = \text{₹}48,300$). repairs, depreciation, sundry works expenses आणि management expenses साठी दिलेले वार्षिक आकडे आधी त्याच अपूर्णाकाने त्या कालावधीवर आणले पाहिजेत.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 2 प्रश्न

- balancing-figure च्या प्रश्नात आधी पत्रक लिहा आणि गायब ओळ 'Balancing figure' अशा शब्दांत घाला. परीक्षक तीच खूण शोधत असतो.
- बेरीज करण्याआधी वार्षिक बाबी प्रश्नाच्या कालावधीवर आणा, आणि अपूर्णाक ($\times 1/3, \div 12$) त्याच ओळीत दाखवा.

PQ 4.2 • PYQ 2026-Sep [5] (b) (ii) • 3M • Pg 188

LEVEL II
Application

Easy

PQ 4.1 • PYQ 2026-Jan [5] (a) • 6M • Pg 186

LEVEL II
Application

Medium

विषय 5: Overhead Rates चे प्रकार [Types of Overhead Rates]

L2P4-C4-T05

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, overhead rates चे प्रकार आणि machine hour rate ची गणना.

NOTES

Blanket rate विरुद्ध **departmental rate**. **blanket overhead rate** म्हणजे **one single overhead rate for the whole factory** — कारखान्याचे एकूण overheads भागिले कारखान्यासाठीच्या आधाराचे एकूण परिमाण (छापील उत्तरांत, $\text{total budgeted overheads} \div \text{total budgeted machine hours}$, or $\div \text{total budgeted direct labour hours}$). **departmental overhead rate** म्हणजे **one rate for a particular production unit or department**, जो त्या विभागाच्या स्वतःच्या overheads वर आणि स्वतःच्या आधारावर काढला जातो. pre-determined दर ठरवतात ते budgeted आकडे, actual नव्हेत.

blanket rate लावण्याच्या अटी, छापील स्वरूपात: (1) where only one major product is produced; किंवा (2) जिथे अनेक products तयार होतात पण (a) सर्व products सर्व विभागांतून जातात आणि (b) सर्व products प्रत्येक विभागात तेवढाच वेळ प्रक्रियेत असतात. दुसऱ्या अटीची दोन्ही अंगे लागतात — (a) आणि (b) वेगवेगळी लिहा.

comprehensive machine hour rate चा format ठरलेला व दोन भागांचा आहे; तो वापरा आणि marks रंगांमागे येतात. (A) **Standing charges** — यंत्र चालण्यावर न बदलणारे costs: **rent and rates, heat and lighting, insurance of plant and building, supervision or foreman's salary, departmental and general works overheads, other general expenses**, आणि **comprehensive** दरात dearness allowance, production bonus व leave wages सह **wages of the operator or attendant**. (B) **Machine expenses** — **depreciation, power**, consumable stores सह repairs and maintenance, **oil and lubricants**, आणि त्या यंत्रापुरते कोणतेही consumable. प्रत्येक गटाची त्या कालावधीची बेरीज करून ती effective machine hours ने भागली जाते; **Machine hour rate = (A) + (B)**.

effective machine hours वरच हा topic जिंकला किंवा गमावला जातो. छापील मांडण्या अशा आहेत: **normal working hours less hours lost on repairs and maintenance** ($4,500 - 300 = 4,200$); **normal hours × capacity percentage** ($200 \times 75\% = 150$); **total working hours less unproductive set-up time** ($192 - 16 = 176$); आणि दिनदर्शिका दिली असेल तिथे **working days × hours per day**, अर्ध्या दिवसांना कमी तास धरून, **मग × capacity %**, मग breakdown ची सवलत वजा ($2,188 \times 92\%$ less 3% of that = 1,953). **Setting-up time follows the question's own words** — एक उत्तर तो **productive** मानते आणि वजा करत नाही, दुसरे तो **unproductive** मानते आणि वजा करते. गणना करण्याआधी ते वाक्य वाचा.

operator शिवाय यंत्र चालत नसेल तिथे operators चे तास हेच यंत्राचे तास असतात — पण wages मात्र वेगळ्या आकड्यावर दिली जातात. तास असे उभे करा: **normal available hours** (प्रति महिना × महिने × operators) - **absenteeism** (पगाराविना) = **paid hours**, मग **paid hours - रजेचे तास - normal unavoidable idle time = effective working hours**. मग wages म्हणजे **paid hours × rate** ($2,460 \text{ hours} \times ₹75$), तर दर **effective hours** (2,400) वर ठरतो. दोन्हीसाठी एकच आकडा वापरणे ही या topic मधली सर्वात नेहमीची चूक आहे. **Production bonus** ही **of wages** ची सांगितलेली टक्केवारी असते, त्यामुळे ती paid-hours च्या आकड्यामागे जाते.

भागाकार करण्याआधी machine-shop च्या बाबी apportion करा. अनेक यंत्रे एकच shop वापरत असतील तिथे छापील आधार असे आहेत: **insurance of machinery depreciation किंवा capital value वर, indirect labour on direct labour hours, building maintenance and rent on floor space, power on K.W. rating**, supervisor आणि operator यांचे पगार समान वेळ प्रत्येक यंत्रावर जात असेल तर समसमान, आणि oil,

spare parts, consumable stores as allocated. प्रश्न किंमतवाढ आणि वापरातली वाढ दोन्ही देतो तिथे त्या **in that order and only to the machines named** लावा — किंमतवाढ सर्वाना, वापरातली वाढ नाव घेतलेल्या दोन यंत्रांनाच.

capital outlay वरचे व्याज वगळले जाते — ते स्पष्ट लिहा. छापील working note 'interest on capital outlay is a finance cost, therefore it has been excluded from the cost accounts' अशी संपत्ते. ते प्रश्नात नेमके यासाठीच दिलेले असते की तुम्ही ते वगळावे आणि तशी ओळ लिहावी.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- एकाच ओळीत तीन मागण्या: **what each rate is, how each is calculated**, आणि **when a blanket rate may be used**. उत्तराला त्याच प्रमाणे क्रमांक द्या, नाहीतर तिसरी मागणी हरवते.
- गणना वाक्यात न लिहिता सूत्र म्हणून द्या. blanket rate च्या अटी ही छोटी यादी आहे — ती पूर्ण द्या.

TQ 5.1 • PYQ 2021-Jan [6] (c) • DESC • 5M • Pg 189

LEVEL I
Understanding

Medium

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 9 प्रश्न

- effective machine hours पत्रकाच्या वर क्रमांकित working note म्हणून काढा, आणि प्रत्येक वजावटीला नाव द्या. बाकी सगळे त्याच आकड्यावरची आकडेमोड आहे.
- standing charges आणि machine expenses वेगळ्या भागांत, प्रत्येकाची उपबेरीज देऊन ठेवा, मग बेरीज करा. मांडणी मासिक, सहामाही किंवा वार्षिक आधारावर चालते, फक्त ती सुसंगत असावी.

PQ 5.1 • PYQ 2019-May [5] (b) • 5M • Pg 190

LEVEL II
Application

Easy

PQ 5.2 • PYQ 2021-Jan [1] (b) {C} • 5M • Pg 191

LEVEL II
Application

Easy

PQ 5.9 • PYQ 2026-Sep [5] (b) (i) • 2M • Pg 206

LEVEL II
Application

Easy

PQ 5.4 • MTP 2024-Jul [4] (a) • 6M • Pg 195

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.5 • PYQ 2024-Sep [5] (a) • 7M • Pg 197

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.6 • RTP 2024-Sep [9] • Pg 199

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.7 • MTP 2025-Dec S2 [1] (b) {C} • 5M • Pg 201

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.8 • RTP 2026-May [8] • Pg 202

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.3 • PYQ 2022-Nov [2] (a) • 10M • Pg 193

LEVEL II
Application

Hard

विषय 6: Cost Accounting मध्ये under-absorbed आणि over-absorbed overheads ची हाताळणी [Treatment of Under-Absorbed and Over-Absorbed Overheads in Cost Accounting]

L2P4-C4-T06

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, under-absorbed आणि over-absorbed overheads ची हाताळणी.

NOTES

तीन हाताळण्या, आणि त्यांतून निवड करणारा नियम. (i) Writing off to the Costing Profit and Loss Account:

actual आणि absorbed रकमेतला **small** फरक तसाच तिथे वर्ग केला जातो; फरक **large** असेल तिथे कारणांची चौकशी करून त्यातून येणारा **abnormal loss or gain** तिथे वर्ग केला जातो. **(ii) Use of a supplementary rate:** शिल्लक work-in-progress, finished stock आणि cost of sales वर प्रमाणशीर लावली जाते. **(iii) Carry forward to the subsequent year,** या अपेक्षेने की पुढच्या वर्षी परिस्थिती आपोआप सुधारेल.

absorbed आकड्याशी तुलना करण्याआधी actual overhead शुद्ध करा. छापील उत्तरे actual overheads incurred मधून वजा करतात: **amount paid to a worker as per a court's award, wages paid for a strike period, stores written off** (obsolete stores written off सह), आणि चालू वर्षात नोंदवलेला मागच्या वर्षाचा खर्च. उरते ते **net actual overhead**. मग Under-absorption = Net actual overheads – Overheads absorbed, जिथे overheads absorbed म्हणजे actual hours (or man-days, or units) × the pre-determined rate.

under-absorption कारणानुसार फोडा, कारण दोन्ही अर्धे भाग वेगवेगळ्या ठिकाणी जातात. **defective production planning or factory inefficiency** मुळे आलेला भाग **abnormal** असतो आणि **debited to the Costing Profit and Loss Account** होतो. indirect material व indirect labour च्या **increase in costs** मुळे आलेला भाग normal असतो आणि **distributed by a supplementary rate** होतो. प्रश्न ही विभागणी नेहमी अपूर्णाक किंवा टक्केवारी म्हणून देतो; ती under-absorbed बेरजेवर लावा, actual overhead वर नाही.

Supplementary rate = Amount to be distributed ÷ Equivalent units, जिथे equivalent units म्हणजे विकलेली units अधिक finished stock मधील units अधिक work-in-progress ची equivalent completed units. Work-in-progress त्याच्या **percentage of completion** ने येते (20,000 units 65% complete म्हणजे 13,000; 5,000 units 40% complete म्हणजे 2,000). मग वाटा: **Cost of sales = units sold × rate, Finished goods = closing finished units × rate, Work-in-progress = equivalent units × rate,** आणि या तिघांची बेरीज वाटलेल्या रकमेइतकीच आली पाहिजे.

journal entry, उत्तर ज्या क्रमाने छापते त्याच क्रमाने: Work-in-progress control A/c Dr., Finished goods control A/c Dr., Cost of Sales A/c Dr., Costing Profit & Loss A/c Dr., To Overhead control A/c पूर्ण under-absorbed रकमेसाठी. over-absorption मध्ये दिशा उलटते: under-absorption stock आणि cost of sales च्या खात्यांना debit होते, over-absorption त्यांना credit होते, आणि दोन्ही बाबतीत रक्कम म्हणजे units

(किंवा equivalent completed units) × supplementary rate per unit.

departmental rate ची शिफारस केली असेल तिथे वसुलीची कसोटीही विभागनिहाय असते. वसुली म्हणजे त्या विभागाची **own actual activity at its own recommended rate**, जी **that department's own actual overhead** शी ताडली जाते — कारखान्याच्या बेरजेशी नाही — आणि उत्तरात ते **under-recovered or over-recovered** आहे हे शब्दांत सांगितले पाहिजे.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- दिशा सरळ ठेवा: under-absorption म्हणजे भार कमी लावला गेला, त्यामुळे stock आणि cost of sales च्या खात्यांना आणखी debit होते.

TQ 6.1 • MTP 2024-Mar [6] (a) • DESC • 5M • Pg 207

LEVEL I
Understanding

Medium

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 4 प्रश्न

- actual overheads चे शुद्धीकरण वजावटीच्या column मध्ये, प्रत्येक वगळलेल्या बाबीचे नाव देऊन दाखवा. थेट फरकावर उडी मारल्याने ती marks जातात.
- supplementary rate च्या आधी equivalent units working note मध्ये काढा, आणि WIP वर दर फक्त equivalent units वरच लावा.

PQ 6.4 • PYQ 2026-Sep [5] (b) (iii) • 2M • Pg 214

LEVEL II
Application

Easy

PQ 6.3 • PYQ 2024-May [4] (b) • 6M • Pg 212

LEVEL II
Application

Medium

PQ 6.1 • PYQ 2019-Nov [2] (b) • 10M • Pg 208

LEVEL II
Application

Hard

PQ 6.2 • PYQ 2021-Dec [5] (b) • 10M • Pg 210

LEVEL II
Application

Hard

विषय 7: Administrative Overheads चे Accounting आणि नियंत्रण [Accounting and Control of Administrative Overheads]

L2P4-C4-T07

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही • पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, administration overheads चा हिशेब आणि नियंत्रण.

NOTES

Administration overhead कार्यावरून ओळखला जातो — म्हणजे उपक्रमाचे सर्वसाधारण मार्गदर्शन व नियंत्रण — आणि छापील वर्गीकरणाचे उत्तर त्याखाली या बाबी ठेवते: **salary paid to office staff, fees paid to auditors, fees paid to independent directors**, आणि **vehicle hire charges for directors attending a general meeting**. कारखान्याशी संबंधित काहीही (factory rent, कारखान्याची सुरक्षा) manufacturing overhead आहे, आणि विक्रीशी किंवा पोहोचवण्याशी संबंधित काहीही selling किंवा distribution overhead आहे.

सीमा तपासली जाते ती जवळजवळ सारख्या बाबी एकाच यादीत ठेवून. sales office चे वीजबिल हा selling cost आहे तर कारखान्याची power हा manufacturing cost; संचालकाचे **general meeting** साठीचे वाहनभाडे administration आहे तर **goods delivery vehicles** वरचे depreciation distribution. बाबीतले नाम नव्हे तर तिच्यातले विशेषण वाचा.

प्रकरण administration cost विभागांत apportion करते तिथे छापील आधार नेहमीचेच आहेत: पगार व group employee insurance साठी **gross salary**, rent, property tax व building depreciation साठी **floor area**, meal subsidy साठी **number of employees**, वीज साठी **metered units**, आणि त्याच आधारावर वाटलेल्या किरकोळ खर्चासाठी **direct expenses**.

secondary distribution मध्ये administration विभाग इतर कोणत्याही service department सारखाच, प्रश्न देतो त्या प्रमाणात निकालात काढला जातो, पण त्याला service देणारा विभाग आधी हाताळल्यानंतर. administration, production आणि selling यांना service देणारा general management विभाग administration विभागाची स्वतःची बेरीज पसरवण्याआधी apportion होतो.

विषय 8: Selling and Distribution Overheads चे Accounting आणि नियंत्रण [Accounting and Control of Selling and Distribution Overheads]

L2P4-C4-T08

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, selling and distribution overheads चा हिशेब आणि नियंत्रण.

NOTES

selling and distribution overheads नियंत्रित करण्याच्या तीन पद्धती, छापील स्वरूपात: (a) **Comparison with past performance** — चालू आकडे मागच्या कालावधीच्या आकड्यांशी ताडून तपासणे; (b) **Budgetary control** — overheads चा budget करणे, budget व actual ताडून पाहणे, **identify variances and take corrective action**; (c) **Standard costing** — **salespeople, territories and products** अशा प्रत्येक वर्गासाठी standards ठरवणे, actual शी तुलना करणे आणि variances हाताळणे. प्रत्येक पद्धतीबरोबर ती कोणती तुलना करते ते आलेच पाहिजे; नुसते नाव म्हणजे अर्धाच मुद्दा.

Selling cost आणि distribution cost ही वेगळी शीर्षके आहेत आणि परीक्षक ती वेगळी ठेवतो. छापील वर्गीकरण

salary of the sales manager, sales depot मध्ये माल साठवणाच्या कामगारांचे wages, travelling allowance of sales staff, electricity for the sales office आणि targets गाठल्याबद्दल sales staff ला दिलेला bonus हे selling खाली ठेवते; आणि secondary packing व depreciation on goods delivery vehicles हे distribution खाली.

selling and distribution overheads products वर apportion करण्याचे आधार: rent व insurance साठवणीच्या चौरस फुटांवर, depreciation on number of parcels, salesmen चे पगार व खर्च विक्रीच्या प्रमाणावर, प्रशासकीय wages व पगार invoices च्या संख्येवर. Variable बाबी त्यांच्या स्वतःच्या दरांनी लावल्या जातात — packing चे wages व साहित्य प्रति parcel, commission as a percentage of sales, stationery per invoice.

product च्या profitability चे पत्रक marginal-costing च्या क्रमाने उभे करा, कारण निर्णय contribution वर फिरतो. $\text{Sales} - (\text{Cost of sales} + \text{Commission} + \text{Packing} + \text{Stationery}) = \text{Contribution}$; मग त्यांच्या आधारांवर apportion झालेले fixed selling and distribution costs वजा करून profit or loss per product काढा, आणि तो percentage of sales म्हणून मांडा.

एखादे product बंद करण्याच्या प्रस्तावावर उत्तर आकड्यांवरून द्या, त्याच्या विक्रीच्या आकारावरून नाही. छापील उत्तरात smallest sales असलेल्या product ने 7.13% profit मिळवला तर सर्वात जास्त विकल्या जाणाऱ्या product ने loss दिला, म्हणून ते बंद करण्याची शिफारस not correct ठरवली गेली. शिफारस सांगा, त्या product चा स्वतःचा profit चा आकडा द्या, आणि निष्कर्ष काढा.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- मागणी methods of control ची आहे, selling and distribution overheads च्या वर्गीकरणाची नव्हे. प्रत्येक पद्धतीचे नाव घ्या आणि ती काय नियंत्रित करते ते एका उपवाक्यात सांगा.
- Comparison with past performance, budgetary control आणि standard costing या तिन्ही छापील उत्तरे वापरतात. कोणती कोणत्या प्रकारच्या व्यवसायाला शोभते ते सांगा.

TQ 8.1 • PYQ 2025-Jan [6] (c) • DESC • 4M • Pg 215

LEVEL I
Understanding

Easy

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 1 प्रश्न

- apportion केलेल्या प्रत्येक fixed cost शेजारी आधार आणि प्रमाण दाखवा. आधारांना आकडेमोडीपेक्षा वेगळे marks आहेत.

PQ 8.1 • RTP 2025-Jan [10] • Pg 215

LEVEL II
Application

Medium

विषय 9: Capacity शी संबंधित concepts [Concepts Related to Capacity]

L2P4-C4-T09

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, capacity शी संबंधित संकल्पना आणि idle capacity cost ची हाताळणी.

NOTES

चार capacities, उत्तरे वापरतात त्या व्याख्यांसह. **Installed (rated or theoretical) capacity:** वस्तू तयार करण्याची किंवा services देण्याची कमाल क्षमता. **Practical (operating) capacity:** the capacity of a plant that can actually be utilised, म्हणजे repairs, maintenance, किरकोळ breakdowns, idle time, set-up time, नेहमीचा उशीर, रविवार व सुट्ट्या आणि stock-taking यांत वेळ गेल्यानंतरची; ती **generally taken at 80% to 90% of the rated capacity** आणि तिला **net capacity or available capacity** असेही म्हणतात. **Normal capacity:** नियोजित देखभालीमुळे क्षमतेत होणारी घट विचारात घेऊन, सामान्य परिस्थितीत एका कालावधीत सरासरीने मिळवलेले किंवा मिळवता येणारे उत्पादन किंवा services चे प्रमाण. **Actual capacity:** the capacity actually achieved during a given period.

तथांवरून त्या याच क्रमाने ओळखा. छापील उदाहरणात: installed 50,000 units (plant ची कमाल); practical 45,000 units (preventive maintenance, set-up time, सुट्ट्या व प्रशिक्षणानंतर); normal 42,000 units (मागच्या वर्षाचे सरासरी output); actual 40,500 units (unexpected breakdowns मुळे घटलेले). हे ठरवणारे शब्द म्हणजे **planned** विरुद्ध **unexpected** — नियोजित तोटे तुम्हाला practical capacity कडे नेतात, अनपेक्षित तोटे actual कडे.

Normal capacity = Installed capacity – Adjustments for normal or planned capacity losses. उत्तर ज्या adjustments ची यादी देते त्या म्हणजे **time lost due to scheduled preventive or planned maintenance, number of shifts or machine hours or man hours**, सुट्ट्या, नेहमीचे बंद दिवस व normal idle time, आणि **normal time lost in batch change over**. ते पत्रक म्हणून मांडा, वर installed capacity आणि खाली वजा होणाऱ्या adjustments.

overhead दर ठरवण्यासाठी practical capacity का वापरतात: ती **available productive capacity after planned downtime** दाखवते, त्यामुळे overheads products ना **fairly** वाटले जातात, आणि installed capacity किंवा actual capacity भाजक म्हणून घेतल्याने येणारे over- किंवा under-absorption टळते.

Idle capacity cost ची हाताळणी रिकामेपणाच्या कारणानुसार होते — चार बाबी. **Unavoidable reasons:** ती **supplementary overhead rate** मधून वसूल करा, आणि **cost capacity utilised** वर लावा. **Avoidable reasons such as faulty planning:** तो **Costing Profit and Loss Account** ला लावा. **Trade depression:** हे abnormal स्वरूपाचे, म्हणून पुन्हा **Costing Profit and Loss Account** ला. **Seasonal factors:** तो **cost of production by inflating the overhead rate** ला लावा. नेहमीचे चुकीचे उत्तर सगळा idle capacity cost Costing P&L ला पाठवते; चारांपैकी दोन बाबींत तो cost मध्येच राहतो.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 3 प्रश्न

- normal capacity गद्यात न सांगता adjustment च्या पत्रकातून समजावून सांगा. adjustments ची यादी हेच उत्तर आहे.

TQ 9.1 · PYQ 2015-Nov [5] (b) · DESC · 4M · Pg 217

LEVEL I
Understanding

Easy

TQ 9.2 · PYQ 2023-May [6] (b) · DESC · 5M · Pg 218

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 9.3 · MTP 2025-Dec S2 [6] (a) · DESC · 5M · Pg 219

LEVEL I
Understanding

Medium

विषय 10: Costing मधील काही items ची हाताळणी [Treatment of Certain Items in Costing]

L2P4-C4-T10

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, costing मधल्या काही बाबींची हाताळणी, त्यात research and development expenses.

NOTES

आधी व्याख्या. Research expenses म्हणजे नवी किंवा सुधारलेली products, materials चा नवा उपयोग, किंवा नव्या किंवा सुधारलेल्या पद्धती शोधण्याचा खर्च. Development expenses म्हणजे नवे किंवा सुधारलेले product तयार करण्याचा निर्णय अंमलात आणण्यापासून सुरू होणाऱ्या प्रक्रियेचा खर्च. दोघांमधली रेषा म्हणजे **decision to produce**.

हाताळणी research कशाबद्दल होते त्यावर ठरते. methods of production वरचे research cost of production काढताना वेगळे घेतले जाते; **administration** शी संबंधित research **administration overhead** चा भाग होते; **market research** selling and distribution overhead ला लावले जाते; आणि कोणत्याही विशिष्ट product शी संबंध नसलेले मूलभूत research **administration overhead** चा भाग मानले जाते.

एखाद्या विशिष्ट product साठी केलेला development cost थेट त्याच product ला लावला जातो, आणि तो बहुधा **deferred revenue expenditure** मानून **recovered as a cost per unit when production is fully established** केला जातो. सुधारलेल्या पद्धतीवरचे किंवा सध्याच्या products वरचे **General research of a routine nature general overhead** ला जाते, पण **amount is substantial** असेल तिथे तेही deferred revenue expenditure मानून ज्या कालावधीत त्याचा लाभ मिळतो त्यावर पसरवता येते.

research फसले तर तो cost costs मधून वगळून Costing Profit and Loss Account ला लावला जातो. परीक्षक शोधत असतो ते वाक्य हेच आहे, आणि प्रकरण प्रत्येक abnormal बाबीला हेच तत्त्व लावते.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 1 प्रश्न

- हाताळणी वर्गानुसार मांडा — production च्या पद्धती, administration, market research, product development, नेहमीचे general research, फसलेले research — प्रत्येकीला एक ओळ.

TQ 10.1 • MTP 2025-Jul S1 [6] (Or) (d) • DESC • 4M • Pg 220

LEVEL I
Understanding

Easy

विषय 11: सर्वसमावेशक प्रश्न [Comprehensive Questions]

L2P4-C4-T11

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, primary distribution पासून product च्या cost पर्यंत चालणारे सर्वकष प्रश्न.

NOTES

पूर्ण प्रश्न चार हालचालींत चालतो आणि प्रत्येकीला स्वतःचे marks आहेत: primary distribution, secondary distribution, absorption rate, product cost. प्रश्नाने मागण्या एकत्र गुंफल्या असल्या तरी त्यांना शीर्षके देऊन चार वेगळी पत्रके म्हणून उत्तर लिहा. तासाचा दर म्हणजे **total overhead of the production department ÷ its working hours**, आणि product चा overhead म्हणजे **hours in each department × that department's rate**, जो **direct material + direct labour = prime cost** मध्ये जोडून **total cost** येतो.

primary distribution च्या पत्रकाची मांडणी ठरलेली आहे: एक Basis column, एक Total column, मग प्रत्येक production department ला एक column आणि प्रत्येक service department ला एक, आणि apportion झालेल्या प्रत्येक ओळीसमोर छापलेले प्रमाण — rent and rates ला **floor area**, general lighting ला **light points**, indirect wages व sundries ला **direct wages**, power ला **horse power**, depreciation ला **value of machines**. विभागानुसार दिलेल्या बाबी, त्यात **direct wages of the service departments** सह, Actual म्हणून नोंदवल्या जातात.

Power ला दोन छापील आधार आहेत आणि तुम्ही प्रश्नाच्या मागे जायचे आहे. फक्त horse power दिले असेल तिथे H.P. वर apportion करा; horse power आणि machine hours दोन्ही दिले असतील तिथे उत्तर **H.P. × machine hours** ही वाटही स्वीकारते $(800 \times 4,000 : 200 \times 1,000 : 80 \times 600 : 120 \times 800 = 3,200 : 200 : 48 : 96)$. तसेच, fixed आणि variable generation costs वेगळे केले असतील तिथे छापील उत्तर **variable cost on horse power hours used** आणि **fixed cost on horse power for capacity production** असे apportion करते. तुम्ही स्वीकारलेला आधार लिहा; दोन्ही वाटांना marks आहेत.

Secondary distribution: नाव घेतलेली पद्धतच वापरा, आणि नाव दिले नसेल तर तुम्ही कोणती वापरली ते सांगा. दोन बाजूंच्या reciprocal मांडणीसाठी simultaneous equations ($X = 9,750 + 0.10Y$, $Y = 13,400 + 0.10X$); प्रमाणे टक्केवारीत दिली असतील आणि पुन्हा पुन्हा वाटायला सांगितले असेल तिथे repeated distribution; प्रश्न ठरवतो त्या क्रमाने step method, आणि एकदा विभाग बंद झाला की **it receives nothing further** हे लक्षात ठेवून. प्रश्न service विभागांची एकमेकांना दिलेली service **ignore** करायला सांगतो तिथे प्रत्येक service department दिलेल्या आधाराच्या प्रमाणात production विभागांवर apportion करा — stores ला consumable value, engineering ला machine hours, general service ला labour hours.

Dual-rate चे सर्वकष प्रश्न: fixed costs budgeted hours वर, variable costs actual hours वर. **fixed** चा भाग आणि **variable** चा भाग प्रत्येक पद्धतीतून शेवटपर्यंत चालवा — direct, step-down आणि reciprocal — आणि

शेवटी त्यांची बेरीज (A) + (B) अशी करा. **direct** पद्धतीत प्रमाण म्हणून फक्त operating विभागांचे तास वापरा; **step-down** पद्धतीत पहिल्या विभागाचे costs दुसऱ्या support विभागाकडेही जातात; **reciprocal** पद्धतीत fixed costs साठी समीकरणांची एक जोडी सोडवा आणि variable costs साठी **second, separate pair**, कारण budgeted आणि actual टक्केवारी वेगळ्या असतात.

कोणता विभाग machine oriented आणि कोणता labour oriented ते सांगा, आणि त्यानुसार absorb करा. छापील उत्तरे जास्त machine hours असलेला विभाग machine oriented आणि जास्त labour hours असलेला labour oriented असे गृहीत धरणारी टीप जोडतात, आणि मग पहिल्यासाठी **machine hour rate** व दुसऱ्यासाठी **labour hour rate** काढतात. प्रत्येक विभागाला एकच आधार लावणारे उत्तर आकडेमोड बरोबर असली तरी कमी marks मिळवते.

वगळायच्या दोन बाबी, आणि धरायची एक लक्षात ठेवा. कंपनीच्या स्वतःच्या इमारतीवरचे **notional rent** वगळा — तो imputed cost आहे, आणि rent फक्त **rented** इमारत वापरणाऱ्या विभागांवरच apportion होते — आणि **interest on capital outlay** हा finance cost म्हणून वगळा. **service departments' own direct wages** primary distribution मध्ये धरा, कारण ते कारखान्याचे overheads आहेत.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 7 प्रश्न

- तुमच्या पत्रकांना प्रश्नाच्या मागण्यांशी जुळणारे क्रमांक द्या आणि बेरजा एका पत्रकातून पुढच्यात उघडपणे पुढे न्या. primary च्या बेरजांशी न जुळणारे secondary distribution पुढचीही marks गमावते.
- प्रमाण त्याच ओळीत लिहा, उदा. 'Rent — Floor area (4:5:7:2:2)'. त्याने आधार, working आणि उत्तर एकदमच दिसतात.

PQ 11.1 • PYQ 2018-Nov [5] (b) (ii) • 5M • Pg 221	LEVEL II Application	Medium
PQ 11.5 • MTP 2024-Dec S2 [3] (b) • 6M • Pg 232	LEVEL II Application	Medium
PQ 11.2 • PYQ 2020-Nov [2] (b) • 10M • Pg 222	LEVEL II Application	Hard
PQ 11.3 • PYQ 2023-Nov [3] (a) • 10M • Pg 225	LEVEL II Application	Hard
PQ 11.4 • MTP 2024-Nov [2] (a) • 12M • Pg 229	LEVEL II Application	Hard
PQ 11.6 • MTP 2025-Aug S2 [2] (a) • 12M • Pg 233	LEVEL II Application	Hard
PQ 11.7 • RTP 2025-Sep [9] • Pg 238	LEVEL II Application	Hard

प्रकरण 5

Activity Based Costing

5 विषय • 40 वर्गीकृत प्रश्न • महत्त्व: B

ICAI SKILL PROFILE या पेपरासाठी ICAI चा band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — हे प्रकरण वाचताना वाटते **आधी sums**

Level I — Comprehension & Knowledge

4.9%

305 पैकी 15 marks

Level II — Analysis & Application

95.1%

305 पैकी 290 marks

पेपराच्या Level I किमान मर्यादेच्या खाली: या प्रकरणाचे फक्त 5% marks Comprehension आणि Knowledge चे आहेत, तर संपूर्ण पेपरासाठी ICAI चे प्रमाण 20-30% आहे. इथे आधार घेण्यासारखी theory फारशी नाहीच — इथला जवळपास प्रत्येक mark sum सोडवूनच मिळतो, म्हणून तयारी म्हणजे सराव, वाचन नव्हे.

विषय 1: ABC च्या विकासाचा चालना देणारे घटक [Factors Prompting the Development of ABC]

L2P4-C5-T01

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 5, Activity Based Costing — ABC च्या विकासाचा चालना देणारे घटक आणि ती ज्या परिस्थितीत शोभते त्या.

NOTES

चार परिस्थिती ABC ला आवश्यक करतात, आणि छापील उत्तर त्या याच क्रमाने देते: **high amount of overhead** — जिथे production overheads जास्त असतात आणि cost चा मोठा भाग व्यापतात तिथे पारंपरिक पद्धतीपेक्षा ABC जास्त उपयोगी पडते; **wide range of products** — products मध्ये विविधता असेल किंवा अनेक products बनत असतील तिथे ABC सर्वात शोभते; **presence of non-volume related activities** — जिथे material handling, inspection आणि set-up लक्षणीय असतात आणि पारंपरिक पद्धत लागू करता येत नाही तिथे ABC हा चांगला पर्याय; **stiff competition** — जिथे costs अचूक काढावे लागतात आणि selling prices बाजाराच्या स्थितीनुसार ठरवावी लागतात. ही चार शीर्षके लक्षात ठेवा; marks प्रत्येक शीर्षकाला एक आणि त्याखालच्या वाक्याला एक असे आहेत.

ABC हे फक्त costing चे साधन नाही, ते cost कमी करण्याचेही साधन आहे. उत्तर पहिला आणि शेवटचा असे दोन्ही भाग एकाच मुद्द्याने संपवते: ABC उत्पादनप्रक्रियेतील **identifies non-value-adding activities**, आणि मग त्यांच्याकडे लक्ष देता येते किंवा त्या काढून टाकता येतात. प्रश्न कोणत्याही रूपात आला तरी — 'usefulness', 'suitability' किंवा 'need' — ते वाक्य लिहाच.

परीक्षक हीच कसोटी उलटीही चालवतो. pack मधला परिस्थितीचा प्रश्न ABC सुचवावी की नाही असे विचारतो, आणि छापील उत्तर कंपनी **one product** बनवते व overhead **mainly depreciation** आहे तिथे **no** म्हणते (वाटण्यासारखे काहीच नाही, आणि activity च्या विश्लेषणाने depreciation कमी करता येत नाही), आणि **high contribution per unit and a very low break-even point** असलेल्या दोन **labour intensive** products

साठीही **no** म्हणते (थेट जोडता येणाऱ्या direct labour वर overhead वाटले तरी ते आधीच अचूक असेल, कमी BEP म्हणजे cost च्या टक्केवारीत fixed cost कमी, आणि कार्यक्षम कारभारात ABC ला कमी करण्यासारखे काही उरत नाही). **different production facilities** वर बनणाऱ्या पाच products साठी आणि वकील, accountants व engineers यांच्या **professional services firm** साठी ते **yes** म्हणते, कारण त्या services फार वेगळ्या असतात, drivers वेगळे असतात, आणि किंमत ठरवण्यासाठी ABC लागते.

प्रत्येक शिफारस एका नव्हे तर दोन आधारांवर मांडा: cost allocation and pricing साठी ABC, आणि **cost reduction and cost management** साठी ABC. छापील उत्तर प्रत्येक परिस्थितीला दोन्हीवर तपासते, आणि 'अनेक products आहेत, म्हणून हो' एवढेच सांगणारे उत्तर निम्मा mark सोडून देते.

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे · 1 प्रश्न

- प्रश्न ABC कुठे **useful or suitable** आहे असे विचारतो — त्यामुळे प्रत्येक मुद्द्याने व्यवसायाची एखादी स्थिती सांगितली पाहिजे, ABC चे एखादे वैशिष्ट्य नव्हे.
- सर्वात भक्कम मुद्दे तेच जे पारंपरिक absorption विकृती का करते ते सांगतात: overhead चा मोठा वाटा, support activities असमान प्रमाणात वापरणारी अनेक products, आणि कमी प्रमाणात बनणाऱ्या products वर पडणारा प्रमाणाबाहेरचा set-up व handling चा भार.

TQ 1.1 · PYQ 2026-Jan [6] (c) · DESC · 4M · Pg 246

LEVEL II
Analysis

Easy

विषय 2: ABC मध्ये वापरल्या जाणाऱ्या संज्ञांचा अर्थ [Meaning of Terms used in ABC]

L2P4-C5-T02

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 5, Activity Based Costing — activity, cost pool, cost driver आणि cost driver rate यांचे अर्थ.

NOTES

Cost pool म्हणजे activity नुसार केलेली overhead ची गटवारी; cost driver म्हणजे त्या activity चे ते एकक ज्यामुळे cost निर्माण होतो. छापील उदाहरणे पाठ करण्यासारखी आहेत कारण ती प्रात्यक्षिक प्रश्नांत पुन्हा पुन्हा येतात: **Quality control** — number of inspections, किंवा product units produced; **Research and development** — number of research projects, किंवा personnel hours on a project; **Machine maintenance** — machine hours; **Employee training costs** — number of training hours, किंवा employees trained; **Customer service** — number of service calls, number of products serviced, किंवा hours spent servicing products.

छापील उत्तरांत driver नेहमी एक तर मोजदाद असतो नाहीतर तास. Number of purchase orders, number of set-ups, number of production runs, number of inspections, number of deliveries, number of requisitions, machine hours, labour hours, shelf-stocking hours, प्रवास केलेले kilometres.

प्रश्न driver सुचवायला सांगतो तिथे यांपैकीच एखादे रूप सुचवा — प्रश्नानेच दिलेली नसेल तर टक्केवारी किंवा रुपयांतले मूल्य driver म्हणून चालत नाही.

संपूर्ण प्रकरण ज्या एकाच सूत्रावर चालते ते: $\text{Cost driver rate} = \frac{\text{Activity cost of the pool}}{\text{Total volume of the cost driver}}$, आणि मग $\text{Overhead charged to a product} = \text{Cost driver rate} \times \text{units of the driver that product consumes}$. दराची ओळ त्याच्या एकासह वेगळी लिहा ('Rs 1,500 per order', 'Rs 190.53 per hour'), कारण वाटणीची आकडेमोड घसरली तरी दरच पद्धतीचा mark वाहतो.

Cost driver capacity आणि cost driver consumption एक नाहीत. प्रश्न कंपनी activity cost rates on the basis of cost driver capacity काढते असे सांगतो तिथे दराचा भाजक म्हणजे capacity, प्रत्यक्ष वापरलेली units नव्हे, आणि फरक म्हणजे **cost of unused capacity** — जो एक तर activity cost वजा वाटलेला cost असा, नाहीतर unused driver units $\times$ rate असा काढला जातो. भाजक म्हणून consumption वापरल्याने त्या प्रश्नाचे दोन्ही भाग बिघडतात.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- cost driver म्हणजे त्या pool चा cost बदलण्यास जी गोष्ट **कारणीभूत** ठरते तीच. प्रत्यक्ष मोजता येईल असा driver द्या, आणि प्रत्येक pool ला एक.
- प्रश्न कोष्टक छापतो तिथे कोष्टकातच उत्तर द्या. त्यापलीकडे काही जोडू नका — mark जोडणीलाच आहे.

TQ 2.1 • RTP 2026-Jan [19] (b) • DESC • Pg 247

LEVEL I
Understanding

Medium

विषय 3: Traditional Absorption Costing vs ABC

L2P4-C5-T03

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 5, Activity Based Costing — पारंपरिक absorption costing ची ABC शी तुलना, आणि cost hierarchy मधील activity च्या पातळ्या.

NOTES

activity च्या चार पातळ्या, छापील क्रमाने आणि छापील शब्दांत: **Unit level** — ज्या activities चा साधनसामग्रीचा वापर तयार झालेल्या units च्या संख्येशी जोडता येतो त्या; **Batch level** — यंत्र set up करणे किंवा purchase order हाताळणे अशा activities, ज्या मालाची प्रत्येक batch तयार होताना केल्या जातात आणि ज्यांचा cost batches च्या संख्येनुसार बदलतो पण batch मधल्या सर्व units ना समान असतो; **Product level** — product line मधल्या वेगवेगळ्या products ना आधार देण्यासाठी केल्या जाणाऱ्या activities; **Facility level** — ज्या activities वैयक्तिक products ना थेट जोडता येत नाहीत त्या.

रचनेतला फरक म्हणजे एक दर विरुद्ध अनेक दर. पारंपरिक absorption costing संपूर्ण production overhead एकाच **single plant-wide rate** वर वसूल करते — direct labour hours, machine hours, prime cost किंवा units — तर ABC प्रत्येक activity साठी, ती activity प्रत्यक्ष घडवणाऱ्या driver वर, **separate rate**

for each activity काढते. pack मध्ये प्रत्यक्ष वापरलेले पारंपरिक दर आहेत Rs 20 per machine hour, Rs 60 आणि Rs 9 आणि Rs 52.50 per direct labour hour, 17.18% of prime cost, Rs 240 आणि Rs 132 per machine hour, आणि Rs 300 per unit produced.

तुलनेच्या प्रश्नांना हवे असलेले निष्कर्षाचे वाक्य: volume वर आधारलेल्या दराखाली **low-volume product is under-costed and the high-volume product is over-costed**. छापील उत्तरे नेमके तेच तीनदा सांगतात — 'Low volume product A is under-costed and high volume product B is over costed using direct labour hours for overhead absorption'; 'Product S is underpriced while product M and L is overpriced'; आणि components च्या प्रश्नात पारंपरिक पद्धतीखाली A 'highly under-costed', B 'over-costed', C 'under-costed'. नुसते आकडे नव्हे, ते वाक्य लिहा.

Cost distortion म्हणजे वजाबाकी, आणि ती प्रति unit केली जाते. आधी labour-hour किंवा machine-hour आधारावरचा unit cost मांडा, मग ABC वरचा unit cost, मग फरक, आणि त्याला चिन्ह द्या: ABC जास्त असेल तिथे ऋण (म्हणजे त्या product चा cost कमी लावला गेला होता) आणि ABC कमी असेल तिथे धन. selling prices cost-plus असतील तिथे selling price वरची तीच वजाबाकी कोणते product **under-priced** आणि कोणते **over-priced** ते सांगते — त्याला वेगळा mark आहे.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 1 प्रश्न

- प्रश्न 'describe the levels' म्हणतो तिथे प्रश्नाने फक्त तीन उदाहरणे दिली असली तरी चारही द्या. गुणयोजना प्रत्येक पातळीमागे एक अशी आहे.

TQ 3.1 · PYQ 2020-Nov [5] (c) · DESC · 4M · Pg 248

LEVEL I
Understanding

Easy

विषय 4: ABC चे प्रत्यक्ष उपयोग [Practical Applications of ABC]

L2P4-C5-T04

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 5, Activity Based Costing — products, customers आणि segments वर ABC चा प्रत्यक्ष वापर, आणि activity based management व budgeting.

NOTES

ABC चे प्रत्येक sum याच पाच पायऱ्यांत, याच क्रमाने सोडवा: (1) वाटायचा **total overhead** काढा; (2) **rate table** उभी करा — activity, cost, driver, driver volume, **rate = cost ÷ volume**; (3) **allocation statement** उभे करा — प्रत्येक activity ला एक रांग, प्रत्येक product ला एक column, प्रत्येक खण म्हणजे rate × driver units; (4) column ची बेरीज करा आणि **divide by output** करून प्रति unit overhead काढा; (5) **prime cost per unit** जोडून प्रति unit total cost काढा, मग विचारले असेल तर mark-up. pack मधले प्रत्येक छापील उत्तर याच क्रमाने जाते, आणि तिन्ही पत्रकांना वेगवेगळे marks आहेत.

दराऐवजी प्रमाणाने वाटणी करता येते, आणि उत्तरे तसे सांगतात. दोन छापील टिपा सांगतात की activity cost

driver units च्या प्रमाणात वाटता येतो (24:54, 6:9:10, 90:135:125) आणि 'there will be no change in the final answer'. एकच पद्धत निवडा आणि प्रमाण column च्या शीर्षकात लिहा. मिसळू नका — एका activity ला दर आणि पुढच्याला प्रमाण घेतल्याने आकडेमोडीत घसरण होते आणि पूर्ण column जातो.

Total overhead बहुधा दिलेला नसतो, आणि तो शोधणे हाच पहिला mark आहे. छापील उत्तरे तो **output × overhead per unit** म्हणून काढतात (20,000 × 30 + 40,000 × 40 + 60,000 × 50 = 52,00,000), **total machine hours × the machine hour rate** म्हणून काढतात (12,00,000 hrs × Rs 30 = Rs 3,60,00,000), आणि मग प्रश्न देतो त्या **percentages** नुसार तो फोडतात (set-ups 40%, machinery 10%, material handling 30%, inspection 20%). प्रश्न departmental overheads आणि ABC pools वेगवेगळे देतो तिथे ABC च्या पत्रकासाठी **ABC pool figures** वापरा आणि departmental आकडे फक्त पारंपरिक पत्रकासाठी.

प्रश्न overheads आणि activities यांच्यातली प्रमाणे देतो तिथे कोणताही दर काढण्याआधी दोन टप्प्यांचे apportionment करा. pack ची पद्धत अशी: technical staff चा पगार machine maintenance, set-up आणि quality control यांत **1:2:2** (किंवा 30:40:30) वाटला जातो; machine operation आणि machine maintenance हे stores व production set-up यांत **2:3** (किंवा 20:80) वाटले जातात; stores staff चे wages पूर्णपणे stores ला. ते apportionment वेगळे working म्हणून दाखवा, आणि त्यात overhead च्या बेरजेशी जुळणारा total चा column ठेवा — pool चे आकडेच चुकले तर rate table निरुपयोगी आहे.

Customer profitability चा स्वतःचा format आहे, आणि तो cost sheet नाही. Revenue at list price, less discount (units × discount per case), = revenue at actual price, less cost of goods sold, = gross margin, वजा customer level operating activity costs (order taking, customer visits, delivery kilometres, product handling, expedited deliveries — प्रत्येक आपल्या driver च्या दराने), = customer level operating income, मग operating income as a percentage of revenue, मग rank. टिप्पणीचे marks दोन नाव घेतलेल्या customers ची तुलना करण्यातून येतात: छापील उत्तरे फरकाचे कारण आधी discount per case ला देतात, मग जास्त वेळा येणाऱ्या orders ना, जास्त भेटींना आणि delivery च्या जास्त kilometres ना.

Segment आणि product-line चे प्रश्न एकच गोष्ट दोनदा विचारतात. आधी all costs other than cost of goods sold प्रश्न नाव घेतो त्या पारंपरिक आधारावर वाटा (बहुधा cost of goods sold ची टक्केवारी — ती टक्केवारी total support cost ÷ total COGS अशी काढा), मग तेच support costs ABC च्या drivers नुसार वाटा, मग दोन्ही पद्धतींखाली revenue च्या टक्केवारीत operating income ची **show the comparison** करा. उत्तर नेहमी सर्वात फायदेशीर line चे नाव घेऊन आणि दोन पद्धतींमध्ये क्रमवारी reverses होते हे नोंदवून संपते.

दोन जोडण्या पुन्हा पुन्हा येतात आणि दोन्ही पटकन marks देतात. Cost of unused capacity = activity cost वजा वाटलेला cost, किंवा unused driver units × rate, activity नुसार एकेक मांडून बेरजेसह. **Quoting for a new order** साठी cost sheet **direct costs** (material, तासाच्या दराने labour, आणि design चा cost तो ज्या कालावधीवर किंवा units वर पसरतो त्यावर वाटून) आणि **indirect costs** (production runs × rate, inspections × rate, consignments × rate) अशी फोडावी लागते, मग **total cost, mark-up, sales value, selling price per unit.** **Activity Based Budgeting** म्हणजे 'the reversing of the ABC process to produce financial plans and budgets'; **Activity Based Management** म्हणजे 'the use of ABC as a costing tool to manage costs at the activity level', जी cost reduction, business process re-engineering, benchmarking आणि

performance measurement साठी वापरली जाते.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- ABB आणि ABM साठी एका ओळीची व्याख्या द्या आणि मग क्रमांकित उपयोग. छापील उत्तरात ABM चे चार उपयोग आहेत; प्रत्येक म्हणजे एक शीर्षक अधिक एक वाक्य.

TQ 4.1 • PYQ 2018-Nov [6] (e) • DESC • 5M • Pg 249

LEVEL I
Understanding

Medium

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 31 प्रश्न

- उत्तर करते तशीच प्रत्येक पत्रकाला शीर्षके द्या — 'Statement Showing Activity Based Overhead Cost', 'Calculation of Cost Driver Rate' — आणि rate table allocation च्या कोष्टकापासून वेगळी ठेवा. marks प्रत्येक पत्रकामागे दिले जातात, त्यामुळे एक दर चुकल्याने त्याखालच्या मांडणीचे marks जात नाहीत.
- प्रश्न दोन्ही पद्धती मागतो तिथे आधी पारंपरिक पद्धत पूर्ण करा. तो अर्धा भाग लहान आहे आणि ABC च्या अर्ध्या भागाला लागणारा total overhead तोच पुरवतो.

PQ 4.27 • MTP 2025-Aug S2 [5] (b) • 5M • Pg 314	LEVEL II Application	Easy
PQ 4.1 • PYQ 2018-May [4] (a) • 10M • Pg 250	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.4 • MTP 2019-Oct [2] (a) • 10M • Pg 257	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.6 • MTP 2020-May [2] (a) • 10M • Pg 262	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.7 • PYQ 2020-Nov [5] (b) • 6M • Pg 263	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.12 • PYQ 2022-Nov [2] (c) • 4M • Pg 276	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.13 • PYQ 2023-May [4] (b) • 5M • Pg 277	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.15 • RTP 2023-Nov [4] • Pg 282	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.17 • MTP 2024-Mar [5] (b) • 8M • Pg 286	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.18 • PYQ 2024-May [2] (a) • 8M • Pg 290	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.19 • RTP 2024-May [4] • Pg 291	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.23 • MTP 2024-Nov [4] (a) • 6M • Pg 302	LEVEL II Application	Medium

PQ 4.32 · RTP 2026-May [9] · Pg 324	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.2 · PYQ 2018-Nov [3] (b) · 10M · Pg 252	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.3 · PYQ 2019-May [3] (b) · 10M · Pg 254	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.5 · PYQ 2019-Nov [2] (a) · 10M · Pg 259	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.8 · PYQ 2021-Jan [4] (b) · 10M · Pg 265	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.10 · PYQ 2021-Dec [3] (b) · 10M · Pg 270	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.11 · PYQ 2022-May [5] (a) · 10M · Pg 273	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.14 · MTP 2023-Sep [2] (b) · 10M · Pg 279	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.16 · PYQ 2023-Nov [4] (a) · 10M · Pg 284	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.20 · MTP 2024-Jul [5] (b) · 7M · Pg 294	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.21 · PYQ 2024-Sep [3] (a) · 8M · Pg 296	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.22 · RTP 2024-Sep [10] · Pg 299	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.24 · MTP 2024-Dec S2 [2] (a) · 10M · Pg 305	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.25 · PYQ 2025-May [3] (a) · 8M · Pg 308	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.26 · MTP 2025-Jul S1 [5] (a) · 8M · Pg 310	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.28 · PYQ 2025-Sep [3] (a) · 8M · Pg 315	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.29 · MTP 2025-Nov S1 [2] (a) · 10M · Pg 317	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.31 · MTP 2026-Apr S2 [5] (b) · 6M · Pg 322	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.33 · PYQ 2026-May [5] (a) · 10M · Pg 328	LEVEL II Application	Hard

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे · 2 प्रश्न

- टिप्पणी मागितली तर नाव घेतलेल्या दोन products ची किंवा customers ची तुलना करा आणि आकडा नव्हे तर कारण द्या. छापील कारणे अशी आहेत: discount per case, orders ची संख्या, भेटी व delivery चे kilometres, आणि absorption च्या आधारासमोरचे volume.

TQ 4.2 • PYQ 2023-May [6] (c) • DESC • 5M • Pg 249

LEVEL II
Analysis

Medium

PQ 4.30 • RTP 2026-Jan [11] • Pg 321

LEVEL II
Analysis

Medium

Synthesis सामग्री जोड़ून उत्तर रचणे • 1 प्रश्न

- दर प्रत्यक्ष वापरावर नव्हे तर **cost driver capacity** वर बांधलेले असतील तिथे दर capacity वर काढा आणि मग **cost of unused capacity** वेगळा दाखवा. तीच वेगळी मांडणी प्रश्नाचा मुद्दा आहे.
- छापील उत्तरे ज्या क्रमाने जातात त्याच क्रमाने उत्तर उभे करा: activity rates, मग products ना लावलेला cost, मग unused capacity, मग total overhead शी परत जुळवणी. प्रत्येक पायरीला नाव द्या.

PQ 4.9 • PYQ 2021-Jul [3] (b) • 10M • Pg 268

LEVEL II
Synthesis

Hard

विषय 5: ABC मधील टप्पे [Stages in ABC]

L2P4-C5-T05

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 5, Activity Based Costing — ABC system बसवण्याचे प्रत्यक्ष टप्पे, आणि cost hierarchy मध्ये cost pools चे वर्गीकरण.

NOTES

अंमलबजावणीचे पाच प्रत्यक्ष टप्पे, छापील क्रमाने: Staff training — कामगारांचे सहकार्य निर्णायक असते, म्हणून ABC चा हेतू समजावा यासाठी प्रशिक्षण दिले जाते; **Process specification** — मुख्य कर्मचाऱ्यांशी अनौपचारिक पण रचनाबद्ध मुलाखती घेऊन उत्पादनप्रक्रियेचे टप्पे, प्रत्येकाला दिलेली साधनसामग्री, प्रक्रियेचा वेळ आणि अडथळे ओळखले जातात; **Activity definition** — अडचणी हाताळता याव्यात म्हणून activities सुरुवातीलाच स्पष्टपणे ठरवाव्या लागतात, आणि नवी माहिती इतकी वाढते की तिचे codification करावे लागते हे मान्य करून; **Activity driver selection** — प्रत्येक activity साठी एक cost driver निवडला जातो; **Assigning cost** — activity pools मधून cost objects ना costs नेमण्यासाठी एकच प्रातिनिधिक activity driver वापरला जातो.

टप्प्यांची नावे पाचांची यादी म्हणून लक्षात ठेवा. प्रश्न 'suggest the key practical stages' असा येतो, म्हणजे स्मरणाचा प्रश्न, आणि साधारण प्रत्येक टप्प्याला एक mark, त्यामुळे शीर्षक अधिक स्पष्टीकरणाची एक ओळ एवढेच पूर्ण उत्तर आहे. सुरुवात ABC च्या फायद्यांनी करू नका; तो वेगळा प्रश्न आहे.

वर्गीकरणाचा प्रश्न दहा cost pools देतो आणि प्रत्येकासमोर एक पातळी मागतो. छापील वर्गीकरण असे आहे:

Human resources — facility; Maintenance of buildings — facility; Parts management — batch किंवा product; **Plant security** — facility; **Purchasing** — batch; Floor manager's salary — facility; **Quality control** — batch or unit; **Machine set-up** — batch; **Designing the product** — product; **Receiving department** — batch.

दहांपैकी दोन दोन चालणाऱ्या उत्तरांसह छापलेले आहेत — parts management (batch किंवा product) आणि quality control (batch किंवा unit). एखादा pool दोन्हीपैकी कोणत्याही पातळीवर बसू शकत असेल तिथे तसे सांगा आणि दोन्ही द्या; पर्यायी उत्तरामुळे mark जात नाही. लावायची कसोटी hierarchy मधलीच आहे: cost प्रत्येक batch चालवताना होत असेल तर batch level, तो एखाद्या product line ला आधार देत असेल तर product level, आणि तो वैयक्तिक products ना मुळीच जोडता येत नसेल तर facility level.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 1 प्रश्न

- वर्गीकरणाचा प्रश्न तीन columns च्या कोष्टकात सोडवा — अनुक्रमांक, cost pool, पातळी — त्यापलीकडे काही नको. स्पष्टीकरण विचारलेले नाही आणि त्याला marks नाहीत.

TQ 5.2 • RTP 2025-Sep [18] (b) • DESC • Pg 332

LEVEL II
Application

Medium

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 1 प्रश्न

- हा hierarchy चा प्रश्न आहे: **put each pool at unit, batch, product or facility level** आणि पातळी pool शेजारी, प्रश्नाच्याच क्रमाने द्या.
- एखादा pool दोन पातळ्यांवर बसू शकत असेल तिथे तुम्ही कोणती निवडली आणि का ते छोट्या उपवाक्यात सांगा. काही pools वर छापील उत्तरे एकापेक्षा जास्त वाचन स्वीकारतात, पण मूक उत्तर नाही.

TQ 5.1 • PYQ 2025-May [6] (b) • DESC • 5M • Pg 331

LEVEL II
Analysis

Medium

प्रकरण 6

Cost Sheet

2 विषय • 32 वर्गीकृत प्रश्न • महत्त्व: A

ICAI SKILL PROFILE या पेपरसाठी ICAI चा band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — हे प्रकरण वाचताना वाटते **आधी sums**

Level I — Comprehension & Knowledge

3.1%

254 पैकी 8 marks

Level II — Analysis & Application

96.9%

254 पैकी 246 marks

पेपरच्या Level I किमान मर्यादित खाली: या प्रकरणाचे फक्त 3% marks Comprehension आणि Knowledge चे आहेत, तर संपूर्ण पेपरसाठी ICAI चे प्रमाण 20-30% आहे. इथे आधार घेण्यासारखी theory फारशी नाहीच — इथला जवळपास प्रत्येक mark sum सोडवूनच मिळतो, म्हणून तयारी म्हणजे सराव, वाचन नव्हे.

विषय 1: Elements of Cost चे कार्यानुसार वर्गीकरण [Functional Classification of Elements of Cost]

L2P4-C6-T01

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 6, Cost Sheet — cost च्या elements चे functional classification.

NOTES

एकही item ठेवण्यापूर्वी functions लिहून काढा. छापील उत्तरात त्यांची नावे अशी आहेत — **production or works, administration, selling and distribution**, आणि एखाद्या product शी किंवा job शी थेट जोडलेल्या direct costs. चारही headings कागदावर आल्या की प्रश्न फक्त matching चा उरतो, आणि marks **classification** ला आहेत, **explanation** ला नाहीत.

छापील प्रश्नातील दहा items पैकी चार फक्त एकच मुद्दा तपासण्यासाठी ठेवल्या आहेत: एकाच job शी किंवा product शी थेट जोडलेली cost ही **direct expense** असते, overhead नाही. त्या चार अशा — **product blueprint cost, hire charges paid for factory machinery for a certain product, one-time licence fee for software used on a particular job**, आणि ग्राहकाने निर्माण केलेल्या घाईमुळे एखादी ठरावीक job पूर्ण करण्यासाठी दिलेले overtime wages. यांतील प्रत्येक त्या job चा direct expense आहे. Overtime मध्येच विद्यार्थी चूक करतात — तो general असेल तेव्हाच factory overhead होतो; एका ग्राहकामुळे झाला असेल तर तो direct आहे.

आणखी दोन items मध्ये प्रत्येकी एक trap आहे. ग्राहकाच्या मागणीनुसार केलेले specialised packing हे selling and distribution आहे, production packing नाही — product ला धरून ठेवणारे आणि टिकवणारे primary packing हे production आहे, ग्राहकाने मागितलेले packing हे production नाही. **Royalty paid for production is a direct expense of production**, तो administration किंवा financial charge नाही.

प्रश्न जे columns मागतो तेच लिहा. जिथे columns I and III मागितले आहेत तिथे item चा क्रमांक आणि त्यासमोर त्याचे classification एवढेच लिहा, दुसरे काहीही नको. Description column पुन्हा उतरवल्याने उरलेल्या paper ला लागणारा वेळ वाया जातो आणि एकही mark वाढत नाही.

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे · 1 प्रश्न

- प्रत्येक item प्रश्नाच्या स्वतःच्या numbering प्रमाणे classify करा, आणि **the exact column headings the question prints** वापरा — स्वतःचे classification तयार करणारे उत्तर format चा mark गमावते.
- प्रत्येक item दोन tests वर याच क्रमाने ठरवा — तो direct आहे की indirect, आणि तो कोणत्या function मध्ये येतो. याच क्रमाने केल्याने marketing salary ला administration cost समजण्याची चूक होत नाही.

TQ 1.1 · PYQ 2026-Sep [6] (a) · DESC · 5M · Pg 335

LEVEL II
Analysis

Medium

विषय 2: Cost Sheet/Statement

L2P4-C6-T02

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 6, Cost Sheet — cost sheet चे format आणि प्रत्येक stage वर प्रत्येक item चे treatment.

NOTES

Format एक शिडी म्हणून लक्षात ठेवा आणि त्याचा क्रम कधीही बदलू नका. Prime cost पर्यंत छापील उत्तरे अशी चढतात: Opening stock of raw materials + Purchases (less returns, less trade discount) + Freight or carriage inwards + Insurance on material procured – Closing stock of raw materials = Raw materials consumed; नंतर + **Direct wages or direct employee cost**; नंतर + **Direct expenses**; = **Prime Cost**. Direct employee cost मध्ये वर्षाअखेरचे **outstanding wages**, factory workers ना दिला जाणारा **production bonus** आणि employer चा **PF and ESIS contribution** येतात. Pack मधील direct expenses म्हणजे royalty paid for production, cost of special drawings, hire charges for specific equipment, job charges paid to job workers, fees for technical assistance, moulds and patterns ची **amortised cost** (cost ÷ the number of production cycles or years of life), आणि power and fuel — जरी एका उत्तरात नोंद आहे की power and fuel पर्यायाने factory overhead म्हणूनही घेता येते, त्याने factory cost मध्ये किंवा त्याखालच्या ओळीत काहीही फरक पडत नाही.

Prime cost पासून factory cost पर्यंत नेमकी दोनच पावले आहेत, आणि त्यांचा क्रम महत्त्वाचा आहे. **Prime cost + works or factory overheads = Gross Works Cost**; नंतर + **Opening work-in-progress – Closing work-in-progress = Works or Factory Cost**. WIP चे adjustment overheads नंतर येते, आधी कधीही नाही. छापील उत्तरांत factory overheads म्हणजे factory building and plant वरील depreciation and insurance, raw materials आणि WIP च्या stock वरील insurance, apportioned factory rent, repairs and

maintenance of plant, consumable stores and indirect wages, supervisors' and foremen's salaries, lease rent of production assets, pollution control and engineering, store overheads on material, आणि **cost of rectifying defective output**.

Factory cost पासून cost of production पर्यंतचे जोड नेमके तेच आहेत जे विद्यार्थी विसरतात. + **Quality control cost**, + **Research and development cost for improvement of the production process**, + **Administration overheads relating to production** (production control manager चा पगार, factory work च्या प्रशासनाचा खर्च), + **Primary packing cost** (ग्राहकाच्या वापरासाठी product ला धरून ठेवण्यास आणि टिकवण्यास लागणारे packing), - **realisable value of scrap, waste, defective output or by-products**, = **Cost of Production**. या credit बाबत छापील उत्तरांत फरक आहे हे लक्षात ठेवा — काही उत्तरे scrap ची realisation **works cost** मधून वजा करून त्याला Net Works Cost म्हणतात आणि मग production च्या items जोडतात, काही ती cost of production च्या बरोबर वर वजा करतात, आणि एक उत्तर raw material च्या scrap ला **materials consumed** मधून वजा करते. तिन्हीपैकी कोणतेही चालते — तुम्ही ते कुठे ठेवले आहे ते लिहून द्या.

नंतर stock आणि overhead चा शेवटचा भाग: Cost of production + Opening stock of finished goods - Closing stock of finished goods = Cost of Goods Sold; + Administration overheads (general) + Selling overheads + Distribution overheads = Cost of Sales; + **Profit = Sales**. FIFO खाली closing finished stock चे valuation **this period's cost of production per unit** वर करा, आणि जिथे output चा आकडा दिलेला नाही तिथे **Units produced = Units sold + Closing stock - Opening stock** वापरा. Distribution overheads म्हणजे packing for re-distribution or secondary packing, freight on delivery of finished goods, depreciation on delivery vans आणि warehousing charges; selling overheads म्हणजे advertisement, sales promotion, sales commission, marketing staff salary आणि exhibition expenses.

Format इतक्याच वेळा exclusions सुद्धा विचारले जातात. या items cost sheet मध्ये येतच नाहीत आणि Costing Profit and Loss Account ला जातात: **interest on a term loan**, ते plant घेण्यासाठी घेतले असले तरी — हेतूमुळे ते cost of production होत नाही; **wages for abnormal idle time**, जसे सरकारने लादलेल्या lockdown चा काळ; **cash discount allowed on sales**, जे छापील statement मध्ये net operating profit नंतरच वजा होते; **bad debts written off**; आणि **demurrage**, कारण तो दंड आहे. **GST is a cost only when the input tax credit is not available** — जिथे ITC मिळण्यास पात्र असेल तिथे material त्याची वजावट करून घेतले जाते, आणि जिथे purchase ही ITC न मिळणाऱ्या GST सह सांगितली असेल तिथे gross आकडा लिहिला जातो. एखादे material वापरल्याबद्दल मिळालेली **subsidy** त्या material च्या cost मधून वजा होते. **Other administrative overhead does not form part of cost of production**, आणि **technical director's salary is an administrative cost** आहे, production चा नाही.

जिथे प्रश्न cost of sales किंवा cost of goods sold देऊन purchases विचारतो, तिथे शिडी उलटी चढा. छापील reverse working असे आहे: Cost of sales - selling expenses - general and administration expenses = Cost of goods sold; + **closing finished goods - opening finished goods = Cost of production**; + **closing WIP - opening WIP = Works cost**; - **factory overheads = Prime cost**; - **direct labour = Raw material consumed**; + **closing raw material - opening raw material = Materials purchased**. प्रत्येक चिन्ह उलटे होते. आधी reverse working वेगळे statement म्हणून करा, मग cost sheet सरळ मांडा — परीक्षक

दोन्हीना marks देतो.

सोपे marks मिळवून देणाऱ्या दोन सवयी. पहिली, **per unit column चा भागाकार बदलतो** — cost of production पर्यंतचे सर्व **units produced** ने भागले जाते आणि cost of goods sold पुढचे **units sold** ने. दुसरी, profit ची रूपांतरे लक्षात ठेवा — **profit of 20% on sales is 25% on cost**, आणि **12.5% on selling price is one-seventh of cost**; जिथे profit ही **of sales** टक्केवारी असेल तिथे cost of sales ला gross up करा, cost मध्ये टक्के मिळवू नका. Pack मधले सर्वाधिक वेळा येणारे practical दोन products चे आहे, ज्यात **direct material per unit of one product is twice the other** आणि **direct wages per unit of one are 60% of the other**: per unit आकडा अज्ञात ठेवा, **produced** (sold नाही) units ने गुणा, एकूण रकमेशी समीकरण मांडा, सोडवा, आणि लक्षात ठेवा की production overhead per unit दोन्ही products साठी **same rate for both** आहे.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे · 1 प्रश्न

- Treatment चा प्रश्न: प्रत्येक item साठी लिहा की **whether it enters the cost sheet at all**, आणि येत असेल तर **at which stage**. दोन्ही भागांचे marks आहेत.
- Cost मधून वगळलेल्या items ना सुद्धा ठिकाण लागते — त्या Costing Profit and Loss Account ला जातात की financial item आहेत ते लिहा, त्यांना अस्पष्ट सोडू नका.

TQ 2.2 · PYQ 2026-Sep [6] (c) · DESC · 4M · Pg 337

LEVEL I
Remembering

Easy

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 1 प्रश्न

- Treatment च्या प्रश्नांत प्रत्येक item चा stage आणि एका ओळीचे कारण लागते. Item कुठे दाखल होतो ते लिहा — 'added to factory cost', 'deducted from cost of production', 'excluded and charged to the Costing Profit and Loss Account' — आणि त्याच वाक्यात कारणही लिहा.

TQ 2.1 · MTP 2024-Jul [2] (b) · DESC · 4M · Pg 336

LEVEL I
Understanding

Easy

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 29 प्रश्न

- प्रश्न ज्या sub-total चे नाव घेतो त्या प्रत्येकाला label करा: prime cost, gross works cost, works cost, cost of production, cost of goods sold, cost of sales. Label केलेली प्रत्येक ओळ एक mark आहे, म्हणून label नसलेली आकड्यांची रांग बरोबर profit पर्यंत पोहोचली तरी marks गमावते.
- कोणत्याही derived आकड्याचे गणित त्याच्या शेजारी कंसात किंवा क्रमांकित working note मध्ये लिहा — square feet नुसार rent चे apportionment, written down value वरील depreciation, units produced, closing stock चे valuation. Method चे marks workings मध्येच आहेत.

PQ 2.26 · MTP 2026-Apr S2 [1] (a) {C} · 5M · Pg 391

LEVEL II
Application

Easy

PQ 2.1 • PYQ 2018-May [2] (a) • 10M • Pg 338	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.5 • PYQ 2020-Nov [2] (a) • 10M • Pg 346	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.10 • RTP 2022-May [5] • Pg 357	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.12 • MTP 2023-Mar [2] (a) • 10M • Pg 360	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.14 • PYQ 2023-Nov [2] (a) • 10M • Pg 364	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.15 • PYQ 2023-Nov [5] (b) • 6M • Pg 367	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.16 • PYQ 2024-Sep [2] (a) • 8M • Pg 368	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.17 • RTP 2024-Sep [11] • Pg 371	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.18 • PYQ 2025-Jan [2] (a) • 9M • Pg 372	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.19 • PYQ 2025-Jan [4] (b) • 6M • Pg 375	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.20 • RTP 2025-Jan [11] • Pg 377	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.21 • PYQ 2025-May [2] (a) • 7M • Pg 379	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.23 • RTP 2025-Sep [10] • Pg 385	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.29 • PYQ 2026-Sep [5] (a) • 7M • Pg 399	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.2 • PYQ 2018-Nov [2] (a) • 10M • Pg 339	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.3 • PYQ 2019-May [2] (a) • 10M • Pg 341	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.4 • PYQ 2019-Nov [3] (b) • 10M • Pg 343	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.6 • PYQ 2021-Jan [2] (b) • 10M • Pg 348	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.7 • PYQ 2021-Jul [2] (a) • 10M • Pg 350	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.8 • PYQ 2021-Dec [2] (a) • 10M • Pg 352	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.9 • PYQ 2022-May [3] (b) • 10M • Pg 354	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.11 • PYQ 2022-Nov [4] (b) • 10M • Pg 358	LEVEL II Application	Hard

PQ 2.13 • PYQ 2023-May [3] (b) • 10M • Pg 362	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.22 • RTP 2025-May [11] (a) • Pg 381	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.24 • MTP 2025-Dec S2 [4] (a) • 9M • Pg 387	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.25 • PYQ 2026-Jan [2] (a) • 9M • Pg 389	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.27 • RTP 2026-May [10] • Pg 393	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.28 • PYQ 2026-May [2] (a) • 7M • Pg 397	LEVEL II Application	Hard

प्रकरण 7

Cost Accounting Systems

3 विषय • 37 वर्गीकृत प्रश्न • महत्त्व: B

ICAI SKILL PROFILE या पेपरसाठी ICAI चा band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — हे प्रकरण वाचताना वाटते **आधी sums**

Level I — Comprehension & Knowledge **14.2%** 211 पैकी 30 marks

Level II — Analysis & Application **85.8%** 211 पैकी 181 marks

पेपरच्या Level I किमान मर्यादित खाली: या प्रकरणाचे फक्त 14% marks Comprehension आणि Knowledge चे आहेत, तर संपूर्ण पेपरासाठी ICAI चे प्रमाण 20-30% आहे. इथे आधार घेण्यासारखी theory फारशी नाहीच — इथला जवळपास प्रत्येक mark sum सोडवूनच मिळतो, म्हणून तयारी म्हणजे सराव, वाचन नव्हे.

विषय 1: Non Integrated Accounting System

L2P4-C7-T01

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 7, Cost Accounting Systems — non-integrated (cost ledger) पद्धत, तिची subsidiary ledgers, control accounts आणि journal entries.

NOTES

Non-integrated पद्धतीत चार ledgers ठेवली जातात, आणि 4-mark च्या theory प्रश्नात चारही प्रत्येकी एका ओळीसह हवीत. **Cost Ledger** — cost department चे मुख्य ledger, ज्यात **impersonal accounts** नोंदली जातात; त्यात **Control Account for each subsidiary ledger** ठेवून ते **self-balancing** केले जाते. **Stores Ledger** — stores च्या प्रत्येक item चे एक account, जे invoice, goods received note, material requisition आणि material received note वरून लिहिले जाते आणि **receipt, issue and balance in physical as well as monetary terms** दाखवते. **Work-in-Process Ledger** (याला **job ledger** असेही म्हणतात) — अपूर्ण jobs आणि processes ची accounts; प्रत्येक job चे सर्व material, wages आणि overheads त्या त्या job account ला post होतात, आणि job account मधील balance म्हणजेच work-in-process. **Finished Goods Ledger** — पूर्ण झालेल्या प्रत्येक product किंवा job चे एक account; तयार माल stock ला वर्ग होतो तेव्हा **work-in-process ledger is credited and this ledger debited**.

General Ledger Adjustment A/c हे संपूर्ण पद्धतीचे केंद्र आहे, आणि तेच account Cost Ledger Control A/c म्हणूनही ओळखले जाते — छापील उत्तरे तसे स्पष्ट सांगतात. Cost books मध्ये कोणतीही personal किंवा real accounts नसल्याने **बाहेरच्या जगाशी होणारा प्रत्येक व्यवहार याच account मधून जातो**. खरेदी केलेला raw material, झालेले wages, झालेले overheads आणि cost वर घेतलेले customers' returns यांनी ते **credited** होते; suppliers ना परत केलेले materials, Costing P&L A/c मार्फत वर्ग केलेले sales, आणि balance c/d यांनी ते **debited** होते. त्याची opening credit balance तीन stock control accounts वरील debit balances च्या बेरजेइतकी असते, आणि यावरूनच तुमचे उत्तर जुळले हे कळते.

Raw Material (Stores Ledger) Control A/c — उत्तरे जे format बांधतात ते असे: Debit — To Balance b/d, To General Ledger Adjustment A/c (purchases), To Work-in-Process Control A/c (material returned from production to stores, आणि WIP मधून परत आलेले transfers). Credit — By Work-in-Process Control A/c (issues to production), By General Ledger Adjustment A/c (materials credited by suppliers, म्हणजे returns outwards), By Overhead Control A/c (issues for repairs and maintenance), By Costing P&L A/c किंवा Overhead Control A/c (deficiency found in stock), By Balance c/d. Deficiency हाच trap आहे: जिथे उत्तर तिला normal मानते तिथे ती Overhead Control A/c ला जाते; जिथे तिला abnormal मानले जाते तिथे ती Costing P&L A/c ला जाते. एक छापिल उत्तर एका पद्धतीने करते आणि दुसरी पद्धतही चालते अशी नोंद देते — तुमचे गृहीतक footnote मध्ये लिहा म्हणजे mark टिकतो.

Work-in-Process Control A/c: Debit — To Balance b/d, To Raw Material Control A/c (materials issued), To Wages Control A/c (direct wages allocated), To Factory/Overheads Control A/c (overhead charged to production). Credit — By Finished Stock Control A/c (goods finished at cost), By Raw Material Control A/c (material transferred back to stores), By Costing P&L A/c (work-in-progress rejected with no scrap value), By Balance c/d. जिथे प्रश्नात तयार मालाच्या cost चा आकडा दिलेला नसतो तिथे closing balance टाकल्यानंतर finished goods ला होणारा transfer हाच balancing figure असतो — एक उत्तर तसे शब्दांत सांगते.

Finished Stock Control A/c आणि Cost of Goods Sold A/c: Debit — To Balance b/d, To Work-in-Process Control A/c, To General Ledger Adjustment A/c (customers' returns at cost). Credit — By Cost of Goods Sold A/c, By Balance c/d. मग Cost of Goods Sold A/c ला तोच आकडा debit होतो आणि ते closed off to the Costing P&L A/c होते. लक्षात ठेवा की ग्राहकाचा परतावा cost वर येतो, selling price वर नाही.

Overheads Control A/c आणि फरक कुठे जातो: Debit — To General Ledger Adjustment A/c (overhead actually incurred), To Stores Ledger Control A/c (stores issued for repairs, आणि कोणतीही normal deficiency), To Wages Control A/c (indirect भाग, म्हणजे wages paid वजा direct wages applied — एका उत्तरात ₹21,000 paid वजा ₹18,000 applied असे ₹3,000 येतात). Credit — By Work-in-Process A/c (overhead absorbed), By Balance c/d for under-absorption. मग Costing P&L A/c च्या debit बाजूला cost of finished goods किंवा cost of sales, abnormal losses आणि under-absorption येतात, आणि credit बाजूला sales (General Ledger Adjustment A/c मार्फत) आणि over-absorption येतात, आणि profit हा General Ledger Adjustment A/c ला वर्ग होतो.

वारंवार विचारल्या जाणाऱ्या journal entries, आणि प्रत्येक entry ठरवणारा एकच शब्द म्हणजे entry ची दुसरी बाजू कुठे आहे. Credit purchase of material: Stores Ledger Control A/c Dr. — To Cost Ledger Control A/c. Materials issued to production: Work-in-Process Control A/c Dr. — To Stores Ledger Control A/c. Material returned from production to stores: Stores Ledger Control A/c Dr. — To Work-in-Process Control A/c. Direct wages charged: Work-in-Process Control A/c Dr. — To Wages Control A/c. Indirect wages incurred: Wages Control A/c Dr. — To Cost Ledger Control A/c, मग Manufacturing Overhead Control A/c Dr. — To Wages Control A/c (उत्तर एकत्रित एकच entry पर्याय म्हणून चालवते). Manufacturing overhead charged to production: Work-in-Process Control A/c Dr. —

To Production Overhead Control A/c. Selling and distribution overhead recovered from sales: Cost of Sales A/c Dr. — To Selling and Distribution Overhead Control A/c. Overheads **over-absorbed: Overhead Control A/c Dr. — To Costing Profit and Loss A/c**. Overheads **under-absorbed: Costing Profit and Loss A/c Dr. — To Overhead Control A/c**. शेवटच्या दोन जोडीने लक्षात ठेवा — over-absorption हा फायदा आहे म्हणून तो Costing P&L ला credit होतो; under-absorption हे नुकसान आहे म्हणून ते तिला debit होते.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे • 1 प्रश्न

- चारही ledgers ची नावे प्रत्येकी एका वर्णनात्मक ओळीसह लिहा. 4-mark च्या प्रश्नाचे marks चार नावांवर आणि Cost Ledger मधील Control Account मुळे ते self-balancing होते या मुद्द्यावर आहेत.

TQ 1.1 • MTP 2024-Mar [3] (a) • DESC • 4M • Pg 402

LEVEL I
Remembering

Easy

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 4 प्रश्न

- काहीही post करण्यापूर्वी मागितलेली सर्व accounts उघडा, opening balances टाका, आणि मग व्यवहारांच्या यादीवरून खाली येत प्रत्येक item च्या दोन्ही बाजू post करा. एकाच account ला post झालेला आकडा हेच account न जुळण्याचे कारण असते.
- प्रत्येक journal entry खाली narration लिहा. छापील उत्तरे प्रत्येक entry साठी ती देतात, आणि नुसती दोन account नावे पूर्ण mark मिळवत नाहीत.
- जिथे आकडा दिलेला नाही — तयार मालाची cost किंवा closing balance — तिथे तो balancing figure म्हणून टाका आणि account मध्ये तसे लिहा. उत्तरे नेमके तेच करतात आणि कंसात तसे सांगतात.

PQ 1.2 • PYQ 2019-Nov [6] (b) • 5M • Pg 406

LEVEL II
Application

Easy

PQ 1.3 • MTP 2024-Nov [1] (b) {C} • 5M • Pg 407

LEVEL II
Application

Easy

PQ 1.4 • PYQ 2025-Sep [4] (b) • 5M • Pg 409

LEVEL II
Application

Easy

PQ 1.1 • PYQ 2018-Nov [4] (a) • 10M • Pg 403

LEVEL II
Application

Hard

विषय 2: Integrated (Or Integral) Accounting System

L2P4-C7-T02

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 7, Cost Accounting Systems — integrated (integral) accounting पद्धत, तिच्या pre-requisites, advantages आणि journal entries.

NOTES

CIMA ची व्याख्या, पूर्ण उद्धृत केली आहे कारण marks तिच्यातच आहेत: integrated accounting system "refers to the interlocking of the Financial and Cost Accounting system to ensure all relevant expenditure is absorbed into the Cost accounts. Under this system transactions are classified both according to their production and nature." दोन्ही प्रकारच्या नोंदी **one set of books** मध्ये ठेवल्या जातात आणि त्या दोन्ही हेतू साधतात — दुसऱ्या शब्दांत, cost accounting हे financial accounting system मध्ये integrate केले जाते.

फायदे — सात, आणि परीक्षक त्यांची यादीच मागतो: Economical process, कारण तो **centralisation of the accounting function** वर आधारित आहे; **less time consuming**, कारण माहिती थेट books of original entry मधून येते; **no need for reconciliation**, कारण **one figure of profit only** असतो; **less effort**, कारण दुहेरी नोंदी आणि books चा दुसरा संच टळतो; सर्व receipts, payments, assets आणि liabilities चे **complete details available** असतात, कारण impersonal accounts दाखवण्यासाठी पद्धत कोणतेही notional account वापरत नाही; costing माहिती मिळवण्यात **no delay**; आणि **complete analysis of cost and sales**, कारण financial books कसून तपासल्या जातात आणि त्यामुळे cost accounts ची तीच तपासणी होते.

Pre-requisites — चार पावले, याच क्रमाने: (1) **the management's decision on the extent of integration** — काही संस्था फक्त **prime cost or factory cost** पर्यंत integrate करतात, तर काही संपूर्ण accounting records integrate करतात; (2) **a suitable coding system** जो financial आणि cost accounting दोन्ही हेतू साधतो; (3) **provision for accruals, prepaid expenses and the other adjustments** यांच्या treatment साठी **an agreed routine**, जे interim accounts साठी लागते; (4) financial आणि cost staff यांच्यात **perfect coordination**, आणि accounting documents ची कार्यक्षम हाताळणी. उत्तर देते तो शेवटचा भागही जोडा: **no separate cost ledger is needed**, पण subsidiary ledgers असतील — Customers' Ledger आणि Purchase Ledger, आणि त्यासोबत (a) **Stores Ledger**, (b) **Stock Ledger** and (c) **Job Ledger**.

दोन्ही पद्धतींमध्ये ज्या entries बदलतात त्या फक्त बाहेरच्या जगाला स्पर्श करणाऱ्या असतात. Integrated पद्धतीत raw material ची खरेदी म्हणजे **Stores Ledger Control A/c Dr. — To Payables (Creditors)/Bank A/c**, आणि दिलेले wages म्हणजे **Wages Control A/c Dr. — To Bank A/c**, कारण real आणि personal accounts त्याच books मध्ये असतात. Non-integrated पद्धतीत त्याच entries **Cost Ledger Control A/c** ला credit होतात. **प्रत्येक अंतर्गत entry दोन्ही पद्धतींत सारखीच असते** — एकाच paper मध्ये दोन्ही प्रकारचे प्रश्न येतात तेव्हा परीक्षक हाच फरक तपासत असतो.

अंतर्गत entries, उत्तरे त्या ज्या प्रकारे मांडतात त्याप्रमाणे: production ला दिलेले direct material — **Work-in-Process Control A/c Dr. — To Stores Ledger Control A/c**; production वर चढवलेले wages — **WIP Control A/c Dr. — To Wages Control A/c**; production वर चढवलेले manufacturing overhead — **WIP Control A/c Dr. — To Manufacturing Overheads Control A/c**; indirect wages चे allocation — **Factory Overheads Control A/c Dr. — To Wages Control A/c**; selling and distribution overhead — allocation साठी **Cost of Sales A/c Dr. — To Selling and Distribution Overhead Control A/c**, आणि payment साठी **Selling and Distribution Overhead Control A/c Dr. — To Bank A/c**.

दोन items वारंवार येतात आणि त्याच विद्यार्थी उलट्या करतात. normal deficiency found in the stock of

raw material ही overhead वर चढवली जाते, लिहून टाकली जात नाही: **Factory Overheads Control A/c Dr. — To Stores Ledger Control A/c.** आणि absorption चे फरक Costing P&L ला जातात: **over-absorbed** factory overhead म्हणजे Factory Overheads Control A/c Dr. — To Costing Profit and Loss A/c, तर **under-absorbed** administration किंवा factory overhead म्हणजे Costing Profit and Loss A/c Dr. — To the relevant Overhead Control A/c.

जिथे wages एकाच आकड्यात दिले असून त्यातील काही टक्के indirect सांगितले असतील तिथे ते एकाच compound entry मध्ये विभागा. ₹2,00,000 च्या wages पैकी 20% indirect असतील तर उत्तर allocation साठी Work-in-Process Ledger Control A/c Dr. ₹1,60,000 आणि Factory Overhead Control A/c Dr. ₹40,000, To Wages Control A/c ₹2,00,000 असे लिहिते, आणि payment साठी **वेगळी** entry **Wages Control A/c Dr. ₹2,00,000 — To Bank A/c ₹2,00,000** लिहिते. दोन entries, एक नाही: allocation आणि payment या वेगळ्या घटना आहेत.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 2 प्रश्न

- CIMA ची व्याख्या देऊन सुरुवात करा, मग one-set-of-books चे वाक्य, मग यादी. costing आणि financial profit यांचा मेळ घालण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही कारण profit चा एकच आकडा असतो — या मुद्द्याची स्वतंत्र एक ओळ लिहा.

TQ 2.1 • PYQ 2015-May [7] (b) • DESC • 4M • Pg 410

LEVEL I
Understanding

Easy

TQ 2.2 • RTP 2023-May [15] (c) • DESC • Pg 411

LEVEL I
Understanding

Medium

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 3 प्रश्न

- कोणतीही entry लिहिण्यापूर्वी विचारा की ती item व्यवसायाच्या बाहेर जाते का. जात असेल तर इथे Bank किंवा Creditors ला debit किंवा credit करा, Cost Ledger Control A/c ला कधीही नाही.
- प्रत्येक entry खाली कंसात narration द्या, आणि 'Control A/c' ने संपणारी पूर्ण account नावे वापरा. छापील उत्तरांचे marks नेमक्या account titles वर आहेत.

PQ 2.1 • PYQ 2022-May [4] (c) • 5M • Pg 412

LEVEL II
Application

Easy

PQ 2.2 • PYQ 2023-Nov [5] (c) • 4M • Pg 413

LEVEL II
Application

Easy

PQ 2.3 • PYQ 2025-Jan [5] (b) • 4M • Pg 413

LEVEL II
Application

Easy

विषय 3: Cost आणि Financial Accounts चे Reconciliation [Reconciliation of Cost and Financial Accounts]

L2P4-C7-T03

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 7, Cost Accounting Systems — costing आणि financial

profit मधील फरकाची कारणे, reconciliation statement आणि Memorandum Reconciliation Account.

NOTES

प्रक्रिया तीन पावलांची आहे, आणि उत्तर ती याच क्रमाने सांगते: (i) **determine the profit according to Financial Accounts;** (ii) **determine the profit according to Cost Accounts;** (iii) **reconcile the profits from both accounts.** आणि नेहमीची पुरवणी: Cost आणि Financial Accounts integrated असतील तिथे reconciliation statement टाळता येते, कारण accounts चा एकच संच दोन्हीच्या गरजा भागवतो — profit चा एकच आकडा असतो, त्यामुळे मेळ घालायला काही उरतच नाही. ही पुरवणी practical प्रश्नाचा उपभाग म्हणून एकदा नाही तर अनेकदा विचारली आहे, म्हणून तिच्यासाठी दोन वाक्ये तयार ठेवा.

जवळपास प्रत्येक item तीन याद्यांवरून ठरते. Purely financial expenses (financial books only):

interest on loans or bank mortgages; shares आणि debentures च्या issue वरील expenses and discounts; इतर capital losses, जसे **loss by fire not covered by insurance**; fixed assets आणि investments च्या विक्रीवरील तोटा; goodwill written off; preliminary expenses written off; **income tax, donations, subscriptions**; कंपनीच्या share transfer office चा खर्च. **Purely financial income (financial books only):** bank deposits, loans आणि investments वर मिळालेले interest; मिळालेले dividends; fixed assets आणि investments च्या विक्रीवरील नफा; **transfer fee received**; rent receivable. **Notional items (cost books only):** salary for the proprietor at a notional figure though not incurred; charges in lieu of rent where the premises are owned; interest on capital at a notional figure though not incurred; पूर्णपणे depreciate झालेल्या आणि book value शून्य असलेल्या assets वरील notional depreciation. Classification चा प्रश्न दहा items देतो आणि फक्त 'Cost Accounts की Financial Accounts' एवढेच विचारतो — या तीन याद्या त्याचे उत्तर देतात.

दिशा एकदा ठरवून घ्या, मग बाकी सगळे गणित आहे. profit as per Cost Accounts पासून सुरू करून profit as per Financial Accounts कडे जाताना: cost accounts मधील **over-recovered or over-absorbed** overheads, cost accounts मध्ये **over-charged** depreciation, सर्व **purely financial income**, cost books मध्ये केलेले सर्व **notional charges** (notional rent, charges in lieu of rent), cost accounts मधील **opening stock over-valued** आणि **closing stock under-valued** — हे सर्व **ADD** करा. **under-recovered or under-absorbed** overheads, cost accounts मध्ये **under-charged** depreciation, सर्व **purely financial expenses**, cost accounts मधील **opening stock under-valued** आणि **closing stock over-valued** — हे सर्व **LESS** करा. प्रश्नाने उलट financial profit देऊन cost profit मागितला तर **every sign reverses** — छापील तीन प्रश्न तसेच चालतात आणि विद्यार्थी हे विसरून पूर्ण statement गमावतात. **The stock rule, stated the way the answers footnote it:** over-valuation in cost accounts = value in Cost Accounts – value in Financial Accounts. तो opening आणि closing stock ला वेगवेगळा लावा आणि मग लक्षात ठेवा की दोन्ही विरुद्ध दिशेने ओढतात: over-valued **opening** stock ने costing profit आधीच दाबलेला असतो, म्हणून तो **added back** होतो; over-valued **closing** stock ने costing profit फुगवलेला असतो, म्हणून तो **deducted** होतो. जिथे प्रश्न cost accounts मधील closing stock आणि फक्त per unit market price देतो तिथे financial आकडा स्वतः काढा (500 units × ₹80 = ₹40,000 च्या तुलनेत cost accounts मध्ये ₹41,000, म्हणजे ₹1,000 over-

valued आणि तेवढे deducted).

Under/over-recovery चा तक्ता हा स्वतंत्र प्रश्नप्रकार आहे, आणि छापील उत्तर पाच columns चालवते:

Financial Accounting figure, Cost Accounting figure, Difference, Under/Over-recovery, Effect on Cost Accounting Profit, Net Effect (taking cost profit as base). तो असा वाचा: जिथे **financial figure exceeds the cost figure** तिथे overhead **under-recovered** आहे, cost profit **वाढलेला** आहे, आणि ती item **वजा करायची** आहे; जिथे **cost figure exceeds the financial figure** तिथे ती **over-recovered** आहे, cost profit **घटलेला** आहे, आणि ती item **मिळवायची** आहे. Stock बाबत, **over-valued opening stock cost profit घटवतो** म्हणून तो मिळवला जातो, आणि **over-valued closing stock तो वाढवतो** म्हणून वजा केला जातो. उत्तर नोंदवते की under/over-recovery आणि तिचा परिणाम यासाठी किंवा treatment साठी marks दिले जातात — पण दोन्ही columns लिहा म्हणजे marks कापले जाणार नाहीत.

Memorandum Reconciliation Account म्हणजे तोच reconciliation T-account स्वरूपात, आणि त्याच्या बाजू ठरलेल्या आहेत. Statement मध्ये जे **मिळवले** जाणार असेल ते सर्व **credit** बाजूला जाते; जे **वजा** केले जाणार असेल ते सर्व **debit** बाजूला जाते. सुरुवातीचा आकडा — **net loss as per Cost Accounts** — **debit** बाजूला नोंदवला जातो, आणि शेवटचा financial आकडा हा balancing item असतो: **net profit as per Financial Accounts on the debit side, net loss as per financial books on the credit side**. त्याला 'memorandum' म्हणतात कारण ते फक्त मांडणीचे साधन आहे आणि double entry चा भाग नाही.

जिथे प्रश्न दोन्ही प्रकारचे कच्चे आकडे देऊन दोन्ही statements मागतो, तिथे उत्तरे नेहमी याच क्रमाने ती बांधतात.

Cost sheet: Raw materials consumed, Direct labour, **Prime cost**, सांगितलेल्या recovery rate वर Factory overheads (direct wages च्या 70% किंवा 60%, wages च्या 120%, prime cost च्या 25%, prime cost च्या 20% — दर प्रश्नातूनच वाचून घ्या), **Factory cost**, opening work-in-process मिळवा, closing work-in-process वजा करा, **Factory cost of goods produced**, सांगितलेल्या दराने Administration overheads (factory cost च्या 15% किंवा 20%, किंवा ₹ per unit), **Cost of production**. मग **cost of production per unit = cost of production ÷ units produced**, जिथे **units produced = units sold + closing stock - opening stock**, आणि तोच per-unit आकडा closing finished stock ला valuation देतो. मग **Sales revenue (A)**; cost books जो दर वापरतात त्या दराने opening finished stock (₹120 किंवा ₹105 per unit); cost of production मिळवा; काढलेल्या per-unit cost वर closing stock वजा करा; **Cost of goods sold**; विकलेल्या प्रत्येक unit मागे ₹ मध्ये selling and distribution overheads मिळवा; **Cost of sales (B)**; **Profit = (A) - (B)**. Financial statement account स्वरूपात मांडले जाते — debit बाजूला purely financial charges (goodwill written off, income tax, bad debts, dividend paid) आणि credit बाजूला rent आणि interest received, आणि profit हा balancing figure राहतो. **Two more patterns worth knowing before you sit down.** पहिले, जिथे प्रश्न सांगतो की **indirect expenses are absorbed on the basis of normal production capacity**, तिथे **variable** भाग पूर्ण चढतो पण **fixed** भाग **fixed cost × actual units ÷ normal capacity** प्रमाणे चढतो (₹55,000 × 35,000/40,000), आणि प्रत्यक्ष financial expense च्या तुलनेतील तूट reconciliation मध्ये **deducted** होते; cost sheet मध्ये चढवलेले notional rent **added back** होते. दुसरे, जिथे प्रश्न सांगतो की यादीतील सर्व items नंतरही फरक राहतो आणि तो शोधायचा आहे, तिथे statement मध्ये X ठेवा, तो खालपर्यंत न्या, शेवटची ओळ दिलेल्या financial profit शी समान करा आणि सोडवा — छापील उत्तर नेमके तेच करते, X - 1,300

= 7,000 वर पोहोचून $X = 8,300$.

अनेक उत्तरांत दुरुस्त झालेले दिसणारे traps. Notional rent, किंवा स्वतःच्या मालकीच्या जागेसाठी charges in lieu of rent, हे cost-only आहेत आणि cost profit कडून financial profit कडे जाताना ते मिळवले जातात — ते खर्चासारखे दिसते म्हणून विद्यार्थी ते वजा करत राहतात. Income tax, goodwill written off, preliminary expenses, donations, fines, bad debts, provision for doubtful debts, interest on loan or debentures, obsolescence loss, discount allowed आणि loss on sale of assets हे फक्त financial expenses आहेत आणि ते सर्व वजा होतात. Financial books मध्ये credit केलेले transfer fees आणि stores adjustments हे फक्त financial income आहे आणि ते मिळवले जाते. जिथे प्रश्नात 'factory overheads absorbed ₹52,000' and 'factory overheads charged ₹45,000' असे छापले असेल तिथे over-absorption म्हणजे ₹7,000 चा फरक, त्यांपैकी कोणताही एक आकडा नाही. आणि जिथे एखादा खर्च capital in nature असा वर्णन केला असेल — एका उत्तरात brand-building advertisement — तिथे तो **excluded from the financial profit and loss account altogether.**

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे • 2 प्रश्न

- दोन्ही financial-only याद्या (सहा expenses, पाच incomes) आणि चार notional items एकेक गट म्हणून शिका. यादीचा प्रश्न स्वतंत्रपणे 5 marks ला येतो आणि तो निव्वळ स्मरणाचा आहे.

TQ 3.2 • MTP 2020-Oct [6] (c) • DESC • 5M • Pg 415

LEVEL I
Remembering

Medium

TQ 3.5 • RTP 2025-Jan [19] (b) • DESC • Pg 417

LEVEL I
Remembering

Medium

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- Integrated पद्धतीत reconciliation आवश्यक आहे का असे विचारले तर नाही म्हणा आणि कारण द्या — books चा एकच संच, profit चा एकच आकडा — आणि मग हे वाक्य जोडा की integration म्हणजे तीच accounts दोन्ही गरजा भागवतात.

TQ 3.3 • PYQ 2022-Nov [6] (b) • DESC • 5M • Pg 416

LEVEL I
Understanding

Medium

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 22 प्रश्न

- प्रश्नात सांगितलेला आधार statement च्या शीर्षकात लिहा ('taking costing net loss as base'), मग Add: च्या items एकत्र, मग Less: च्या items एकत्र, आणि मग शेवटची ओळ. पैशाचे दोन columns वापरा — आतल्या column मध्ये वैयक्तिक items आणि बाहेरच्या column मध्ये Add आणि Less गटांच्या बेरजा — नेमके छापील उत्तरांसारखे.
- जिथे प्रश्न दिलेला क्रम तसाच ठेवायला सांगतो तिथे additions आणि deductions गटात लावू नका; items छापील क्रमानेच द्या आणि प्रत्येकासमोर अधिक किंवा उणे चिन्ह लिहा.
- तोटा कंसात लिहिला जातो आणि statement भर तो ऋण राहतो. सुरुवातीच्या तोट्याचे चिन्ह गमावले की पुढची प्रत्येक ओळ चुकते.

PQ 3.1 • PYQ 2018-May [1] (d) • 5M • Pg 418	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.4 • PYQ 2021-Dec [4] (b) • 5M • Pg 424	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.5 • PYQ 2022-Nov [5] (b) • 5M • Pg 425	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.6 • PYQ 2023-May [5] (b) • 5M • Pg 426	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.10 • MTP 2024-Jul [1] (b) {C} • 5M • Pg 433	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.11 • PYQ 2024-Sep [1] (b) {C} • 5M • Pg 435	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.13 • MTP 2024-Dec S2 [4] (c) • 4M • Pg 437	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.17 • MTP 2025-Dec S2 [1] (a) {C} • 5M • Pg 444	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.2 • RTP 2018-Nov [6] • Pg 419	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.7 • RTP 2023-May [6] • Pg 427	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.8 • PYQ 2024-May [3] (b) • 7M • Pg 428	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.9 • RTP 2024-May [6] • Pg 430	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.12 • RTP 2024-Sep [12] • Pg 436	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.14 • PYQ 2025-May [4] (a) • 8M • Pg 438	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.15 • MTP 2025-Jul S1 [3] (b) • 5M • Pg 440	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.16 • RTP 2025-Sep [11] • Pg 442	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.18 • PYQ 2026-Jan [4] (b) • 7M • Pg 445	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.20 • RTP 2026-May [11] • Pg 450	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.21 • PYQ 2026-May [1] (c) {C} • 4M • Pg 453	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.22 • PYQ 2026-Sep [3] (a) • 7M • Pg 454	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.3 • PYQ 2021-Jul [3] (a) • 10M • Pg 422	LEVEL II Application	Hard

PQ 3.19 • RTP 2026-Jan [12] • Pg 447

LEVEL II
Application

Hard

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 2 प्रश्न

- Under/over-recovery च्या तक्त्यासाठी एका वेळी एकच ओळ घ्या आणि प्रत्येकीबद्दल सांगा — books चा कोणता संच अधिक दाखवतो, ते under-recovery की over-recovery आहे, त्याचा costing profit वर काय परिणाम झाला, आणि म्हणून ती मिळवायची की वजा करायची. परीक्षक प्रत्येक ओळीला स्वतंत्र marks देतो.

TQ 3.1 • MTP 2019-Mar [6] (c) • DESC • 5M • Pg 415

LEVEL II
Analysis

Medium

TQ 3.4 • PYQ 2025-Jan [6] (a) • DESC • 5M • Pg 417

LEVEL II
Analysis

Medium

प्रकरण 8

Unit आणि Batch Costing

6 विषय · 19 वर्गीकृत प्रश्न · महत्त्व: B

ICAI SKILL PROFILE या पेपरासाठी ICAI चा band: Level I 20-30% · Level II 70-80% — हे प्रकरण वाचताना वाटते **आधी sums**

Level I — Comprehension & Knowledge **18.0%** 100 पैकी 18 marks

Level II — Analysis & Application **82.0%** 100 पैकी 82 marks

पेपराच्या Level I किमान मर्यादित खाली: या प्रकरणाचे फक्त 18% marks Comprehension आणि Knowledge चे आहेत, तर संपूर्ण पेपरासाठी ICAI चे प्रमाण 20-30% आहे. इथे आधार घेण्यासारखी theory फारशी नाहीच — इथला जवळपास प्रत्येक mark sum सोडवूनच मिळतो, म्हणून तयारी म्हणजे सराव, वाचन नव्हे.

विषय 1: Unit Costing

L2P4-C8-T01

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 8, Unit and Batch Costing — unit (single किंवा output) costing, costing च्या पद्धती आणि प्रत्येकीला योग्य असे cost unit.

NOTES

Unit costing ला single costing किंवा output costing असेही म्हणतात, आणि छापील तक्ता तिची व्याख्या output च्या स्वरूपावरून करतो: एकाच product ची सारखी units एकाच process मधून तयार होत असतील तिथे ती लागू होते. **cost unit** चे वर्णन '**for the entire activity, but averaged for the output**' असे केले आहे — हीच या पद्धतीची मूळ कल्पना आहे. उत्तर देते ते उद्योगाचे उदाहरण म्हणजे **cold drinks**.

परीक्षक मांडतो तो तक्ता, चारही ओळी, एकसंध लक्षात ठेवा. A series of processes → Process costing किंवा Operation Costing → cost unit **for each process** → **Sugar**. एकाच process मधून तयार होणाऱ्या एकाच product च्या सारख्या units → **Unit or Output or Single Costing** → cost unit संपूर्ण activity साठी पण output वर सरासरी काढून → **Cold drinks**. Customer specifications, single unit → **Job Costing** → cost unit **for each order, assignment or job** → **Advertising**. अनेक प्रकारच्या activities आणि processes नी बनलेले → **Multiple Costing** → cost unit म्हणजे **combination of any method** → **Car assembly**.

'**nature of output**' हा column वाचा, **उद्योगाचे नाव नव्हे**. प्रश्न तुम्हाला output चे स्वरूप देतो आणि method, cost unit **आणि** उद्योगाचे उदाहरण विचारतो — तीन columns, आणि उत्तरात प्रत्येक ओळीसाठी तिन्ही भरले पाहिजेत. फक्त method चे नाव लिहिणारे उत्तर दोन तृतीयांश marks फेकून देते.

Unit costing आणि job किंवा batch costing यांच्यातील सीमारेषा म्हणजे एकसारखेपणा. Unit costing एकाच product च्या एकसारख्या output वर cost ची सरासरी काढते; job costing प्रत्येक order ची cost **for each order separately** काढते कारण काम ग्राहकाच्या specification प्रमाणे असते; multiple costing तिथे वापरतात जिथे product हा अनेक पद्धतींनी बनवलेल्या भागांची जुळणी असतो, त्यामुळे cost unit ही एक जुळणी

असते.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 1 प्रश्न

- त्या ओळीशी जुळणारे उद्योगाचे उदाहरण द्या, सर्वसाधारण नको. Process costing साठी sugar, unit costing साठी cold drinks, job costing साठी advertising, multiple costing साठी car assembly.

TQ 1.1 · MTP 2025-Aug S2 [6] (a) · DESC · 5M · Pg 459

LEVEL I
Understanding

Medium

विषय 2: Unit Costing मधील cost collection ची प्रक्रिया [Cost Collection Procedure in Unit Costing]

L2P4-C8-T02

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही · पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 8, Unit and Batch Costing — unit costing मधील cost collection ची प्रक्रिया आणि cost sheet ची उभारणी.

NOTES

Scanner मध्ये या विषयावर एकही प्रश्न छापलेला नाही, म्हणून याकडे concept base म्हणून पाहा — या प्रकरणातील आणि Chapter 7 मधील practical प्रश्न याच आधारावर उभे आहेत. छापील उत्तरे तुम्हाला जो **order** दाखवतात, म्हणजे ज्या क्रमाने costs गोळा होतात आणि मांडल्या जातात तो क्रम, तो स्वतःच इतरत्र परीक्षेला येतो.

उत्तरे दखवेळी वापरतात ती उभारणी, याच क्रमाने: Direct material, Direct wages (or direct labour), direct किंवा chargeable expenses, यातून **Prime Cost**; त्यावर सांगितलेल्या absorption rate ने **factory or production overheads** मिळवा, यातून **Factory Cost or Works Cost**; **opening and closing work-in-process** चे adjustment करा (opening मिळवा, closing वजा करा) आणि **factory cost of goods produced** मिळवा; त्यावर **administration overheads** मिळवून **Cost of Production**; **opening and closing finished stock** चे adjustment करून **Cost of Goods Sold**; त्यावर **selling and distribution overheads** मिळवून **Cost of Sales**; मग **profit** आणि **sales**. प्रत्येक घटक त्याच्या स्वतःच्या स्रोतातून गोळा होतो — materials stores ledger मधून, wages wages control account मधून, overheads overhead control accounts मधून — म्हणूनच Chapter 7 ची control accounts आणि या प्रकरणाचे cost sheet यांत तेच आकडे येतात.

Cost per unit हाच या पद्धतीचा मुख्य हेतू आहे: $\text{cost per unit} = \text{total cost} \div \text{number of units produced}$, आणि units ची संख्या नेहमी दिलेली नसते. उत्तरे ती अशी काढतात: $\text{units produced} = \text{units sold} + \text{closing stock of finished goods} - \text{opening stock of finished goods}$. हे working चुकले की closing stock चे valuation, cost of goods sold आणि profit हे तिन्ही एकदम चुकतात.

Work-in-process is valued at factory cost जिथे प्रश्न तसे सांगतो तिथे, आणि उत्तरे ते गृहीतक वापरण्यापूर्वी स्पष्ट लिहितात. Closing finished stock चे valuation चालू कालावधीच्या cost of production per unit वर होते, तर **opening finished stock comes in at the rate the cost books used last period** (छापील प्रश्नांत ₹120 per unit, ₹105 per unit) — हे दोन दर मुद्दाम वेगळे आहेत, आणि हाच फरक पुढे financial accounts शी जुळवावा लागतो.

विषय 3: Batch Costing

L2P4-C8-T03

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 8, Unit and Batch Costing — integrated control accounts च्या संचातून चालवलेले batch costing.

NOTES

जिथे batch costing पद्धत financial accounts शी पूर्णपणे integrated असते, तिथे प्रश्न हा control-account चा प्रश्न असतो. सहा accounts मागितली जातात आणि ती एकमेकांत गुंतलेली असतात: Stores Ledger Control, Wages Control, Production Overhead Control, Work-in-Process Control, Finished Goods Control आणि Costing Profit and Loss. आधी सहाही उघडा, opening balances टाका, आणि मग प्रत्येक item त्याच्या दोन्ही accounts ला post करा.

Stores Ledger Control A/c: Debit — To Balance b/d, To Creditors/Bank A/c (materials purchased during the period). **Credit** — By Work-in-Process Control A/c (materials issued to production), By Balance c/d. पद्धत **integrated** असल्याने खरेदी **Creditors or Bank** ला credit होते, cost ledger control account ला नाही.

Wages Control A/c मध्येच marks जातात. Debit — To Bank A/c, **total wages paid** एवढी. **Credit** — By Work-in-Process Control A/c ला **direct wages charged to batches**, By Production Overhead Control A/c ला **indirect wages**, आणि पुन्हा By Production Overhead Control A/c ला **payment for non-productive time of direct workers**. दोन्ही अपूर्णाक नीट वाचा: छापील उत्तरात **indirect element is 1/6 of the total wages paid** ($₹5,79,900 \times 1/6 = ₹96,650$), पण **non-productive time is 1/5 of the direct wages paid**, म्हणजे **1/5 of (total wages - indirect wages)** — $₹5,79,900 - ₹96,650 = ₹4,83,250$, आणि त्याचा 1/5 म्हणजे ₹96,650. या दोन्ही रकमा Production Overhead Control ला जातात, work-in-process ला नाही, कारण direct workers चा idle time हा overhead असतो.

Production Overhead Control A/c: Debit — To Bank A/c (overheads incurred), To Wages Control A/c (indirect wages अधिक non-productive time). **Credit** — By Work-in-Process Control A/c ला सांगितलेल्या दराने absorbed रक्कम — work-in-process वर चढवलेल्या direct wages च्या 130% ($130\% \text{ of } ₹3,86,600 = ₹5,02,580$). उरलेला balance म्हणजे **over- or under-absorption**, जो **Costing Profit and Loss A/c** ला नेला जातो; छापील उत्तरात तो **over-absorption of ₹77,320 entered on the debit side as the**

balancing figure आहे.

Work-in-Process Control A/c, आणि stock gain: Debit — To Balance b/d, To Stores Ledger Control A/c, To Wages Control A/c, To Production Overhead Control A/c (absorbed). **Credit** — By Finished Goods Control A/c (cost of goods completed and transferred), By Balance c/d, **physical value of work-in-process at the end of the period** वर. जिथे closing balance **physical value** म्हणून दिलेला असतो आणि तो account मधून एरवी येणाऱ्या आकड्यापेक्षा मोठा असतो, तिथे तो फरक म्हणजे **stock gain** आणि तो **debited to Work-in-Process Control with the credit to the Costing P&L A/c** (छापील उत्तरात ₹1,73,970). हीच ती item जी विद्यार्थी वगळतात, आणि तिच्याशिवाय account जुळत नाही.

Finished Goods Control A/c आणि Costing P&L: Finished Goods — **Debit** To Balance b/d, To Work-in-Process Control A/c; **Credit** By Costing P&L A/c (cost of finished goods sold), By Balance c/d. Costing P&L — **Debit** To Finished Goods Control A/c (cost of goods sold) आणि profit साठी To Balance c/d; **Credit** By Sales A/c, By Production Overhead Control A/c (over-absorption), By Work-in-Process Control A/c (stock gain). **Both the over-absorption and the stock gain are credits in the Costing P&L**, आणि वरच्या accounts मध्ये तुम्ही त्या बरोबर बाजूला घेतल्या आहेत की नाही याची हीच तपासणी आहे.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 1 प्रश्न

- Accounts काढण्यापूर्वी wages ची विभागणी वेगळ्या working ओळीवर करा. दोन वेगळ्या आधारांवरचे दोन अपूर्णाक हीच या प्रश्नाची खरी अडचण आहे.
- Overheads हे work-in-process वर चढवलेल्या wages वर absorb करा, दिलेल्या wages वर नाही. दर हा WIP वर चढवलेल्या direct wages च्या टक्केवारीत सांगितला आहे आणि प्रश्न तसे स्पष्ट लिहितो.

PQ 3.1 · RTP 2025-May [12] · Pg 460

LEVEL II
Application

Hard

विषय 4: Batch Costing मधील costing ची प्रक्रिया [Costing Procedure in Batch Costing]

L2P4-C8-T04

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 8, Unit and Batch Costing — batch costing मधील costing ची प्रक्रिया, batch cost statement आणि price per unit ठरवणे.

NOTES

Batch cost statement, प्रत्येक छापील उत्तर ज्या क्रमाने ते बांधते त्या क्रमाने, आणि दोन columns सह — cost per batch आणि total cost for the order: Direct Material Cost; Direct Wages; Set-up cost (प्रश्नानुसार त्याला oven set-up, lab set-up किंवा batch set-up cost म्हणतात); त्यावर सांगितलेल्या दरांने Production Overheads मिळवा, जो percentage of direct wages असतो (तीन उत्तरांत 20%); यातून Total

Production Cost; त्यावर सांगितलेल्या **percentage of total production cost** ने **Selling, Distribution and Administration overheads** मिळवा (10%, 15% किंवा 20%); यातून **Total Cost**; त्यावर **Profit**; यातून **Sales price**. मग **cost per unit = total cost of the batch ÷ units in the batch** आणि **selling price per unit = sales price of the batch ÷ units in the batch**. **Where the job is costed department by department**, batch statement असे चालते: **Direct Material**; प्रत्येक department च्या तासी दराने department नुसार **Direct Labour** (300 hours at ₹50, 200 hours at ₹40); **Prime Cost**; त्यावर दिलेल्या तासी दराने department नुसार **Factory Overheads** मिळवा; **Factory Cost or Works Cost**; त्यावर works cost च्या टक्केवारीत Administrative and Selling Overheads मिळवा; **Total Cost**; मग profit आणि selling price, आणि **selling price per unit = total sales ÷ number of units in the batch**.

Number of batches = order quantity ÷ batch size, आणि तो नेहमी वरच्या पूर्णांकात घेतला जातो. उरलेल्या सुट्या units चे काय होते हाच trap आहे, आणि एक उत्तर तो थेट तपासते. **600 cakes at 50 per batch is 12 batches; 605 cakes is 13 batches** — पण batch च्या संख्येमागे फक्त **set-up cost** जातो (₹750 × 13 batches), तर **direct material and direct wages follow the units** (₹5,000 ÷ 50 × 605, ₹500 ÷ 50 × 605). Set-up cost हा step cost आहे आणि material व labour हे per unit आहेत; तिन्ही 13 batches वर चढवणे किंवा तिन्ही 605 units वर चढवणे हेच ते नेहमीचे चुकीचे उत्तर.

Profit margin वापरण्यापूर्वी त्याचे रूपांतर करा. **Profit of 25% on sales value = 1/3 of total cost**; उत्तरे ती ओळ '**Add: Profit (25% of sales value or 1/3 of total cost)**' अशी लिहितात. प्रश्न कोणता आधार सांगतो ते वाचा — 'profit margin of 25% of sales value' आणि 'profit of 20% on cost' हे वेगवेगळे आकडे आहेत. जिथे प्रश्न टक्केवारीच्या विभागातील मांडलेला असतो तिथे उत्तरे 100 भागांची चौकट वापरतात: **Total Cost (75) + Profit (25) = Revenue (100)**.

Service-batch चा प्रकार — coaching batch, training course — याच पद्धतीने costed होतो, पण भागाकार बदलतो. प्रत्येक कालावधीचा दर batch च्या आयुष्यभर वाढवून **total cost per batch** बांधा: hall rent per week × 30 weeks; lecture fee × lectures per day × days per week × 30 weeks; travel per day × days × weeks; refreshment and administration per week × 30 weeks. मग batch **fully occupied** असेल तिथे **cost per student = total cost per batch ÷ seating capacity**. पण प्रश्न **80% occupancy** वर profit margin सह fee विचारतो तेव्हा आधी cost ला revenue पर्यंत gross up करा (cost 75, profit 25, revenue 100) आणि मग **divide by the actual number of students, 80% of 250 = 200**, capacity ने नाही. शेवटच्या या पायरीला capacity ने भागणे ही इथली सर्वात सामान्य चूक आहे.

The jobbing-factory variant, where a batch order is opened each month: materials आणि labour at actual नोंदवले जातात आणि **overheads are levied at a rate per labour hour**. म्हणून आधी दर काढा — **overhead rate = the month's chargeable expenses ÷ the month's total direct labour hours** — आणि मग **overhead for the batch = the batch's labour hours × that rate**. जिथे labour hours थेट दिलेले नसतात तिथे ते काढा: **labour hours = wages ÷ the hourly wage rate** (₹5,000 ÷ ₹2 = 2,500 hours). उत्तर एका statement स्वरूपात मांडा, प्रत्येक महिन्याचा एक column आणि एक Total column: batch output, sale value, material, wages, chargeable expenses, **total cost, profit per batch, cost per unit, profit per unit**. मग **contracted quantity** वापरून **overall cost per unit** वर order ची **overall position of the order**

separately सांगा — 1,800 units at ₹6.57 विरुद्ध 1,800 units at ₹8, जरी प्रत्यक्षात 1,830 units तयार झाली.

जिथे rejection rate दिलेला असतो तिथे good units हाच भाजक असतो. Good units = units manufactured $\times$ (1 - rejection rate) — $20,000 \times 97\% = 19,400$. आधी total column बांधा: sales (good units $\times$ selling price), त्यातून direct material, direct labour आणि variable overhead वजा करून **total variable cost**, मग **less the scrap value of the rejected units** ($\text{₹}75 \times 20,000 \times 3\% = \text{₹}45,000$) करून **net variable cost**, आणि **contribution = sales - net variable cost**. **Contribution per good unit = contribution $\div$ good units**, आणि **monthly profit = total contribution - fixed overheads**. छापील per-unit column कसा काढला आहे ते पाहा: gross variable cost **units manufactured** ने भागला जातो तर net variable cost आणि contribution **good units** ने भागले जातात — म्हणून total column मध्ये काम करा आणि भागाकार फक्त शेवटी करा.

जिथे batch हा order ने नव्हे तर plant capacity ने मर्यादित असतो, तिथे आधी किती units बसतात ते काढा: **bottles per batch = plant capacity in litres $\div$ litres per bottle** ($5,000 \div 3, \div 1.5, \div 0.6$), मग **number of batches = demand $\div$ bottles per batch**. प्रत्येक input ची cost demand वर काढा: material quantity per litre of output $\times$ output; **direct wages by man-shifts** (total hours $\div$ shift hours $\times$ number of workers $\times$ rate per shift); packing cost per bottle; processing hours साठी रेटेड वापरावर power आणि set-up च्या काळात त्याच्या फक्त 20% वर power; आणि प्रत्येक batch मागे इतर variable cost. Fixed cost पूर्वीचा profit म्हणजे sales वजा total variable cost, आणि एकमेव fixed cost शेवटी एकदाच वजा केला जातो, प्रत्येक batch मागे नाही.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 9 प्रश्न

- Statement च्या वर batches ची संख्या एका ओळीच्या working म्हणून दाखवा ('600 units $\div$ 50 units = 12 batches'). प्रत्येक छापील उत्तर त्यानेच सुरू होते.
- दोन्ही columns शेवटपर्यंत ठेवा — per batch आणि per order — आणि दोन्ही sales च्या ओळीपर्यंत खाली न्या. प्रश्न बहुधा एकूण किंमत आणि per-unit किंमत दोन्ही विचारतो, आणि columns असतील तर दोन्ही आपोआप मिळतात.
- Profit चे रूपांतर त्याच ओळीत लिहा: 'Profit (25% of sales value or 1/3 of total cost)'. तो एक कंस परीक्षकाला दाखवतो की तुम्ही कोणत्या आधारावर काम करत होता.

PQ 4.6 • MTP 2024-Nov [2] (b) • 2M • Pg 471	LEVEL II Application	Easy
PQ 4.2 • PYQ 2022-Nov [1] (a) {C} • 5M • Pg 464	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.3 • RTP 2024-May [7] • Pg 465	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.5 • RTP 2024-Sep [13] • Pg 469	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.7 • PYQ 2025-Jan [1] (b) (i) (ii) {C} • 5M • Pg 472	LEVEL II Application	Medium

PQ 4.8 · RTP 2025-Jan [13] · Pg 473

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.9 · PYQ 2026-May [1] (a) {C} · 5M · Pg 474

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.1 · MTP 2018-Aug [1] (d) {C} · 5M · Pg 462

LEVEL II
Application

Hard

PQ 4.4 · PYQ 2024-Sep [1] (a) {C} · 5M · Pg 468

LEVEL II
Application

Hard

विषय 5: Economic Batch Quantity (EBQ)

L2P4-C8-T05

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 8, Unit and Batch Costing — Economic Batch Quantity, optimum run size आणि वेगवेगळ्या batch sizes वरील total cost ची तुलना.

NOTES

सूत्र, आणि उत्तरे ज्या प्रकारे संज्ञा मांडतात त्या: $EBQ = \sqrt{(2DS \div C)}$, जिथे D = annual demand for the product, S = set-up cost per batch or per run आणि C = carrying (inventory holding) cost per unit per annum. सूत्र लिहा आणि आकडे टाकण्यापूर्वी तिन्ही संज्ञा स्पष्ट करा — छापील उत्तरांत त्या पूर्ण मांडलेल्या आहेत आणि त्यांना method चे marks आहेत.

सर्वात सामान्य चूक म्हणजे holding cost चा कालावधी. प्रश्न holding cost per unit per month देतो आणि सूत्राला ती per annum लागते: $\text{₹}1.50 \text{ per month} \times 12 = \text{₹}18 \text{ per annum}$, $\text{₹}0.20 \text{ per month} \times 12 = \text{₹}2.40$, $\text{₹}12 \text{ per vaccine per month} \times 12 = \text{₹}144$. ती बदला, गुणाकार दाखवा, आणि पुढे सगळीकडे — carrying-cost च्या तुलनेतही — वार्षिक आकडाच वापरा. लक्षात ठेवा की जिथे प्रश्न holding cost आधीच '₹5 per unit' अशी वार्षिक demand सह देतो तिथे काहीही बदलायचे नाही — आकडा नव्हे, शब्द वाचा.

Demand थेट दिलेली नसेल तिथे ती काढा. एक उत्तर $D = \text{total market demand} \times \text{the company's market share}$ अशी काढते ($40 \text{ million} \times 2.5\% = 10,00,000 \text{ units}$). दुसरे उत्तर demand नव्हे तर set-up cost बांधते: set-up cost per batch = power cost during set-up time + other variable cost per batch, आणि नंतरचा भाग set-up cost चाच भाग मानला आहे असे गृहीतक स्पष्ट लिहिले आहे.

प्रश्न विचारतात ते तीन पुढचे आकडे: number of runs (or set-ups) = annual demand $\div$ EBQ — $48,000 \div 3,919 = 12.25 \text{ runs}$, 'say 13 runs'; interval between two consecutive runs = 365 days $\div$ number of runs = $365 \div 12.25 = 29.80 \text{ days}$; आणि minimum inventory holding cost = average inventory $\times$ carrying cost per unit per annum = $(EBQ \div 2) \times C = (5,000 \div 2) \times \text{₹}18 = \text{₹}45,000$.

Extra-cost ची तुलना दोन columns च्या तक्त्यात मांडली जाते आणि तिची रचना कधीही बदलत नाही. **Total Cost = Total Set-up Cost + Total Carrying Cost**, जिथे total set-up cost = (annual demand $\div$ run size) $\times$ set-up cost per run आणि total carrying cost = $\frac{1}{2} \times \text{run size} \times \text{carrying cost per unit per annum}$. दोन्ही बेरजा काढा — एक column policy run size वर आणि एक EBQ वर — आणि extra cost = total cost at the policy size - total cost at the EBQ. Set-ups ची संख्या स्वतंत्र ओळ म्हणून दाखवा; उत्तरे तसे करतात आणि

तिला वेगळे marks आहेत.

ही समानता फुकट तपासणी म्हणून वापरा. Optimum run size वर total set-up cost आणि total carrying cost समान असतात — छापील उत्तर तसे शब्दांत सांगते (₹4,703.24 विरुद्ध ₹4,702.80, आणि ₹45,000 विरुद्ध ₹45,000) आणि म्हणून तीच सर्वात किफायतशीर batch quantity असल्याचा निष्कर्ष काढते. EBQ वरचे तुमचे दोन आकडे साधारण समान येत नसतील तर तुमचा EBQ चुकला आहे, आणि पुढे जाण्यापूर्वी तुम्ही तसे लिहू शकता.

प्रश्न गणना नव्हे तर स्पष्टीकरण मागतो तेव्हाचा theory भाग: मोठा batch size म्हणजे कमी set-ups आणि म्हणून कमी total set-up cost, पण inventory मध्ये अधिक units आणि म्हणून जास्त holding cost; लहान lot size मुळे holding cost कमी होते पण ते set-up cost वाढवूनच. Economic batch quantity म्हणजे तो batch size ज्यावर set-up आणि holding costs ची बेरीज किमान असते — जिथे दोन cost lines **intersect** तोच बिंदू सर्वात कमी खर्चाची जुळणी दाखवतो. तो एकतर संभाव्य batch sizes च्या मालिकेसाठी total cost काढून त्यातील किमान निवडून काढता येतो, किंवा **formula derived in the same way as the Economic Order Quantity** वापरून काढता येतो, आणि त्यामागचा हेतू असा production lot ठरवणे की जो set-up आणि inventory holding costs दोन्हीवर optimise करेल.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे • 1 प्रश्न

- EBQ = $\sqrt{(2DS/C)}$ लिहा आणि आकडे टाकण्यापूर्वी D, S आणि C स्पष्ट करा. सूत्र आणि व्याख्यांशिवाय आलेला बरोबर आकडा method चे marks मिळवत नाही.

PQ 5.2 • PYQ 2021-Jan [1] (d) {C} • 5M • Pg 477

LEVEL I
Remembering

Hard

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 5 प्रश्न

- Holding cost चे वार्षिकीकरण स्वतंत्र ओळीवर दाखवा. परीक्षक नेमकी हीच पायरी पाहत असतो.
- Extra-cost ची तुलना शेजारी शेजारी दोन columns मध्ये त्याच चार ओळींसह मांडा — number of set-ups, total set-up cost, total carrying cost, total cost — आणि खाली फरक लिहा. फक्त extra cost सांगणारे एका ओळीचे उत्तर बहुतेक marks गमावते.

PQ 5.5 • MTP 2023-Sep [1] (b) {C} • 5M • Pg 480

LEVEL II
Application

Easy

PQ 5.6 • MTP 2026-Mar S1 [6] (c) • 4M • Pg 481

LEVEL II
Application

Easy

PQ 5.3 • PYQ 2021-Jul [1] (c) {C} • 5M • Pg 478

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.4 • PYQ 2023-May [1] (a) {C} • 5M • Pg 479

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.1 • PYQ 2018-Nov [3] (a) • 10M • Pg 476

LEVEL II
Application

Hard

विषय 6: Job आणि Batch Costing मधील फरक [Difference between Job and Batch Costing]

L2P4-C8-T06

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 8, Unit and Batch Costing — job costing आणि batch costing यांचा अर्थ आणि त्यांच्यातील फरक.

NOTES

Job costing, छापील उत्तर तिची व्याख्या जशी करते तशी: ग्राहकाच्या विशेष गरजेनुसार काम हाती घेतले जाते तेव्हा वापरली जाणारी costing ची पद्धत. चौकशी आली की **costs expected to be incurred on the job are estimated and a price is quoted** त्या अंदाजावर. मग materials, labour आणि overhead चे **actual costs** जमा केले जातात, आणि **on completion of the job the actual costs are compared with the quoted price**, ज्यातून **profit or loss on that job** ठरतो. उद्योग: printing press, hardware foundry, ship building, heavy machinery, general engineering works, machine tools, interior decoration, repairs.

Batch costing ची व्याख्या करण्यापूर्वी 'batch' ची व्याख्या करा — उत्तर तसे करते, आणि त्याला वेगळा mark आहे. Batch म्हणजे कारखान्यात तयार होणाऱ्या सारख्या आणि एकसमान products चा गट, ज्याला एकच cost unit मानले जाते. **Batch costing is a specific type of job costing**, आणि ती अशा उद्योगांत वापरली जाते जिथे उत्पादन **repetitive nature** चे असते आणि वस्तू **produced in definite batches and held in stock** असतात. ती job costing चीच अशी रूप आहे जिच्यात एका batch साठी एकत्रित cost काढली जाते आणि मग cost per unit ठरवली जाते.

Batch costing ची तीन ठळक वैशिष्ट्ये: (1) ती अशा उद्योगांत वापरली जाते जिथे **identical products** तयार होतात; (2) एका batch चे output अनेक units चे असते आणि प्रत्येक unit ची cost स्वतंत्रपणे काढणे किफायतशीर नसते; (3) आकार, रंग, चव आणि गुणवत्ता यांसारखी काही भौतिक वैशिष्ट्ये units च्या संपूर्ण गटात सारखी लागतात — एकाच मापाचे कपडे, औषधे. उद्योग: pharmaceuticals, garment manufacture, manufacture of spare parts, radio, television आणि computer manufacture.

दोघांना जोडणारी गणनेची ओळ: batch costing हा job costing चाच एक विशिष्ट प्रकार आहे, त्यामुळे प्रत्येक batch ची cost एखाद्या स्वतंत्र job प्रमाणेच काढली जाते, आणि मग **cost per unit = cost of the batch ÷ number of units in the batch**. हे वाक्य जसेच्या तसे लिहा — 'या दोघांचा संबंध काय' याचे तेच उत्तर आहे आणि 'त्यांच्यात फरक काय' याचे निम्मे उत्तरही तेच आहे.

Distinguish-between च्या प्रश्नासाठी हा विरोध या अक्षांवर मांडा, आणि प्रत्येक अक्ष वरच्या व्याख्यांमधूनच घेतलेला आहे: **trigger** — ग्राहकाची विशेष गरज विरुद्ध stock साठी होणारे पुनरावृत्तीचे उत्पादन; **cost unit** — स्वतंत्र job किंवा order विरुद्ध एकच cost unit मानलेली batch; **identity of the output** — प्रत्येक job वेगळी आणि specification प्रमाणे बनवलेली, तर batch म्हणजे सारख्या आणि एकसमान products चा गट; **how unit cost arises** — job ची cost म्हणजे त्या job वर नोंदलेली एकूण रक्कम, तर batch ची cost तिच्यातील units च्या संख्येने भागली जाते; **the outcome measured** — quotation च्या तुलनेत job वरचा नफा किंवा तोटा, विरुद्ध stock साठीची cost per unit; आणि **the industries** — printing, ship building, general engineering विरुद्ध

pharmaceuticals, garments आणि spare parts.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 2 प्रश्न

- फरक सांगण्यापूर्वी batch costing हा job costing चाच एक विशिष्ट प्रकार आहे हे स्पष्ट लिहा. त्यांना असंबंधित पद्धती मानणारे उत्तर मांडणीचा mark गमावते.

TQ 6.1 • PYQ 2018-May [6] (d) • DESC • 5M • Pg 482

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 6.2 • PYQ 2025-May [5] (b) • DB • 3M • Pg 483

LEVEL I
Understanding

Medium

प्रकरण 9

Job Costing

1 विषय • 9 वर्गीकृत प्रश्न • महत्त्व: D

ICAI SKILL PROFILE या पेपरसाठी ICAI चा band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — हे प्रकरण वाचताना वाटते **पेपरशी सुसंगत**

Level I — Comprehension & Knowledge

26.4%

53 पैकी 14 marks

Level II — Analysis & Application

73.6%

53 पैकी 39 marks

हे प्रकरण ICAI ने या पेपरसाठी दिलेल्या band मध्येच बसते — 26% Level I, समोर 20-30%. याची तयारी त्याच प्रमाणात करा: आधी method समजून घ्या, मग तिचा सराव करा. हे विभाजन काळजीपूर्वक वाचा: या प्रकरणात फक्त 9 वर्गीकृत प्रश्न आहेत, म्हणून एकच प्रश्न ते कित्येक अंकांनी वर-खाली नेतो.

विषय 1: Job Costing

L2P4-C9-T01

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 9, Job Costing — job costing चा अर्थ आणि फायदे, job cost sheet, job वर overheads ची recovery आणि process costing पासूनचा फरक.

NOTES

व्याख्या, उत्तरे जशी छापतात तशी उद्धृत: job costing ही costing ची अशी पद्धत आहे जी ग्राहकाच्या विशेष गरजेनुसार काम हाती घेतले जाते तेव्हा वापरली जाते. ग्राहकाकडून चौकशी आली की त्या job वर होणाऱ्या अपेक्षित costs चा अंदाज काढला जातो आणि त्या अंदाजावर किंमत quote केली जाते. मग materials, labour आणि overhead चे **actual costs accumulated** होतात, आणि **on completion of the job those actual costs are compared with the quoted price**, त्यातून **profit or loss on the job** ठरतो. उत्तर सांगते ते उद्योग: printing press, hardware foundry, ship building, heavy machinery, general engineering works, machine tools, interior decoration, आणि repairs. प्रश्न कधी फक्त चार उद्योग विचारतो — त्या यादीतलेच चार द्या, दुसरे नको. **पाच फायदे, क्रमांकित यादी म्हणून:** (1) प्रत्येक job च्या material, labour आणि overhead च्या cost चे तपशील उपलब्ध असतात आणि म्हणून त्यांवर नियंत्रण ठेवता येते; (2) **the profitability of each job can be derived**; (3) **it facilitates production planning**; (4) job costing मध्ये **budgetary control and standard costing can be applied**; (5) **spoilage and defectives can be identified and responsibility fixed accordingly**. पाच marks, पाच मुद्दे — लहान आणि क्रमांकित लिहा.

Job costing विरुद्ध process costing — उत्तर काढते ते पाच फरक, याच क्रमाने. (1) **A job is carried out or a product produced by specific order**, तर process costing मध्ये product तयार होण्याची प्रक्रिया अखंड वाहती असते आणि तयार होणारे product एकसमान असते. (2) **Costs are determined for each job**, तर process costs कालावधीच्या आधारावर, म्हणजे एका ठरावीक accounting period साठी, प्रत्येक process किंवा department नुसार जमा केले जातात. (3) **Each job is separate and independent of other jobs**, तर products अखंड प्रवाहात तयार होत असल्याने त्यांची स्वतंत्र ओळख हरवते. (4) **Each job or order has a**

number and costs are collected against that job number, तर the unit cost of a process is an average cost for the period. (5) Costs are computed when a job is completed आणि job ची cost म्हणजे तिच्यावर नोंदलेल्या सर्व costs ची बेरीज, तर process costs are calculated at the end of the cost period आणि process ची unit cost म्हणजे the total cost for the period ÷ the output of the process during that period.

Job cost sheet, आणि उत्तरे प्रत्यक्षात जे शीर्षक छापतात ते: वरच्या ओळीत Customer details, Job No., Date of Commencement, Date of Completion — ते लिहाच, ते format चाच भाग आहेत. मग मुख्य भाग, याच क्रमाने: Direct Materials; Direct Wages, department नुसार hours × hourly rate असे विश्लेषित; Chargeable Expenses; Prime Cost; Overhead Cost, पुन्हा department नुसार; Works Cost; Selling Expenses; Total Cost; Profit; Selling Price. 'average hourly rates for all the departments are similar' हे वाक्य खरे काम करते. त्यामुळेच job चे एकूण direct wages departments मध्ये hours at one common rate वर विभागता येतात — 4, 7, 2 आणि 2 hours वर ₹4 per hour, किंवा 8, 6 आणि 4 hours वर ₹47.50 per hour. ते गृहीतक नसेल तर wages ची विभागणीच करता येणार नाही, म्हणून वापरण्यापूर्वी ते लिहा. Profit चा आधार नीट वाचा — pack मधले दोन प्रश्न वेगवेगळे आधार वापरतात. 'Add 20% profit on selling price' म्हणजे total cost ही selling price च्या 80% आहे, म्हणून profit = total cost × 20/80 = 25% of total cost आणि त्यातून selling price येते (₹326.30 total cost, ₹81.575 profit, ₹407.88 selling price). 'Adding 20% to the total cost' म्हणजे profit = 20% of total cost (₹3,004.38 total cost, ₹600.88 profit, ₹3,605.26 selling price). तसेच 'profit 15% on selling price' म्हणजे total cost ही selling price च्या 85% आहे, म्हणून selling price = total cost ÷ 0.85 (₹1,27,500 ÷ 0.85 = ₹1,50,000). प्रश्नात 'on selling price' म्हटले असताना cost ची टक्केवारी घेणे हेच ते नेहमीचे चुकीचे उत्तर.

Recovery ची टक्केवारी जवळपास कधीच दिलेली नसते — ती तुम्ही Profit and Loss Account च्या विश्लेषणातून काढायची असते. Departmental overhead rate = that department's overheads ÷ that department's direct wages × 100, आणि तो मग that department's wages on the job वर लावला जातो: Dept. A ₹12,000 ÷ ₹12,000 = 100% of ₹16; Dept. B ₹6,000 ÷ ₹8,000 = 75% of ₹28; Dept. C ₹9,000 ÷ ₹10,000 = 90% of ₹8; Dept. D ₹17,000 ÷ ₹20,000 = 85% of ₹8. Selling expenses are recovered as a percentage of works cost: total selling expenses ÷ total works cost × 100 — ₹90,000 ÷ ₹3,00,000 = 30%, ₹3,80,000 ÷ ₹38,00,000 = 10%. Compute each rate on a separate line and show the fraction; अंतिम आकड्यापेक्षा या दरांना जास्त marks आहेत.

Simultaneous-equation चा प्रश्न, या प्रकरणातली सर्वात कठीण गोष्ट. जिथे factory overhead हा fixed percentage of direct wages म्हणून आणि administrative overhead हा fixed percentage of factory cost म्हणून recover होतो, आणि दोन jobs त्यांच्या selling prices आणि profit टक्केवारीसह दिल्या असतात, तिथे असे चला. आधी प्रत्येक job ची total cost तिच्या selling price मधून काढा: profit 12% on total cost म्हणजे ₹3,33,312 ÷ 1.12 = ₹2,97,600, आणि 20% on total cost म्हणजे ₹2,52,000 ÷ 1.20 = ₹2,10,000. मग x = factory overhead as a fraction of direct wages आणि y = administrative overhead as a fraction of factory cost असे मानून प्रत्येक job साठी Total cost = [Material + Wages (1 + x)] (1 + y) लिहा. Divide the first equation by the second — त्याने (1 + y) निघून जातो — x = 66.67% of direct wages सोडवा, परत टाकून y = 20% of factory cost मिळवा, आणि मगच jobs ची cost काढा. मग Part 3 त्याच दोन दरांवर तिसऱ्या

job चे quotation मागतो.

जिथे attendance च्या माहितीवरून labour ची cost job वर चढवायची असते तिथे सर्वात आधी तासी दर काढा.

Normal hours = (shift hours – lunch break – tea breaks) × days present — $(8 - \frac{1}{2} - \frac{1}{2}) \times 5 = 35$ hours. **Normal hourly rate** = (basic + dearness allowance) × days ÷ normal hours — $(₹500 + ₹200) \times 5 \div 35 = ₹100$ per hour. **Overtime rate** = double the normal hourly rate = ₹200. मग **normal time between the jobs on the stated percentages** नुसार विभागा (35 hours च्या 60% आणि 40%, ₹100 दराने) आणि **overtime only to the job for which it was worked** चढवा. Overheads प्रत्येक job वर नोंदलेल्या तासांवर, त्या job च्या overtime तासांसह, labour hour मागच्या दराने लावले जातात — एका job साठी $(21 + 4) \text{ hours} \times ₹15$, दुसऱ्यासाठी $14 \text{ hours} \times ₹15$. जिथे job एका machine वर चालते आणि दोन machines पैकी निवड करायची असते, तिथे प्रश्न relevant-cost चा झालेला असतो. **variable cost per running hour** = **variable running costs ÷ running hours** आणि **fixed cost per running hour** = **fixed costs ÷ running hours** काढा. **cost of one job** म्हणजे **machine hours × rate + the consumable cost**, आणि **cost of a satisfactory job** म्हणजे **that cost ÷ (1 – reject rate)** — $₹212.73 \div 0.9 = ₹236.37$. पण **choice between two machines where sufficient capacity is available on both** साठी **only the variable costs** वापरा: $₹140.00 \div 0.9 = ₹155.56$ विरुद्ध $₹112.60 \div 0.94 = ₹119.79$, आणि स्वस्त ती सुचवा. Fixed costs तुलनेतून वगळले जातात कारण निर्णयाने ते बदलत नाहीत — ते धरणे हीच ती चूक जी पकडण्यासाठी प्रश्न मांडलेला आहे.

जिथे एखाद्या विशेष order साठी job cost sheet गेल्या वर्षीच्या actuals वरून बांधले जाते, तिथे क्रम असा: गेल्या वर्षावरून दोन recovery rates काढा — **factory overhead as a percentage of direct labour** आणि **administrative overhead as a percentage of factory cost**; मग sheet असे बांधा — direct material, direct labour, prime cost, factory overhead, factory cost, administrative overhead. **Last year's material figure is consumption, not purchases: opening stock + purchases – closing stock**, आणि order चा अंदाज त्याची टक्केवारी असतो. जिथे अंदाजित material आणि labour वर **safety margin** जोडायचा असतो आणि प्रश्न सांगतो की तो विचारात घेऊनच overheads घ्यायचे, तिथे **apply the overhead rates to the increased figures, not the original ones**. ग्राहकाच्या जागी delivery आणि installation हा selling and distribution चा खर्च आहे आणि म्हणून तो **after the cost of production** येतो, factory cost च्या आत नाही. आणि जिथे प्रश्न profit margin स्पष्टपणे management वर सोडतो तिथे **stop at total cost and do not invent a selling price**.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे · 1 प्रश्न

- व्याख्या पूर्ण द्या — विशेष गरज, अंदाज आणि quotation, actual costs चे संकलन, आणि पूर्ण झाल्यावर तुलना. चारही अंगांना marks आहेत; या प्रश्नाच्या एका mark च्या रूपाला निदान पहिले अंग हवेच.
- पाचही फायद्यांना क्रमांक द्या. तेच मुद्दे परिच्छेदात मांडले तर पाच लहान क्रमांकित ओळींपेक्षा कमी marks मिळतात.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 2 प्रश्न

- Distinguish-between च्या प्रश्नासाठी उत्तर दोन columns आणि पाच क्रमांकित ओळींच्या तक्त्यात मांडा, आणि प्रत्येक ओळ खरा विरोध असू द्या — एकच मुद्दा दोनदा मांडला तर तो एकच mark, दोन नाही.

TQ 1.1 · PYQ 2016-Nov [7] (a) · DESC · 4M · Pg 487

LEVEL I
Understanding

Easy

TQ 1.2 · PYQ 2022-May [2] (c) · DB · 5M · Pg 487

LEVEL I
Understanding

Medium

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 6 प्रश्न

- Job cost sheet च्या शीर्षकात Customer details, Job No. आणि दोन्ही तारखा लिहा. छापील उत्तरे ते शीर्षक देतात आणि ते format च्या mark चा भाग आहे.
- प्रत्येक overhead recovery ची टक्केवारी स्वतंत्र ओळीवर, अपूर्णाक आणि निकाल दाखवून, लावण्यापूर्वी काढा. Marks त्या दरांत आहेत; पुढचे गणित स्वतःहून फारसे मिळवून देत नाही.
- Profit ची टक्केवारी कोणत्या आधारावर आहे ते काढण्यापूर्वी लिहा — 'on selling price' की 'on total cost' — आणि रूपांतर दाखवा. ती एक ओळ sheet चा संपूर्ण खालचा भाग वाचवते.

PQ 1.4 · MTP 2026-Mar S1 [1] (a) {C} · 5M · Pg 495

LEVEL II
Application

Easy

PQ 1.3 · RTP 2025-May [13] · Pg 493

LEVEL II
Application

Medium

PQ 1.5 · RTP 2026-May [12] · Pg 496

LEVEL II
Application

Medium

PQ 1.6 · PYQ 2026-Sep [2] (b) · 7M · Pg 497

LEVEL II
Application

Medium

PQ 1.1 · PYQ 2019-Nov [1] (b) {C} · 5M · Pg 489

LEVEL II
Application

Hard

PQ 1.2 · PYQ 2022-May [2] (a) · 10M · Pg 491

LEVEL II
Application

Hard

प्रकरण 10

Process आणि Operation Costing

6 विषय • 36 वर्गीकृत प्रश्न • महत्त्व: C

ICAI SKILL PROFILE या पेपरसाठी ICAI चा band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — हे प्रकरण वाचताना वाटते **आधी sums**

Level I — Comprehension & Knowledge **6.3%** 253 पैकी 16 marks

Level II — Analysis & Application **93.7%** 253 पैकी 237 marks

पेपरच्या Level I किमान मर्यादित खाली: या प्रकरणाचे फक्त 6% marks Comprehension आणि Knowledge चे आहेत, तर संपूर्ण पेपरसाठी ICAI चे प्रमाण 20-30% आहे. इथे आधार घेण्यासारखी theory फारशी नाहीच — इथला जवळपास प्रत्येक mark sum सोडवूनच मिळतो, म्हणून तयारी म्हणजे सराव, वाचन नव्हे.

विषय 1: Process Costing चा अर्थ [Meaning of Process Costing]

L2P4-C10-T01

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 10, Process and Operation Costing — process costing चा अर्थ आणि व्याप्ती.

NOTES

Process costing ही costing ची अशी पद्धत आहे जी processing industry मधील वस्तू किंवा सेवांची cost प्रत्येक process वर किंवा उत्पादनाच्या प्रत्येक टप्प्यावर काढण्यासाठी वापरली जाते. मग छापील उत्तर औपचारिक व्याख्या देते — "a method of cost accounting whereby costs are charged to processes or operations and averaged over units produced". एका mark च्या "explain very briefly" साठीसुद्धा दोन्ही वाक्ये लिहिण्यासारखी आहेत, कारण दुसऱ्या वाक्यात परीक्षक शोधत असलेले शब्द आहेत.

मुख्य शब्द "averaged" हा आहे. Cost एखाद्या job पर्यंत किंवा batch पर्यंत नेली जात नाही; process स्वतःच्या costs जमा करते आणि त्या तिने तयार केलेल्या units वर भागल्या जातात. या प्रकरणातले प्रत्येक practical उत्तर त्या एकाच दरावर फिरते — तोच cost per unit good output ला, abnormal loss ला आणि abnormal gain ला किंमत देतो, आणि व्याख्या व आकडे यांच्यातला दुवा तोच आहे.

Process costing तिथे लागू होते जिथे उत्पादन अखंड असते आणि एका process चे output ही पुढच्या process ची input असते. छापील उत्तरे units आणि value दोन्ही पुढे नेतात: Process P 9,000 kg ₹15.50 per kg दराने Process Q ला देते, Process Q आपले output Process R ला देते, आणि फक्त शेवटची process finished stock ला किंवा warehouse ला देते. Process costing कुठे वापरतात असे विचारले की हेच सांगा.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- ती कुठे वापरतात असे विचारले तर एखाद्या processing उद्योगाचे नाव घ्या आणि साखळी दाखवा — एका process चे output पुढच्या process ची input होते, आणि प्रत्येक टप्प्यावर costs units वर सरासरी काढल्या जातात.

TQ 1.1 • PYQ 2023-Nov [6] (d) (v) • DESC • 1M • Pg 502

LEVEL I
Understanding

Easy

विषय 2: Process Costing मधील costing ची प्रक्रिया [Costing Procedure in Process Costing]

L2P4-C10-T02

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही • पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 10, Process and Operation Costing — costing ची प्रक्रिया आणि process account चे स्वरूप.

NOTES

प्रत्येक process चे स्वतःचे account असते, आणि दोन्ही बाजूंना units चा एक आणि रकमेचा एक column असतो. Debit: opening work-in-progress, आधीच्या process कडून आलेल्या units आणि cost, या process मध्ये घातलेले materials, direct wages, direct expenses, production overheads, आणि **abnormal gain**. Credit: **normal loss at its scrap value**, पुढच्या process ला किंवा finished stock ला दिलेले output, **abnormal loss**, आणि closing work-in-progress. दोन्ही बाजूंचे units चे columns जुळलेच पाहिजेत — पैशांच्या columns ची बेरीज करण्यापूर्वी हीच तुमची पहिली तपासणी असावी.

Overheads recover करावे लागतात, ते तयार मिळत नाहीत. प्रश्न जसे सांगतो तसे उत्तरे एकाच overhead आकड्याचे apportionment करतात: direct wages ची टक्केवारी म्हणून (₹90,000 चे production overhead direct labour च्या टक्केवारीने recover केले; दुसऱ्या उत्तरात direct wages च्या 150%), **labour hours** वर (₹92,000 चे overhead labour hours च्या आधारावर absorb केले), किंवा **direct labour cost** वर (₹30,000 चे departmental overhead direct labour cost वर absorb केले). Accounts मध्ये नोंदवण्यापूर्वी हे apportionment working note म्हणून दाखवा.

Cost per unit ही scrap च्या credit नंतर आणि expected output वर काढली जाते, actual output वर नाही: Normal cost per unit of output = (Direct material + Direct labour + Direct expenses + Factory overheads – Scrap value of normal loss) ÷ Expected output, जिथे expected output म्हणजे input units वजा normal loss units. तोच एक दर मग बाहेर जाणाऱ्या transfer ला, abnormal loss ला आणि abnormal gain ला किंमत देतो.

त्याच दराने transfer करा. बाहेर दिली जाणारी रक्कम म्हणजे cost per unit × units transferred, आणि तीच पुढच्या process चा पहिला debit होते, आपल्या units सोबत घेऊन. जिथे प्रश्न पुढच्या एखाद्या process मध्ये additional material आणतो तिथे तो cost सोबत units सुद्धा वाढवू शकतो — एका छापील उत्तरात Process Y ची input म्हणजे Process X कडून आलेले 846 tons **अधिक** 454 tons ताजे material, एकूण 1,300 tons, आणि loss ची टक्केवारी त्या एकत्रित input वर काढली आहे.

जिथे एखाद्या process चे काही output transfer न करता विकले जाते तिथे credit विभागा. छापील उत्तरात Process P च्या output चे तीन चतुर्थांश Process Q ला गेले आणि एक चतुर्थांश विकले गेले; विकलेला चतुर्थांश process ला **same cost per unit** वर credit होतो आणि Costing Profit and Loss Account ला नेला जातो, जिथे त्याचे sales value credit बाजूला येते. Process account स्वतः कधीही profit दाखवत नाही.

विषय 3: Normal loss, abnormal loss आणि abnormal gain ची हाताळणी [Treatment of Normal, Abnormal Loss and Abnormal Gain]

L2P4-C10-T03

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 10, Process and Operation Costing — normal loss, abnormal loss आणि abnormal gain आणि cost accounts मधील त्यांचे treatment.

NOTES

तिन्ही treatments तीन वाक्यांत शिका, कारण पाच marks चा theory प्रश्न नेमका तसाच तपासला जातो. **Normal loss:** normal process loss ची cost **absorbed by the good units produced** असते, म्हणजे त्या process खाली तयार झालेल्या चांगल्या units वरच ती पडते, आणि normal loss च्या units विकून आलेली रक्कम **credited to the process account** होते. **Abnormal loss:** abnormal process loss च्या एका unit ची cost **is equal to the cost of a good unit**; एकूण रक्कम ज्या process मधून ती निर्माण होते त्या process ला credit होते, ती **not treated as part of the cost of the product**, आणि ती **debited to the Costing Profit and Loss Account**. **Abnormal gain:** process account abnormal gain ने **debited** होते आणि Abnormal Gain Account credit होते, आणि ते account Costing Profit and Loss Account ला वर्ग करून बंद होते; **the cost of abnormal gain is computed on the basis of normal production**.

सगळे काम करणारा दर: Normal cost per unit of output = (Direct material + Direct labour + Direct expenses + Factory overheads – Scrap value of normal loss) ÷ Expected output, आणि expected output म्हणजे input वजा normal loss. मग **abnormal loss units = normal production – actual production** आणि **abnormal gain units = normal loss – actual loss**, आणि दोन्हीना त्याच दराने किंमत दिली जाते. **Normal loss is never valued at this rate** — ती account मध्ये फक्त तिच्या scrap realisation वर येते, म्हणूनच ती कोणतीही cost शोषत नाही आणि चांगल्या units तिचा भार उचलतात.

तीन memorandum accounts, उत्तरे ती ज्या स्वरूपात छापतात त्या स्वरूपात. **Normal Loss A/c:** प्रत्येक process ची normal loss scrap value वर debit होते; प्रत्यक्ष विकलेल्या units साठी cash ने आणि gain च्या units साठी त्याच scrap दराने Abnormal Gain A/c ने credit होते. **Abnormal Loss A/c:** process कडून पूर्ण cost ने debit होते; त्या units वरील scrap realisation ने bank किंवा cost ledger control कडून credit होते; उरलेला balance Costing Profit and Loss Account ला जातो. **Abnormal Gain A/c:** सोडून दिलेल्या scrap value ने (To Normal Loss A/c) आणि gain च्या उरलेल्या रकमेने Costing Profit and Loss Account कडे debit होते; process कडून gain च्या units च्या पूर्ण cost ने credit होते.

नेहमीचे चुकीचे उत्तर म्हणजे abnormal gain असतानाही सर्व normal loss च्या units रोखीने विकून टाकणे. Abnormal gain म्हणजे अपेक्षेपेक्षा कमी units प्रत्यक्षात गमावल्या, त्यामुळे विकायला उपलब्ध scrap कमी होतो. छापील उत्तरात Process Y ची normal loss 280 kg ₹5 दराने होती, पण फक्त 250 kg रोखीने विकले गेले आणि 30 kg ₹5 दराने Abnormal Gain Account ला गेले — तेच ₹150 म्हणजे अधिक चांगल्या units तयार करून कंपनीने सोडलेले scrap चे उत्पन्न, आणि म्हणूनच Costing P&L ला credit होणारा gain ₹5,574 आहे, ₹5,724 नाही.

जिथे normal loss ला realisable value नसते तिथे credit करण्यासारखे काहीच नसते. दोन छापील उत्तरे ते दाखवतात: **units but a blank amount column** असलेली weight loss ची ओळ, आणि "with no disposal value" अशी normal loss. मग cost per unit म्हणजे फक्त total process cost ÷ expected output. त्यांच्यासमोर रक्कम नाही म्हणून units account मधून वगळू नका — units चे columns तरीही जुळलेच पाहिजेत, आणि एकाच process मध्ये किंमत नसलेली weight loss आणि विकला जाणारा scrap दोन्ही असू शकतात.

प्रश्न Costing Profit and Loss Account मागतो तेव्हा format ठरलेला असतो. Debit: To Cost of sales (प्रत्येक process मधून विकलेले output, त्या process च्या cost per unit वर), To Abnormal loss (scrap च्या credit **नंतरची** रक्कम), To management and selling expenses जे **not allocable to the processes** आहेत, To Net profit. Credit: By Sales (विकलेल्या units गुणिले त्या process च्या output ची selling price), By Abnormal gain (scrap च्या debit **नंतरची** रक्कम). Account तुमच्या बाजूने जुळत नसेल तर net loss हा credit बाजूला balancing figure म्हणून जातो.

जिथे selling price विचारली आहे तिथे finished cost पासून पुढे काम करा. Finished goods ला वर्ग झालेल्या output ची cost घ्या, सांगितलेल्या margin वर profit मिळवा, आणि units ने भागा. **25% on selling price** चा profit म्हणजे **one-third of cost**, cost च्या 25% नव्हे: छापील उत्तर ₹3,79,600 वर ₹1,26,533 चढवून ₹5,06,133 चे sales आणि ₹69.33 per kg पर्यंत पोहोचते. 'on selling price' चा 'on cost' असा चुकीचा अर्थ लावणे ही या उपभागांतली सर्वात सामान्य चूक आहे.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 1 प्रश्न

- Normal loss कोणतीही cost का शोषत नाही (ती अपेक्षित आहे, म्हणून चांगल्या units तिचा भार उचलतात) आणि abnormal loss ही product cost मध्ये का येत नाही (ती Costing P&L ला जाते) हे लिहा. प्रत्येकासाठी एक वाक्य पुरे.

TQ 3.1 · PYQ 2023-May [6] (e) · DESC · 5M · Pg 503

LEVEL I
Understanding

Medium

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 13 प्रश्न

- आधी cost per unit काढा आणि account खाली सूत्र त्यातील आकड्यांसह लिहा. उत्तरातला बाकी प्रत्येक आकडा म्हणजे तोच दर गुणिले एखादी संख्या, त्यामुळे संख्या चुकली तरी दाखवलेला दर method चे marks वाचवतो.

PQ 3.7 · PYQ 2023-Nov [4] (c) · 5M · Pg 516

LEVEL II
Application

Easy

PQ 3.11 · PYQ 2026-Jan [2] (b) · 5M · Pg 526

LEVEL II
Application

Easy

PQ 3.1 • PYQ 2018-May [3] (b) • 10M • Pg 504	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.2 • PYQ 2019-Nov [4] (b) • 10M • Pg 506	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.4 • PYQ 2021-Dec [1] (d) {C} • 5M • Pg 512	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.6 • MTP 2023-Mar [4] (a) • 10M • Pg 515	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.9 • PYQ 2025-Jan [3] (a) • 8M • Pg 520	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.10 • RTP 2025-Sep [13] • Pg 522	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.12 • MTP 2026-Mar S1 [4] (b) • 7M • Pg 527	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.13 • PYQ 2026-Sep [4] (b) • 3M • Pg 530	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.3 • PYQ 2021-Jul [4] (a) • 10M • Pg 508	LEVEL II Application	Hard
PQ 3.5 • PYQ 2022-Nov [3] (b) • 10M • Pg 513	LEVEL II Application	Hard
PQ 3.8 • PYQ 2024-May [4] (a) • 8M • Pg 517	LEVEL II Application	Hard

विषय 4: Work-in-Progress चे मूल्यांकन [Valuation of Work-in-Progress]

L2P4-C10-T04

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 10, Process and Operation Costing — equivalent production आणि FIFO व weighted average खाली work-in-progress चे valuation.

NOTES

दोन पद्धती, छापील उत्तर त्यांची व्याख्या जशी करते तशी. FIFO: पूर्ण होऊन transfer झालेल्या units या opening work-in-process मधून आणि नव्याने घातलेल्या input मधून अशा दोन्हीतून घेतल्या जातात; opening WIP पूर्ण करण्याची cost आणि उरलेल्या पूर्ण झालेल्या units ची cost **separately** काढल्या जातात; opening WIP ची cost ती पूर्ण करण्यावर झालेल्या cost मध्ये मिळवली जाते; आणि closing work-in-process चे valuation **current cost** वर होते. **Weighted average:** opening work-in-process ची cost आणि चालू कालावधीची cost **aggregated** करून ती पूर्ण झालेल्या units च्या output ने भागली जाते, त्यामुळे equivalent production मध्ये opening WIP मध्ये आधीच असलेले काम आणि चालू कालावधीचे काम दोन्ही येतात. एका ओळीत फरक: average खाली opening WIP च्या units आणि त्यांची cost पूर्णपणे घेतली जाते, तर FIFO खाली आता केलेले उरलेले कामच विचारात घेतले जाते.

Marks ज्या क्रमाने दिले आहेत त्याच क्रमाने उत्तर द्या — (1) Statement of Equivalent Production, (2)

Statement showing cost for each element, (3) Statement of distribution of cost, (4) Process Account, आणि मग Normal Loss, Abnormal Loss किंवा Abnormal Gain ची accounts. प्रत्येक स्वतंत्र statement आहे आणि त्याला स्वतःचे शीर्षक हवे. मागे equivalent production चे statement नसलेले process account जवळपास काहीच मिळवत नाही, कारण method चा संपूर्ण mark पहिल्या दोन statements मध्ये बसलेला आहे.

FIFO चे equivalent production statement यात एक input बाजू (opening WIP, units introduced) आणि एक output बाजू असते, आणि output बाजूला **percentage column and a units column for every cost element** असतात. Output च्या ओळी क्रमाने: पूर्ण झालेल्या units — **from opening WIP**, पूर्णतेच्या **balance** वर (गेल्या कालावधीत 70% complete म्हणजे या कालावधीत 30%, आणि material चा column बहुधा शून्य असतो कारण material तेव्हाच पूर्ण घातले होते), आणि **from fresh inputs** 100% वर; **normal loss**, जिला equivalent units अजिबात नाहीत; **abnormal loss** तिच्या सांगितलेल्या पूर्णतेच्या प्रमाणावर; **closing WIP** तिच्या सांगितलेल्या टक्केवारीवर; आणि **abnormal gain** असेल तिथे **less abnormal gain** अशी 100% वर वजावट म्हणून दाखवली जाते.

Under weighted average the output side is shorter: पूर्ण होऊन transfer झालेले प्रत्येक घटकासाठी 100% वर, normal loss शून्यावर, abnormal loss तिच्या पूर्णतेच्या प्रमाणावर (बहुधा balancing figure), closing WIP तिच्या टक्केवारीवर, आणि abnormal gain वजा. **There is no "from opening WIP" row at all** — दोन मांडण्यांतला दिसणारा फरक हाच आहे, आणि प्रश्न average म्हणत असताना FIFO ची मांडणी लिहिणे (किंवा उलट) संपूर्ण प्रश्न गमावते. Statement आखण्यापूर्वी सूचनेची ओळ वाचा.

Statement showing cost for each element मध्ये Material, Labour, Overhead आणि Total असे columns असतात. **weighted average** खाली पहिल्या दोन ओळी म्हणजे **cost of opening work-in-process** आणि **cost incurred during the month**; तर **FIFO the opening WIP cost is not in the rate at all**, आणि ती फक्त distribution च्या टप्प्यावर परत मिळवली जाते. मग **less: realisable value of normal scrap**, जी **material column only** मधून वजा होते — एक प्रश्न ते शब्दांत सांगतो, "scrap value is ₹8 per unit to be adjusted in direct material cost". प्रत्येक column त्याच्या स्वतःच्या equivalent units ने भागा; घटकांचे दर मिळून total cost per unit होते.

Normal loss च्या टक्केवारीचा आधार वाचा — हेच प्रश्न इथे जिंकले जातात. छापील प्रश्न वारंवार सांगतात की normal loss ही **total input including units in process at the beginning** ची टक्केवारी आहे: 12% of (3,000 + 17,000), 5% of (10,000 + 55,000), 8% of (1,82,000 + 8,000), 4% of "opening stock plus units put in". फक्त introduce केलेल्या units वर टक्केवारी घेतली तर तिच्या खालचा प्रत्येक आकडा बिघडतो. जिथे प्रश्न त्याऐवजी scrapped units देतो तिथे **abnormal loss = units scrapped - normal loss** (9,500 - 3,250 = 6,250), आणि जिथे actual loss ही normal पेक्षा **less** असते तिथे ती तूट म्हणजे **abnormal gain**, जी equivalent production च्या statement मध्ये वजा केली जाते.

Transferred-in cost is a separate element and is always 100% complete — तिला स्वतःचा column द्या, ज्यात आधीच्या process ची cost वजा या process च्या normal loss ची scrap value येते. **Packing material added at the end of the process** फक्त पूर्ण झालेल्या units ला चिकटते: उत्तर closing WIP चे valuation त्याच्याशिवाय करते आणि पूर्ण packing cost finished output च्या आकड्यात मिळवते. मग **Distribution of**

cost असे वाचते: पूर्ण होऊन transfer झालेल्या units ची किंमत, घटकानुसार abnormal loss ची किंमत, घटकानुसार closing WIP ची किंमत — आणि FIFO खाली transfer चा आकडा म्हणजे पुढे आणलेली opening WIP ची cost **अधिक** ती पूर्ण करण्याची cost **अधिक** पूर्ण दराने नव्या units, आणि हे (i), (ii), (iii) असे मांडलेले असते.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- "describe the methods of valuation of work-in-process" साठी दोन्ही पद्धती द्या आणि मग फरकाचे वाक्य — average खाली पूर्ण, FIFO खाली फक्त उरलेले काम. तेच शेवटचे वाक्य mark आहे.

TQ 4.1 • PYQ 2025-May [6] (c) • DESC • 4M • Pg 531

LEVEL I
Understanding

Easy

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 17 प्रश्न

- एकही आकडा लिहिण्यापूर्वी equivalent production चे statement प्रत्येक घटकासाठी एक percentage आणि एक units column घेऊन आखा, मग ओळ ओळीने भरा. जिथे घटकांची पूर्णतेची टक्केवारी वेगळी असते तिथे columns स्वतंत्रपणे काढा — ते जुळणार नाहीत, आणि ते जुळायला नकोतच.

PQ 4.1 • PYQ 2018-Nov [1] (c) {C} • 5M • Pg 532	LEVEL II Application	Easy
PQ 4.13 • PYQ 2025-May [5] (a) • 4M • Pg 558	LEVEL II Application	Easy
PQ 4.16 • MTP 2026-Apr S2 [1] (b) • 5M • Pg 565	LEVEL II Application	Easy
PQ 4.17 • PYQ 2026-Sep [4] (b) (iii) • 2M • Pg 567	LEVEL II Application	Easy
PQ 4.2 • MTP 2019-Mar [2] (a) • 10M • Pg 533	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.3 • PYQ 2020-Nov [4] (a) • 10M • Pg 536	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.4 • PYQ 2021-Jan [1] (c) {C} • 5M • Pg 538	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.5 • RTP 2021-May [8] • Pg 540	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.10 • MTP 2024-Jul [2] (a) • 10M • Pg 551	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.15 • RTP 2026-Jan [14] • Pg 562	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.6 • PYQ 2022-May [4] (a) • 10M • Pg 543	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.7 • RTP 2023-May [9] • Pg 545	LEVEL II Application	Hard

PQ 4.8 · RTP 2023-Nov [8] · Pg 547	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.9 · RTP 2024-May [8] · Pg 549	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.11 · RTP 2024-Sep [14] · Pg 554	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.12 · MTP 2024-Nov [5] (a) · 10M · Pg 556	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.14 · MTP 2025-Dec S2 [2] (a) · 8M · Pg 560	LEVEL II Application	Hard

विषय 5: Inter Process Profit

L2P4-C10-T05

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 10, Process and Operation Costing — inter-process profit आणि unrealised profit वगळण्याची पद्धत.

NOTES

प्रत्येक inter-process account च्या दोन्ही बाजूंना पैशांचे तीन columns असतात — Cost, Profit, Total. Debit बाजू ठरलेल्या क्रमाने चालते: opening stock (प्रश्न देतो त्या cost आणि inter-process profit मध्ये विभागलेला), आधीच्या process कडून आलेला transfer (त्याच्या cost आणि profit च्या विभागणीसह), materials, wages — **sub-total is prime cost — less closing stock**, यातून निव्वळ balance; मग manufacturing overheads, यातून total cost; मग profit ची loading. Account transfer price वर बंद होते, आणि तीच एकूण रक्कम पुढच्या process ला debit होते.

Stock in process चे valuation prime cost वर होते, म्हणून closing stock prime cost च्या टप्प्यावर, overheads मिळवण्यापूर्वी वजा होतो. त्याचा profit चा भाग prime cost च्या ओळीत जे प्रमाण आहे त्याच प्रमाणात वेगळा काढला जातो: $\text{cost of closing stock} = \text{closing stock} \times (\text{cost in the prime cost line} \div \text{total prime cost})$. छापील उत्तरात ₹2,490 चा closing stock ₹2,080 cost आणि ₹410 profit असा विभागला जातो; तेच ₹410 म्हणजे **unrealised profit**, आणि विचारले असता ते नावाने सांगता आले पाहिजे.

"on cost" आणि "on transfer price" हे शब्दच trap आहेत, आणि उत्तरे working note मध्ये त्यांचे रूपांतर स्पष्ट करतात. 25% **on cost** म्हणजे profit = 25% of total cost. 25% **on transfer price** म्हणजे: transfer price 100 धरा, profit 25, म्हणून cost 75 आणि **profit = 25/75 = one-third of cost** (₹21,600 च्या cost वर ₹7,200 चा profit). 20% on transfer price म्हणजे cost 80 आणि profit 20, म्हणून **profit = one-quarter of cost** (₹49,340 वर ₹12,335). दोन ओळींचे working लिहा; त्याला वेगळा mark आहे.

Finished Stock Account तेच तीन columns चालवते. Debit: दिलेल्या cost आणि profit सह opening stock, शेवटच्या process कडून त्याच्या cost आणि profit सह आलेला transfer, **less closing stock** जो debits ज्या प्रमाणात आहेत त्याच प्रमाणात cost आणि profit मध्ये विभागला जातो, यातून cost of goods sold; debit बाजूचा balancing figure म्हणजे त्या कालावधीचा profit. Credit: sales च्या आकड्यावर Costing Profit and Loss

Account ला केलेला transfer. Closing finished stock वरील unrealised profit = closing stock × (profit in the account ÷ total in the account) — उत्तर नोंदवते की ती average cost वरही काढता येते.

प्रश्न प्रत्येक टप्प्यावरचा profit चा भाग विचारतो, म्हणून तो प्रत्येक टप्प्यावर दाखवा. प्रत्येक process स्वतःचा profit चढवते आणि तो Costing Profit and Loss Account ला वर्ग करते, पण जो stock विकला गेलेला नाही त्याच्या आत बसलेला profit unrealised असतो आणि तो त्या process च्या closing stock च्या आकड्यातून काढून टाकला जातो. Unrealised profit प्रत्येक product नुसार काढा — उत्तर ती अशी यादी करते: Process XM शून्य, Process YM ₹8,758, Process ZM ₹19,500, Finished stock ₹42,467 — ती account मध्ये दडलेली ठेवू नका.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 2 प्रश्न

- सुरुवात करण्यापूर्वी तीन columns आखा आणि प्रत्येक आकडा तिन्हीत नोंदवा, profit चा column शून्य असला तरी. पैशांच्या एकाच column मध्ये लिहिलेले उत्तर unrealised profit दाखवू शकत नाही आणि म्हणून marks मिळवू शकत नाही.

PQ 5.2 · PYQ 2019-May [2] (b) · 10M · Pg 571

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.1 · PYQ 2017-May [2] (a) · 8M · Pg 568

LEVEL II
Application

Hard

विषय 6: Operation Costing

L2P4-C10-T06

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 10, Process and Operation Costing — operating (service) costing, तिची वैशिष्ट्ये आणि उपयोग.

NOTES

Operating costs, म्हणजेच service costing, म्हणजे कोणतेही product न बनवता सेवा पुरवणाऱ्या संस्थांना येणाऱ्या costs — उत्तराचीच उदाहरणे म्हणजे transport concerns, gas agencies, electricity undertakings, hospitals आणि theatres. सेवा देणाऱ्या संस्थांच्या कामांचे स्वरूप विविध असल्याने वापरली जाणारी cost पद्धत उत्पादक संस्थांतल्या पद्धतीपेक्षा साहजिकच वेगळी असते; ते वाक्य लिहून काढण्यासारखे आहे, कारण व्याख्या आणि वैशिष्ट्ये यांच्यातला दुवा तेच आहे.

पहिले आवश्यक वैशिष्ट्य म्हणजे cost ची तीन भागांतली विभागणी, जी transport undertaking साठी अशी चालते:

- (a) **Operating and running charges** — **variable** स्वरूपाचे खर्च, जसे petrol, diesel, lubricating oil आणि grease; (b) **Maintenance charges** — **semi-variable**, ज्यात tyres and tubes, repairs and maintenance, spares and accessories आणि overhaul येतात; (c) **Fixed or standing charges** — garage rent, insurance, road licence, depreciation, interest on capital आणि operating manager चा पगार. प्रत्येकासाठी शीर्षक, त्याचे cost behaviour आणि दोन उदाहरणे द्या; नुसती खर्चाची यादी ही विभागणी दाखवत

नाही.

दुसरे आवश्यक वैशिष्ट्य म्हणजे cost unit composite असते — passenger-mile, kilowatt-hour आणि तशी. निदान दोन composite units ची नावे द्या, कारण वैशिष्ट्ये विचारणारा प्रश्न हा मुद्दा costs च्या विभागणीपेक्षा वेगळा अपेक्षितो.

ती उपयोगी ठरेल अशी अंमलबजावणी कुठे होऊ शकते: all firms of transport मध्ये — airlines, bus services आणि तशा — आणि all firms of distribution undertakings मध्ये. प्रश्न "what do you understand by, describe its features, and state where it can be implemented" असा मांडलेला असतो, म्हणून त्याच तीन भागांत उत्तर द्या आणि वैशिष्ट्यांनंतर थांबू नका.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- तिन्ही cost categories एका उद्योगाशी जोडा (उत्तर transport वापरते) आणि प्रत्येकाला variable, semi-variable किंवा fixed असे लेबल लावा. हेच behaviour चे लेबल या उत्तराला साध्या cost classification च्या उत्तरापासून वेगळे करते.

TQ 6.1 • RTP 2025-May [20] (b) • DESC • Pg 574

LEVEL I
Understanding

Medium

प्रकरण 11

Joint Products आणि By Products

4 विषय · 30 वर्गीकृत प्रश्न · महत्त्व: A

ICAI SKILL PROFILE या पेपरसाठी ICAI चा band: Level I 20-30% · Level II 70-80% — हे प्रकरण वाचताना वाटते **आधी sums**

Level I — Comprehension & Knowledge **15.2%** 151 पैकी 23 marks

Level II — Analysis & Application **84.8%** 151 पैकी 128 marks

पेपरच्या Level I किमान मर्यादेच्या खाली: या प्रकरणाचे फक्त 15% marks Comprehension आणि Knowledge चे आहेत, तर संपूर्ण पेपरसाठी ICAI चे प्रमाण 20-30% आहे. इथे आधार घेण्यासारखी theory फारशी नाहीच — इथला जवळपास प्रत्येक mark sum सोडवूनच मिळतो, म्हणून तयारी म्हणजे सराव, वाचन नव्हे.

विषय 1: Joint Products आणि By Products चा अर्थ [Meaning of Joint and By Products]

L2P4-C11-T01

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 11, Joint Products and By Products — joint products, by-products आणि co-products चा अर्थ, आणि split-off point.

NOTES

Joint products म्हणजे "two or more products separated in the course of the same processing operation usually requiring further processing, each product being in such proportion that no single product can be designated as a major product". उत्तरात पुढे सोपे रूप दिले आहे: **equal importance** असणारी दोन किंवा अधिक उत्पादने, जी **simultaneously from the same process** तयार होतात, आणि ज्यांपैकी प्रत्येकाचे **significant relative sale value** असते. उत्तरात वापरलेले उदाहरण oil industry चे आहे — crude petroleum पासून gasoline, fuel oil, lubricants, paraffin, coal tar, asphalt आणि kerosene ही सगळी मिळतात.

By-products म्हणजे "products recovered from material discarded in a main process, or from the production of some major products, where the material value is to be considered at the time of severance from the main product". ती दुसऱ्या एखाद्या उत्पादनाच्या processing operation चा परिणाम म्हणून बाहेर पडतात, किंवा process च्या **scrap or waste** पासून तयार होतात; थोडक्यात by-product म्हणजे main product च्या उत्पादनातून निघणारे **secondary or subsidiary product**. उद्धृत करण्यासारखी उदाहरणे: sugar च्या उत्पादनात **molasses**; coal च्या carbonisation पासून **tar, ammonia and benzole**; soap च्या उत्पादनात **glycerine**. प्रश्न "with an example of each" असे म्हणतो, म्हणून उदाहरणांना स्वतःचे marks आहेत.

Split-off point म्हणजे तो बिंदू जिथे उत्पादने main product पासून किंवा products पासून वेगळी होतात, आणि processing चे खर्च split-off point पर्यंत joint राहतात. संपूर्ण प्रकरण याच एका वाक्यावर उभे आहे: त्या बिंदूच्या

आधी झालेले costs joint असतात आणि कोणत्यातरी आधारावर apportion करावेच लागतात, तर त्या बिंदूच्या नंतर झालेले costs त्या त्या individual product चे स्वतःचे असतात, त्यांना post split-off किंवा further processing costs म्हणतात, आणि ते कधीच apportion होत नाहीत.

Co-products म्हणजे अशी दोन किंवा अधिक उत्पादने जी समकालीन असतात पण ती एकाच material पासून एकाच process मध्ये निघतीलच असे नाही. एक mark च्या उत्तरात एवढेच आहे. भेद दाखवणारे शब्द आहेत "not necessarily from the same material in the same process" — आणि joint products तर नेमके तसेच निघतात; परीक्षक हाच विरोध तपासत असतो.

लेबल ठरवते ते relative value, प्रश्नात वापरलेले नाव नव्हे. main products च्या उत्पादनात वापरलेल्या material मधून "recovered incidentally from the material used in the manufacture of" असे जे product निघते त्याला छापील उत्तरात **by-product** मानले आहे, जरी प्रश्न त्याला तिसरे product म्हणत असला तरी. आणि जिथे by-products चे **considerable total value असते तिथे त्यांना by-products ऐवजी joint products मानता येते.** काहीही apportion करण्याआधी तुम्ही ते काय मानत आहात आणि का, हे लिहा.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 2 प्रश्न

- प्रत्येक term साठी उत्तराच्या स्वतःच्या यादीतून एक उदाहरण द्या (joint products साठी crude petroleum, by-products साठी molasses किंवा glycerine). जिथे प्रश्न उदाहरणे मागतो तिथे व्याख्या असून उदाहरणे नसलेले उत्तर हे अर्धेच उत्तर आहे.

TQ 1.2 • PYQ 2023-Nov [6] (d) (iii) • DESC • 1M • Pg 579

LEVEL I
Understanding

Easy

TQ 1.1 • PYQ 2021-Dec [6] (b) • DESC • 5M • Pg 578

LEVEL I
Understanding

Medium

विषय 2: Joint Products वर joint cost च्या apportionment च्या पद्धती [Methods of Apportionment of Joint Cost to Joint Products]

L2P4-C11-T02

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 11, Joint Products and By Products — joint products ना joint cost apportion करण्याच्या पद्धती आणि further-processing चा निर्णय.

NOTES

पद्धती त्यांच्या परिस्थितीसह लक्षात ठेवा, कारण चार marks चा प्रश्न नेमकी हीच जोडी विचारतो. **Net realisable value at split-off point** — जेव्हा joint products चे realisable value at split-off is not known तेव्हा वापरतात. **Technical estimates** — जेव्हा NRV method ने मिळणारा निकाल joint products नी वापरलेल्या साधनांशी जुळत नाही — **does not match the resources consumed** — तेव्हा वापरतात. **Market value at the point of separation** — जिथे further processing costs **disproportionately** होतात तिथे वापरतात;

market value at the point of separation उपलब्ध नसेल तर ही पद्धत लावणे कठीण जाते. **Market value after further processing** — जिथे separation नंतरचे further processing costs **proportionate and all the joint products are subject to further processing** असतात तिथे वापरतात; एरवी ती अन्यायकारक ठरते.

NRV चे सूत्र, उत्तरे जसे लिहितात अगदी तसेच: Net Realisable Value = Sale value of the joint product (at finished stage) – estimated profit margin – selling and distribution expenses, if any – post split-off cost. **Joint costs are then apportioned in the ratio of net realisable value.** जिथे प्रश्नात profit margin नाही आणि selling expense नाही, तिथे एकच वजावट उरते — post split-off (further processing) cost — आणि जवळपास सगळी practical उत्तरे याच रूपात असतात. split-off ला विकले जाणारे आणि further processing न होणारे product असेल तर **nothing deducted** — त्याचे NRV म्हणजे त्याचे पूर्ण sales value.

तीच तीन tables असलेले उत्तर चार वेगवेगळ्या छापील solutions मध्ये याच क्रमाने येते. (1) **Statement of joint cost allocation:** Final sales value of total production; less Additional cost; = Net realisable value at split-off; Joint cost allocated = **(Total joint cost ÷ Total NRV) × NRV of each product.** (2) **Cost of goods sold:** allocated joint cost + additional costs = cost of goods available for sale (CGAS); less cost of ending inventory (**CGAS × closing quantity ÷ total production**); = cost of goods sold. (3) **Comparative statement of gross profit:** sales revenue (quantity sold × price) less cost of goods sold.

नेहमीची चूक म्हणजे allocation quantity sold वर उभे करणे. Final sales value हे **total production** वर काढले पाहिजे — quantity sold **plus** closing inventory — तर gross profit statement मात्र quantity sold वापरते. यांपैकी प्रत्येक उत्तराची सुरुवात एकाच working note ने होते: quantity sold, quantity of ending inventory, total production यांचे एक table आणि **ending inventory percentage = closing ÷ total production.** आधी ते table तयार करा, मग बाकीचा प्रश्न आपोआप सुटत जातो.

Contribution margin method, उत्तरे ज्या क्रमाने करतात त्याच क्रमाने: variable joint cost **physical units** च्या आधारावर apportion करा; contribution margin = sales value – apportioned variable cost; नंतर **fixed joint cost in the ratio of those contribution margins** apportion करा. **छापील उत्तराच्या तळटीपेत दिलेला नियम:** जिथे एका product चे contribution margin **negative** असते तिथे त्यावर fixed cost apportion करता येत नाही आणि ती **charged to the other product only** — पूर्ण ₹32,000 Product A ला गेले. negative contribution कडे लक्ष ठेवा; ती मुद्दाम पेरलेली असते.

Physical quantity method output units च्या प्रमाणात apportion करते (किंवा त्यांतून काढलेल्या weights च्या प्रमाणात — 100 : 70 : 80 म्हणजे 0.4 : 0.28 : 0.32). पण **प्रश्नाने एखादा विशिष्ट cost एखाद्या विशिष्ट आधाराशी जोडला आहे का ते वाचा:** एका उत्तरात labour दोन products ना **100 : 80** या प्रमाणात चार्ज होते आणि joint cost ची उरलेली रक्कम — material आणि इतर processing cost — output च्या प्रमाणात, म्हणजे 5,400 : 810 मध्ये apportion होते. तिथे संपूर्ण joint cost एकाच प्रमाणात टाकले की प्रश्न हातचा जातो.

process-further च्या निर्णयासाठी joint cost अप्रस्तुत आहे — छापील उत्तर तसे स्पष्ट लिहिते: "for decision regarding whether to process further or not, joint cost need not be considered". Format असा: sales value after further processing, **less** sales value at split-off, = **incremental revenue; less** further processing cost **and any further marketing cost;** = incremental profit or loss; आणि मग प्रत्येक

product साठी वेगळा निष्कर्ष. प्रश्न दोन adjustments पेरतात: जिथे काही टक्के quantity **lost in further processing** होते तिथे नंतरचे revenue कमी झालेल्या quantity वर काढा (98% of 4,000 = 3,920 units; 10% of Product A lost), आणि जिथे selling expenses बदलतात तिथे **savings in selling expenses reduce the incremental cost**.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 3 प्रश्न

- एखादी method वर्णन करायला सांगितली तर apportionment चा आधार एका ओळीत द्या आणि मग ती कोणत्या परिस्थितीत वापरतात किंवा कुठे अन्यायकारक ठरते ते लिहा. परिस्थितीचा mark वर्णनाच्या mark पेक्षा वेगळा आहे.

TQ 2.1 • MTP 2025-Mar S1 [2] (c) • DESC • 2M • Pg 580	LEVEL I Understanding	Easy
TQ 2.4 • PYQ 2026-Sep [6] (b) (ii) • DESC • 1M • Pg 582	LEVEL I Understanding	Easy
PQ 2.4 • PYQ 2021-Jul [2] (b) • 5M • Pg 587	LEVEL I Understanding	Easy

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 13 प्रश्न

- allocation एका table मध्ये मांडा — वर products आणि उजवीकडे Total column — आणि Total column दिलेल्या joint cost शी जुळेल असे पाहा. जो total जुळत नाही तो परीक्षकाला सांगतो की ratio चुकले आहे.

PQ 2.1 • PYQ 2019-Nov [1] (c) {C} • 5M • Pg 582	LEVEL II Application	Easy
PQ 2.2 • PYQ 2020-Nov [1] (c) {C} • 5M • Pg 584	LEVEL II Application	Easy
TQ 2.3 • MTP 2025-Dec S2 [6] (c) • DESC • 4M • Pg 581	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.5 • PYQ 2022-May [5] (c) • 5M • Pg 589	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.6 • PYQ 2023-Nov [1] (c) {C} • 5M • Pg 591	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.8 • MTP 2024-Nov [1] (a) {C} • 5M • Pg 594	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.9 • PYQ 2025-May [1] (b) {C} • 5M • Pg 596	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.10 • RTP 2025-May [15] • Pg 598	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.13 • RTP 2026-May [14] • Pg 604	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.3 • PYQ 2021-Jan [4] (a) • 10M • Pg 585	LEVEL II Application	Hard

PQ 2.7 · PYQ 2024-May [1] (b) {C} · 5M · Pg 592

LEVEL II
Application

Hard

PQ 2.11 · RTP 2025-Sep [14] · Pg 600

LEVEL II
Application

Hard

PQ 2.12 · PYQ 2026-May [3] (a) · 8M · Pg 602

LEVEL II
Application

Hard

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे · 1 प्रश्न

- एखादे product तोट्यात विकले जात आहे या management च्या मताला उत्तर द्यायला सांगितले असेल, तर दोन्ही statements दाखवा — दिलेल्या (equal) apportionment वरचा तोटा आणि NRV apportionment वरचा नफा — आणि मग स्पष्ट लिहा की चूक product ची नाही, apportionment च्या आधाराची आहे.

TQ 2.2 · RTP 2025-May [20] (c) · Pg 580

LEVEL II
Analysis

Medium

विषय 3: By Products वर joint cost च्या apportionment च्या पद्धती [Methods of Apportionment of Joint Cost to By Products]

L2P4-C11-T03

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 11, Joint Products and By Products — by-products ना joint cost कसा apportion करायचा आणि net realisable value method.

NOTES

नियम, उत्तराच्या स्वतःच्या शब्दांत: by-product च्या disposal वर मिळणारी रक्कम total cost of production मधून वजा करता येते, म्हणजे main product चा cost हाती येतो — sugar factory मध्ये molasses च्या विक्रीतून मिळालेली रक्कम तयार झालेल्या sugar चा cost कमी करते. by-product विक्रीयोग्य करण्यासाठी काही additional processing लागत असेल, तर त्यासाठी झालेले खर्च मिळालेल्या एकूण value मधून वजा करावेत, आणि फक्त net realisation total cost of production मधून वजा करावे. उत्तर हेही मागते की (i) by-product च्या further processing साठी आणि (ii) त्याच्याशी संबंधित selling, distribution आणि administration expenses साठी **separate accounts** ठेवावेत.

split-off ला net realisable value काढण्यासाठी शेवटच्या sale value पासून उलट काम करा: selling price after further processing, **less** further processing cost, **less** further marketing (selling and distribution) cost, × **quantity**. छापील उत्तरात ₹10 – ₹2 – ₹1 = ₹7 per kg असे 300 kg वर, म्हणजे ₹2,100. joint process ला जमा होते ती हीच net रक्कम, gross sale value नव्हे; त्यामुळे main product ला by-product चे separation ला जेवढे खरे मूल्य आहे तेवढीच सूट मिळते. further processing cost sale value पेक्षा जास्त असेल, तर by-product वर further processing करू नये असे लिहा.

जिथे प्रश्नात estimated profit percentage आणि estimated selling expense percentage दिलेले असतात, तिथे by-product चा joint cost मधला वाटा उलट working ने काढतात, आणि statement च्या ओळी याच क्रमाने

येतात: Sales value (units × selling price); **less** estimated profit (the stated % of sales); = **Cost of sales**; **less** estimated selling expenses (the stated % of sales); = **Cost of production**; **less** cost after separation; = **Joint cost allocated to the by-product**. मग main product वर **total joint cost less the by-products' shares** पडतो — एका उत्तरात ₹2,12,400 – ₹11,800 – ₹25,500 = ₹1,75,100.

त्यानंतर येणाऱ्या profitability statement चा आकार ठरलेला आहे: Sales value (A); less joint cost, cost after separation and selling expenses, totalled as (B); Profit = A – B; आणि शेवटी तिन्ही columns ची बेरीज म्हणजे एकूण profit. **याचा उपयोग अंकगणिती तपासणीसाठी करा** — by-product चा profit तुम्ही वजा केलेल्या estimated percentage इतकाच अचूक परत आला पाहिजे (20% of ₹72,000 = ₹14,400; 25% of ₹1,21,000 = ₹30,250). तो जुळत नसेल, तर उलट working चुकले आहे.

joint products ना काहीही apportion करण्याआधी joint cost मधून by-product चे credit वजा करा. एका उत्तरात ₹90,800 चा joint input cost घेतला आहे, त्यातून by-product च्या ₹1,000 sales मधून त्याचा ₹200 profit वजा करून credit दिले आहे, आणि फक्त **net ₹90,000** allocate केले आहेत; दुसऱ्या उत्तरात ₹1,46,100 मधून by-product चे ₹2,100 NRV वजा करून **₹1,44,000** हे दोन joint products मध्ये sales value at split-off च्या आधारावर apportion केले आहेत. **gross joint cost apportion करणे ही या विषयातली सगळ्यात सामान्य चूक आहे**, आणि तिच्यामुळे पुढचा प्रत्येक आकडा चुकतो.

"net margin of 25 per cent of cost" या वाक्यांशाकडे लक्ष द्या. छापील उत्तर त्याच ओळीत त्याचे रूपांतर करते — **25% on cost is 20% on sales** — आणि cost of sales पर्यंत पोहोचण्यासाठी selling price च्या 20% वजा करते. याउलट जिथे प्रश्न "estimated net profit as a percentage **to sales value**" असे म्हणतो, तिथे तो percentage थेट sales वर लावतात, रूपांतर करावे लागत नाही. एकाला दुसरे समजले की त्याखालचा प्रत्येक आकडा सरकतो, आणि रूपांतर दाखवणारी working note हीच स्वतः एक mark आहे.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 2 प्रश्न

- theory च्या प्रश्नात आधी वजावटीचा नियम सांगा, मग further-processing मधली भिन्नता (आधी processing expenses वजा करा, फक्त net रक्कम credit करा), आणि मग by-product च्या processing आणि selling expenses साठी separate accounts ठेवण्याची अट. तीन मुद्दे, तीन marks.

TQ 3.2 • PYQ 2026-Sep [6] (b) (iii) • DESC • 2M • Pg 607

LEVEL I
Understanding

Easy

TQ 3.1 • MTP 2018-Aug [6] (d) • DESC • 5M • Pg 607

LEVEL I
Understanding

Medium

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 6 प्रश्न

- आधी by-product चा column करा आणि निकालाला "joint cost allocated to by-product" असे नाव द्या. त्यानंतरच main product चे statement सुरू करा — त्याला तोच आकडा लागतो, आणि main product पासून सुरू होणाऱ्या उत्तरात भरायला काहीच नसते.

PQ 3.5 • MTP 2025-Jul S1 [3] (a) • 5M • Pg 615

LEVEL II

Easy

	Application	
PQ 3.1 • RTP 2023-Nov [9] • Pg 608	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.2 • MTP 2024-Jul [3] (a) • 6M • Pg 610	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.3 • RTP 2024-Sep [15] • Pg 611	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.4 • RTP 2025-Jan [14] • Pg 613	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.6 • PYQ 2026-Jan [1] (b) {C} • 5M • Pg 616	LEVEL II Application	Hard

विषय 4: Cost Accounting मध्ये By Products च्या cost ची हाताळणी [Treatment of By Products Cost in Cost Accounting]

L2P4-C11-T04

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 11, Joint Products and By Products — cost accounting मध्ये by-product cost ची treatment कशी करतात.

NOTES

by-products चे एकूण value लहान असेल, तेव्हा त्यांच्या विक्रीतून मिळणारी रक्कम दोनपैकी कोणत्याही एका पद्धतीने हाताळता येते. (1) by-products चे **sales value credited to the Costing Profit and Loss Account** करता येते आणि **no credit given in the cost accounts** — तिथले credit एकतर **miscellaneous income** म्हणून किंवा **additional sales revenue** म्हणून धरतात. (2) **sale proceeds** हे **deduction from the total costs** म्हणून धरता येतात — ते एकतर **production cost** मधून किंवा **cost of sales** मधून वजा करतात. दोन्ही मार्ग आणि प्रत्येकाच्या दोन्ही पोटशाखा लिहा; marks पर्यायांत आहेत, प्रस्तावनेत नाहीत.

by-products चे एकूण value मोठे असेल, तेव्हा त्यांना by-products ऐवजी joint products मानता येते. त्यांचा नेमका cost काढण्यासाठी **up to the point of separation** झालेले costs by-products आणि joint products वर **using a logical basis** apportion करावेत — उत्तर तीन आधार सांगते: **relative market values, physical output method (at the point of split-off)**, किंवा **ultimate selling prices (if sold)**.

जिथे by-products ना further processing लागते, तिथे by-product च्या realisable value मधून further processing cost वजा करून split-off ला net realisable value काढतात. मग — आणि हाच भाग विद्यार्थी गाळतात — split-off ला total sales value लहान असेल तर small-value चे नियम लावा; मोठे असेल तर त्याला joint product माना. म्हणजे तिसरी case ही तिसरी treatment नाहीच: ती एक valuation ची step आहे जी तुम्हाला पहिल्या दोनकडेच परत नेते.

नेहमीच्या उदाहरणावर लावून पाहा — sugar manufacture चे by-product असलेल्या molasses च्या विक्रीतून मिळालेली रक्कम — ती रक्कम तयार झालेल्या sugar चा cost कमी करण्यासाठी वापरतात, म्हणजे तिला income म्हणून न दाखवता main product च्या cost विरुद्ध credit करतात, कारण तिचे value लहान आहे. दुसरा परवानगी

असलेला मार्ग घेतला, तर त्याचे नाव लिहा: credited to the Costing Profit and Loss Account as miscellaneous income or additional sales revenue, आणि cost accounts मध्ये काहीच credit नाही.

उत्तराची मांडणी छापील क्रमाने तीन cases प्रमाणे करा — small total value, considerable total value, आणि जिथे further processing लागते ती — आणि पहिलीच्या आत पोटपद्धतींना क्रमांक द्या. फक्त cost मधून वजावट सांगणारे उत्तर चार परवानगी असलेल्या treatments पैकी एकच सांगते, आणि त्याला तेवढेच marks मिळतात. परीक्षक पर्याय मोजतो, गद्य नाही.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- प्रत्येक case कशावर फिरते ते लिहा — total value वर — आणि तेच by-product त्यानुसार कोणत्याही एका नियमाखाली येऊ शकते हेही लिहा. हे वाक्य दाखवते की तुम्हाला वर्गीकरण पाठ नाही तर समजले आहे.

TQ 4.3 • PYQ 2026-Sep [6] (b) (i) • DESC • 2M • Pg 620

LEVEL I
Understanding

Easy

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 2 प्रश्न

- treatment **the value of the by-product** वर अवलंबून आहे, म्हणून सुरुवातीलाच तीन cases ची नावे द्या — small value, considerable value, आणि जिथे further processing लागते ती — आणि मग एकेक करून घ्या.
- प्रत्येक case साठी नेमके काय credit होते आणि कशाविरुद्ध होते ते लिहा: net realisation process ला credit, किंवा main product च्या cost ला credit, किंवा by-product ला joint product मानणे. नुसते 'credited' होते असे सर्वसाधारण वाक्य पुरेसे नाही.

TQ 4.1 • PYQ 2024-Sep [6] (c) • DESC • 4M • Pg 618

LEVEL II
Analysis

Easy

TQ 4.2 • RTP 2025-Jan [19] (c) • DESC • Pg 619

LEVEL II
Analysis

Medium

प्रकरण 12

Service Costing

13 विषय • 36 वर्गीकृत प्रश्न • महत्त्व: B

ICAI SKILL PROFILE या पेपरसाठी ICAI चा band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — हे प्रकरण वाचताना वाटते **आधी sums**

Level I — Comprehension & Knowledge

6.2%

260 पैकी 16 marks

Level II — Analysis & Application

93.8%

260 पैकी 244 marks

पेपरच्या Level I किमान मर्यादित खाली: या प्रकरणाचे फक्त 6% marks Comprehension आणि Knowledge चे आहेत, तर संपूर्ण पेपरसाठी ICAI चे प्रमाण 20-30% आहे. इथे आधार घेण्यासारखी theory फारशी नाहीच — इथला जवळपास प्रत्येक mark sum सोडवूनच मिळतो, म्हणून तयारी म्हणजे सराव, वाचन नव्हे.

विषय 1: परिचय [Introduction]

L2P4-C12-T01

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — service चे स्वरूप, आणि service costing हे product costing पेक्षा कसे वेगळे आहे.

NOTES

चार फरक, आणि उत्तर ते याच क्रमाने मांडते. (i) products च्या उलट, services अमूर्त असतात आणि त्या साठवता येत नाहीत, म्हणून services साठी inventory नसते. (ii) cost मोजण्यासाठी आणि output चे प्रमाण सांगण्यासाठी composite cost units वापरतात. (iii) **Employee (labour) cost is a major cost element, larger than material cost** — manufacturing concern च्या नेमके उलट. (iv) administration overheads सारखे indirect costs हे service च्या total cost चा मोठा हिस्सा असतात, कारण service sector हे support services वर फार अवलंबून असते आणि एकाच service पर्यंत costs चा माग काढणे आर्थिकदृष्ट्या शक्य नसते. प्रत्येक मुद्द्याला एक वाक्य द्या; marks चारही मुद्द्यांवर विभागलेले आहेत, एकाच मुद्द्यात नाहीत.

inventory नसल्यामुळे statement चा आकारच बदलतो. या प्रकरणातले प्रत्येक operating cost statement त्या कालावधीच्या costs पासून सरळ total cost पर्यंत जाते आणि मग takings पर्यंत — **no opening or closing stock line and no cost of goods sold.** service च्या प्रश्नात तुम्ही stock adjustment लिहीत असाल, तर तुम्ही cost sheet च्या प्रकरणातून format उचलला आहे.

composite unit वापरावाच लागतो तो अमूर्ततेमुळेच. मोजण्यासारखी भौतिक वस्तूच नसते, म्हणून output हे एक quantitative माप आणि एक qualitative माप जोडून सांगावे लागते — passenger-kilometre, tonne-kilometre, patient-day, room-day. Topic 2 म्हणजे याच कल्पनेचा विस्तार; दोन्ही एकत्र वाचा, कारण distinguish चा प्रश्न आणि composite cost unit चा प्रश्न हे एकाच गोष्टीचे दोन कोन आहेत.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 1 प्रश्न

- प्रत्येक मुद्र्याचा cost वरचा परिणाम सांगा — inventory नाही म्हणजे stock valuation नाही, composite units म्हणजे output दोन मितींत मोजले जाते, आणि indirect cost मोठा असल्यामुळे माग काढण्यापेक्षा apportionment जास्त महत्त्वाचे ठरते.

TQ 1.1 · RTP 2024-Sep [19] (b) · DB · Pg 623

LEVEL I
Understanding

Medium

विषय 2: Service Cost Unit आणि KPI [Service Cost Unit and KPI]

L2P4-C12-T02

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — service cost unit, composite cost units आणि equivalent service units म्हणजे काय.

NOTES

व्याख्या, उत्तर जशी देते तशीच: sometimes two measurement units are combined together to know the cost of a service or operation; these are called composite cost units. छापील उदाहरणे आहेत **Tonne-km, Quintal-km, Passenger-km and Patient-day**. public transport undertaking **operating cost per passenger per kilometre** मोजते. आधी व्याख्या लिहा, मग दोन किंवा तीन उदाहरणे द्या — दोन marks च्या सुरुवातीला एवढेच लागते.

composite unit दोन पद्धतींनी काढता येते, आणि उत्तर दोन्हीची नावे देते. (i) **Absolute (Weighted Average) basis** — a summation of the products of the qualitative and quantitative factors: $(\text{Weight Carried} \times \text{Distance})_1 + (\text{Weight Carried} \times \text{Distance})_2 + \dots + (\text{Weight Carried} \times \text{Distance})_n$. (ii) **Commercial (Simple Average) basis** — average qualitative factor आणि total quantitative factor यांचा गुणाकार: goods transport साठी **Commercial Tonne-km = Total distance × Average load**. दोन्ही नावे त्यांच्या दोन अंकगणिती वर्णनांसह लक्षात ठेवा; प्रश्न दोन्ही आकडे शेजारी शेजारी मागतात.

कोणता factor कोणता, आणि त्याने काय फरक पडतो. Distance is the quantitative factor कारण variable cost त्यावर अवलंबून असते. **Weight carried is the qualitative factor**, कारण वजनाचा variable cost वर परिणाम होत नाही. cinema मध्ये हेच तर्कशास्त्र second class seat पेक्षा first class seat ला जास्त weight देते, कारण first class seat मध्ये सेवेची प्रत जास्त असते आणि किंमतही जास्त असते.

पाठ करण्यासारखे सोडवलेले उदाहरण (MTP 2026-Mar). एक truck Delhi हून 30 MT घेऊन निघतो, Agra ला 12 MT उतरवतो, उरलेले Jaipur ला उतरवतो, आणि Jaipur हून 20 MT घेऊन परत येतो; अंतरे 230, 240 आणि 280 km. **Absolute MT-km** = $(30 \times 230) + (18 \times 240) + (20 \times 280) = 6,900 + 4,320 + 5,600 = 16,820$ MT-km. **Commercial MT-km** = $[(30 + 18 + 20) \div 3] \times (230 + 240 + 280) = 22.667 \text{ MT} \times 750 \text{ km} = 17,000 \text{ MT-km}$. विद्यार्थी दोन ठिकाणी चुकतात: absolute basis त्या टप्प्यावर **load actually on the vehicle for that leg** घेते (Agra आणि Jaipur दरम्यान 18 MT, 30 नव्हे), आणि commercial basis loads ची सरासरी **number of legs** वर काढते आणि मग **संपूर्ण** अंतराने गुणते. दोन्ही उत्तरे सारखी येत नाहीत, आणि प्रश्नात कोणते

हवे ते नेहमी सांगितलेले असते.

Equivalent cost unit (equivalent service unit). जिथे **two or more different grades of service use common resources**, तिथे **each grade is assigned a weight and converted into equivalent units**, आणि त्यामुळे ते grades एकमेकांशी तुलना करण्यायोग्य होतात. या प्रकरणातल्या निम्न्या practical प्रश्नांचे इंजिन हेच आहे — hotel मधले equivalent deluxe room days, club मधल्या equivalent Bronze memberships, toll plaza वरची equivalent light weight vehicles, cinema मधल्या equivalent Classic seats. हे weight सहसा प्रश्नाने grades मध्ये ठरवलेल्या **ratio of the prices** इतकेच असते.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- व्याख्या द्या, दोन्ही bases त्यांच्या सूत्रांसह द्या, आणि प्रत्येकाचे एक उदाहरण द्या. दोन्ही bases ची नावे सांगणारे पण प्रत्येक कसे काढतात ते न सांगणारे उत्तर निम्मेच marks मिळवते.

TQ 2.1 • PYQ 2019-Nov [6] (a) • DESC • 5M • Pg 623

LEVEL I
Understanding

Medium

विषय 3: Service Sector साठी Statement of Cost [Statement of Cost for Service Sector]

L2P4-C12-T03

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — service sector साठीचे statement of cost आणि त्यावरून किंमत कशी ठरवायची.

NOTES

statement चे शीर्षक 'Statement showing Total Cost per annum' असे असते आणि बाकी काहीही करण्याआधी प्रत्येक cost वर्षाच्या पातळीवर आणला जातो. छापील working प्रत्येक बाब तिच्या स्वतःच्या आधारावर रूपांतरित करते: **rent per month × 12; depreciation = cost of equipment ÷ service life; licences and permits renewed every six months × 2; utilities per quarter × 4; AMC per month × 12; insurance आणि marketing आधीच वार्षिक आहेत.** statement मध्येच सगळे कालावधी एका समान पातळीवर आणा आणि कंसात अंकगणित दाखवा — method चे marks तिथेच आहेत.

वापरावर आधारलेले costs ही सुविधा किती तास उघडी असते त्यावरून काढतात, occupancy वरून नाही. fitness club च्या उत्तरात electricity म्हणजे **25 days × 16 hours × number of months × units per hour × rate per unit**, आणि वर्षाच्या ज्या दोन भागांत consumption rates वेगळे आहेत त्यांच्यासाठी ती वेगवेगळी काढली आहे. occupancy चा उपयोग नंतर equivalent units बांधण्यासाठी होतो — electricity चे प्रमाण ठरवण्यासाठी नाही.

मग profit, मग price. statement **Total cost per annum** ने संपते, मग **Add: Profit 25% on sale or 1/3 on cost**, आणि मग **Total amount to be charged.** profit चे शब्द नीट वाचा: **on sale** असे सांगितलेले margin

(membership fees वर, takings वर, revenue वर) जोडण्याआधी त्याचे रूपांतर करावे लागते — 25% on sale is 1/3 on cost, 20% on sale is 1/4 on cost.

Equivalent units वेगवेगळ्या plans ना एकाच भाजकात आणतात. club चे Gold fee हे Silver च्या 1.5 पट आहे आणि Silver हे Bronze च्या दुप्पट आहे, म्हणून weights अशी: **Gold 3, Silver 2, Bronze 1.** आधी capacity वर occupancy लावा ($200 \times 100\%$, $200 \times 70\%$ वगैरे), मग weight लावा, आणि मग प्रत्येक भागातल्या महिन्यांच्या संख्येने गुणा: **$3,920 + 5,920 = 9,840$ equivalent Bronze memberships. Rate per Bronze = $98,40,000 \div 9,840 = ₹1,000$, Silver = ₹2,000, Gold = ₹3,000.** तिन्ही fees ची सरासरी कधीच काढू नका; weights प्रश्नाने दिलेल्या किमतींच्या नात्यातूनच बांधा.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 1 प्रश्न

- तीन स्पष्ट टप्प्यांत काम करा: total cost per annum, profit नंतर charge करायची रक्कम, आणि मग equivalent units व base unit चा दर. प्रत्येक टप्प्याला नाव द्या; अंकगणिताचा एकच गट्टा लिहिला की मांडणीचे marks जातात.
- equivalent-unit चे table एका working note मध्ये ठेवा, आणि त्यात occupancy ही weights च्या आधी व महिने weights च्या नंतर लावलेले दाखवा.

PQ 3.1 · RTP 2026-May [16] · Pg 625

LEVEL II
Application

Medium

विषय 4: Transport Services चे Costing [Costing of Transport Services]

L2P4-C12-T04

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — transport services चे costing, operating cost sheet, आणि passenger-kilometre व tonne-kilometre ही units कशी वापरतात.

NOTES

cost unit composite आहे — passenger transport साठी passenger-km, आणि goods साठी tonne-km (किंवा MT-km, ton-km) — आणि statement म्हणजे तीन भागांतले **Operating Cost Sheet: (A) Standing Charges, (B) Maintenance Charges, (C) Running Charges**, मग **Total cost before commission and profit**, मग commission, passenger tax आणि profit, आणि शेवटी **Takings**. छापील उत्तरे insurance, road tax, licence and permit fees, garage rent, depreciation आणि office and administration overheads हे standing block मध्ये टाकतात; **repairs and maintenance, tyres and tubes** हे maintenance block मध्ये; आणि **diesel, petrol, oil and sundries** हे running block मध्ये. काही उत्तरे हे दोनच भागांत आवरतात — **Fixed Charges** आणि **Running Cost**; दोन्ही मांडण्या चालतात, पण भागांना नावे आणि उप-बेरजा असल्याच पाहिजेत.

संशयास्पद बाब कुठे टाकायची हे ठरवणारा नियम: प्रश्न ज्या पद्धतीने ती सांगतो त्याच पद्धतीने तिचे वर्गीकरण करा. lorry च्या प्रश्नावरची Scanner ची स्वतःची टीप हे स्पष्ट सांगते — cost of engine oil and repairs may also be treated as fixed cost, as the question relates these with time, i.e. in weeks, instead of running of

the vehicle. म्हणजे **per week or per month** असा दिलेला cost हा standing charge आहे आणि **per km or per 100 km** असा दिलेला cost हा running charge आहे, त्याचे नाव काहीही असो. Driver आणि conductor यांच्या पगाराला हीच कसोटी लागते, आणि तो एका उत्तरात running block मध्ये तर दुसऱ्या उत्तरात standing block मध्ये दिसेल. **तुम्ही कोणती treatment घेतली आहे आणि का, हे एका ओळीत लिहा;** marks त्या कारणमीमांसेमागून येतात.

छापील उत्तरांत depreciation तीन वेगवेगळ्या रूपांत येते — प्रश्नातल्या माहितीला जे रूप शोभते तेच घ्या. **(Cost – Scrap value) ÷ Life in years** — जिथे life वर्षांत दिले आहे; **Cost ÷ Life in kilometres × kilometres run** — जिथे life kilometres मध्ये दिले आहे, आणि त्यामुळे depreciation हा **running cost** ठरतो; आणि **(Cost – Subsidy – Residual value) ÷ Life** — जिथे सरकारी subsidy दिलेली असते. Tyres चे depreciation **their own life in kilometres** वर वेगळे काढतात, आणि ठरावीक अंतराने करावी लागणारी बदली **amortised** करतात: number of replacements over the vehicle's life × cost of each, divided by the life, divided by 12 for a monthly figure.

cost उभा करण्याआधी अंतर उभे करा. Total kilometres = **round trips × 2 × one-way distance × days per month × months** — जाण्याचा आणि परतीचा दोन्ही टप्पा मोजायचा, vehicle भरलेले असो वा नसो.

Passenger-km = total km × seating capacity × occupancy ratio. **Absolute tonne-km** मध्ये प्रत्येक टप्प्याचा प्रत्यक्ष load त्या टप्प्याच्या अंतराने गुणून बेरीज करतात; 1,72,240 ton-km काढणारे goods चे उत्तर सहा फेऱ्यांच्या जाताना-येतानाच्या वजनांसाठी नेमके हेच करते. **Commercial tonne-km** मध्ये **average load** ला पार केलेल्या अंतराने गुणतात. नेहमीची चूक म्हणजे रिकाम्या परतीच्या टप्प्यासाठी tonne-km लावणे: kilometres धावले आहेत, tonne-kilometres नाहीत.

जिथे प्रश्न commission, passenger tax किंवा profit हे takings च्या टक्केवारीत ठरवतो, तिथे उलट काम करावे लागते — आधार takings आहे, cost नाही. याची दोन रूपे दिसतात. सरळ: cost before commission and profit is 65% of takings, म्हणून commission 10% आणि profit takings च्या 25% असताना takings = 21,84,000 ÷ 65 × 100 = ₹33,60,000. बीजगणिती: **let takings = x; x = cost + 0.10x + 0.15x, so 0.75x = cost;** आणि passenger tax असेल तर **X = 7,25,800 + 0.22X + 0.25X**, म्हणजे **X = ₹13,69,434**. जिथे profit **20% of total revenue** असे दिलेले असते तिथे उत्तर नोंदवते की तेच **25% of total cost** आहे. समीकरण मांडून दाखवा — method चा mark समीकरणासाठी आहे, भागाकारासाठी नाही.

semi-variable maintenance cost फोडण्यासाठी दोन वर्षांच्या आकड्यांवर high-low method वापरतात. Variable maintenance cost per km = difference in cost ÷ difference in kilometres = (46,050 – 45,175) ÷ (1,60,200 – 1,56,700) = ₹0.25 per km; Fixed maintenance cost = total maintenance cost – variable maintenance cost = 46,050 – (1,60,200 × 0.25) = ₹6,000. मग विचाराधीन वर्षाचा वार्षिक cost म्हणजे **(kilometres × 0.25) + 6,000**.

दोन fare classes आणि contribution चा format. जिथे एका वर्गाच्या प्रवाशाकडून दुप्पट भाडे घेतले जाते तिथे **equivalent passengers** मध्ये रूपांतर करा — full-fare प्रवासी दोनदा मोजायचे, half-fare एकदा — cost ला त्या equivalent संख्येने भागा, आणि मग प्रमाण लावा: mini-bus च्या उत्तरात कमी अंतरासाठी **₹1,541.11** आणि जास्त अंतरासाठी **₹1,541.11 × 2 = ₹3,082.22** असे येते. airline चा प्रश्न हा साचा मोडतो आणि तो **marginal costing** च्या पद्धतीने सोडवतात: fare collection, less variable costs (**fuel per flight, food per passenger**,

commission as a percentage of fare), equals **contribution per flight**; less fixed costs (**lease and landing charges, salaries of flight crew**) equals **net income per flight**. तिथे सल्ला **increase in contribution** वर ठरतो, **cost per passenger-km** वर नाही.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 14 प्रश्न

- cost statement च्या आधी working notes ने सुरुवात करा — total kilometres, passenger-km किंवा tonne-km, आणि semi-variable cost ची फोड. पुढची प्रत्येक ओळ त्यांच्यावर अवलंबून असते आणि त्यांना वेगळे marks आहेत.
- प्रत्येक block (A), (B), (C) ची उप-बेरीज करा आणि ती खाली उतरवा. आकड्यांचा नाव नसलेला स्तंभ अंकगणित बरोबर असूनही मांडणीचे marks गमावतो.
- प्रति unit चे उत्तर प्रश्नाला अपेक्षित तेवढ्याच दशांशांत लिहा, आणि ते कोणते unit आहे तेही सांगा — per km, per passenger-km आणि per tonne-km ही एकाच statement मधून येणारी तीन वेगवेगळी उत्तरे आहेत.

PQ 4.5 • PYQ 2022-May [1] (d) {C} • 5M • Pg 636	LEVEL II Application	Easy
PQ 4.12 • MTP 2026-Mar S1 [1] (c) {C} • 4M • Pg 649	LEVEL II Application	Easy
PQ 4.4 • PYQ 2021-Dec [3] (a) • 10M • Pg 633	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.6 • RTP 2022-May [10] • Pg 637	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.7 • MTP 2024-Mar [2] (a) • 9M • Pg 640	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.8 • PYQ 2024-May [2] (b) • 6M • Pg 642	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.9 • MTP 2024-Jul [3] (b) • 8M • Pg 644	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.10 • PYQ 2025-Jan [4] (a) • 8M • Pg 645	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.13 • MTP 2026-Apr S2 [2] (b) • 7M • Pg 649	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.14 • PYQ 2026-Sep [3] (b) • 7M • Pg 651	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.1 • PYQ 2018-Nov [4] (b) • 10M • Pg 627	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.2 • MTP 2019-Mar [5] (a) • 10M • Pg 629	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.3 • PYQ 2019-May [4] (a) • 10M • Pg 631	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.11 • MTP 2025-Jul [5] (b) • 6M • Pg 647	LEVEL II Application	Hard

विषय 5: Hotels आणि Lodges चे Costing [Costing of Hotels and Lodges]

L2P4-C12-T05

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — hotels आणि lodges चे costing, room-days आणि tariff ठरवणे.

NOTES

cost unit म्हणजे room-day, आणि पहिली working note नेहमी room-days ची मोजणी असते: **number of rooms × number of days in the period × occupancy percentage**, प्रत्येक प्रकारासाठी वेगळी काढून मग बेरीज. प्रश्नात तसे म्हटले असेल तर **360 days in a year** गृहीत धरा. पुढचे सगळे — attendant wages, lighting, electricity चे apportionment, tariff चा भाजक — याच आकड्यावर उभे असते, म्हणून तो आधी काढा आणि त्याला नाव द्या.

जिथे room types नुसार tariffs वेगळे असतात तिथे सगळ्यात स्वस्त room च्या equivalent room-days मध्ये रूपांतर करा. super deluxe चे rent हे deluxe च्या 2 पट आणि luxury suite चे 3 पट आहे, म्हणून **equivalent deluxe room days = (32,400 × 1) + (16,200 × 2) + (8,640 × 3) = 90,720**. मग let x be the rent of the deluxe room, म्हणजे **total takings = 90,720x**, आणि cost विरुद्ध सोडवा: **90,720x - 22,680x = ₹16,66,98,000** — इथे profit हा takings च्या 25% आहे — आणि **x = ₹2,450** येते; बाकीचे tariffs त्याच प्रमाणात निघतात.

off-season ची सवलत दुसरे statement करून नव्हे तर equivalent full room-days ने हाताळतात. सहा off-season महिन्यांत पूर्ण rent च्या निम्मे भाडे घेतले जाते तिथे season चे 28,800 room days पूर्ण मोजतात आणि off-season चे 14,400 room days **50% = 7,200** या दराने मोजतात, म्हणून प्रत्यक्ष 43,200 room days च्या तुलनेत भाजक **36,000 equivalent full room days** असतो. **Total rent ÷ equivalent full room days = ₹158.72** हा season चा दर आहे, आणि **off-season rate is 158.72 × 50% = ₹79.36**. कोणता cost कोणता आकडा वापरतो ते पाहा: room attendants ना प्रत्यक्ष occupancy वर पगार मिळतो, म्हणून त्यांची wages ₹15 × 43,200 room days अशी आहेत, equivalent आकड्यावर नाहीत.

वेळेवर आधारलेला cost प्रश्नाने ठरवलेल्या हंगामाच्या चौकटीत वाचा. hill-station च्या उत्तरात हिवाळ्याचे महिने स्पष्टपणे **part of the off season** आहेत, म्हणून हिवाळा वगळता उरलेले आठ महिने म्हणजे सहा peak महिने अधिक दोन off-season महिने, आणि lighting तीन भागांत काढले आहे — **200 rooms × 80% × 6 months × ₹110, 200 rooms × 40% × 2 months × ₹110** आणि **200 rooms × 40% × 4 months × ₹30** — एकूण ₹1,32,800. lighting occupied rooms वर लावतात, कारण दर हा महिनाभर पूर्ण occupancy च्या आधारावर सांगितलेला आहे.

इथेही profit चे शब्दच अंकगणित ठरवतात. Profit margin 20% of room rent is the same as 25% on cost, आणि **25% on total taking** म्हणजे total cost हा takings च्या 75% आहे. Total Cost नंतर profit ची वेगळी ओळ टाका आणि छापील उत्तरे करतात तसेच तिला दोन्ही वाचने लिहून नाव द्या.

जिथे प्रश्न tariff ऐवजी room type नुसार profit विचारतो, तिथे मांडणी बदलून columnar profit statement होते. Columns म्हणजे room types अधिक एक total; ओळी याच क्रमाने: room-days, tariff per room-day, Total

Revenue (I); housekeeping expenses per room-day (II); breakfast cost (III); swimming pool cost (IV); salaries to staff apportioned in the given ratio (V); electricity apportioned in proportion to occupancy, i.e. in the ratio of room-days (VI); Profit = I - II - III - IV - V - VI. **double occupancy** असेल तर प्रति व्यक्ती आकारणी room-day मागे दुप्पट होते — ₹150 per person चा breakfast **₹300 per room** होतो आणि ₹200 per person चा pool **₹400 per room** होतो — आणि फक्त एकाच वर्गाच्या room ला मोफत दिलेली सुविधा फक्त त्याच column ला लावतात.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 3 प्रश्न

- आधी room-days, मग equivalent room-days, मग cost statement, आणि शेवटी tariff. क्रम उलटा केला की सगळ्यात जास्त marks असलेली दोन workings खाली दबून जातात.
- base tariff काढताना x मध्ये समीकरण मांडा आणि ते कागदावरच सोडवा. सरळ rent चा आकडा लिहिला की profit adjustment चे marks जातात.

PQ 5.1 • MTP 2018-Mar [5] (b) • 10M • Pg 653

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.2 • PYQ 2019-Nov [3] (a) • 10M • Pg 656

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.3 • PYQ 2023-Nov [3] (b) • 10M • Pg 658

LEVEL II
Application

Medium

विषय 6: Hospitals चे Costing [Costing of Hospitals]

L2P4-C12-T06

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — hospitals चे costing, patient-day हे unit आणि patient days मधला break-even.

NOTES

cost unit म्हणजे patient-day, आणि पहिली working note त्यांची मोजणी करते: दिवसांचा प्रत्येक गट त्या गटात व्यापलेल्या beds ने गुणून बेरीज, **plus the extra beds hired**. critical care च्या उत्तरात (50 beds × 200 days) + (30 beds × 105 days) + (20 beds × 60 days) = 14,350, plus 250 hired beds = 14,600 patient days; intensive care च्या उत्तरात (100 × 120) + (40 × 80) = 15,200, **plus 400 extra beds = 15,600**. भाड्याने घेतलेल्या beds patient days मध्येच मोजतात, कारण त्यांवर रुग्ण होता.

Hospital चे प्रश्न तीन भागांच्या operating cost sheet ने नव्हे तर marginal costing च्या रूपात सोडवतात. statement असे चालते: Revenue (patient days × charge per day); less Variable costs; = Contribution; less Fixed costs; = Profit. आणि मग **Contribution per patient day = Total contribution ÷ Total patient days** व **Profit per patient day = Total profit ÷ Total patient days**.

वर्गीकरण पाठ करा, कारण दोन्ही छापील उत्तरांत ते सारखेच आहे. Variable: food and laundry services,

medicines supplied to patients, doctors' payment, caretaker and other services for patients, आणि hire charges for extra beds. Fixed: building rent, managers', supervisors', nurses' and ward boys' salaries, repairs and maintenance, cost of oxygen other than that borne directly for treatment, administrative and general administration overheads allocated to the unit, आणि depreciation on equipment. Doctors' payment हे variable आहे कारण fees ही किती रुग्ण तपासले आणि त्यांवर किती वेळ गेला यावर दिली जाते — प्रश्न नेहमी तसे सांगतो, आणि तेच वाक्य या treatment चा आधार आहे.

छापील उत्तर जे गृहीतक लिहिणे ते तुम्हीही लिहा. त्याची स्वतःची note सांगते की extra beds साठीचे जास्तीचे charges हा semi-variable cost आहे; तरीही सोयीसाठी तो variable cost मानला आहे. ही ओळ तुमच्या उत्तरात लिहा. जिथे प्रश्न life ऐवजी दर देतो तिथे depreciation **15% per annum on original cost** असे असते.

Break-even हे patient days मध्ये विचारतात. Break-even point = Fixed Cost ÷ Contribution per patient day — ₹1,63,51,000 ÷ ₹1,605.103 = **10,187 patient days**, आणि ₹10,74,000 ÷ ₹112.50 = **9,547 patient days**. contribution per patient day हा उत्तर जेवढे दशांश ठेवते तेवढाच ठेवा; तो जवळच्या रुपयापर्यंत गोल केला की break-even चा आकडा सरकतो. उत्तर म्हणजे **patient days** ची संख्या, रुग्णांची संख्या नव्हे आणि रुपये तर नव्हेच.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 2 प्रश्न

- patient-day ची मोजणी statement च्या आधी working note मध्ये ठेवा, त्यात beds आणि days चा प्रत्येक गट स्वतंत्र ओळीवर दाखवा आणि भाड्याच्या beds शेवटी जोडा.
- costs ची यादी कागदावरच variable आणि fixed अशी फोडा, आणि break-even ला हात घालण्याआधी contribution per patient day काढा — प्रश्नाचे दोन्ही भाग त्याच एका आकड्यावर चालतात.

PQ 6.1 • PYQ 2018-May [4] (b) • 10M • Pg 659

LEVEL II
Application

Medium

PQ 6.2 • PYQ 2021-Jan [5] (a) • 10M • Pg 662

LEVEL II
Application

Hard

विषय 7: IT आणि ITES चे Costing [Costing of IT and ITES]

L2P4-C12-T07

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही • पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — IT आणि ITES undertakings चे costing आणि तिथे वापरली जाणारी cost units.

NOTES

Scanner मध्ये या विषयावर एकही प्रश्न छापलेला नाही — हा concept-base चा विषय आहे, म्हणून दहा marks

च्या गणितासाठी नव्हे तर छोट्या theory च्या प्रश्नासाठी त्याची तयारी करा, आणि ती Study Material मधल्या cost units व cost heads च्या स्वतःच्या यादीवरूनच करा. Study Material मध्ये न पाहिलेला format परीक्षेत घेऊन जाऊ नका.

प्रकरणाची सर्वसाधारण पद्धत तुम्हाला काय देते, आणि marks कशाला मिळतील: service ला no inventory असते, **employee cost is the dominant element**, आणि indirect costs हे total cost चा मोठा हिस्सा असतात — Introduction मधली ही तीन वैशिष्ट्ये इथे विशेष जोराने लागू होतात, कारण services undertaking म्हणजे जवळपास पूर्णपणे माणसे आणि support cost.

या प्रकरणातल्या सगळ्यात जवळच्या छापील उत्तरांचा costing चा साचा हाच कोणत्याही per-unit गणितासाठी सुरक्षित नमुना आहे: **identify the costs incurred exclusively for the service, add the share of common overheads at the percentage the question gives, आणि divide by the number of service units handled in the period.** loan-processing ची उत्तरे (Topics 9 आणि 11) cost per application नेमके याच पद्धतीने बांधतात, आणि हेच तीन steps IT किंवा ITES च्या गणितालाही पुरतील.

विषय 8: Toll Roads चे Costing [Costing of Toll Roads]

L2P4-C12-T08

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — toll roads चे costing, BOT पद्धत आणि toll rate चे गणित.

NOTES

BOT, उत्तरे ज्या शब्दांत सांगतात त्याच शब्दांत: BOT is an option for the Government to outsource public projects to the private sector. Under BOT, the private sector designs, finances, constructs and operates the facility and eventually, after a specified concession period, the ownership is transferred to the Government. प्रश्नाने संधी दिली तर मूलभूत तत्त्वही जोडा: if the price for a transport facility is set at a level that reflects the benefit each user gains from the improvements in the facility, it will result in traffic flow levels that equate social costs with user benefits. **Concession period** म्हणजे गुंतवणूक वसूल करण्यासाठी ज्या काळापर्यंत infrastructure चालवण्याची परवानगी असते तो काळ.

toll rate ची सूत्रे, छापली आहेत अगदी तशीच: $\text{Toll Rate} = (\text{Total Cost} + \text{Profit}) \div \text{Number of Vehicles}$; आणि पर्याय म्हणून $\text{User Fee} = \text{Total Distance} \times \text{Toll Rate per km}$, rounded off to the nearest multiple of five. हा दर road users ना सुधारणेतून मिळणाऱ्या फायद्यांशी थेट जोडलेला असावा — fuel savings, improvement in travel time आणि good riding quality — हे तीन फायदे theory च्या उत्तरात नावानिशी लिहिण्यासारखे आहेत.

वर्गीकरणाचा प्रश्न वारंवार येतो, आणि उत्तराची स्वतःची यादीच प्रमाण आहे: Land acquisition — Capital Cost; Interest expenses incurred for servicing term loans — Operating expenses; **Material and Labour** — Capital Cost; Toll collection expenses — Operating expenses; **Contingency Allowance** —

Capital Cost; Periodic painting cost of railings etc. — Maintenance Cost. विद्यार्थ्यांना चकवणारी एक बाब लक्षात ठेवा: term loans वरचे interest हे operating आहे, capital नाही.

statement हे capital cost concession period वर पसरवते आणि मग त्या काळाचा operating and maintenance cost जोडते. महिन्याचे **Appropriation of capital cost** म्हणजे project cost भागिले मुदत — ₹900 crore हे 10 वर्षांवर म्हणजे महिन्याला ₹7,50,00,000 — आणि महिन्यातल्या vehicles ची संख्याही त्याच आधारावर काढतात, 120 crore vehicles 10 वर्षांवर म्हणजे **1 crore vehicles a month**. जिथे प्रश्न दिवसावर मांडलेला असतो तिथे **concession period in days = 25 years × 365 = 9,125 days** आणि cost per day म्हणजे **including administration and toll plaza operation cost** असा एकूण project cost भागिले तो आकडा. **Cost per kilometre = Total cost ÷ length of the highway** ही वेगळी मागणी आहे; तिचा cost per vehicle शी गोंधळ करू नका.

vehicle चे वेगवेगळे वर्ग equivalent vehicles ने हाताळतात — प्रश्नाने दिलेल्या weights च्या प्रमाणात. 5%, 20%, 30% आणि 45% ही weights **1 : 4 : 6 : 9** हे प्रमाण देतात; 2.5 पट आणि 2 पट ठरवलेले toll charges **1 : 2.5 : 5** हे प्रमाण देतात. प्रत्येक वर्गाची traffic त्याच्या प्रमाणाने गुणा, equivalent vehicles ची बेरीज करा, वसूल करायची रक्कम त्या बेरजेने भागून **base rate** काढा, आणि मग प्रत्येक वर्गाचा दर मिळवण्यासाठी base rate ला त्या त्या प्रमाणाने गुणा — ₹19.06 × 1, × 4, × 6 and × 9; किंवा ₹26, ₹65 आणि ₹130.

traffic च्या मोजणीत दोन adjustments आहेत, आणि दोन्ही सहज निसटतात. Exempt vehicles are removed before equivalence — medical emergencies, Members of Parliament आणि essential services साठी वापरलेली 10% light vehicles वगळल्यावर आकारणीयोग्य **45,000** उरतात, 50,000 नव्हे. **return journey concession** मुळे toll कमी होत नाही, equivalent संख्या कमी होते: परत येणाऱ्या light vehicles पैकी 30% गाड्या 25% कमी भाडे देतात, म्हणजे **45,000 - (45,000 × 30% × 25%) = 41,625** equivalent return vehicles, आणि नवा दर म्हणजे **unchanged revenue divided by the reduced equivalent number**, ₹23,40,000 ÷ 86,625 = ₹27.01.

gross up करण्याआधी profit चे शब्द वाचा. 30% profit over total cost म्हणजे total cost × 1.30; a **20% profit margin over total takings** म्हणजे takings = total cost ÷ 80%, आणि मग वर्गनिहाय दर 3,00,000X + 75,000(5X) + 1,25,000(4X) = 11,75,000X = takings यातून सोडवतात. X मध्ये एकच समीकरण मांडणे हीच छापील पद्धत आहे आणि ती कागदावर करून दाखवण्यासारखी आहे.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 1 प्रश्न

- दोन गोष्टी विचारल्या आहेत: **what the BOT approach is**, आणि **how the toll rate is computed**. दुसरीचे उत्तर सूत्राच्या रूपात द्या आणि त्यातल्या संज्ञा स्पष्ट करा — marks तिथेच केंद्रित आहेत.
- BOT समजावताना concession period आणि तो संपल्यावर काय होते हे दोन्ही सांगा. transfer हाच भाग विद्यार्थी गाळतात.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 4 प्रश्न

- equivalent-vehicle चे table एका working note मध्ये ठेवा — त्यात traffic, weight, ratio आणि equivalent vehicles यांचे columns असू द्या — मग एकच base rate काढा आणि त्यावरूनच वर्गनिहाय दर वाचा.
- capital cost हा concession period वर statement मध्येच पसरवा आणि भागाकार दाखवा — त्या एका ओळीलाच marks आहेत.

PQ 8.2 • PYQ 2023-May [1] (d) {C} • 5M • Pg 668

LEVEL II
Application

Medium

PQ 8.3 • RTP 2024-Sep [16] • Pg 670

LEVEL II
Application

Medium

PQ 8.1 • PYQ 2020-Nov [5] (a) • 10M • Pg 666

LEVEL II
Application

Hard

PQ 8.4 • PYQ 2025-Sep [2] (a) • 10M • Pg 672

LEVEL II
Application

Hard

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 1 प्रश्न

- एखाद्या सवलतीमुळे किंवा सूटमुळे traffic बदलत असेल, तर दर पुन्हा काढण्याआधी कोणती vehicles वगळली किंवा कमी केली आणि का, हे लिहा.

TQ 8.2 • PYQ 2024-Sep [4] (b) • DESC • 5M • Pg 665

LEVEL II
Analysis

Medium

विषय 9: शैक्षणिक संस्थांचे Costing [Costing of Educational Institutions]

L2P4-C12-T09

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — शैक्षणिक संस्थांचे costing, आणि service department मधला cost per application.

NOTES

batch चा cost प्रश्न ज्या कालावधीत मांडतो त्याच कालावधीत, आठवड्या-आठवड्याने बांधा. training च्या उत्तराची बेरीज अशी: hall charges ₹25,000 × 25 weeks; honorarium ₹3,600 × 3 sessions × 5 days × 25 weeks; travel reimbursement ₹500 × 5 days × 25 weeks; refreshment ₹1,200 × 25 weeks; weekend lectures ₹5,000 × 2 × 25 weeks; trainee support services ₹2,020 × 25 weeks — **Total Cost ₹23,68,000 for one batch.** लक्षात ठेवा की weekend lecture ची fee **inclusive of travelling and refreshment** अशी सांगितली आहे, म्हणून त्या दोन lectures साठी आणखी काहीही जोडायचे नाही; inclusive म्हणून सांगितलेला cost पुन्हा वाढवायचा नसतो.

cost भरून निघण्यासाठीची minimum fee म्हणजे total cost भागिले पूर्ण seating capacity — $₹23,68,000 \div 320 = ₹7,400$ per trainee. **minimum** या शब्दाचा अर्थ profit चा अंश नाही; प्रश्नाचा तो भाग

मागत नसेल तर margin जोडू नका.

profit margin जर fee वर असेल तर भागण्याआधी gross up करा. 20% profit margin on the fee = $1/5$ of sales or $1/4$ of the cost, म्हणून वसूल करायची एकूण fee $₹23,68,000 \times 5/4 = ₹29,60,000$. प्रति trainee $₹14,800$ या दराने त्यासाठी $29,60,000 \div 14,800 = 200$ trainees लागतात, आणि **minimum percentage of batch size = $200 \div 320 = 62.5\%$** . शेवटचे उत्तर capacity ची टक्केवारी आहे, trainees ची संख्या नाही — मागणी नीट वाचा.

या विषयाखाली छापलेला loan-processing चा प्रश्न प्रकरणभर येणारा overhead चा सापळा मांडतो. $₹11,000$ चा legal advice cost **one specific education loan** शी संबंधित आहे, म्हणून तो education loan service ला **in full** लावतात आणि **taken out of the overhead pool before the share is applied: Overhead cost = 30% of $(₹16,40,000 - ₹11,000) = ₹4,88,700$** . Total processing cost म्हणजे **salary $₹21,60,000$ + legal advice $₹11,000$ + overhead $₹4,88,700 = ₹26,59,700$** , आणि **cost per application = $₹26,59,700 \div 500 = ₹5,319.40$** . नेहमीचे चुकीचे उत्तर संपूर्ण $₹16,40,000$ च्या 30% घेते आणि मग $₹11,000$ पुन्हा जोडते, म्हणजे तोच cost दोनदा मोजते.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 2 प्रश्न

- cost च्या ओळी प्रश्न ज्या क्रमाने देतो त्याच क्रमाने लिहा, प्रत्येक ओळीवर गुणाकार कंसात लिहून दाखवा, आणि शेवटी एकच 'Total cost per batch' अशी बेरीज करा.
- तिसऱ्या भागात नेमके जे विचारले आहे तेच द्या — batch size ची टक्केवारी — आणि ती कोणत्या trainee संख्येवरून आली तेही दाखवा.

PQ 9.1 • MTP 2024-Dec S2 [3] (c) • 2M • Pg 675

LEVEL II
Application

Easy

PQ 9.2 • PYQ 2026-Jan [3] (b) • 6M • Pg 675

LEVEL II
Application

Hard

विषय 10: Insurance Company चे Costing [Costing of Insurance Company]

L2P4-C12-T10

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — insurance company चे costing आणि cost per policy कसा काढतात.

NOTES

total cost आडवळणाने दिलेला असू शकतो, आणि तो शोधणे हाच पहिला mark आहे. Total Cost = Total insured value $\times$ Cost per rupee of insured value — $₹3,500$ crore $\times 0.002 = ₹7,00,00,000$. एकदा तो total ठरला की प्रश्नात दिलेले costs त्याखाली गटांत मांडतात, आणि रिकामा ठेवलेला एक cost वजाबाकीने निघतो. खर्च हे प्रश्नाने सांगितलेल्या चार activity heads खाली याच क्रमाने गटांत मांडा: (a) Marketing and Sales

Support — cost of marketing of the policy, policy development cost, sales support expenses; (b) Operations — claim management cost, policy issuance cost, policy servicing cost; (c) **I.T. Cost**; (d) Support Functions — office administration cost, employees cost, postage and logistics, facilities cost. कोणता खर्च कोणत्या head खाली येतो ते पाठ करा; marks गटवारीला आहेत, अंकगणित तर फक्त बेरीज आहे.

माहीत नसलेला head हाच balancing figure असतो. I.T. Cost = Total cost – (Marketing and Sales Support + Operations + Support Functions) = ₹7,00,00,000 – (₹2,05,90,000 + ₹1,29,75,000 + ₹1,43,35,000) = ₹2,21,00,000. तो statement मध्ये **[Balancing Figure]** असे नाव देऊन दाखवा, म्हणजे तो काढलेला आहे, अंदाजाने लिहिलेला नाही हे परीक्षकाला दिसेल.

Cost per policy = Total cost ÷ Number of policies sold — ₹7,00,00,000 ÷ 2,800 = **₹25,000 per policy**. भाजक म्हणजे policies ची संख्या, insured value नव्हे; insured value ने आपले काम total cost ठरवतानाच केले आहे.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 1 प्रश्न

- आधी insured value वरून total cost काढा आणि तो statement च्या वर लिहा, म्हणजे balancing figure ला कशाशी तरी जुळायला मिळेल.
- चारही heads अक्षरे देऊन वेगवेगळ्या गटांत मांडा, उप-बेरजा आतल्या column मध्ये आणि एकूण बेरीज बाहेरच्या column मध्ये — छापील उत्तर करते अगदी तसेच.

PQ 10.1 · PYQ 2021-Jul [4] (b) · 5M · Pg 677

LEVEL II
Application

Hard

विषय 11: Financial Institutions मधील Costing [Costing in Financial Institutions]

L2P4-C12-T11

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — financial institutions मधले costing, आणि एक loan application processing चा cost.

NOTES

cost unit म्हणजे processing झालेले एक loan application, आणि statement columnar असते: प्रत्येक प्रकारच्या loan साठी एक column आणि एक total column. ओळी, छापील उत्तरे ज्या क्रमाने वापरतात त्या क्रमाने: **Employee cost** (त्याच प्रकारच्या application वरच काम करणारे कर्मचारी), **Apportionment of branch manager's salary, Legal charges, printing and stationery and advertising expenses** या सगळ्या मिळून एक ओळ, **Other expenses**, आणि **Depreciation**. फक्त employee cost हा direct आहे; बाकीची प्रत्येक ओळ त्या loan प्रकाराला प्रश्नाने दिलेल्या branch overheads च्या टक्केवारीत apportion होते.

apportion करण्याआधी प्रत्येक cost एकाच कालावधीवर आणा. महिन्यापर्यंत पोहोचण्यासाठी **Other**

expenses given per quarter are divided by 3 आणि depreciation given per annum is divided by 12, कारण branch manager चा पगार आणि इतर खर्च मासिक आहेत व applications ही महिन्याने मोजतात. आधी apportionment आणि मग रूपांतर केले की असा आकडा येतो जो तपासताच येत नाही.

प्रश्न ज्या दोन गणितांमध्ये आलटून पालटून जातो ती ही. Cost of processing one application = Total cost of that loan type ÷ Number of applications processed — ₹2,48,000 ÷ 496 = ₹500. आणि उलट बाजूने, **Number of applications = Total cost ÷ Processing cost per application** — ₹1,88,000 ÷ ₹500 = **376 applications** — जिथे प्रश्न सांगतो की दोन्ही loan प्रकारांसाठी cost per application सारखाच आहे तिथे हे वापरतात.

जिथे पगारच माहीत नसतो तिथे तो x धरा आणि दोन्ही cost per application समान ठेवा. एका product वर तीन आणि दुसऱ्यावर चार professionals असतील, तर total cost च्या ओळी ₹45,000 + 3x आणि ₹33,750 + 4x अशा होतात, आणि cost per application समान केल्यावर $1,500x + 2,25,00,000 = 1,600x + 1,35,00,000$ येते, म्हणून $x = ₹90,000$. मग पगार $3x = ₹2,70,000$ आणि $4x = ₹3,60,000$, आणि **cost per car loan application = (₹33,750 + ₹3,60,000) ÷ 500 = ₹787.50**. समीकरण मांडून लिहा; marks समीकरणाला आणि मूल्य ठेवण्याला आहेत, शेवटच्या भागाकाराला नाहीत.

Overheads फक्त सांगितलेल्या टक्केवारीतच apportion होतात — उरलेला भाग branch कडेच राहतो. एका product ला 20% आणि दुसऱ्याला 15% जात असेल, तर branch च्या overheads पैकी 65% हे branch च्या इतर services चे आहेत आणि ते या statement मध्ये कधीच येत नाहीत. टक्केवारीची बेरीज 100 व्हावी म्हणून ओढाताण करू नका.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 2 प्रश्न

- आधी Total column असलेले table काढा, त्यात मासिक आकडे भरा, आणि मग प्रत्येक टक्केवारी आडवी लावा — त्यामुळे apportionment डोळ्यांना दिसते आणि आपोआप तपासले जाते.
- पगार माहीत नसेल तर आकडा अंदाजाने न ठेवता x तसाच table भर न्या; छापील उत्तर नेमके तेच करते.

PQ 11.1 • PYQ 2022-Nov [1] (b) {C} • 5M • Pg 679

LEVEL II
Application

Medium

PQ 11.2 • PYQ 2026-Jan [3] (a) • 8M • Pg 680

LEVEL II
Application

Hard

विषय 12: Power Houses साठी Costing [Costing For Power Houses]

L2P4-C12-T12

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — power houses चे costing आणि cost per kilowatt-hour कसा काढतात.

NOTES

cost unit म्हणजे kWh, आणि statement मध्ये दोन columns असतात — 'Per annum' आणि 'Per kWh' — आणि ते fixed व variable अशा दोन भागांत फोडलेले असतात. Fixed costs: plant supervision, administration overheads, insurance charges, depreciation; Variable costs: operating labour, fuel charges, lubricants, spares and stores, repairs and maintenance, आणि coal cost. **each block and for the total** साठी per-kWh आकडा द्या — ₹3.87 fixed अधिक ₹3.27 variable म्हणजे **₹7.14 per kWh** — कारण ही फोडच प्रश्नाचा गाभा आहे.

Depreciation हे capital cost वर दराने काढतात — 5% of ₹3,10,00,000 = ₹15,50,000 per annum — आणि ते fixed block मध्ये बसते. Coal cost दिलेला नसतो, तो generation ratio वरून काढतात: (units generated ÷ kWh generated per kg) × rate per kg, म्हणजे (16,50,000 kWh ÷ 7) × ₹4.75 = ₹11,19,643, आणि तो variable block मध्ये येतो.

captive power plant तीन cost blocks मध्ये याच क्रमाने मांडतात. Boiler House Cost (I): coal consumed, freight, loading and unloading at the stated percentage of the coal value, oil, water, depreciation of the steam boiler = (cost – residual value) ÷ life ÷ 12 for a month, आणि boiler house च्या कामगारांची grade नुसार wages; आणि मग **Less: recovery from sale of ash**, जी याच block मध्ये वजा होते. **Generating Station Costs (II):** grade नुसार generating station wages, repairs and maintenance of generating equipment, depreciation of generating equipment, insurance premium on the plant, fuel handling and storage expenses, rent of the generating station premises आणि administration and general expenses चा वाटा. **Other Costs (III): electricity purchased from the grid at the rate per unit.** एकूण म्हणजे (I) + (II) + (III).

भाजक म्हणजे units available, आणि तो बांधण्यातच marks आहेत. Total units generated, less normal loss in generation, = net own units generated; add units purchased from the grid = total effective units available; less the percentage used by the generating department itself = units available for factory operations. छापील उत्तरात: 2,00,000 – 3,000 = 1,97,000; + 5,000 purchased = 2,02,000; – 10% (20,200) = 1,81,800 units, आणि **cost per unit = ₹9,97,080 ÷ 1,81,800 = ₹5.48.** प्रश्नात दिलेले दोन नियम हे चालवतात: **purchased units are not subject to any loss adjustment**, आणि **the emergency purchase is added to the effective units** — आणि ते अंतर्गत वापर वजा करण्याच्या आधी. नेहमीचे चुकीचे उत्तर units generated ने भागते आणि normal loss व विभागाचा स्वतःचा वापर दोन्ही दुर्लक्षित करते.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 2 प्रश्न

- cost sheet च्या आधी units-available ची working note करा आणि प्रत्येक step ला नाव द्या; cost per unit हा त्या आकड्याइतकाच बरोबर असतो.
- प्रश्नाने फक्त एकच cost per kWh मागितला असला तरी fixed आणि variable blocks उप-बेरजांसह वेगवेगळे ठेवा — ही फोड म्हणजे फुकटचे marks.

PQ 12.2 • RTP 2025-Sep [15] • Pg 683

LEVEL II
Application

Medium

विषय 13: इतर Services चे Costing [Costing of other Services]

L2P4-C12-T13

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — इतर services चे costing, त्यात cinemas आणि इतर entertainment undertakings यांचा समावेश आहे.

NOTES

बाकी काहीही करण्याआधी capacity प्रश्नाने दिलेल्या प्रमाणात फोडा. एकूण 306 seats **12 : 4 : 1** या प्रमाणात फोडल्यावर Classic 216, Prime 72, Recliner 18 अशी येतात. मग occupied seats per day = seats × occupancy percentage × number of shows per day — **216 × 75% × 4 = 648, 72 × 50% × 4 = 144, 18 × 50% × 4 = 36.**

किमतींची प्रमाणे गुणाकाराने जोडा; त्यांची बेरीज करू नका. Prime हे Classic च्या दुप्पट आणि Recliner हे Prime च्या तिप्पट आहे, म्हणून Classic च्या भाषेत weights अशी: **Classic 1, Prime 2, Recliner 6.** Equivalent Classic seats per day = (648 × 1) + (144 × 2) + (36 × 6) = 648 + 288 + 216 = 1,152. Recliner ला 6 ऐवजी 3 धरणे हीच ती चूक आहे जी पकडण्यासाठी हे प्रमाण रचलेले आहे.

भागण्याआधी cost वाढवून revenue पर्यंत न्या. Profit at 25% on total revenue म्हणजे cost हा revenue च्या 75% आहे, म्हणून त्या दिवसाचे Total revenue = ₹77,760 × 100/75 = ₹1,03,680. Ticket price of the base seat = Total revenue ÷ Equivalent Classic seats = ₹1,03,680 ÷ 1,152 = ₹90, आणि बाकीचे तेच weights वापरून निघतात: **Prime ₹90 × 2 = ₹180 आणि Recliner ₹90 × 6 = ₹540.**

भाजकातला आणि उत्तरातला कालावधी तपासा. cost हा per day दिलेला आहे आणि equivalent seats per day across all four shows काढलेल्या आहेत, म्हणून भागाकार म्हणजे base seat चा price per show. cost वार्षिक असता तर equivalent seats ही वार्षिकच असाव्या लागल्या असत्या. दोन्ही जुळवा, नाहीतर किंमत shows च्या किंवा दिवसांच्या पटीत चुकते.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 1 प्रश्न

- equivalent-seat चे table दाखवा — त्यात occupied seats चा एक column आणि equivalent seats चा एक column ठेवा — मग total revenue ची एक ओळ आणि base price ची एक ओळ. चार छोटे steps, प्रत्येकाला वेगळे marks.

PQ 13.1 • PYQ 2025-May [3] (b) • 6M • Pg 686

LEVEL II
Application

Medium

प्रकरण 13

Standard Costing

10 विषय • 34 वर्गीकृत प्रश्न • महत्त्व: B

ICAI SKILL PROFILE या पेपरसाठी ICAI चा band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — हे प्रकरण वाचताना वाटते **आधी sums**

Level I — Comprehension & Knowledge

0.8%

243 पैकी 2 marks

Level II — Analysis & Application

99.2%

243 पैकी 241 marks

पेपरच्या Level I किमान मर्यादित खाली: या प्रकरणाचे फक्त 1% marks Comprehension आणि Knowledge चे आहेत, तर संपूर्ण पेपरासाठी ICAI चे प्रमाण 20-30% आहे. इथे आधार घेण्यासारखी theory फारशी नाहीच — इथला जवळपास प्रत्येक mark sum सोडवूनच मिळतो, म्हणून तयारी म्हणजे सराव, वाचन नव्हे.

विषय 1: परिचय [Introduction]

L2P4-C13-T01

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही • पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — standard cost, standard costing आणि variance म्हणजे काय.

NOTES

व्याख्या, छापील उत्तर ज्या शब्दांत देते त्याच शब्दांत: standard costing is the technique whereby standard costs are predetermined and subsequently compared with the recorded actual costs. हे **cost ascertainment and cost control** चे तंत्र आहे. management च्या efficient operation च्या standards वर आधारून ते products आणि services च्या cost चे पूर्वनिर्धारित अंदाज ठरवते, आणि म्हणून **what the cost should be** यावर भर देते; मग त्याची तुलना प्रत्यक्ष cost किती होता याच्याशी होते.

Variance, आणि प्रत्येक practical प्रश्नात marks देणारा चिन्हाचा नियम. standard cost आणि actual output चा actual cost यांतला फरक म्हणजे variance — **of actual output** हे शब्द लक्षात घ्या, कारण तुलना करण्याआधी standard हा प्रत्यक्ष जेवढे उत्पादन झाले तेवढा flex करावाच लागतो. actual cost हा standard cost पेक्षा कमी असेल तर variance favourable; actual cost हा standard cost पेक्षा जास्त असेल तर variance unfavourable (adverse). प्रत्येक आकड्यावर (F) किंवा (A) अशी खूण करा; कित्येक प्रश्न स्पष्ट शब्दांत सांगतात की variance चे स्वरूप दाखवलेच पाहिजे, आणि खूण नसलेला आकडा म्हणजे अपूर्ण उत्तर.

variance काढणे म्हणजे काम संपले असे नाही. Mere calculation and analysis of variances is of no use; तुम्हाला trace their origin and the causes of their occurrence हे करावेच लागते, म्हणजे सुधारणेची पावले उचलता येतात. विशेषतः controllable variances ची बारकाईने तपासणी केली की management ला (a) variance ची रक्कम, (b) तो का घडला त्याचे घटक किंवा कारणे, (c) कोणत्या अधिकाऱ्यांवर व विभागांवर

जबाबदारी टाकायची, आणि (d) variances टाळण्यासाठी किंवा कमी करण्यासाठी कोणती दुरुस्ती करायची, हे ठरवता येते. Variance माहिती देते; माहिती हे साधन आहे आणि तिच्यावर केलेली कृती हे साध्य — याच वाक्याने 'means to an end' चा प्रश्न सोडवतात.

Scanner मध्ये या विषयाच्या शीर्षकाखाली एकही प्रश्न छापलेला नाही, पण हा भाग Topics 4 आणि 9 मधल्या descriptive प्रश्नांतून तपासला जातो. व्याख्या आणि favourable/adverse चा नियम इथेच पाठ करा, कारण पुढची प्रत्येक topic हे दोन्ही गृहीत धरते.

विषय 2: Standard Costing ची प्रक्रिया [Process of Standard Costing]

L2P4-C13-T02

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही · पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — standard costing ची प्रक्रिया आणि या system मधले steps.

NOTES

ही प्रक्रिया एक चक्र आहे, आणि चक्रावर एकही प्रश्न नसला तरी छापील उत्तरे तिचे चारही टप्पे दाखवतात. प्रत्येक element साठी आधीच **Set the standard cost** (Topic 3 मध्ये त्याची कार्यपद्धती आहे); actual output चा **record the actual cost**; प्रत्येक element साठी **compare the two and compute the variance**; आणि **analyse the variance for its cause, fix responsibility, and act**. शेवटचा टप्पाच विद्यार्थी गाळतात, आणि descriptive प्रश्न नेमका तोच तपासतात.

Standards हे product म्हणून एकत्र नव्हे, तर element प्रमाणे ठरवतात. प्रत्येक practical प्रश्नातले standard cost card असे बांधलेले असते — standard price ला direct material quantity, **direct labour hours at a standard rate**, **variable overhead per hour or per unit** आणि **fixed overhead per unit or per hour** — आणि प्रत्येकाचे स्वतःचे standard असते. म्हणूनच variances element प्रमाणे काढतात आणि मगच त्यांची बेरीज करतात.

Standards कायमस्वरूपी नसतात. Standards once set do not always remain stable; they have to be revised — टीकेचे उत्तर हा मुद्दा स्पष्ट मांडते, आणि पुढे सांगते की **standard costs are normally set for a short period**, म्हणून product mix मधले किंवा तंत्रज्ञानातले बदल system सोडून देऊन नव्हे तर standard बदलून हाताळतात.

Scanner मध्ये या विषयाच्या शीर्षकाखाली एकही प्रश्न छापलेला नाही, म्हणून याची तयारी स्वतंत्र प्रश्न म्हणून नव्हे तर Topics 3, 4 आणि 9 मधल्या theory च्या प्रश्नांना आधार देणारे साहित्य म्हणून करा.

विषय 3: Standard Cost ठरवणे [Setting Up of Standard Cost]

L2P4-C13-T03

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — standard costs कसे ठरवतात, आणि विशेषतः labour time standards ठरवण्याची कार्यपद्धती.

NOTES

सहा steps, प्रत्येकाला एक नाव आणि एका ओळीचा आशय — उत्तर दोन स्तंभांच्या table मध्ये मांडलेले आहे आणि marks त्या नावांनाच आहेत. **1. Standardisation** — production plan आणि ग्राहकाची order यांच्या आधारावर कोणती products तयार करायची ते ठरवतात. **2. Labour specification** — labour चे प्रकार आणि labour time निश्चित करतात; labour time ची specification पूर्वीच्या नोंदीवर आधारलेली असते आणि तीत वेळेचा normal wastage धरलेला असतो. **3. Standardisation of methods** — operations चा योग्य क्रम आणि योग्य पद्धत वापरता यावी म्हणून योग्य machines निवडतात. **4. Manufacturing layout** — प्रत्येक product साठी करायच्या operations ची यादी असलेली operation ची योजना तयार करतात. **5. Time and motion study** — काम पूर्ण करण्याचा सगळ्यात चांगला मार्ग किंवा कामगारांनी करायच्या हालचाली निवडण्यासाठी, आणि **the standard time which an average worker will take for each job** ठरवण्यासाठी हा अभ्यास करतात; त्यात **the learning efficiency and the learning effect** हेही विचारात घेतात. **6. Training and trial run** — कामगारांना काम करण्याचे प्रशिक्षण देतात आणि **the time spent at the time of the trial run is noted down**.

दोन शब्दप्रयोग हेच परीक्षकाच्या खुणा आहेत, म्हणून तेच वापरा. Normal wastage of time is built into the labour time standard — standard म्हणजे कोणताही खंड न पडता एखाद्या आदर्श कामगाराला लागणारा वेळ नव्हे. आणि standard time म्हणजे **the time an average worker will take**, सगळ्यात चांगल्या कामगाराचा वेळ नव्हे. ideal standard चे वर्णन करणाऱ्या उत्तराने भलत्याच गोष्टीचे वर्णन केले आहे.

हे क्रमांक देऊन यादीच्या रूपात लिहा — step चे नाव ठळक आणि त्याच्या शेजारी स्पष्टीकरण. छापील उत्तर सहा ओळींचे एक table आहे; पाच marks चे उत्तर म्हणजे नावासह सहा steps आणि प्रत्येकाला एक वाक्य, एवढेच. standard costing च्या फायद्यांनी उत्तर फुगवले तर इथे काहीच मिळत नाही.

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 1 प्रश्न

- मागणी **steps in setting a standard** अशी आहे, म्हणून उत्तर क्रमवार द्या आणि त्याला क्रमांक द्या. विचारांची अक्रमवार यादी steps सारखी वाटत नाही.
- कोणते standard कोण आणि कशाच्या विरुद्ध ठरवतो ते सांगा — time study, standard operating conditions, आणि rest व normal idle time साठीची सवलत. ही सवलतच सगळ्यात जास्त वेळा गाळली जाते.

TQ 3.1 • PYQ 2021-Dec [6] (c) • DESC • 5M • Pg 696

LEVEL II
Analysis

Medium

विषय 4: Variance चे प्रकार [Types of Variance]

L2P4-C13-T04

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — variances चे वर्गीकरण, त्यात controllable आणि uncontrollable variances यांचा समावेश आहे.

NOTES

दोन व्याख्या, छापल्या आहेत तशाच. Controllable variances are those which can be controlled under normal operating conditions if a responsibility centre takes preventive measures and acts prudently. Uncontrollable variances are those which occur due to conditions which are beyond the control of a responsibility centre and cannot be controlled even though all preventive measures are in place. **responsibility centre** हा शब्दप्रयोग दोन्ही व्याख्यांत येतो आणि तोच या भेदाचा बिजागर आहे — एखादे variance controllable आहे की नाही हे **by reference to a particular centre** ठरते, निरपेक्षपणे नाही.

हे वर्गीकरण फक्त theory मध्ये नव्हे तर परीक्षेतही का महत्त्वाचे आहे. management बारकाईने तपासते ती **controllable** variances, आणि त्यातून **the amount, the cause, the responsibility and the corrective action** ठरवते. प्रश्न एखाद्या variance वर भाष्य करायला सांगत असेल, तर ते कोणत्या centre ला आवरता आले असते आणि त्याने आता काय करावे हे सांगा — गणिताचे उत्तरात रूपांतर तेच करते.

दुसरे वर्गीकरण लागते ते favourable आणि adverse चे. actual cost हा standard cost पेक्षा कमी म्हणजे favourable; actual cost हा standard cost पेक्षा जास्त म्हणजे adverse (unfavourable). या प्रकरणातल्या प्रत्येक practical प्रश्नात प्रत्येक आकड्यासमोर स्वरूप लिहावे लागते, आणि कित्येक प्रश्न तसे स्पष्ट सांगतातही.

या विषयावर फक्त एकच छोटा व्याख्येचा प्रश्न छापलेला आहे, म्हणून त्याची गरजेपेक्षा जास्त तयारी करू नका; ती दोन वाक्ये पाठ करा आणि variance च्या गणितांकडे वळा — प्रकरणाचे marks तिथेच आहेत.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे • 1 प्रश्न

- दोन वाक्ये, आणि प्रत्येकात responsibility centre व preventive measures यांचा उल्लेख. दोन marks च्या प्रश्नाला नेमके एवढेच हवे असते, त्यापलीकडे काहीच नाही.

TQ 4.1 • PYQ 2024-Sep [6] (b) • DESC • 2M • Pg 697

LEVEL I
Remembering

Easy

विषय 5: Material Variance

L2P4-C13-T05

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — material variances: cost, price, usage, mix आणि yield हे कसे काढतात.

NOTES

एकही variance लिहिण्याआधी चार columns उभे करा; प्रत्येक material variance म्हणजे त्यांपैकी दोघांतला फरक. $SQ \times SP$ (standard quantity for actual output at standard price), $AQ \times SP$ (actual quantity at standard price), $AQ \times AP$ (actual quantity at actual price) आणि $RSQ \times SP$ (revised standard quantity at standard price). संज्ञा अशा: SQ म्हणजे प्रत्यक्ष तयार झालेल्या output साठी जेवढी quantity वापरायला हवी होती ती; AQ is the quantity actually used; RSQ is the total actual quantity re-apportioned in the standard mix ratio; SP and AP are the standard and actual prices per unit.

पाच सूत्रे, उत्तरे जशी लिहितात अगदी तशीच, आणि प्रत्येक आपल्या दोन्ही रूपांत. Material Cost Variance = Standard cost of actual output - Actual cost = $(SQ \times SP) - (AQ \times AP)$. Material Price Variance = Actual Quantity (Std. Price - Actual Price) = $(AQ \times SP) - (AQ \times AP)$. Material Usage Variance = Standard Price (Std. Quantity - Actual Quantity) = $(SQ \times SP) - (AQ \times SP)$. Material Mix Variance = Standard Price (Revised Std. Quantity - Actual Quantity) = $(RSQ \times SP) - (AQ \times SP)$. Material Yield Variance = Standard Price (Std. Quantity - Revised Std. Quantity) = $(SQ \times SP) - (RSQ \times SP)$. आधी सूत्र लिहा, मग त्यात आकडे ठेवा, मग (F) किंवा (A) सह उत्तर — छापील उत्तरे प्रत्येक ओळीवर तिन्ही करतात, तुम्हीही करा.

दोन तपासण्या आहेत, त्या वापराच. Material Cost Variance = Material Price Variance + Material Usage Variance, आणि **Material Usage Variance = Material Mix Variance + Material Yield Variance**. तुमचे mix आणि yield हे usage च्या आकड्याशी जुळत नसतील तर RSQ चुकले आहे. लक्षात ठेवा की price आणि usage मिळून cost शी जुळतात; mix आणि yield ही फक्त usage ची पोटविभागणी आहे.

जिथे standard loss असते तिथे actual output साठीची standard quantity त्या loss मधून उलट काढावी लागते — इथेच सगळ्यात जास्त वेळा घसरण होते. दोन मार्ग छापलेले आहेत. **output वाढवून घ्या:** input required for actual output = $\text{actual output} \div (1 - \text{loss percentage})$, म्हणजे 10% normal loss असताना 1,480 kg output साठी **1,645 kg of input** लागते, आणि ते standard ratio मध्ये फोडून **SQ of A = 940 kg and SQ of B = 705 kg** येते. **किंवा standard cost चे प्रमाण बदला:** Standard cost of actual output = Standard cost of standard output $\times (\text{Actual output} \div \text{Standard output})$ — $\text{₹}12,000 \times 195/200 = \text{₹}11,700$, आणि $\text{₹}43,200 \times 680/640 = \text{₹}45,900$. दोन्ही रूपे येतात; माहितीला जे शोभेल ते वापरा, आणि लक्षात ठेवा की दुसऱ्या मार्गाने SQ प्रत्येक बाबीसाठी न काढताही cost variance मिळतो.

mix आणि yield variances 'average price' च्या रूपातही येतात, आणि प्रश्न कोणत्याही रूपात विचारता येतो. Material Mix Variance = Total Actual Quantity $\times (\text{Average Standard Price per unit of Standard Mix} - \text{Average Standard Price per unit of Actual Mix})$ — $110 \text{ kg} \times (\text{₹}2,700/100 - \text{₹}3,060/110) = \text{₹}90 \text{ (A)}$. Material Yield Variance = Average Standard Price per unit of Standard Mix $\times [\text{Total Standard Quantity} - \text{Total Actual Quantity}]$ — $(\text{₹}2,700/100) \times (100 - 110) = \text{₹}270 \text{ (A)}$. एक उत्तर yield असे लिहिते — **(Std. total quantity - Actual total quantity) $\times$ Standard weighted average price**, म्हणजे $(22,000 - 23,000) \times \text{₹}8,40,000/22,000 = \text{₹}38,182 \text{ (A)}$ — आणि ती एकच गोष्ट आहे.

गाळलेले आकडे असलेले प्रश्न एका वेळी एक समीकरण घेऊन सोडवतात, आणि ज्या variance मध्ये एकच अज्ञात आहे त्यावरून क्रम ठरतो. छापील साखळ्या अशा चालतात: **use the cost variance to find $(SQ \times SP)$ and so the missing standard price; then the price variance to find $(AQ \times SP)$ and so the missing actual**

quantity; then $(AQ \times AP)$ to find the missing actual price; then the total actual quantity to build RSQ; then the mix variance. दोन गोष्टी बहुतेक प्रश्नांचे कुलूप उघडतात: the standard mix ratio holds for SQ and for RSQ, आणि कोणत्याही material variance च्या विश्लेषणात actual output व standard output हे आकड्याने नेहमी समानच असतात — हे वाक्य उत्तरात छापलेले आहे आणि त्यामुळेच standard output म्हणजे standard input वरचा standard loss वजा जाता आलेले actual output असे लिहिता येते.

Material variances हे वापरलेल्या quantity वर काढतात, खरेदी केलेल्या quantity वर नाही. छापील note तसे स्पष्ट सांगते — **material variances are calculated on the basis of consumption** — म्हणून जिथे प्रश्नात 3,20,000 kg खरेदी आणि 2,96,000 kg वापर दिलेला असतो तिथे price variance आणि usage variance दोन्ही 2,96,000 kg वरच चालतात. खरेदीचा आकडा तिथे नुसता ठेवून घ्यायचा असतो — प्रश्नाने point of purchase वरचे price variance स्पष्टपणे मागितले असेल तरच वेगळे.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 9 प्रश्न

- आधी $SQ \times SP$, $AQ \times SP$, $AQ \times AP$ आणि $RSQ \times SP$ अशी शीर्षके असलेले चार columns चे table काढा, प्रत्येक material ला एक ओळ आणि शेवटी एक एकूण ओळ. मग प्रत्येक variance म्हणजे बोट ठेवून दाखवता येणारी एक वजाबाकी होते आणि परीक्षकाला ती मागोवा घेत वाचता येते.
- प्रत्येक सूत्र त्यातल्या आकड्यांच्या वर लिहा. सूत्र नसलेला बरोबर आकडा method चा mark गमावतो, आणि बरोबर सूत्र असलेला चुकीचा आकडा तो mark टिकवतो.
- material प्रमाणे काढलेल्या variances ची बेरीज करा आणि त्या बेरजेवर (F) किंवा (A) अशी खूण करा; प्रश्न 'for each raw material and for the product' असे variance मागतात.

PQ 5.1 · PYQ 2018-May [5] (a) (ii) · 5M · Pg 697	LEVEL II Application	Easy
PQ 5.2 · PYQ 2019-Nov [5] (b) · 10M · Pg 699	LEVEL II Application	Medium
PQ 5.4 · PYQ 2022-Nov [5] (a) · 10M · Pg 703	LEVEL II Application	Medium
PQ 5.7 · RTP 2025-May [17] · Pg 709	LEVEL II Application	Medium
PQ 5.8 · RTP 2026-Jan [16] · Pg 711	LEVEL II Application	Medium
PQ 5.3 · MTP 2020-Oct [2] (a) · 10M · Pg 701	LEVEL II Application	Hard
PQ 5.5 · MTP 2023-Sep [5] (b) · 10M · Pg 704	LEVEL II Application	Hard
PQ 5.6 · RTP 2025-Jan [16] · Pg 706	LEVEL II Application	Hard
PQ 5.9 · MTP 2026-Apr S2 [1] (c) {C} · 4M · Pg 714	LEVEL II Application	Hard

विषय 6: Labour Variance

L2P4-C13-T06

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — labour variances: cost, rate, efficiency, mix, yield आणि idle time हे कसे काढतात.

NOTES

तीच चार columns ची रचना, पण तासांत. $SH \times SR$ (standard hours for actual output at standard rate), $AH \times SR$, $AH \times AR$ आणि $RSH \times SR$ (actual hours re-apportioned in the standard gang ratio). table कामगारांच्या वर्गाप्रमाणे बांधा — skilled, semi-skilled, unskilled — आणि शेवटी एकूण ओळ, कारण प्रश्न आधी वर्गनिहाय variances आणि मग एकूण मागतात.

सूत्रे छापली आहेत तशीच. $\text{Labour Cost Variance} = (SH \times SR) - (AH \times AR)$. $\text{Labour Rate Variance} = AH(SR - AR) = (AH \times SR) - (AH \times AR)$. $\text{Labour Efficiency Variance} = SR(SH - AH) = (SR \times SH) - (SR \times AH)$. $\text{Labour Idle Time Variance} = \text{Idle hours} \times \text{Standard Rate}$, आणि ते **always adverse** असते. $\text{Labour Mix (Gang) Variance} = \text{Total actual time worked} \times (\text{Average standard rate per hour of the standard gang} - \text{Average standard rate per hour of the actual gang})$, आणि ते hours worked च्या आधारावर काढतात. **Labour Yield Variance** हे actual output साठीचे standard hours आणि standard mix मध्ये प्रत्यक्ष काम केलेले तास यांची तुलना करते.

Hours paid आणि hours worked या एक गोष्ट नव्हे, आणि या प्रकरणातल्या labour च्या प्रश्नांचा गाभाच हे दोन आधार आहेत. **Hours worked = hours paid – abnormal idle hours.** rate variance हे hours paid वर काढतात; efficiency आणि mix variances ही hours worked वर काढतात. छापील उत्तरात 120 workers $\times$ 48 hours = 5,760 hours paid, त्यातले 5% गेले म्हणजे 288 idle hours, उरले 5,472 hours worked; $\text{Labour Rate Variance} = (25 - 25.70) \times 5,760 = ₹4,032 (A)$ तर $\text{Labour Efficiency Variance} = (6,000 - 5,472) \times 25 = ₹13,200 (F)$ आणि $\text{Idle Time Variance} = 288 \times 25 = ₹7,200 (A)$. हे दोन आधार उलटसुलट झाले की उत्तरातला प्रत्येक आकडा बदलतो.

actual output साठीचे standard hours बाकी काहीही करण्याआधी standard card वरून प्रमाणात आणावे लागतात. standard सांगतो की 120 workers तासाला 20 units तयार करतात, तिथे **standard man hours per unit = $120 \div 20 = 6$ hours** आणि **standard hours for 1,000 units = 6,000**. जिथे standard हा batch साठी दिलेला असतो — product च्या दोन units साठी, किंवा 10 kg च्या packet साठी — तिथे **multiply the standard by the number of batches in the actual output**. 2026 September च्या प्रश्नावरची संपादकीय टीप सांगते की त्या प्रश्नातली सगळ्यात सामान्य घसरण हीच आहे: standard दोन units साठी दिलेला आहे आणि output 5,000 units चे आहे.

जिथे प्रश्न standard hours ऐवजी efficiency ची टक्केवारी देतो तिथे ती उलट करा. **Labour efficiency = $\text{Standard hours} \div \text{Actual hours}$** , म्हणून 17,820 actual hours वर 106.8% असताना **standard hours = 19,031.76**, आणि $\text{Labour Efficiency Variance} = (19,031.76 - 17,820) \times 9 = ₹10,905.84 (F)$. तिथून पुढे **standard labour cost per unit = $(SH \times SR) \div \text{units}$** आणि **actual labour cost per unit = $(AH \times AR) \div$**

units.

rate variance वरून उलट सोडवताही येते. Labour Rate Variance = (Standard Rate – Actual Rate) × Actual Hours, म्हणून ₹9 च्या standard rate वर 17,820 तासांवरचे ₹71,280 (A) हे $(9 - AR) = -4$, hence $AR = ₹13$ असे देते. चिन्हांची शिस्त सांभाळा: समीकरणात adverse variance ऋण असते, आणि वजाचे चिन्ह गाळले की दर standard च्या चुकीच्या बाजूला जातो.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 4 प्रश्न

- वर्ग ओळीत आणि चार columns आडवे मांडा, आणि table खाली एक note लिहा की hours paid, idle hours व hours worked कसे काढले. rate आणि efficiency ची फोड त्याच note मुळे समर्थनीय ठरते.
- idle time variance वेगळे काढा आणि ते efficiency मध्ये मिसळून टाकू नका; प्रश्न त्याला स्वतंत्र मागणी म्हणून मांडतात आणि ते नेहमीच adverse असते.
- प्रत्येक वर्गाच्या variance वर (F) किंवा (A) अशी खूण करा आणि मग एकूण वर — चिन्हाला आकड्याइतकेच marks आहेत.

PQ 6.2 • PYQ 2022-May [5] (b) • 5M • Pg 718

LEVEL II
Application

Easy

PQ 6.1 • PYQ 2019-May [3] (a) • 10M • Pg 715

LEVEL II
Application

Medium

PQ 6.4 • PYQ 2026-Sep [4] (a) • 9M • Pg 720

LEVEL II
Application

Medium

PQ 6.3 • PYQ 2025-Jan [5] (a) • 6M • Pg 719

LEVEL II
Application

Hard

विषय 7: Overhead Variance

L2P4-C13-T07

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — overhead variances, fixed आणि variable, आणि तीन control ratios कशी काढतात.

NOTES

आधी तीन overhead चे आधारबिंदू निश्चित करा, कारण प्रत्येक fixed overhead variance म्हणजे त्यांपैकी दोघांतला फरक. Absorbed (recovered) fixed overhead = Actual output × Standard fixed overhead rate per unit, किंवा तेच **Standard hours for actual production × Standard rate per hour. Budgeted fixed overhead** म्हणजे त्या कालावधीसाठी budget मधला आकडा. **Budgeted fixed overhead for actual hours = Actual hours × Standard rate per hour.** आणि चौथा, **possible fixed overhead**, जिथे दिवस वेगळे असतात तिथे येतो: **Budgeted overhead ÷ budgeted days × actual days.**

fixed overhead चे कुटुंब, उत्तरे जसे लिहितात तसे. Fixed Overhead Cost Variance = Absorbed Fixed

Overhead – Actual Fixed Overhead. **Fixed Overhead Expenditure Variance = Budgeted Overhead – Actual Overhead.** Fixed Overhead Volume Variance = Absorbed (Recovered) Overhead – Budgeted Overhead. Fixed Overhead Efficiency Variance = Absorbed Fixed Overhead – Budgeted Fixed Overhead for Actual Hours, म्हणजे **Standard rate × (Standard hours for actual production – Actual hours).** Fixed Overhead Capacity Variance = Budgeted Fixed Overhead for Actual Hours – Budgeted Fixed Overhead, म्हणजे **Standard rate × (Actual hours – Budgeted hours).** Fixed Overhead Calendar Variance = Possible Fixed Overhead – Budgeted Fixed Overhead, किंवा **(Actual days – Budgeted days) × Standard fixed overhead rate per day.**

variable overhead चे कुटुंब लहान आहे, आणि ते तासांवर फिरते. Variable Overhead Cost Variance = Standard variable overhead for actual production – Actual variable overhead. Variable Overhead Expenditure Variance = Standard overhead for actual hours – Actual variable overhead. Variable Overhead Efficiency Variance = Standard rate per hour × (Standard hours for actual production – Actual hours). आणि **Variable Overhead Cost Variance = Expenditure Variance + Efficiency Variance** — छापील उत्तर ₹11,400 (F) आणि ₹37,000 (A) मिळून ₹25,600 (A) पर्यंत पोहोचते.

या ओळखी तपासणी म्हणून वापरा, आणि माहिती गाळलेली असेल तेव्हा मार्ग म्हणूनही वापरा. Fixed Overhead Cost Variance = Expenditure Variance + Volume Variance — आणि याच मार्गाने एक उत्तर expenditure variance हा **-2,800 + 2,000 = ₹800 (A)** असा काढते. **Volume Variance = Efficiency Variance + Capacity Variance,** आणि जिथे प्रत्यक्ष कामाचे दिवस budget पेक्षा वेगळे असतात तिथे capacity मधून **Calendar Variance** वेगळे काढतात. volume variance वरून absorbed overhead मिळतो, आणि absorbed overhead वरून standard hours: **absorbed ÷ standard rate per hour.**

दोन्ही आधार चालतात — per unit किंवा per hour — फक्त एकाच आधारावर टिकून राहा. 2023 November चे उत्तर दोनदा छापले आहे, एकदा तासांवर (standard rate per hour = ₹6,72,000 ÷ 67,200 hours = ₹10) आणि एकदा units वर (standard rate per unit = ₹6,72,000 ÷ 84,000 = ₹8), आणि दोन्ही **₹33,600 (A)** efficiency व **₹62,400 (F)** capacity पर्यंत पोहोचतात. सुरुवातीलाच तुम्ही कोणता आधार घेत आहात ते सांगा आणि दर कागदावर काढून दाखवा.

प्रश्न दोन पूर्वतयारीची workings लपवतात. Budgeted hours हे normal down time वजा करूनच काढले पाहिजेत: down time 15% असेल तर **(52 workers × 25 days × 8 hours) × 85% = 8,840 hours.** आणि **semi-variable overheads are split before use** — जिथे 60% fixed आणि 40% variable असते तिथे fixed भाग budgeted fixed overhead ला जोडला जातो आणि variable भाग budgeted variable overhead ला, आणि हे budget च्या बाजूला व actual च्या बाजूला दोन्हीकडे सारखेच.

तीन control ratios, त्यांच्या सूत्रांसह. Capacity Ratio = (Actual hours ÷ Budgeted hours) × 100 = 8,100/8,840 = **91.63%.** Efficiency Ratio = (Standard hours for actual production ÷ Actual hours) × 100 = 8,800/8,100 = **108.64%.** Activity Ratio = (Standard hours for actual production ÷ Budgeted hours) × 100 = 8,800/8,840 = **99.55%.** लक्षात ठेवा की **Activity Ratio = Capacity Ratio × Efficiency Ratio** — हीच तपासणी; आणि लक्षात ठेवा की तिन्ही ratios hours चे आहेत, म्हणून units मध्ये मांडलेला प्रश्न आधी तासांत आणावा लागतो.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 8 प्रश्न

- variances च्या आधी तिन्ही आधारबिंदू — absorbed, budgeted, budgeted for actual hours — एका छोट्या working मध्ये लिहून काढा, मग प्रत्येक variance म्हणजे एकच वजाबाकी उरते.
- जिथे प्रश्न variances देऊन त्यामागचे आकडे विचारतो तिथे cost → expenditure → volume → capacity → efficiency या क्रमाने ओळखी वापरा आणि प्रत्येक टप्प्यावर कोणती ओळख वापरली ते लिहा.
- standard rate कसा काढला (budgeted overhead ÷ budgeted units, किंवा ÷ budgeted hours) ते स्पष्ट लिहा; कित्येक उत्तरे त्याला वेगळे marks देतात.

PQ 7.1 • PYQ 2018-Nov [1] (b) {C} • 5M • Pg 722	LEVEL II Application	Easy
PQ 7.2 • PYQ 2020-Nov [3] (a) • 10M • Pg 723	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.3 • PYQ 2021-Jan [5] (b) • 10M • Pg 724	LEVEL II Application	Hard
PQ 7.4 • PYQ 2021-Dec [5] (a) • 10M • Pg 726	LEVEL II Application	Hard
PQ 7.5 • PYQ 2023-Nov [5] (a) • 10M • Pg 729	LEVEL II Application	Hard
PQ 7.6 • PYQ 2025-May [4] (b) • 6M • Pg 731	LEVEL II Application	Hard
PQ 7.7 • PYQ 2025-Sep [1] (c) {C} • 4M • Pg 732	LEVEL II Application	Hard
PQ 7.8 • PYQ 2026-May [3] (b) • 6M • Pg 733	LEVEL II Application	Hard

विषय 8: सर्वसमावेशक प्रश्न [Comprehensive Questions]

L2P4-C13-T08

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — material, labour आणि overhead variances एकत्र काढणारे comprehensive प्रश्न.

NOTES

ठरलेल्या क्रमाने काम केले की comprehensive प्रश्नाचे चार छोटे प्रश्न होऊन जातात. **First flex the standard to the actual output** — प्रत्यक्ष तयार झालेल्या units साठीचे standard quantity, standard hours आणि standard overhead. **Then material** (cost, price, usage, आणि एकापेक्षा जास्त material असेल तर mix व yield). **Then labour** (cost, rate, efficiency, आणि पगार दिलेला काही वेळ वाया गेला असेल तर idle time). **Then variable overhead, then fixed overhead.** प्रत्येक element ला वेगळे marks आहेत, म्हणून material मधली चूक तुम्ही जाऊ दिली तरच ती labour च्या marks पर्यंत पोहोचते.

flex करण्याचा टप्पा, आणि इथेच marks जातात. Standard quantity for actual output = actual output

× **standard quantity per unit** — $1,800 \text{ units} \times 10 \text{ kg} = 18,000 \text{ kg}$; **standard hours** = **actual output** × **standard hours per unit** — $1,800 \times 8 = 14,400 \text{ hours}$. जिथे budget per unit नव्हे तर एकूण रकमेत दिलेले असते तिथे तो volume च्या प्रमाणात flex करा: $60,000 \text{ units}$ साठीचे $2,88,000 \text{ kg}$ चे materials budget हे $66,000$ च्या actual sales साठी $2,88,000 \times 66,000/60,000 = 3,16,800 \text{ kg}$ होते, आणि usage variance मध्ये जाते तेच revised standard, मूळ budget नव्हे.

comprehensive प्रश्नातल्या रूपात overhead ची सूत्रे. Variable Overhead Cost Variance = Standard variable cost for actual output – Actual variable cost = $(14,400 \text{ hrs} \times ₹15) - ₹2,17,500 = ₹1,500 \text{ (A)}$. **Fixed Overhead Cost Variance = Absorbed Fixed Overhead – Actual Fixed Overhead** = $(1,800 \text{ units} \times ₹400) - ₹7,68,000 = ₹48,000 \text{ (A)}$. जिथे fixed overhead हा तासांच्या normal volume विरुद्ध मासिक रकमेत दिलेला असतो तिथे दर दोन्ही प्रकारे काढा आणि कोणता वापरला ते सांगा: $₹45,00,000 \div 5,000 \text{ units} = ₹900 \text{ per unit}$, किंवा $₹45,00,000 \div 30,000 \text{ hours} = ₹150 \text{ per hour}$ — दोन्ही तेच variance देतात.

comprehensive प्रश्न बऱ्याचदा standard च लपवून ठेवतात आणि तो दिलेल्या एखाद्या variance वरून काढायला लावतात. छापील साखळी पाठ करण्यासारखी आहे: **Material Price Variance = Standard cost of actual quantity – Actual cost** यातून standard price मिळते $(₹12,500 \text{ F} = \text{SP} \times 25,000 - ₹3,12,500, \text{ म्हणून SP} = ₹13)$; मग **Material Cost Variance = Standard cost – Actual cost** यातून standard quantity मिळते $(₹1,800 \text{ A} = \text{SQ} \times 13 - ₹3,12,500, \text{ म्हणून SQ} = 23,900 \text{ kg})$; आणि actual output हे standard yield वरून निघते $(23,900 \times 8 \text{ units} = 1,91,200 \text{ units})$. असा प्रश्न standard चा अंदाज बांधून कधीच सुरू करू नका — ज्या variance मध्ये एकच अज्ञात आहे तिथूनच सुरू करा.

जिथे labour च्या दोन वर्गाना एकाच common standard rate विरुद्ध वेगवेगळे actual rates दिले जातात, तिथे rate variance वर्गनिहाय काढतात आणि efficiency variance एकूण वर. छापील उत्तरात budget म्हणजे $5,000 \text{ hours}$ at $₹50$, revised standard म्हणजे $4,780 \text{ hours}$ at $₹50 = ₹2,39,000$, आणि actual म्हणजे skilled $3,000 \text{ hours}$ at $₹50$ अधिक semi-skilled $2,000 \text{ hours}$ at $₹40 = ₹2,30,000$; **Labour Cost Variance = ₹2,39,000 – ₹2,30,000 = ₹9,000 (F)** तर **Labour Efficiency Variance = ₹50 × (4,780 – 5,000) = ₹11,000 (A)**. favourable cost variance च्या शेजारी adverse efficiency variance बसलेले असणे ही चूक नाही — दराची बचत वेळेच्या जास्तीवर भारी पडली आहे एवढेच, आणि तसे लिहिले की भाष्याचा mark मिळतो.

comprehensive प्रश्नाच्या आत idle time. जिथे पगार दिलेल्या वेळेपैकी 5% वेळ abnormal कारणाने वाया गेला, तिथे वर्गनिहाय वजा करून hours worked काढा $(6,000 - 300 = 5,700 \text{ आणि } 4,000 - 200 = 3,800, \text{ एकूण } 9,500 \text{ hours worked})$, **idle time variance at the standard rate** काढा $(300 \times 20 \text{ आणि } 200 \times 20 = ₹10,000 \text{ A})$, आणि **efficiency variance on the 9,500 hours worked** काढा — $(9,600 - 9,500) \times 20 = ₹2,000 \text{ (F)}$.

शेवट बेरजा आणि चिन्हांनी करा. प्रत्येक छापील मागणीचा शेवट 'indicating whether Favourable or Adverse' असा होतो. material चे variances एकत्र करा, labour चे variances एकत्र करा, overhead चे variances लिहा, आणि पुढे जाण्याआधी **price + usage = cost** व **rate + efficiency = cost** हे तपासा; या तपासणीला एक ओळ लागते आणि ती उलटसुलट लिहिलेला आकडा पकडते.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 8 प्रश्न

- actual output साठीच्या standard चे — quantity, hours आणि overhead यांचे — एकच table सुरुवातीला मांडा आणि प्रत्येक विभागात पुन्हा गणित न करता त्याकडेच बोट दाखवा.
- तुम्ही जरी वेगळ्या क्रमाने गणित केले असले तरी उत्तरे प्रश्नाने दिलेल्या क्रमांकाच्या क्रमानेच लिहा, आणि प्रत्येकाला त्याच्या सूत्रासह नाव द्या.

PQ 8.2 • MTP 2021-Mar [1] (d) {C} • 5M • Pg 736	LEVEL II Application	Easy
PQ 8.4 • PYQ 2024-Sep [4] (a) • 9M • Pg 741	LEVEL II Application	Medium
PQ 8.1 • RTP 2020-Nov [12] • Pg 735	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.3 • PYQ 2023-May [5] (a) • 10M • Pg 738	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.5 • MTP 2025-Jul [1] (b) • 5M • Pg 744	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.6 • PYQ 2026-Jan [4] (a) • 7M • Pg 746	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.7 • RTP 2026-May [15] • Pg 747	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.8 • PYQ 2026-May [1] (b) {C} • 5M • Pg 749	LEVEL II Application	Hard

विषय 9: Standard Costing चे फायदे आणि त्यावरील टीका [Advantages and Criticism of Standard Costing]

L2P4-C13-T09

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — standard costing चे फायदे आणि या system वर केल्या जाणाऱ्या टीका.

NOTES

पाच टीका, प्रत्येकीला एक नाव — आणि प्रत्येकीला छापील उत्तराने दिलेले प्रत्युत्तर, आणि तेच या यादीचे पाच marks च्या उत्तरात रूपांतर करते. **1. Variation in price** — द्याव्या लागणाऱ्या किमती किंवा दर नेमके ठरवणे अवघड आहे आणि किमतीतली चंचलता एवढी मोठी असते की प्रत्यक्ष किमतीसुद्धा cost चे पुरेसे प्रतिनिधित्व करतातच असे नाही; पण **sophisticated forecasting techniques** किमतीतले चढउतार काही अंशी सांभाळतात, आणि ही system **isolates uncontrollable variances** म्हणजे ती वेगळी हाताळता येतात. **2. Varying levels of output** — output ची standard पातळी गाठली नाही तर standard costs साधले नाहीत असे म्हणतात; पण forecasting, market research वगैरेंमुळे output चा अंदाज बऱ्यापैकी अचूक येतो, **prime cost is not affected by such variation**, आणि variance analysis idle time चा परिणाम मोजते. **3. Changing standard of**

technology — तंत्रज्ञान वारंवार बदलणाऱ्या उद्योगाला standard costing शोभणार नाही असे म्हणतात; पण **standards once set do not always remain stable, they have to be revised**, आणि cost reduction व cost control ही प्रमुख वैशिष्ट्ये तशीच राहतात. **4. Attitude of technical people** — तांत्रिक माणसे standards म्हणजे physical standards असे समजतात आणि standard costs मुळे त्यांची दिशाभूल होऊ शकते; पण त्यांना **can be educated through orientation courses**. **5. Mix of products** — standard costing हे products चे प्रकार आणि प्रमाण यांचे पूर्वनिर्धारित मिश्रण गृहीत धरते; पण **standards are normally set for a short period**, म्हणून बदल हे standard बदलूनच सांभाळले जातात.

इथे मांडणीच महत्त्वाची आहे: नाव, टीका, तिला उत्तर. छापील उत्तरातला पाचही परिच्छेद हाच आकार पाळतो, आणि प्रत्युत्तर नसलेली नुसत्या पाच तक्रारींची यादी अर्धेच उत्तर वाटते. प्रश्नाने फक्त टीका मागितल्या असतील, तरी प्रत्युत्तर एका उपवाक्यात तरी द्या — त्यातून ही system त्या टीकांतून का टिकते हे तुम्हाला कळले आहे असे दिसते.

'means to an end' चा प्रश्न ही वेगळी चार marks ची चर्चा आहे, आणि तिचा आकारही वेगळा आहे. **The crux of standard costing lies in variance analysis**; variances काढणे सोपे आहे आणि ती सहज मांडता येतात, पण **they do not provide the detailed analysis needed to exercise control**. महिन्यामहिन्याला या variances चे आकडे माहीत असणे पुरेसे नाही; ती कुठून आली आणि का घडली याचा मागोवा घ्यावाच लागतो. controllable variances ची बारकाईने तपासणी केली की management ला variance ची रक्कम, कारणे, अधिकाऱ्यांची व विभागांची जबाबदारी, आणि दुरुस्तीची कृती हे सगळे ठरवता येते. शेवट छापील वाक्यानेच करा: variance माहिती देते; माहिती हे साधन आहे आणि तिच्यावर केलेली कृती हे साध्य.

एखादी विशिष्ट उद्योगशाखा standard costing ला शोभते का असे प्रश्नात विचारले, तर तिसरी टीकाच तुमची कसोटी आहे. **Frequent technological change** आणि **an unstable product mix** याच अटी system वर ताण आणतात, आणि दोन्ही ठिकाणचे उत्तर म्हणजे system सोडून देणे नव्हे तर **revision of the standards for a short period**. निष्कर्ष काढण्याआधी दिलेल्या माहितीतून कोणती अट दिसते ते सांगा.

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 2 प्रश्न

- प्रश्नाने **criticism** मागितली असेल, तर मर्यादा सांगा आणि मग तिचा परिणाम सांगा. नुसत्या मर्यादांची यादी अर्धेच उत्तर वाटते.
- 'means to an end' या विधानावरचे उत्तर असे आहे की variance काढून काहीच साधत नाही, जोवर ते **traced to a cause and a responsible manager** होऊन त्यावर कृती होत नाही. आधी हेच लिहा, मग उदाहरण द्या.

TQ 9.2 • MTP 2025-Jul S1 [6] (c) • DESC • 4M • Pg 752

LEVEL II
Analysis

Easy

TQ 9.1 • PYQ 2022-May [6] (d) • DESC • 5M • Pg 750

LEVEL II
Analysis

Medium

विषय 10: विविध [Miscellaneous]

L2P4-C13-T10

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — variances चा अहवाल,

standard व actual gross margin ची जुळणी, आणि वाचलेल्या तासांवर आधारित incentive schemes.

NOTES

Material variances हे consumption वर चालतात, आणि तुमची परीक्षा घेण्यासाठी प्रश्न खरेदीचा आकडाही देतो. छापील note स्पष्ट आहे — **material variances are calculated on the basis of consumption** — म्हणून ₹5.20 दराने 3,20,000 kg खरेदी आणि **2,96,000 kg used** असताना **Price Variance = 2,96,000 × (₹5.00 – ₹5.20) = ₹59,200 (A)** आणि **Usage Variance = ₹5.00 × (3,07,200 – 2,96,000) = ₹56,000 (F)**, आणि standard quantity ही **51,200 units actually completed** पर्यंत flex केलेली असते.

एकाच प्रश्नातल्या दोन वेगवेगळ्या volumes कडे लक्ष द्या. Variances are computed on units produced (51,200) तर **income statement is built on units sold (50,000)**. variances साठी विक्रीचा आकडा वापरणे, किंवा विक्रीच्या ओळीसाठी उत्पादनाचा आकडा वापरणे — हाच तो सापळा ज्याभोवती प्रश्न रचलेला आहे.

income statement हे standard gross margin पासून actual gross margin पर्यंत याच क्रमाने चालते. **Sales (units sold × selling price); less Standard cost of goods sold (units sold × standard cost per unit); = Standard gross margin; less total adverse variances; add total favourable variances; = Actual gross margin.** selling price ही mark-up च्या नियमातून येते: selling price वर 25% चा mark-up म्हणजे $\text{selling price} = \text{standard cost} \div 0.75$ — $₹46.25 \div 0.75 = ₹61.6667$. adverse variances ची आणि favourable variances ची अशा दोन वेगवेगळ्या नावासह याद्या करा, म्हणजे जुळणी ओळ-ओळ वाचता येते.

एकाच दराच्या प्रश्नात overhead variance हे actual hours विरुद्ध absorb करतात. **Factory overhead absorbed = Actual hours × Standard factory overhead rate per hour = 1,25,000 × ₹2.00 = ₹2,50,000**, आणि **Total Factory Overhead Variance = Overhead absorbed – Actual overhead incurred = ₹2,50,000 – ₹2,80,000 = ₹30,000 (A)**.

तास वाचवल्याबद्दलचा bonus हा actual output साठीच्या standard hours विरुद्ध काढतात, budget विरुद्ध नाही. **Standard hours allowed = 51,200 units × 2.5 hours = 1,28,000**; actual hours worked 1,25,000; hours saved 3,000. **Bonus rate = 60% of the standard direct labour rate per hour = 60% × ₹4.50 = ₹2.70**, म्हणून **bonus payable = 3,000 × ₹2.70 = ₹8,100**. काम केलेले तास standard hours पेक्षा जास्त असतील तर वाचलेले तास नाहीत आणि bonus ही नाही — ऋण आकडा देण्याऐवजी तसे लिहा.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 1 प्रश्न

- आधी variances काढा, प्रत्येकावर (F) किंवा (A) अशी खूण करा, आणि मगच income statement लिहा — ते statement फक्त खूण केलेले आकडे दोन गटांत गोळा करते.
- statement च्या आधी वेगळ्या ओळीवर mark-up च्या नियमातून selling price काढा; selling price वरच्या margin चे भाजकात रूपांतर करण्याला वेगळे marks आहेत.

प्रकरण 14

Marginal Costing

8 विषय • 53 वर्गीकृत प्रश्न • महत्त्व: A

ICAI SKILL PROFILE या पेपरसाठी ICAI चा band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — हे प्रकरण वाचताना वाटते **आधी sums**

Level I — Comprehension & Knowledge

12.0%

324 पैकी 39 marks

Level II — Analysis & Application

88.0%

324 पैकी 285 marks

पेपरच्या Level I किमान मर्यादित खाली: या प्रकरणाचे फक्त 12% marks Comprehension आणि Knowledge चे आहेत, तर संपूर्ण पेपरसाठी ICAI चे प्रमाण 20-30% आहे. इथे आधार घेण्यासारखी theory फारशी नाहीच — इथला जवळपास प्रत्येक mark sum सोडवूनच मिळतो, म्हणून तयारी म्हणजे सराव, वाचन नव्हे.

विषय 1: परिचय [Introduction]

L2P4-C14-T01

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही • पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 14, Marginal Costing — marginal cost, contribution म्हणजे काय, आणि fixed cost ची treatment.

NOTES

Marginal costing हे product ला फक्त variable cost लावते आणि fixed cost ला period cost मानते. छापील फरक तो पाच मुद्द्यांत सांगतो: overhead absorption rate मध्ये **includes only variable manufacturing overhead**; inventory चे मूल्य **prime cost plus variable manufacturing overhead** या दराने काढतात; overheads चे वर्गीकरण **as variable and fixed** असे करतात (factory, administrative, selling and distribution असे नाही); **fixed costs are regarded as period costs** आणि ते त्याच कालावधीवर पूर्ण लिहून टाकतात; आणि वेगवेगळ्या products ची नफाक्षमता **by their P/V ratio** ठरवतात.

संपूर्ण प्रकरण ज्या दोन ओळींवर चालते त्या: Marginal income or contribution = Net sales – variable manufacturing cost of goods sold – variable administrative, selling and distribution overhead, आणि Net operating profit = Contribution – fixed manufacturing overhead – fixed administrative overhead – fixed selling and distribution overhead. या प्रकरणात तुम्ही बांधाल ते प्रत्येक statement म्हणजे याच दोन ओळी कोणत्यातरी क्रमाने, म्हणून अंकगणितापेक्षा हा क्रमच पाठ करा.

हे तंत्र ज्या गृहीतकांवर उभे आहे ती अपूर्ण आहेत हे उत्तरेच मान्य करतात. ते असे गृहीत धरते की **all costs can be classified into fixed and variable**, की **variable cost per unit stays constant**, आणि की थोड्या काळात **fixed cost stays constant in total**. छापील मर्यादा स्पष्ट सांगतात की material च्या किमती, wage rates किंवा bulk concessions बदलले की variable costs प्रति unit स्थिर राहत नाहीत, आणि fixed costs एका

कालावधीपासून दुसऱ्यापर्यंत स्थिर राहत नाहीत. प्रश्न या तंत्रावर टीका करायला सांगत असेल तर हेच लिहा.

हे तंत्र प्रत्यक्षात कशासाठी वापरतात, उत्तरांच्याच शब्दांत: **short-term profit planning by B.E.P charts**; break-even analysis वरून **how much to produce** हे ठरवणे; **more control over expenditure**, कारण fixed आणि variable वेगळे केल्यामुळे प्रत्यक्ष variable expense ची तुलना budgeted variable expense शी करता येते; आणि **decision making** — make or buy, discontinuance of a product, replacement of machines. हे चार उपयोग म्हणजे topics 3 ते 7 कडे जाणारा पूल आहेत.

विषय 2: Marginal Costing चे फायदे आणि मर्यादा [Advantages and Limitations of Marginal Costing]

L2P4-C14-T02

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 14, Marginal Costing — marginal costing या तंत्राचे फायदे आणि त्याच्या मर्यादा.

NOTES

सात फायदे, आणि प्रत्येकाला उत्तर जे शीर्षक छापते तेच: Simplified pricing policy — थोड्या काळात marginal cost per unit एका कालावधीपासून दुसऱ्यापर्यंत स्थिर राहतो, म्हणून pricing चे ठाम निर्णय घेता येतात; **proper recovery of overheads** — पूर्वनिर्धारित fixed overhead rates मुळे होणारी under- किंवा over-recovery marginal costing टाळते; **shows realistic profit** — stock आणि WIP हे marginal cost ला ठेवतात आणि fixed expenses period cost म्हणून लिहून टाकतात; **how much to produce** — ते break-even analysis ला खाद्य पुरवते; **more control over expenditure; helps in decision making** — make or buy, discontinuance, replacement of machines; आणि B.E.P charts ने **short term profit planning**. शीर्षक लिहा, मग एका ओळीचे कारण: नुसत्या शीर्षकाला mark मिळत नाही.

नऊ मर्यादा, आणि त्यांतल्या तीन परीक्षक पुन्हा पुन्हा विचारतो. It is not useful for valuation of inventory; marginal cost वर fixed cost व profit भरून निघेल एवढी योग्य टक्केवारी लावल्याशिवाय ते **cannot be applied in a cost plus contract**; आणि ते decision making मधून fixed cost वगळते, त्यामुळे कधीकधी चुकीचा निष्कर्ष निघतो — inter-firm तुलनेत अडचण, पगारांची जास्त मागणी आणि मोठा tax भरणा. छापील यादीच्या सुरुवातीलाच या तीन आहेत आणि त्यांनीच सुरुवात करावी.

दोन मर्यादांना छापील उत्तरात उदाहरण आहे — तेच उदाहरण पुन्हा लिहा. It ignores the time factor and investment: दोन jobs चा marginal cost सारखा असू शकतो, पण ज्याला जास्त वेळ लागतो आणि जो महागडे machine वापरतो तो खरोखर जास्त महाग पडतो, आणि marginal costing हे उघड करत नाही. आणि **the classification into fixed and variable is not always possible**: कामगारांना दिल्या जाणाऱ्या सोयींचा उत्पादनाच्या प्रमाणाशी किंवा वेळाशी काहीच संबंध नसू शकतो.

decision च्या प्रकरणाकडे नेणारी मर्यादा: एखाद्या product चे contribution key factor शी जोडल्याशिवाय ते स्वतःच optimum profitability चे मार्गदर्शक ठरत नाही. topic 7 मधल्या प्रत्येक limiting-factor च्या प्रश्नाला हाच

नियम लागतो, म्हणून तिथेही हे वाक्य लिहिण्यासारखे आहे.

दीर्घ काळाची आणि WIP ची दोन पथ्ये. मोठ्या contracts मध्ये work-in-progress चे मूल्य ठरवताना fixed स्वरूपाचे fixed overheads पूर्णपणे वगळता येत नाहीत — योग्य स्थिती दाखवण्यासाठी ते धरावेच लागतात. आणि **in the long run selling prices should be based on total cost**; थोड्या काळासाठी total cost पेक्षा कमी किंमत लावली तर ग्राहक तीच कमी किंमत कायम मागत राहतील, आणि विक्रीचे कर्मचारी marginal cost म्हणजेच total cost असे समजून तोट्यात विकतील. छापील उत्तराचा शेवट असा आहे की विक्रीच्या कर्मचाऱ्यांना marginal cost सांगताना त्यांना सावध केले पाहिजे.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे • 1 प्रश्न

- प्रश्न 'enumerate' किंवा 'discuss' असे म्हणतो आणि उत्तर म्हणजे क्रमांक दिलेली यादी. चांगली शीर्षके असलेले पाच किंवा सहा मुद्दे आणि प्रत्येकाला एका ओळीचे स्पष्टीकरण एवढे 5-mark च्या प्रश्नाला पुरते; सलग परिच्छेद पुरत नाही.

TQ 2.1 • PYQ 2019-May [6] (e) • DESC • 5M • Pg 760

LEVEL I
Remembering

Medium

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 1 प्रश्न

- फायदे हे तंत्राचे गुणधर्म म्हणून न सांगता **marginal costing management ला काय करू देते** या रूपात सांगा — ठरवणे, योजना आखणे, नियंत्रण ठेवणे.
- प्रश्नात वाव असेल तर शेवट एक किंवा दोन मर्यादांनी करा. दोन्ही बाजू दाखवणारे उत्तर पाठ केलेले नव्हे तर विचारपूर्वक लिहिलेले वाटते.

TQ 2.2 • RTP 2025-Jan [19] (a) • DESC • Pg 761

LEVEL II
Analysis

Hard

विषय 3: Cost-Volume-Profit (CVP) Analysis

L2P4-C14-T03

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 14, Marginal Costing — cost-volume-profit analysis आणि profit planning मधला तिचा उपयोग.

NOTES

व्याख्या, उत्तर जे चार मुद्दे छापते त्यांत. CVP analysis हे एक managerial साधन आहे जे profit planning च्या वेगवेगळ्या घटकांतले — म्हणजे cost, selling price आणि volume of activity यांतले — नाते दाखवते. ते **the analysis of three variables — cost, volume and profit** आहे, ते costs, revenue, activity levels आणि त्यातून निघणारा profit यांतले नाते तपासते, आणि ते **aims at measuring variations in cost and volume**. मग net profit वर होणारे जे चार परिणाम ते स्पष्ट करते त्यांची यादी द्या: changes in selling prices, changes in volume of sales, changes in variable cost, changes in fixed cost. 4-mark च्या चर्चेत marks याच चारांना

आहेत.

हे विश्लेषण ज्या अंकगणितावर चालते ते, उत्तरे ज्या क्रमाने मांडतात त्याच क्रमाने: **Contribution = Fixed cost + Profit**; **P/V ratio = (Contribution ÷ Sales) × 100**; **Break-even point = Fixed cost ÷ P/V ratio**; **Margin of safety = Actual sales – Break-even point**. याच क्रमाने खाली येत जा, कारण प्रत्येक ओळ तिच्या वरच्या ओळीचे उत्तर वापरते.

कालावधीत तोटा असेल, तेव्हा contribution म्हणजे fixed cost वजा तोटा. छापील उत्तर पहिले सहामाही असे काढते — **Contribution = Fixed cost + Profit = ₹13,50,000 + ₹9,00,000 = ₹22,50,000** — आणि तोट्यातले दुसरे सहामाही असे: **Contribution = Fixed cost – Loss = ₹13,50,000 – ₹4,50,000 = ₹9,00,000**. तोटा वजा करण्याऐवजी जोडणे ही या प्रकारच्या प्रश्नातली सगळ्यात सामान्य घसरण आहे.

contribution वरून उलट sales कडे जाताना: Expected sales volume = Contribution ÷ P/V ratio. छापील उत्तरात पहिल्या सहामाहीसाठी काढलेले P/V ratio दुसऱ्या सहामाहीतही वापरले आहे, कारण प्रश्न सांगतो की **selling price and fixed expenses remained unchanged** — ते ratio पुन्हा वापरण्याआधी तुमच्या working मध्ये हेच लिहा, नाहीतर कारणमीमांसेचा mark जातो.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 1 प्रश्न

- मागण्या प्रश्नाने दिलेल्या क्रमांकाच्या क्रमानेच घ्या. P/V ratio हे नेहमी आधी निश्चित करायचे असते; ते कागदावर येईपर्यंत बाकी काहीच काढता येत नाही.

PQ 3.1 • MTP 2025-Jul S1 [1] (c) • 4M • Pg 763

LEVEL II
Application

Medium

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 1 प्रश्न

- दोन गोष्टी विचारल्या आहेत: **what CVP analysis is for**, आणि **the impact of changes in cost and volume on profit**. दुसरीच मोठी आहे — price, variable cost, fixed cost आणि volume एकेक करून घ्या.
- प्रत्येक बदलासाठी **contribution, the P/V ratio and the break-even point** यांचे काय होते ते याच क्रमाने सांगा. marks याच तिघांच्या क्रमाने जातात.

TQ 3.1 • MTP 2026-Mar S1 [6] (Or) (c) • DESC • 4M • Pg 762

LEVEL II
Analysis

Medium

विषय 4: Break-Even Analysis च्या पद्धती [Methods of Break-Even Analysis]

L2P4-C14-T04

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 14, Marginal Costing — break-even analysis, P/V ratio आणि सूत्राने break-even point काढणे.

NOTES

सूत्रांचा संच, छापील उत्तरे वापरतात अगदी तसाच. Contribution = Sales – Variable cost आणि

Contribution = Fixed cost + Profit; P/V Ratio = (Contribution ÷ Sales) × 100; Break-even point (units) = Fixed cost ÷ Contribution per unit; Break-even point (value) = Fixed cost ÷ P/V ratio; Sales to earn a desired profit = (Fixed cost + Desired profit) ÷ P/V ratio; Profit = Margin of safety × P/V ratio. सूत्र स्वतंत्र ओळीवर लिहा, मग त्यात आकडे ठेवा — उत्तरे तसेच करतात आणि प्रत्येक ओळीला वेगळे marks आहेत.

जिथे प्रश्न दोन वर्षांचे sales आणि profit देतो तिथे ratio हे फरकांवरून येते: **P/V Ratio = (Change in profit ÷ Change in sales) × 100.** मग **Fixed cost = Sales × P/V ratio – Profit**, किंवा जिथे त्या वर्षी तोटा होता तिथे **Fixed cost = Contribution + Loss.** चिन्हाकडे लक्ष द्या: छापील उत्तर हा फरक $[11,20,000 - (-3,80,000)] ÷ (2,40,00,000 - 1,80,00,000) = 25\%$ असा लिहिता. तोट्याला धन आकडा मानणे ही चूक यांपैकी तीन उत्तरांत दुरुस्त केलेली आहे.

cost हा fixed आणि variable असा फोडल्याशिवाय सुरुवातच करता येत नाही, आणि त्या फोडीचे दोन छापील मार्ग आहेत. दोन activity levels वरून, **Variable cost per unit = Difference in total cost ÷ Difference in units** — पण जिथे प्रश्न प्रति unit average cost देतो तिथे आधी total cost काढा $(4,000 \times ₹3.75 = ₹15,000$ आणि $5,000 \times ₹3.50 = ₹17,500$, म्हणजे variable cost ₹2.50 per unit), मग **Fixed cost = Total cost – Variable cost = ₹15,000 – ₹10,000 = ₹5,000**; totals ऐवजी averages ची वजाबाकी केली की खरे वाटणारे चुकीचे उत्तर येते. याउलट जिथे cost चे घटक percentages of cost of goods sold or of cost of sales असे दिलेले असतात तिथे बीजगणिताने सोडवा: **COGS = 0.57 COGS + ₹4,51,500** मधून ₹10,50,000 येते, आणि **COS = COGS + (0.04 COS + ₹1,02,000)** मधून ₹12,00,000 येते. Selling and distribution overhead ही **cost of sales** ची टक्केवारी आहे, COGS ची नाही — दोन आधार मुद्दामच वेगळे ठेवले आहेत.

sales च्या टक्केवारीत सांगितलेला अपेक्षित profit हा भागाकाराने नव्हे तर समीकरण मांडून सोडवायचा असतो. उत्तरे **18S = 3,75,000 + 9S (20% of 45S)** असे लिहून सोडवतात, किंवा **Sales Value (S) = 0.7S + 12,60,000 + 0.2S** असे लिहून **S = 12,60,000 ÷ 0.10.** on sales वरचा 20% profit आणि एखाद्या on an investment वरचा 20% परतावा या दोन वेगळ्या गोष्टी आहेत: दुसरा म्हणजे fixed cost ला जोडलेला ठरावीक रुपयांचा आकडा, तर पहिला म्हणजे अज्ञाताचे एक प्रमाण.

selling price किंवा एखादा cost बदलला, तर break-even च्या सूत्राला हात घालण्याआधी contribution per unit आणि P/V ratio पुन्हा काढा. छापील उत्तर असे चालते: revised selling price $₹24 - 10\% = ₹21.60$; revised contribution $₹21.60 - ₹16 = ₹5.60$; revised P/V ratio 25.926%; revised BEP = Fixed cost ÷ revised P/V ratio. तेच उत्तर value चा मार्ग आणि unit चा मार्ग दोन्ही दाखवते आणि त्यांतून ₹30,85,705 व ₹30,85,711 असे येते — हा गोलाईचा फरक आहे, चूक नाही; दोन्ही चालतात, म्हणून तुम्ही कोणता मार्ग घेतला ते सांगा.

margin of safety पासून प्रश्न उलट वाचणे. margin of safety units मध्ये आणि रुपयांत दिलेली असेल, तर **Selling price per unit = MOS value ÷ MOS units**; Total sales units = MOS units + Break-even units; **Profit = Total sales – Total cost**; **P/V Ratio = (Profit ÷ Margin of safety) × 100**; **Fixed cost = Break-even sales value × P/V ratio.** जिथे margin of safety टक्केवारीत दिलेली असते तिथे तिची पूरक टक्केवारी म्हणजेच break-even चे प्रमाण: Break-even sales ratio = 100% – margin of safety %, म्हणजे 40% margin

of safety असेल तर break-even sales ही sales च्या 60% असतात.

दोन methods, plants किंवा machines यांतली निवड. तुलनात्मक statement बांधा — selling price, less variable cost, contribution per unit, × capacity, total contribution, less fixed cost, profit — आणि त्यावरूनच शिफारस वाचा. **cost indifference point** म्हणजे जिथे दोन्हीचे total costs समान होतात तो बिंदू (₹2,00,000 चा fixed cost मधला फरक भागिले ₹5 per unit चा variable cost मधला फरक म्हणजे 40,000 units), आणि marks देणारा भाग म्हणजे छापील अर्थनिर्णय: indifference point च्या खालच्या activity level ला कमी fixed costs व जास्त variable costs असलेला पर्याय वापरावा; त्याच्या वरच्या पातळीला जास्त fixed costs व कमी variable costs असलेला पर्याय. दोन कंपन्यांचा profit समान असण्यासाठी प्रत्येक कंपनीचे एकेक contribution चे समीकरण लिहा — $0.20S = 1,72,000 + P$ आणि $0.40S = 5,80,000 + P$ — आणि ती जोडी सोडवा.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे · 1 प्रश्न

- प्रत्येक भागात आकड्यांच्या आधी सूत्र लिहा. वर सूत्र नसलेल्या बरोबर आकड्याला method चा mark मिळत नाही.

PQ 4.11 · RTP 2023-May [13] · Pg 778

LEVEL I
Remembering

Medium

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 13 प्रश्न

- प्रश्नाच्या स्वतःच्या क्रमांकानुसार भाग-भागाने उत्तर द्या आणि प्रत्येक भागाला नाव द्या. परीक्षक (i) ते (iv) वेगवेगळे तपासतो, म्हणून तुमचे सूत्र आणि आकडे मांडलेले असतील तर (i) मधल्या चुकीच्या fixed cost मुळे (iii) चे marks जायलाच पाहिजेत असे नाही.
- तुमचे P/V ratio उत्तर जेवढे दशांश वापरते तेवढ्याच दशांशांत लिहा (53.41%, 25.926%, 21.67%) आणि तोच आकडा पुढे न्या. ते लवकरच पूर्णांकात गोल केले की पुढची प्रत्येक ओळ बिघडते.

PQ 4.4 · PYQ 2019-Nov [1] (d) {C} · 5M · Pg 769

LEVEL II
Application

Easy

PQ 4.5 · PYQ 2021-Jan [1] (a) {C} · 5M · Pg 770

LEVEL II
Application

Easy

PQ 4.12 · MTP 2024-Mar [4] (b) · 4M · Pg 780

LEVEL II
Application

Easy

PQ 4.6 · PYQ 2021-Jul [1] (d) {C} · 5M · Pg 771

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.7 · MTP 2021-Oct [5] (a) · 10M · Pg 772

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.10 · MTP 2023-Mar [3] (b) · 10M · Pg 776

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.13 · PYQ 2024-May [5] (b) · 4M · Pg 781

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.1 • PYQ 2018-Nov [2] (b) • 10M • Pg 764	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.2 • MTP 2019-Mar [1] (a) {C} • 5M • Pg 766	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.3 • PYQ 2019-May [5] (a) • 5M • Pg 767	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.8 • PYQ 2021-Dec [2] (b) • 10M • Pg 774	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.9 • PYQ 2022-May [4] (b) • 5M • Pg 775	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.14 • PYQ 2026-May [5] (b) • 4M • Pg 783	LEVEL II Application	Hard

विषय 5: Margin of Safety

L2P4-C14-T05

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 14, Marginal Costing — margin of safety आणि cash break-even point कसे काढतात.

NOTES

व्याख्या, छापली आहे तशीच: margin of safety म्हणजे **the difference between the expected level of sale and the breakeven sales**, आणि मोठी margin of safety म्हणजे नफा होण्याची शक्यता जास्त. theory च्या प्रश्नात दोन्ही भाग एकत्र विचारतात, म्हणून व्याख्या द्या आणि त्यातून निघणारा निष्कर्षही द्या.

ती काढण्याचे तीन मार्ग, आणि तिन्ही छापील उत्तरांत वापरलेले आहेत: **Margin of safety = Actual sales – Break-even sales; Margin of safety = Profit ÷ P/V ratio;** आणि units मध्ये, **Margin of safety (units) = Profit ÷ Contribution per unit.** उलट बाजूने वाचले तर **Profit = Margin of safety × P/V ratio.** टक्केवारीत, **Margin of safety (%) = (Margin of safety ÷ Actual sales) × 100.** माहितीला जो मार्ग शोभेल तो वापरा आणि कोणता वापरला ते सांगा.

margin of safety आणि break-even point हे एकमेकांचे पूरक आहेत — sales चा आकडा उघडण्यासाठी तेच वापरा. जिथे प्रश्न margin of safety ही sales ची टक्केवारी म्हणून देतो आणि fixed cost देतो, तिथे उत्तरे **Sales (S) = Break-even sales + Margin of safety** असे लिहितात, म्हणजे **S = 42,00,000 + 0.25S** आणि **S = 42,00,000 ÷ 0.75 = ₹56,00,000.** जिथे margin of safety ही revised sales च्या 40% असते तिथे **break-even sales ratio is 60%** आणि **Revised fixed cost = Revised break-even sales × revised contribution to sales ratio.**

Cash break-even point. Cash fixed cost = Total fixed cost – Depreciation, आणि **Cash BEP (units) = Cash fixed cost ÷ Contribution per unit** — छापील उत्तरात **(₹10,50,000 – ₹1,90,000) ÷ ₹50 = 17,200 units,** तर नेहमीचे break-even 21,000 units. प्रश्नात नाव घेऊन सांगितलेली रोख नसलेली बाबच तेवढी बाहेर काढायची; fixed cost मधून बाकी काहीही वगळायचे नाही.

जिथे एका capacity च्या पातळीपलीकडे fixed cost चा टप्पा वाढतो, तिथे गणित करण्याआधी तो टप्पा तपासा. छापील उत्तर स्पष्ट सांगते: लक्ष्य असलेला profit मिळवण्यासाठी **the company must exceed 80% capacity, requiring additional fixed costs**, म्हणून नवा fixed cost ₹10,50,000 + ₹1,50,000 = ₹12,00,000 होतो, आणि मगच **Required units = (New fixed cost + Desired profit) ÷ Contribution per unit**. **Capacity utilisation = (Required units ÷ Units at 100% capacity) × 100**, आणि नवी margin of safety म्हणजे required units वजा नवी break-even units — दोन्ही वाढलेल्या fixed cost वर पुन्हा काढलेली.

semi-variable cost वरून प्रति unit चे आकडे बांधणे. उत्तरे असे घेतात: Variable cost per unit = Direct material + Direct wages + semi-variable cost चा variable भाग; semi-variable cost चा fixed भाग असा — fixed part of the semi-variable cost = Total semi-variable cost at that level - (variable rate × units); **Total fixed cost = that fixed part + the fixed overheads**; आणि **Selling price = Variable cost per unit + Contribution per unit**. हा सगळा गट भाग (i) च्या आधी क्रमांक दिलेल्या working note मध्ये करा — method चे बहुतेक marks तिथेच आहेत.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 5 प्रश्न

- जिथे प्रश्न margin of safety देऊन fixed cost किंवा profit विचारतो तिथे Profit = Margin of safety × P/V ratio पासून सुरू करा. हाच सगळ्यात छोटा मार्ग आहे आणि उत्तरेही तोच घेतात.
- प्रत्येक मागणी स्वतःच्या क्रमांकित शीर्षकाखाली मांडा, आणि दोन्ही विचारले असतील तर units चे उत्तर आणि value चे उत्तर वेगवेगळे दाखवा.

TQ 5.1 • PYQ 2021-Jul [6] (b) • DESC • 5M • Pg 784	LEVEL II Application	Medium
PQ 5.1 • PYQ 2018-May [1] (c) {C} • 5M • Pg 784	LEVEL II Application	Hard
PQ 5.2 • PYQ 2022-Nov [1] (d) {C} • 5M • Pg 786	LEVEL II Application	Hard
PQ 5.3 • PYQ 2023-May [1] (c) {C} • 5M • Pg 787	LEVEL II Application	Hard
PQ 5.4 • PYQ 2026-May [2] (b) • 7M • Pg 788	LEVEL II Application	Hard

विषय 6: Angle of Incidence

L2P4-C14-T06

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 14, Marginal Costing — break-even chart आणि angle of incidence म्हणजे काय.

NOTES

व्याख्या एका ओळीची आहे आणि तीत दोन्ही रेषा व तो बिंदू यायलाच हवेत: angle of incidence हा break-even point ला sales line आणि total cost line यांच्या छेदाने तयार होतो. ज्यात break-even point चा उल्लेख नाही, त्याने व्याख्याच चुकवली आहे.

हा कोन काय मोजतो: break-even point गाठल्यानंतर नफा ज्या वेगाने कमावला जात आहे तो वेग हा कोन दाखवतो, आणि **the wider the angle the greater is the rate of earning profits.** तो एक वेग आहे, रक्कम नाही — त्याचे वर्णन नफ्याचे परिमाण असे करू नका.

याचे वाचन margin of safety सोबतच करा. छापील उत्तराचा शेवट दुसरा mark देणाऱ्या वाक्याने होतो: मोठा angle of incidence आणि त्यासोबत मोठी margin of safety म्हणजे अत्यंत अनुकूल स्थिती. दोन marks च्या short note मध्ये तीन मुद्दे याच क्रमाने द्या — तो कशाने तयार होतो, तो काय दाखवतो, आणि मोठी margin of safety सोबत मोठा कोन काय दाखवतो.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे • 1 प्रश्न

- हा 2-mark च्या short note म्हणून छापलेला आहे. तीन छोटे मुद्दे, प्रस्तावना नको — marks 'intersection of sales line and total cost line', 'rate at which profits are earned' आणि 'with a high margin of safety' या शब्दांत आहेत.

TQ 6.1 • PYQ 2012-May [7] (c) (ii) • SN • 2M • Pg 790

LEVEL I
Remembering

Easy

विषय 7: निर्णय घेताना CVP Analysis चा वापर [Application of CVP Analysis in Decision Making]

L2P4-C14-T07

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 14, Marginal Costing — निर्णयांना CVP analysis लावणे: make or buy, key factor, accept or reject, shut down आणि pricing.

NOTES

काहीही काढण्याआधी relevant costs ओळखा. छापील उत्तर अंदाज बांधण्याची दोन तत्वे देते: **Variability** — पर्याय निवडल्यामुळे एखादा cost किंवा फायदा किती वाढतो किंवा कमी होतो; variable costs हे volume नुसार बदलतात तर fixed costs volume काहीही असो तेवढेच राहतात; आणि **Traceability** — cost आणि निवड यांच्यातल्या नात्याची जवळीक; direct costs त्या पर्यायाला थेट लावतात तर indirect costs कोणत्यातरी वाजवी आधारावर apportion करतात. त्यातून निघणारा कामाचा नियम: एखादा fixed cost निर्णयात तेव्हाच येतो जेव्हा तो त्या पर्यायापुरताच असतो आणि म्हणून टाळता येतो. जिथे प्रश्न काही fixed expenses ना 'incurred only if this product is manufactured' असे नाव देतो आणि दुसऱ्याला 'incurred whether any product is made or not' असे, तिथे पहिले दोन निर्णयाचे भाग आहेत आणि तिसरा उत्तर बदलूच शकत नाही. त्याचप्रमाणे, जिथे budgeted sales आधीच गाठलेली असते तिथे सगळे fixed overheads वसूल झालेले असतात, म्हणून special order ला कोणताही fixed overhead लावायचा नाही, आणि थेट आलेल्या order वर **no sales commission** असते.

Key factor: क्रमवारी limiting factor च्या प्रति unit contribution वर लावा, product च्या प्रति unit contribution वर कधीच नाही. उत्तरे जे steps क्रमाने करतात ते असे: **contribution per unit** काढा; प्रत्येक product दुर्मीळ साधनाची किती units वापरते त्याने भागून **contribution per kg / per litre / per machine hour / per labour hour** काढा; rank लावा; मग rank I ला त्याच्या मागणीपर्यंत किंवा capacity च्या मर्यादेपर्यंत साधन द्या आणि उरलेले rank II ला द्या. सापळा दोनदा छापलेला आहे: एका उत्तरात प्रति bottle contribution ₹160 आणि ₹190 आहे पण material च्या प्रति litre contribution ₹20 आणि ₹19 आहे, म्हणून प्रति bottle **कमी** contribution असलेले product जिंकते; दुसऱ्या उत्तरात प्रति unit contribution ₹17 आणि ₹16 आहे पण प्रति machine hour contribution ₹8.50 आणि ₹16 आहे. प्रति unit contribution वर क्रमवारी लावणे हेच ते नेहमीचे चुकीचे उत्तर.

Make or buy: बनवण्याचा relevant cost आणि खरेदीची किंमत यांची तुलना करा. **Relevant in-house cost = Direct labour + Direct material + Variable overhead — fixed overhead is excluded**, कारण तो दोन्ही बाजूंनी होतोच; **Saving = Purchase price – Relevant in-house cost**. जिथे एखाद्या component चा in-house cost खरेदीच्या किमतीपेक्षा जास्त असतो तिथे तो पूर्णपणे बाहेरून घ्या. जिथे labour किंवा दुसरे एखादे साधन दुर्मीळ असते तिथे components ची क्रमवारी **saving per labour hour** वर लावा आणि तास संपेपर्यंत त्याच क्रमाने बनवा. जिथे जास्त बनवण्यासाठी machine लागते आणि fixed overhead चा टप्पा वाढतो तिथे तो टप्पा कमावावा लागतो: **minimum additional quantity = Additional fixed overhead ÷ Saving per unit —** छापिल उत्तरात $₹7,500 ÷ ₹0.0375 = 2,00,000$ cans.

special order स्वीकारायची की नाकारायची: कसोटी incremental contribution ची, आणि मग capacity ची. फक्त त्या order वरचे contribution चे statement बांधा — order चे revenue वजा त्या order मुळे प्रत्यक्ष होणारे variable costs (त्या order च्या स्वतःच्या batch रचनेवरचा batch-level cost आणि जास्तीचा shipping किंवा packaging cost धरून). capacity शिल्लक असेल आणि fixed cost वाढत नसेल, तर contribution धन असल्यास स्वीकारा. capacity कमी पडत असेल तिथे विस्थापित होणाऱ्या नेहमीच्या विक्रीवरचे गमावलेले contribution वजा करा: छापिल उत्तरात order वर ₹1,12,500 मिळतात पण नेहमीचे ₹1,74,000 contribution जाते, म्हणजे निव्वळ ₹61,500 चा तोटा, म्हणून ते नाकारते. दोन गुणात्मक मुद्दे पुन्हा पुन्हा येतात आणि दोघांनाही marks आहेत: **local** ग्राहकाला सवलतीच्या दरात दिलेली order पूर्ण किमतीची सध्याची बाजारपेठ बिघडवू शकते, पण निर्यातीच्या ग्राहकाच्या बाबतीत तसे होत नाही; आणि देऊ केलेल्या किमतीची तुलना **relevant cost** शी करायची असते, कंपनीच्या नेहमीच्या absorption धोरणाने काढलेल्या total cost शी नाही.

Shut down: चालू ठेवल्यास होणारा तोटा आणि बंद केल्यास होणारा तोटा यांची तुलना करा. दोन columns शेजारी मांडा — चालू ठेवल्यास मिळणारे contribution आणि बंद केल्यास शून्य, आणि प्रत्येकासमोर प्रत्यक्ष सोसावा लागणारा fixed cost, जो बंद केल्यावर **fixed cost – fixed cost avoided + additional shut-down costs** इतका असतो छापिल उत्तरात तो $₹4,20,000 - ₹2,50,000 + ₹25,000 = ₹1,95,000$ असा येतो. ज्यात तोटा कमी तेच करा. Shut-down point (units) = (Fixed cost if continued – Fixed cost if shut down) ÷ Contribution per unit — $(₹4,20,000 - ₹1,95,000) ÷ ₹3 = 75,000$ units. शेवट छापिल इशान्याने करा: कंपनीने **should consider many other factors before finally deciding**.

Minimum price आणि relevant cost ची quotations. minimum-price चे उत्तर जे नियम ज्या क्रमाने लावते ते असे: **costs already incurred and progress payments already received are ignored —** ते sunk

आहेत; **material already in stock is charged at its replacement value** — जर तो एरवी दुसरीकडे वापरला गेला असता तर; अत्यंत व्यग्र असलेल्या विभागातले labour हे आपल्या wage बरोबरच सोडून द्यावे लागणारे contribution ही वाहते, आणि तेही प्रश्नाने दिलेल्या दराने (direct wages च्या प्रत्येक रुपयामागे ₹3 contribution); **opportunity costs of alternatives given up are added** (scrap ची realisation आणि drawings चे विक्रीमूल्य); आणि **savings from an alternative use of a part removed are deducted**, तेही तो भाग काढून घेण्याचा cost वजा करून. direct wages च्या टक्केवारीने absorb केलेला fixed overhead हा minimum price चा भाग नाही.

Sales mix आणि capacity च्या पातळ्यांतली निवड. ठरावीक mix साठी उत्तरे composite contribution per unit = Σ (contribution per unit $\times$ that product's fraction of the mix) असे काढतात — $(₹40 \times 5/8) + (₹50 \times 3/8) = ₹43.75$ — आणि मग **Break-even units = Fixed cost $\div$ composite contribution**, आणि ते पुन्हा mix च्या प्रमाणात फोडतात. capacity ची पातळी किंवा process निवडायचा असेल तिथे प्रत्येक पातळीसाठी तुलनात्मक profitability चे statement करा: contribution per unit $\times$ units, less fixed cost, profit — आणि लक्षात ठेवा की capacities बदलल्या की 'which process' चे उत्तरही बदलते, म्हणून त्या भागात प्रश्न जी capacity प्रत्यक्ष देतो तिच्यावरच उत्तर द्या.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे · 2 प्रश्न

- Decision चे प्रश्न **relevant cost** वर फिरतात. काहीही काढण्याआधी कसोटी सांगा — तो cost पर्यायांमध्ये वेगळा असला पाहिजे आणि तो भविष्यातला रोख cost असला पाहिजे.
- प्रश्न SUGGEST किंवा STATE असे म्हणत असेल तिथे शिफारस आवश्यक आहे. आधी आकडा द्या, मग वेगळ्या वाक्यात शिफारस द्या, म्हणजे परीक्षकाला ती सापडेल.

TQ 7.1 · MTP 2024-Jul [6] (Or) (d) · DESC · 4M · Pg 791

LEVEL I
Remembering

Easy

PQ 7.2 · MTP 2018-Aug [1] (c) {C} · 5M · Pg 793

LEVEL I
Remembering

Easy

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 2 प्रश्न

- आकड्यांच्या आधी निर्णयाचा नियम लिहा — 'accept if incremental contribution is positive and capacity is spare', 'rank by contribution per unit of the key factor'. त्या नियमालाच स्वतंत्र mark आहे.

PQ 7.6 · PYQ 2022-May [1] (c) {C} · 5M · Pg 799

LEVEL I
Understanding

Medium

PQ 7.25 · MTP 2026-Apr S2 [2] (a) · 7M · Pg 834

LEVEL I
Understanding

Medium

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 20 प्रश्न

- उत्तर सुटे सुटे अंकगणित म्हणून नव्हे तर पर्याय columns मध्ये असलेले statement म्हणून मांडा. Contribution per unit, units, total contribution, fixed cost, profit — याच क्रमाने.

- मुख्य statement च्या आधी प्रति unit चे variable दर काढणारी working note दाखवा (direct material per unit, direct labour per unit). कित्येक छापील उत्तरे त्या note ला वेगळे marks देतात.

PQ 7.15 · PYQ 2025-May [1] (a) {C} · 5M · Pg 815	LEVEL II Application	Easy
PQ 7.18 · PYQ 2025-Sep [1] (a) {C} · 5M · Pg 822	LEVEL II Application	Easy
PQ 7.22 · PYQ 2026-Jan [5] (c) · 3M · Pg 827	LEVEL II Application	Easy
PQ 7.1 · PYQ 2018-May [5] (b) · 10M · Pg 791	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.3 · PYQ 2019-Nov [5] (a) · 10M · Pg 794	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.4 · PYQ 2021-Jan [3] (a) · 10M · Pg 796	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.8 · PYQ 2024-May [3] (a) · 7M · Pg 801	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.10 · PYQ 2024-Sep [5] (b) · 7M · Pg 804	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.11 · RTP 2024-Sep [17] · Pg 808	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.12 · PYQ 2025-Jan [1] (a) (i) (ii) {C} · 5M · Pg 810	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.13 · PYQ 2025-Jan [3] (b) · 6M · Pg 811	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.14 · RTP 2025-Jan [17] · Pg 812	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.17 · MTP 2025-Jul S1 [4] (a) · 6M · Pg 820	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.19 · PYQ 2025-Sep [3] (b) · 6M · Pg 823	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.24 · MTP 2026-Mar S1 [4] (a) · 7M · Pg 831	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.26 · PYQ 2026-Sep [1] (a) {C} · 7M · Pg 836	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.5 · PYQ 2021-Jan [3] (b) · 10M · Pg 797	LEVEL II Application	Hard
PQ 7.16 · RTP 2025-May [18] · Pg 817	LEVEL II Application	Hard
PQ 7.20 · RTP 2025-Sep [16] · Pg 824	LEVEL II Application	Hard
PQ 7.21 · PYQ 2026-Jan [1] (a) {C} · 5M · Pg 826	LEVEL II Application	Hard

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे · 1 प्रश्न

- दोन products किंवा दोन plants असतील तिथे एकेक घ्या आणि प्रत्येक का निवडले किंवा का नाही ते एका वाक्यात सांगा, मग एकत्रित आकडा द्या.

PQ 7.9 · PYQ 2024-Sep [1] (c) {C} · 4M · Pg 803

LEVEL II
Analysis

Hard

Evaluation मानकावर पारखून निर्णय देणे · 2 प्रश्न

- शेवट शब्दांतल्या शिफारशीने करा — accept, reject, make, buy, shut down — आणि उत्तरे जो गुणात्मक इशारा जोडतात तोही जोडा (स्थानिक बाजारपेठेवरचा परिणाम, plant बंद करण्याआधी विचारात घ्यायचे इतर घटक). आकडे बरोबर असलेले पण निष्कर्ष नसलेले पान decision चा mark गमावते.

PQ 7.7 · PYQ 2023-Nov [4] (b) · 5M · Pg 800

LEVEL II
Evaluation

Medium

PQ 7.23 · RTP 2026-Jan [17] · Pg 828

LEVEL II
Evaluation

Hard

विषय 8: Marginal आणि Absorption Costing मधील फरक [Distinction Between Marginal and Absorption Costing]

L2P4-C14-T08

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 14, Marginal Costing — marginal आणि absorption costing मधला फरक आणि दोन्ही profits ची जुळणी.

NOTES

फरकाचे आठ आधार, आणि परीक्षकाला ते table मध्ये हवे असतात. Manufacturing overhead rate — absorption मध्ये fixed आणि variable दोन्ही, marginal मध्ये फक्त variable; **valuation of inventory** — prime cost अधिक लावलेले fixed व variable manufacturing overheads, याउलट prime cost अधिक variable manufacturing overhead; **classification of overhead** — factory, administrative, selling and distribution, याउलट variable आणि fixed; **operating profit** — gross profit, याउलट contribution; **net operating profit; effect of stock valuation** — absorption खाली opening व closing stock च्या आकारमानाचा unit cost of production वर परिणाम होतो पण marginal खाली **होत नाही**; **decision making** — absorption तो **distorts** करते, marginal त्याला **aids** करते; आणि **profitability** — absorption खाली प्रत्येक product fixed cost चा वाटा उचलते म्हणून नफाक्षमतेवर apportionment चा परिणाम होतो, तर marginal खाली fixed costs हे period costs असतात आणि नफाक्षमता **P/V ratio** ने ठरवतात. हे तीन columns च्या table मध्ये लिहा: basis, absorption, marginal.

आधी प्रति unit चा full production cost बांधा — दोन्ही statements त्यावरच उभी आहेत. Direct material + direct labour + variable production overhead = **total variable cost** (₹480 + ₹360 + ₹540 =

₹1,380), मग + fixed production overhead per unit = **full production cost** (₹1,480). fixed चा दर budget वरून येतो, actual वरून नाही: **Absorption rate = Budgeted fixed production overhead ÷ Budgeted normal output** = ₹60,00,000 ÷ 60,000 units = ₹100 per unit. दर ठरवताना actual output वापरणे ही इथली सगळ्यात सामान्य चूक आहे.

absorption costing चे statement, उत्तर ज्या क्रमाने ओळी छापते त्याच क्रमाने: Sales units × selling price = **Sales value (A)**; मग cost of goods sold — Opening stock at ₹1,480 + Production cost at ₹1,480 — Closing stock at ₹1,480; मग **Under/(over) absorption**; मग **Add: fixed selling overheads**; = **Cost of sales (B)**; **Profit = A – B**. Stock चे मूल्य fixed भागासह **full production cost** ला काढतात.

Under- किंवा over-absorption ही वेगळी ओळ आहे आणि तिचे चिन्ह बरोबर असलेच पाहिजे.

Under/(over) absorption = Actual fixed production overhead – Overhead absorbed (units produced × rate per unit). Under-absorption हे cost of sales मध्ये **जोडतात**; over-absorption **वजा करतात** आणि उत्तरे ते कंसात दाखवतात. लक्षात ठेवा की हे **production** च्या units वर चालते, sales च्या units वर नाही.

marginal costing चे statement लहान आहे आणि त्याच्या ओळी ठरलेल्या आहेत: Sales value, less **variable production cost at ₹1,380**, = **Contribution**, less **fixed production overheads** (महिन्याचा पूर्ण actual आकडा, ₹5,00,000 — absorption rate नाही, under-recovery नाही), less **fixed selling overheads**, = **Profit**. संपूर्ण कालावधीचा fixed production overhead लिहून टाकलेला असल्यामुळे under- किंवा over-absorption ची ओळ इथे असतच नाही.

जुळणी हे तीन ओळींचे statement आहे आणि त्यात फक्त stock मधला fixed production overhead हलतो. Profit under absorption costing + (Opening stock units × fixed overhead per unit) – (Closing stock units × fixed overhead per unit) = Profit under marginal costing. छापील उत्तरात April मध्ये काहीच जोडत नाही आणि 400 × ₹100 वजा करते; May मध्ये 400 × ₹100 जोडते आणि 300 × ₹100 वजा करते. stock चे आकडे वेगळ्या working मधून येतात: **Opening stock + Production – Sales = Closing stock**, आणि ते महिन्यामागून महिना पुढे नेतात.

जुळणी जो नियम दाखवते तोच theory च्या पुढच्या प्रश्नात विचारतात: **production exceeds sales** तेव्हा stock वाढतो, fixed overhead त्या stock मध्ये पुढे जातो, आणि **absorption profit is higher**; sales हे production पेक्षा जास्त असतील तेव्हा उलट. **Fixed selling overhead never enters stock under either method** — फक्त fixed **production** overhead जातो, म्हणून जुळणीत दिसणारा तोच एकमेव आकडा आहे.

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 1 प्रश्न

- distinguish चा प्रश्न: **answer in matched pairs or a two-column table**, आणि प्रत्येक ओळीच्या दोन्ही बाजूंना तुलनेचा तोच मुद्दा.
- fixed cost ची treatment, stock valuation, stock बदलल्यावर profit वर होणारा परिणाम, आणि प्रत्येक पद्धत कोणते काम करते हे सगळे घ्या. जुळणीचा mark देणारी ओळ stock valuation चीच आहे.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 1 प्रश्न

- तिन्ही मागण्या विचारलेल्या क्रमाने करा आणि प्रत्येक महिन्यासाठी एक column ठेवा. (iii) मधली जुळणी ही (i) व (ii) मध्ये तुम्ही काढलेल्या आकड्यांशी जुळलीच पाहिजे; जुळत नसेल तर तसे लिहा आणि कोणत्या stock च्या ओळीमुळे तसे झाले ते दाखवा.
- statements च्या आधी प्रति unit चा full production cost, stock ची हालचाल आणि under/over absorption या क्रमांक दिलेल्या working notes मध्ये ठेवा. प्रत्येकाला वेगळे marks आहेत.

PQ 8.1 • MTP 2024-Mar [4] (a) • 10M • Pg 840

LEVEL II
Application

Hard

प्रकरण 15

Budgets आणि Budgetary Control

9 विषय • 43 वर्गीकृत प्रश्न • महत्त्व: B

ICAI SKILL PROFILE या पेपरसाठी ICAI चा band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — हे प्रकरण वाचताना वाटते **आधी sums**

Level I — Comprehension & Knowledge **15.7%** 268 पैकी 42 marks

Level II — Analysis & Application **84.3%** 268 पैकी 226 marks

पेपरच्या Level I किमान मर्यादित खाली: या प्रकरणाचे फक्त 16% marks Comprehension आणि Knowledge चे आहेत, तर संपूर्ण पेपरसाठी ICAI चे प्रमाण 20-30% आहे. इथे आधार घेण्यासारखी theory फारशी नाहीच — इथला जवळपास प्रत्येक mark sum सोडवूनच मिळतो, म्हणून तयारी म्हणजे सराव, वाचन नव्हे.

विषय 1: Budget ची आवश्यक वैशिष्ट्ये [Essential Characteristics of Budget]

L2P4-C15-T01

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही • पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — budget म्हणजे काय, budget period आणि budget manual.

NOTES

Budget ही एक योजना आहे, आणि छापील उत्तरे तिच्यात काय असते यावरून तिची व्याख्या करतात. ती म्हणजे प्रत्येक प्रकारच्या activity साठीची, quantitative आणि monetary अशा दोन्ही रूपांतली, budget period साठीची योजना किंवा कार्यपद्धती — आणि ती आधीच ठरवलेली उद्दिष्टे व त्यांसाठी स्वीकारलेली धोरणे साधण्यासाठी आखलेली असते. दोन गोष्टींमुळे ती forecast नव्हे तर budget ठरते: ती ज्या कालावधीशी संबंधित आहे त्याच्या **prior to** असते, आणि ती quantity व पैसा या **both** रूपांत मांडलेली असते.

Budget period म्हणजे the period covered by the budget. उत्तरे स्पष्ट सांगतात की **there is no general rule governing the selection of the budget period:** calendar किंवा financial year चे budget बऱ्याचदा लहान कालावधीत फोडतात — मासिक किंवा त्रैमासिक, किंवा व्यवसायाच्या व्यापारी हालचालीच्या कालावधीशी जुळणाऱ्या कालावधीत. शेवटचा तो शब्दप्रयोग नक्की लिहा; विद्यार्थी तोच गाळतात.

संपूर्ण व्यवसायाचे budget आणि ते बनवणारी budgets. ठरावीक कालावधीसाठीचे व्यवसायाचे धोरण Master Budget मध्ये दिसते, आणि त्याचे तपशीलवार घटक Functional Budgets नावाच्या अनेक स्वतंत्र budgets मधून मांडतात. हेच वाक्य या topic ला topic 6 शी जोडणारा बिजागर आहे, आणि budgeting च्या कोणत्याही theory च्या उत्तराची सुरुवात त्याने करण्यासारखी आहे.

Budget manual हे तेच कागदपत्र आहे ज्यामुळे ही system चालते. ते असे कागदपत्र आहे जे budgetary

control साठी गुंतलेल्या व्यक्तींची जबाबदारी, कार्यपद्धती, आणि लागणारे forms व नोंदी ठरवून देते. प्रश्न budget म्हणजे काय हे व्यापक अर्थाने विचारत असेल, तर manual, budget period आणि master व functional ची फोड — याच तीन गोष्टी छापील उत्तरे प्रत्यक्षात देतात.

विषय 2: Budget तयार करण्यासाठी आवश्यक steps [Essential Steps for Preparing Budget]

L2P4-C15-T02

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — budgetary control ची system उभी करण्याचे steps.

NOTES

पाच steps, आणि प्रश्नाचे marks क्रमाला आहेत. (1) budget period मध्ये कोणती उद्दिष्टे गाठायची आणि ती गाठण्यासाठी कोणते धोरण किंवा कोणती धोरणे स्वीकारायची ते ठरवणे. (2) ती उद्दिष्टे गाठण्यासाठी कोणत्या activities हाती घ्यायच्या ते ठरवणे. (3) budget period साठी प्रत्येक प्रकारच्या activity ची योजना किंवा कार्यपद्धती quantitative आणि monetary अशा दोन्ही रूपांत आखणे. (4) प्रत्येक व्यक्तीच्या किंवा विभागाच्या प्रत्यक्ष कामगिरीची संबंधित budget शी तुलना करण्याची व्यवस्था उभी करणे आणि फरक असल्यास त्याची कारणे ठरवणे. (5) योजना साधली गेली नसेल तिथे दुरुस्तीची कृती होईल याची खात्री करणे, आणि ते शक्य नसेल तर योजनेचा फेरआढावा घेणे.

क्रम असा चालतो: objectives → activities → plan → comparison → corrective action. Steps 1 ते 3 म्हणजे system ची **design**, step 4 म्हणजे reporting ची **implementation**, आणि step 5 म्हणजे **monitoring**. प्रश्न सल्लागाराच्या रूपात 'design, implement and monitor' असा मांडलेला असेल, तर तुमचे पाच steps त्या तीन शब्दांवर स्पष्टपणे बसवून दाखवा — यादी तीच आहे, पण त्या जुळवणीतून तुम्ही प्रश्न वाचला आहे हे दिसते.

Step 4 मध्ये जबाबदारीची कल्पना आहे आणि step 5 मध्ये नियंत्रणाची. तुलना **by each person or department** अशी असते, संपूर्ण व्यवसायासाठी नाही, आणि फरकाच्या नुसत्या रकमा नव्हे तर **causes** ठरवाव्या लागतात. Step 5 ला दोन अंगे आहेत आणि दोन्हींना marks आहेत: आधी दुरुस्तीची कृती, आणि ती शक्य नसेल तरच **revision of the plan**.

उत्तर क्रमांक दिलेल्या यादीत लिहा, गद्यात नाही. छापील उत्तर म्हणजे क्रमांक दिलेली पाच वाक्ये, आणि 5-mark च्या प्रश्नात प्रत्येक step ला एक mark. budgeting च्या फायद्यांनी उत्तर फुगवू नका — तो वेगळा प्रश्न आहे.

Synthesis सामग्री जोडून उत्तर रचणे • 1 प्रश्न

- प्रश्न **design a system** असे म्हणतो, म्हणून उत्तर एक क्रम असलाच पाहिजे — centres ठरवा, budget period आणि key factor निश्चित करा, budgets तयार करा, आणि मग तुलना करा, अहवाल द्या व कृती करा.
- शेवट **monitoring** च्या फेऱ्याने करा. तयारीपाशी थांबणाऱ्या design ने प्रश्नाचा अर्धाच भाग सोडवला आहे.

विषय 3: Budgetary Control

L2P4-C15-T03

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — budgetary control ची system, तिचे घटक, तिच्या मर्यादा, आणि feedback विरुद्ध feedforward control.

NOTES

व्याख्या, शब्दशः: budgetary control ची system म्हणजे management control आणि accounting ची अशी व्यवस्था जिच्यात शक्य तेवढ्या प्रमाणात सगळ्या operations चा आधीच अंदाज बांधला जातो व त्याची योजना आखली जाते, आणि प्रत्यक्ष निकालांची तुलना अंदाजलेल्या व आखलेल्या निकालांशी केली जाते. तीन घटक लक्षात घ्या — forecast, आधीच आखलेली plan, आणि actual शी तुलना.

चार घटक, छापील papers मध्ये दोनदा विचारलेले आणि दोन्ही वेळा एकसारखेच सोडवलेले. **Physical budgets** — quantitative रूपातली माहिती, जसे quantity of sales, quantity of production, inventories आणि manpower. **Cost budgets** — manufacturing, administration, selling and distribution, आणि research and development यांची cost ची माहिती. **Profit budgets** — ज्यांतून profit काढता येतो अशी, जसे sales budget आणि profit and loss budget. **Financial budgets** — ज्यांमुळे आर्थिक स्थिती काढणे सोपे होते अशी, जसे cash budget, capital expenditure budget आणि budgeted balance sheet. शीर्षक द्या, मग उदाहरण; marks उदाहरणांनाच आहेत.

सहा मर्यादा, प्रत्येकीला एका ओळीचे शीर्षक. **Based on estimates** — budget तयार करताना असलेल्या किंवा अपेक्षित असलेल्या परिस्थितीवर ते उभे असते, आणि परिस्थिती बदलली तर त्याचा फेरआढावा लागतो. **Time factor** — budgets आपोआप अमलात येत नाहीत आणि सुरुवातीच्या विकासाच्या काळात management ने फार अपेक्षा ठेवू नयेत. **Co-operation required** — सुरुवातीला कर्मचाऱ्यांचे सहकार्य सहसा मिळत नाही, आणि विकेंद्रित संस्थेत प्रत्येक घटकाचे स्वतःचे उद्दिष्ट असते. **Expensive** — त्याला पात्र मनुष्यबळ आणि साधने लागतात. **Not a substitute for management** — ते फक्त management चे एक साधन आहे. **Rigid document** — budgets कधीकधी ताठर मानली जातात, पण budget हे त्याच्यावर परिणाम करणाऱ्या अंतर्गत व बाह्य घटकांतले चालू बदल सामावून घेण्याइतके **flexible enough to incorporate ongoing developments** असले पाहिजे.

Feedback आणि feedforward यांतला भेद वेळेचा आहे, आणि ते दोन लॅटिन शब्दप्रयोगच marks देतात.

Feedback control हे budget च्या कालावधीचे प्रत्यक्ष निकाल गोळा करते आणि त्यांची तुलना budget च्या आकड्यांशी करते; **variances are identified after completion of the budget period**; ते **ex-post corrective control system** आहे, जिथे MIS फार भक्कम नाही आणि माहिती books बंद झाल्यावरच मिळते तिथे ते नेहमीचे आहे, आणि ते **inexpensive to maintain** आहे. **Feedforward control** हे त्याच्या नेमके उलट आहे: ते **ex-ante preventive control mechanism** आहे, ज्यात सुरुवातीलाच budgets ठरवतात आणि **actual results are continuously monitored** त्यांच्याविरुद्ध, लक्ष्ये वास्तववादी ठेवतात आणि गरज पडल्यास ती पुन्हा ठरवतात; त्याला **requires a robust MIS supported by an integrated ERP system**, आणि ते **expensive** असले तरी

dynamic business environment मधल्या संस्थेला शोभते.

हे चार घटक आणि topics 5 व 6 मधली वर्गीकरणे यांचा गोंधळ करू नका. घटकांच्या प्रश्नाचे उत्तर physical / cost / profit / financial असे आहे; capacity च्या प्रश्नाचे fixed / variable / flexible; आणि functions च्या प्रश्नाचे sales, production, material, labour, overhead, cash आणि master. तीन वेगळ्या याद्या, तीन वेगळे प्रश्न — छापील papers तिन्ही विचारतात.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे • 1 प्रश्न

- चारही घटक प्रत्येकी एका उदाहरणासह पाठ करा. या प्रश्नाची 4-mark आणि 5-mark रूपे फक्त प्रत्येक शीर्षकाखाली किती लिहायचे एवढ्यातच वेगळी आहेत, शीर्षकांत नाहीत.

TQ 3.1 • PYQ 2021-Jan [6] (b) • DESC • 5M • Pg 848

LEVEL I
Remembering

Medium

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे • 3 प्रश्न

- वर्णन करण्याआधी **components** ची नावे द्या, आणि प्रश्न जेवढी मागतो तेवढीच द्या. चार मागितली असतील तर चारच द्या.
- feedback आणि feedforward मधला भेद म्हणजे तुलना **केव्हा** केली जाते — घटनेनंतर actuals शी, की घटनेआधी forecast शी. सुरुवात त्यानेच करा, मग प्रत्येकाचे उदाहरण द्या.

TQ 3.3 • PYQ 2024-May [5] (c) • DESC • 4M • Pg 850

LEVEL II
Analysis

Easy

TQ 3.4 • PYQ 2026-Jan [6] (Or) (c) • DESC • 4M • Pg 851

LEVEL II
Analysis

Easy

TQ 3.2 • PYQ 2021-Dec [6] (d) • DESC • 5M • Pg 849

LEVEL II
Analysis

Medium

विषय 4: Budget ची तयारी [Preparation of Budget]

L2P4-C15-T04

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — budget manual, budget period आणि functional budgets ची तयारी.

NOTES

Budget manual — आधी औपचारिक व्याख्या द्या, मग त्यातला मजकूर. ते असे कागदपत्र आहे जे budgetary control साठी गुंतलेल्या व्यक्तींच्या जबाबदाऱ्या, त्याची कार्यपद्धती, आणि त्यासाठी लागणारे forms व नोंदी ठरवून देते; त्याचे वर्णन नियोजनात सहभागी असलेल्यांसाठीची महत्त्वाची माहिती असलेल्या कागदपत्रांचा संच असेही केले आहे. यादी करण्यासारखी ठळक वैशिष्ट्ये: संस्थेच्या **objectives** चे विवरण आणि budgetary control ती कशी साधेल; तयारी व अंमलबजावणीसाठी **functions and responsibility of each executive; procedure for**

obtaining approval आणि ती कोण देऊ शकते; कोणते functional budget कोण तयार करते व budgets एकमेकांशी कशी जोडलेली आहेत हे दाखवणारा **organisation chart**; प्रत्येक budget च्या तयारीसाठीचे **timetable**; **scrutiny** कशी होते आणि ती कोण करते; ठेवायची **reports, statements and forms**; **accounts classification**, जी accounts विभागात आणि budget विभागात एकसारखीच असली पाहिजे; **reporting of remedial action**; स्वीकारल्यानंतर **revision or amendment** कसे करायचे; आणि **account codes** ची यादी. timetable याचसाठी असते की **prevent a bottleneck where one late budget holds up all the others.**

Budget period — the period covered by the budget, आणि **no general rule governing its selection**; सहसा तो मासिक किंवा त्रैमासिक उप-कालावधीत, किंवा व्यापारी हालचालीच्या कालावधीशी जुळणाऱ्या कालावधीत फोडतात. हा 2-mark ची व्याख्या म्हणून विचारला जातो, म्हणून दोन वाक्ये पुरेत.

इथले practical प्रश्न म्हणजे functional budgets बांधणे, आणि ते एका ठरलेल्या साखळीने चालतात. Sales → production → material consumption → material purchases → wages. दोन आधारभूत सूत्रे: **Production (units) = Sales + Closing stock – Opening stock** आणि **Purchases = Consumption + Closing stock – Opening stock**. तिमाहीनुसार फोडण्याआधी वार्षिक एकूण working note मध्ये सिद्ध करा — छपील उत्तर total production हे चार तिमाहींचे Sales अधिक closing balance वजा opening balance असे काढते आणि मग चारही तिमाहींचे आकडे त्याच बेरजेची जुळतात का ते तपासते.

जिथे प्रश्न production चा साचा देतो तिथे तोच साचा stock च्या सूत्राची जागा घेतो — दोन्ही एकत्र लावू नका. Production in the current quarter = चालू तिमाहीच्या sales च्या 75% अधिक पुढच्या तिमाहीच्या sales च्या 25%, आणि **closing stock of the current quarter is that 25% of the next quarter's sales**. शेवटच्या तिमाहीसाठी “25% of next quarter” ही ओळ म्हणजे प्रश्नाने दिलेला वर्षअखेरचा finished goods चा closing stock. दोन्ही घटकांच्या ओळी वेगळ्या मांडा आणि त्यांची बेरीज करा; marks त्या दोन ओळींमागून येतात.

दिवसांत सांगितलेला closing stock वापरण्याआधी त्याचे रूपांतर करावेच लागते. Budgeted period in days = weeks × days per week (13 weeks × 5 days = 65 days); Closing stock = (Period sales ÷ days in period) × सांगितलेली दिवसांची संख्या, आणि ती **rounded up**; material साठीही तेच, आणि तिथे daily consumption = total consumption ÷ days in period. छपील उत्तरे पुढच्या पूर्ण unit किंवा kilogram पर्यंत वर गोल करतात आणि तसे लिहितातही.

wages budget ला चार steps आहेत आणि शेवटच्या दोघांचा क्रमच उत्तर ठरवतो. (1) Total standard hours for budgeted production = units to be produced × standard hours allowed per unit. (2) **Productive hours = Standard hours ÷ efficiency (productivity) ratio** — $25,562 \div 0.85 = 30,072.94$. (3) प्रत्यक्ष काम केलेल्या productive hours च्या सांगितलेल्या टक्केवारीने non-productive downtime जोडा — $15\% \times 30,072.94$ — म्हणजे एकूण लागणारे labour hours मिळतात. (4) Overtime hours = Total labour hours required – Normal hours (workers × weeks × days × 8 hours), आणि **Wages = Normal hours × basic rate + Overtime hours × (basic rate + premium)** — ₹9 अधिक 60% premium म्हणजे ₹14.40. Downtime ही प्रत्यक्ष **worked** केलेल्या productive hours ची टक्केवारी आहे, म्हणून ती efficiency च्या gross-up नंतर जोडायची, कधीच त्याच्या आत बांधायची नाही.

वेगळ्या volumes साठीचे expense budget म्हणजे फोडणे आणि flex करणे. प्रत्येक सांगितलेली टक्केवारी at

the budgeted volume प्रति unit fixed आणि प्रति unit variable अशा रकमांत बदला — selling expenses ₹15 per unit आणि त्यातले 20% fixed म्हणजे fixed ₹3 × 20,000 = ₹60,000 आणि variable ₹12 per unit; distribution ₹12 per unit आणि त्यातले 85% variable म्हणजे fixed ₹1.80 × 20,000 = ₹36,000 आणि variable ₹10.20. मग सगळ्या volumes ना fixed ची बेरीज तेवढीच ठेवा आणि फक्त प्रति unit variable आकडा flex करा, आणि mixed expense चे fixed व variable असे दोन्ही अर्थ वेगवेगळ्या ओळीवर दाखवा.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे • 2 प्रश्न

- budget manual साठी दहा वैशिष्ट्यांची यादी 5-mark च्या प्रश्नाला पुरते; आधी व्याख्या द्या, मग यादी. 2-mark च्या व्याख्यांसाठी दोन वाक्ये लिहा आणि थांबा.

TQ 4.2 • PYQ 2024-Sep [6] (b) • DESC • 2M • Pg 852

LEVEL I
Remembering

Easy

TQ 4.1 • PYQ 2022-Nov [6] (d) • DESC • 5M • Pg 851

LEVEL I
Remembering

Medium

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 4 प्रश्न

- प्रत्येक budget ला स्वतःचे शीर्षक द्या आणि मापाचे unit लिहा — 'Production Budget (in units)', 'Raw material purchase budget (in quantity)', '(in value)'. प्रश्न ती वेगवेगळी मागतो आणि ती वेगवेगळी तपासली जातात.
- दिवसांचे रूपांतर, closing stock चे गणित आणि production budget हे क्रमांक दिलेल्या working notes मध्ये ठेवा. प्रत्येक छापील उत्तर तसेच करते, आणि purchases व wages ही दोन्ही budgets त्यांवरच आधारलेली असतात.

PQ 4.2 • MTP 2025-Dec S2 [3] (a) • 9M • Pg 856

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.3 • RTP 2026-Jan [18] • Pg 859

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.4 • MTP 2026-Mar S1 [2] (b) • 6M • Pg 862

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.1 • RTP 2025-Sep [17] • Pg 853

LEVEL II
Application

Hard

विषय 5: Capacity किंवा Flexibility च्या आधारे वर्गीकरण [Classification on the Basis of Capacity or Flexibility]

L2P4-C15-T05

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — capacity नुसार वर्गीकरण: fixed, variable आणि flexible budgets.

NOTES

Flexible budget ची व्याख्या, उत्तरे जी दोन रूपे छापतात त्या दोन्हीत. ते असे budget आहे जे output, turnover किंवा इतर variable घटकांतल्या चढउतारांच्या संदर्भात fixed आणि variable costs च्या वर्तनातला फरक ओळखून त्या चढउतारांप्रमाणे योग्य रीतीने बदलण्यासाठी रचलेले असते; आणि CIMA नुसार, असे budget जे fixed, semi-variable आणि variable costs यांतला फरक ओळखून गाठलेल्या activity च्या पातळीनुसार बदलण्यासाठी रचलेले असते. त्यानंतर येणारा विरोध हाच mark आहे: static (fixed) budgets च्या उलट, flexible budgets हे responsibility centre चे वेगवेगळ्या activity पातळ्यांवरचे अपेक्षित निकाल दाखवतात.

Fixed विरुद्ध flexible — फरकाचे चार मुद्दे, table मध्ये. (1) fixed budget हे **operates on one level of activity and under one set of conditions** आणि ते चालू परिस्थितीत बदल होणार नाही असे गृहीत धरते, **which is unrealistic**; flexible budget हे **consists of various budgets for different levels of activity**. (2) fixed budget खाली सगळे costs एकाच activity च्या पातळीशी जोडलेले असतात, म्हणून **variance analysis does not give useful information**; flexible budget खाली **each cost is analysed according to its behaviour**. (3) budgeted आणि actual activity च्या पातळ्या बऱ्याच वेगळ्या असतील, तर fixed budget हे **cost ascertainment and price fixation** साठी चुकीचे चित्र देते; flexible budgeting मुळे cost काढणे, selling price ठरवणे आणि quotations देणे सोपे होते. (4) दोन activity पातळ्या वेगळ्या असताना fixed budget खाली actual आणि budget यांची तुलना **meaningless** ठरते; flexible budget **provides a meaningful basis of comparison**.

flexible budgeting कधी वापरतात, आणि ते कुठे शोभते — या दोन वेगळ्या याद्या आहेत, आणि प्रश्न कोणतीही एक मागतात. **Situations: new business venture** जिथे मागणीचा अचूक अंदाज बांधता येत नाही; **dependent upon the mercy of nature** असलेला व्यवसाय, जिथे मागणी हवामानावर अवलंबून असते; **labour-intensive industry** जिथे उत्पादन labour च्या उपलब्धतेवर अवलंबून असते. **Suitability: seasonal fluctuations in sales and/or production** (soft drinks); **frequently introduces new products or changes their design** अशी कंपनी; **make-to-order** उद्योग (shipbuilding); **influenced by changes in fashion** असा उद्योग; आणि **general changes in sales**. प्रत्येकासमोर दिलेल्या उद्योगाचे नाव लिहा — छापील उत्तरे तसेच करतात.

चार फायदे, जिथे प्रश्न management ला flexible budgeting ची शिफारस करायला सांगतो तिथे. Sales, costs आणि profit हे **calculated easily at various levels of production capacity** काढता येतात; व्यवसायाची परिस्थिती बदलत असताना **adjustment is simple as business conditions change**; ते **helps determine the production level**, कारण budgeted costs हे वेगवेगळ्या activity पातळ्यांवर वर्तमानानुसार sales सोबत दाखवलेले असतात, म्हणून management ठरलेला profit देणारी पातळी निवडू शकते; आणि ते **shows the quantity to be produced to earn a determined profit**.

Format: activity च्या पातळ्या columns मध्ये आडव्या, आणि वर्तन ओळीत उभे. Production (units); selling price ला **Sales**; प्रति unit variable दराने **Variable cost**; **Contribution (A)**; मग fixed costs एकेक करून — आणि त्यात **fixed part of any semi-variable cost on its own line**; **Total fixed cost (B)**; **Operating profit (A - B)**. प्रश्न फक्त total cost मागत असेल तिथे contribution ची ओळ गाळा पण variable आणि fixed चे गट वेगवेगळेच ठेवा.

जवळपास प्रत्येक छापील उत्तरातला सापळा म्हणजे stepped fixed costs. '80% capacity ला आणि at and above त्यापुढे 25% ने वाढेल' असा अंदाज असलेला fixed expense 60% ला ₹1,00,000 राहतो आणि 80% व

100% या दोन्ही ठिकाणी ₹1,25,000 होतो; फक्त 80% capacity च्या **above** होणारा advertising cost 90% ला दिसतो आणि दुसरीकडे कुठेच नाही. इतर costs टप्प्याटप्प्याने वाढतात: 4,000 units क्षमतेच्या प्रत्येक truck ला ₹4,000 transport, 50 वापरण्यायोग्य seats च्या प्रत्येक bus चे भाडे, आणि संख्येच्या सांगितलेल्या पट्ट्यांनुसार बदलणारे block entrance fees व prize money. पट्ट्यांचे शब्द वाचा — 'at and above', 'above', 'upto 300', '301-900' — आणि ती पातळी ज्या पट्ट्यात येते तोच पट्टा लावा. step cost प्रमाणात flex करणे हेच ते नेहमीचे चुकीचे उत्तर.

कालावधीच्या आकड्यांवरून semi-variable cost फोडणे: $\text{Variable cost per unit} = \frac{\text{Change in cost}}{\text{Change in activity}}$, आणि $\text{Fixed cost} = \text{Total cost at a level} - (\text{variable rate} \times \text{units at that level})$. छापील उत्तरांतले दोन इशारे: ज्या दोन कालावधीत फक्त volume चाच फरक आहे अशीच जोडी वापरा; आणि जिथे एका मर्यादितपलीकडे variable दरच बदलतो (19,000 units च्या वर labour cost 50% जास्त), तिथे दर पुन्हा बांधण्याऐवजी **overtime premium on the excess units as a separate line** दाखवा — $2,000 \text{ units} \times ₹9 \times 0.50 = ₹9,000$. जिथे एखाद्या cost चा variable भाग sales चे कार्य असतो आणि उरलेला **production** चे, तिथे दोन्ही आपापल्या आधारावर फोडा.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे · 1 प्रश्न

- मागणी **when a flexible budget is suitable** अशी आहे, म्हणून प्रत्येक मुद्दा हा व्यवसायाची परिस्थिती असला पाहिजे, budget चा गुणधर्म नव्हे.
- हंगामी मागणी, अनिश्चित volume असलेले नवे product, बाहेरच्या घटकाने ठरणारे output, आणि ज्याचे costs बहुतांश variable आहेत असा व्यवसाय — हीच उदाहरणे छापील उत्तरे देतात.

TQ 5.1 · PYQ 2019-May [6] (b) · DESC · 5M · Pg 863

LEVEL I
Remembering

Medium

Understanding ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे · 1 प्रश्न

- प्रश्नात अशी कंपनी वर्णन केली असेल जिचे actuals fixed budget च्या पलीकडे गेले, तर flexible budgeting चे नाव घ्या, तिची व्याख्या द्या, आणि मग निदान तीन फायदे द्या. व्याख्या आधी आणि फायदे नंतर — marks तशाच क्रमाने वाटलेले आहेत.

TQ 5.4 · MTP 2025-Dec S2 [6] (Or) (c) · DESC · 4M · Pg 866

LEVEL I
Understanding

Easy

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे · 19 प्रश्न

- activity च्या पातळ्या प्रश्न ज्या क्रमाने मागतो त्याच क्रमाने column च्या शीर्षकांत लिहा, मग तो क्रम 80%, 60%, 100% असा का असेना. टक्केवारीचे आधी units मध्ये रूपांतर करा आणि ते रूपांतर दाखवा.
- प्रत्येक variable ओळीशेजारी प्रति unit variable दर आणि प्रत्येक fixed ओळीशेजारी तिचा आधार लिहा. आकड्यांच्या नाव नसलेल्या स्तंभाला method चे marks देता येत नाहीत.

PQ 5.1 · PYQ 2020-Nov [1] (a) {C} · 5M · Pg 866	LEVEL II Application	Easy
PQ 5.2 · PYQ 2021-Dec [1] (b) {C} · 5M · Pg 867	LEVEL II Application	Medium
PQ 5.3 · RTP 2022-May [13] · Pg 869	LEVEL II Application	Medium
PQ 5.4 · PYQ 2024-Sep [3] (b) · 6M · Pg 872	LEVEL II Application	Medium
PQ 5.5 · RTP 2025-Jan [18] · Pg 873	LEVEL II Application	Medium
PQ 5.6 · PYQ 2025-May [5] (c) · 7M · Pg 874	LEVEL II Application	Medium
PQ 5.7 · RTP 2025-May [19] · Pg 876	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.4 · PYQ 2023-May [3] (a) · 10M · Pg 887	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.6 · PYQ 2023-Nov [2] (b) · 10M · Pg 892	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.7 · MTP 2024-Jul [5] (a) · 7M · Pg 894	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.8 · RTP 2024-Sep [18] · Pg 897	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.9 · MTP 2024-Nov [4] (b) · 8M · Pg 899	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.12 · PYQ 2026-Sep [2] (a) · 7M · Pg 905	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.1 · PYQ 2018-Nov [5] (a) · 10M · Pg 881	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.2 · PYQ 2021-Jul [5] (b) · 10M · Pg 883	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.3 · PYQ 2022-May [3] (a) · 10M · Pg 884	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.5 · MTP 2023-Sep [3] (b) · 10M · Pg 890	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.10 · PYQ 2025-Sep [4] (a) · 9M · Pg 902	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.11 · PYQ 2026-May [4] (a) · 9M · Pg 903	LEVEL II Application	Hard

Analysis तोडून पाहणे आणि परस्परसंबंध तपासणे · 1 प्रश्न

- fixed आणि flexible budgets मधला फरक विचारणारा प्रश्न. **Set them side by side on the same points** — गृहीत धरलेली activity ची पातळी, ते पुन्हा मांडले जाते का, ते कशावर नियंत्रणासाठी वापरता येते, आणि प्रत्येक कधी उपयोगी पडते.

- दोन्हीच्या लांबलचक व्याख्यांनी सुरुवात करू नका. marks विरोधात आहेत, म्हणून लवकर जोड्यांकडे या.

TQ 5.3 · RTP 2025-Sep [18] (c) · DESC · Pg 865

LEVEL II
Analysis

Medium

Evaluation मानकावर पारखून निर्णय देणे · 1 प्रश्न

- माहितीत fixed budget अपुरे पडत असल्याचे चित्र आहे आणि मागणी त्यावर काय करायचे ही आहे. **Diagnose first, then recommend** — flexible budget सुचवण्याआधी fixed budget तो बदल का पेलू शकले नाही ते सांगा.
- शिफारशीला यंत्रणेचा आधार द्या: costs हे fixed, variable आणि semi-variable असे फोडणे, आणि प्रत्यक्ष गाठलेल्या पातळीवर budget पुन्हा मांडणे. यंत्रणा नसलेली शिफारस म्हणजे नुसते मत.

TQ 5.2 · MTP 2025-Aug S2 [6] (b) · DESC · 5M · Pg 864

LEVEL II
Evaluation

Hard

विषय 6: कार्याच्या आधारे वर्गीकरण [Classification on the Basis of Functions]

L2P4-C15-T06

CONCEPT BASE — अजून एकही परीक्षा-प्रश्न नाही · पूर्ण तयारीसाठी आवश्यक

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — function नुसार वर्गीकरण: sales, production, material, labour, overhead, cash आणि master budgets.

NOTES

Functional budgets हे master budget चे तपशीलवार घटक आहेत, आणि प्रत्येक छापील उत्तर ती एकाच साखळीने बांधते. Sales budget → production budget → material consumption budget → material purchase budget → wages budget → cash budget. Sales आधी येते कारण sales ची quantity production ला चालवते; याला अपवाद फक्त तेव्हा जेव्हा प्रश्न दुसरी एखादी अडचण सांगतो — मर्यादित labour hours किंवा मर्यादित material — तेव्हा **limiting factor fixes the production mix first** आणि जेवढे बनवता येईल त्यावर sales budget बांधतात.

Sales budget = quantity × selling price per unit, आणि ते product प्रमाणे व महिन्यामहिन्याने (किंवा channel प्रमाणे) मांडतात, शेवटी एक total column ठेवून. दोन गोष्टींकडे लक्ष द्या: जिथे माल **sold through dealers at a discount** असतो तिथे sales budget **net** किंमत वापरते — ₹2,000 less 15% = ₹1,700; आणि जिथे प्रश्न किमतीतला बदल, वाढीची टक्केवारी आणि मोहिमेचे जास्तीचे volume असे तिन्ही देतो तिथे ते सांगितलेल्या क्रमानेच लावा — **budgeted units × (1 + growth %) + additional campaign units**, आणि तेही **revised** किमतीला.

Production budget (units) = Sales quantity + Closing stock – Opening stock, आणि प्रत्येक महिन्याला किंवा तिमाहीला एक column. जिथे closing stock ही पुढच्या कालावधीच्या sales ची टक्केवारी असते तिथे तीच

टक्केवारी म्हणजेच closing stock ची ओळ, आणि each month's closing stock becomes the next month's opening stock — म्हणूनच शेवटच्या महिन्याला प्रश्नाने दिलेला वर्षाखेरचा आकडा लागतो. याउलट जिथे production pattern दिलेला असतो (चालू तिमाहीच्या sales च्या 80% अधिक पुढच्या तिमाहीच्या 20%) तिथे दोन्ही घटक वेगवेगळ्या ओळींवर दाखवा आणि त्यांची बेरीज करा.

Rejection आणि wastage ही भागाकाराने काढतात, गुणाकाराने नाही. $\text{Good units required} = \text{Sales} + \text{increase in finished stock}$; $\text{Units to be produced} = \text{Good units} \div (1 - \text{post-production rejection rate})$ — $28,320 \div 0.96 = 29,500$. material वर, $\text{Material needed for production} = \text{units to be produced} \times \text{usage per completed unit}$ (wastage वजा जाता), आणि मग $\text{Material to be purchased} = \text{Material needed} \div (1 - \text{wastage \%})$ — $1,47,500 \div 0.90 = 1,63,889 \text{ kg}$. 1.04 किंवा 1.10 ने गुणून वाढवणे हेच ते नेहमीचे चुकीचे उत्तर, आणि ते दुसऱ्या पातळीवरच्या संपूर्ण परिणामाइतके चुकते.

Material budgets दोन टप्प्यांत, आणि परीक्षक ती वेगवेगळी मागतो. $\text{Consumption budget (quantity)} = \text{units to be produced} \times \text{material per unit}$, तिमाहीनुसार. $\text{Purchase budget (quantity)} = \text{Consumption} + \text{Closing stock of material} - \text{Opening stock of material}$. $\text{Purchase budget (value)} = \text{quantity} \times \text{rate per kg}$ — आणि जिथे प्रश्न वार्षिक गरजेच्या सांगितलेल्या टक्केवारीने वेगवेगळ्या तिमाहींत वेगवेगळ्या किमतींना खरेदी करतो, तिथे purchase ची quantity त्या टक्केवारीत फोडा आणि प्रत्येक तुकड्याचे मूल्य त्याच्या स्वतःच्या दराने काढा. consumption च्या quantity चे मूल्य काढू नका.

Wages budget: $\text{Total standard hours} = \text{units to be produced} \times \text{standard hours allowed per unit}$; $\text{Productive hours required} = \text{Standard hours} \div \text{efficiency ratio}$; प्रत्यक्ष काम केलेल्या productive hours च्या सांगितलेल्या टक्केवारीने non-productive downtime जोडा; $\text{Overtime hours} = \text{Total hours to be paid} - \text{Normal hours}$, आणि इथे normal hours म्हणजे प्रश्नाने सांगितलेल्या मर्यादेवर (आठवड्याला 40 तास, किंवा 45) $\text{workers} \times \text{weeks} \times \text{hours per week}$; $\text{Wages} = \text{Normal hours} \times \text{rate} + \text{Overtime hours} \times \text{rate} \times (1 + \text{premium})$ — ₹25 दराने आणि 50% premium ने overtime चा दर ₹37.50 होतो. overtime ची मर्यादा weekly आकडा असते, म्हणून तिला आठवड्यांच्या संख्येने गुणा, दिवसांच्या नव्हे.

Cash budget हे receipts-and-payments चे statement आहे आणि त्यात दुसरे काहीही जात नाही. ओळी: receipts (debtors कडून त्यांच्या lag नुसार येणारी वसुली — विक्रीनंतर एका महिन्याने 50% आणि दोन महिन्यांनी 50% — अधिक भांडवली receipts, जसे मालमत्तेची विक्री ज्या महिन्यात पैसे मिळतात त्या महिन्यात); payments (materials चे creditors त्यांच्या lag नुसार, variable overheads हे production च्या पुढच्या महिन्यात, wages चे 75% production च्या महिन्यात आणि 25% पुढच्या महिन्यात, आणि भांडवली payments व tax ज्या महिन्यात भरतात त्या महिन्यात); मग **Net cash flow**, **Balance b/f** आणि **Cumulative cash flow**. **Depreciation never appears in a cash budget** — छापील प्रश्न depreciation चा आकडा देतो आणि छापील उत्तरात त्याची ओळच नाही. budget च्या आधी debtors ची वसुली, overheads चे payments आणि wages चे payments अशी तीन वेगवेगळी working tables बांधा; marks त्या lags नाच आहेत.

विषय 7: Zero Based Budgeting (ZBB)

L2P4-C15-T07

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — zero based budgeting, त्याचे टप्पे आणि त्याचे फायदे.

NOTES

व्याख्या, शब्दशः: zero-based budgeting ही budgeting ची अशी पद्धत आहे जिच्यात प्रत्येक cost element चे स्वतंत्रपणे समर्थन द्यावे लागते; budget ज्या activities शी संबंधित आहे त्या पहिल्यांदाच हाती घेतल्या जात आहेत असे मानून, मंजुरीशिवाय budget ची तरतूद शून्य असते. मुख्य कल्पना अशी की budgets पहिल्यांदाच तयार करत आहोत तसे तयार करायचे, आधीच्या budgets चा संदर्भ न घेता — गेल्या वर्षी होती म्हणून कोणतीही ओळ पुढे चालत नाही.

चार टप्पे, याच क्रमाने, आणि प्रत्येकाला वर्णनाचे एक वाक्य लागते. (1) **Identification and description of decision packages** — decision packages म्हणजे ज्यांवर निर्णय घ्यायचा आहे ते programmes किंवा activities, आणि त्यांचे वर्णन तांत्रिक तपशील, cost benefit analysis ने आर्थिक परिणाम, आणि पर्यावरणीय, नियामक व सामाजिक असे इतर मुद्दे यांसाठी करतात. (2) **Evaluation of decision packages** — संस्थेच्या उद्दिष्टांशी जुळणी, निधीची उपलब्धता आणि नियामक गरजा यांच्या कसोटीवर. (3) **Ranking (prioritisation) of the decision packages** — activities च्या प्राधान्यक्रमाच्या आधारावर. (4) **Allocation of resources**.

प्राधान्यक्रमाच्या टप्प्यामुळे ZBB ला Priority-based Budgeting असेही म्हणतात. हे पर्यायी नाव उत्तरात छापलेले आहे आणि व्याख्येच्या प्रश्नात तो सहज मिळणारा mark आहे.

ते traditional budgeting पेक्षा श्रेष्ठ का मानतात — सहा मुद्दे. ते वेगवेगळ्या activities चे मूल्यमापन करण्यासाठी पद्धतशीर आधार देते; ते management ला **allocate resources after a proper cost benefit analysis** करू देते; हाती घेतलेली कामे उद्दिष्टे साधण्यासाठी निर्णायक आहेत याची ते खात्री करते; ते **a base for a system of management by objectives** पुरवते; ते विभागाचे budget आणि कंपनीची उद्दिष्टे यांच्यात जवळचे नाते निर्माण करते; आणि ते **identify wastage and then eliminate it** यासाठी मदत करते.

फायद्यांचा प्रश्न श्रेष्ठतेच्या प्रश्नापेक्षा एक अंग जास्त देतो — ते वापरा. साधनांचे वाटप नीट cost-benefit analysis नंतरच होत असल्यामुळे **the chances of arbitrary cuts and enhancements are avoided**, आणि हे तंत्र activities ची क्रमवारी **in order of preference for the allocation of scarce resources** अशी लावते. हेही लक्षात ठेवा की **ZBB can be used for the introduction and implementation of management by objectives**, म्हणजे ते traditional budgeting च्या पलीकडचीही कामे करते.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे · 2 प्रश्न

- वर्णन करण्याआधी चारही टप्प्यांची नावे द्या, मग प्रत्येकाचे एका वाक्यात वर्णन करा. 5-mark चे उत्तर म्हणजे व्याख्या अधिक चार टप्पे.

TQ 7.2 • PYQ 2019-Nov [6] (e) • DESC • 5M • Pg 907

LEVEL I
Remembering**Medium**

TQ 7.3 • MTP 2023-Mar [6] (a) • DESC • 5M • Pg 908

LEVEL I
Remembering**Medium****Understanding** ते समजावून सांगणे, आणि संदर्भात ठेवून दाखवणे • 1 प्रश्न

- 'Why is ZBB superior to traditional budgeting' आणि 'state the advantages of ZBB' ही एकच यादी दोनदा लिहिलेली आहे. कोणत्याही एकाचे उत्तर शीर्षके असलेल्या सहा मुद्द्यांनी द्या; विचारल्याशिवाय तोट्यांविषयी लिहू नका.

TQ 7.1 • PYQ 2018-May [6] (c) • DESC • 5M • Pg 907

LEVEL I
Understanding**Medium**

विषय 8: Performance Budgeting (PB)

L2P4-C15-T08

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — performance budgeting म्हणजे काय आणि ते कधी वापरतात.

NOTES

व्याख्या: performance budgeting मध्ये संस्थेच्या विशिष्ट तसेच एकूण अशा दोन्ही उद्दिष्टांच्या संदर्भात संस्थेच्या कामगिरीचे मूल्यमापन केले जाते, आणि त्यासाठी संस्थेची अल्प मुदतीची व दीर्घ मुदतीची दोन्ही उद्दिष्टे पूर्णपणे स्पष्ट असावी लागतात. दोन्ही अंगे — विशिष्ट व एकूण, आणि अल्प मुदतीची व दीर्घ मुदतीची — छापलेली आहेत, आणि हा प्रश्न एका mark साठीही विचारला जातो, म्हणून हे एक वाक्यच संपूर्ण उत्तर आहे.

performance budgeting स्वीकारण्याआधी संस्थेकडे पाच गोष्टी असाव्याच लागतात. (1) **Objectives are clearly defined** — ती ठोस शब्दांत मांडलेली असावीत. (2) **Objectives are translated into activities** — विशिष्ट functions, programmes, activities आणि tasks मध्ये. (3) **Performance standards are established** — वास्तववादी व स्वीकारार्ह मानके, मोजपट्ट्या किंवा standards आणि performance indicators तयार केलेले असावेत. (4) **Responsibility is decentralised** — विकेंद्रित जबाबदारीच्या रचनेवर आधारलेली management ची शैली. (5) **Accounting and reporting system is developed** — म्हणजे budgets च्या तुलनेत प्रत्यक्ष कामगिरीवर लक्ष ठेवणे, तिचे विश्लेषण करणे आणि आढावा घेणे सोपे होईल.

हे पाचही एका साखळीने चालतात — objectives, activities, standards, responsibility, reporting — आणि तीच साखळी उत्तराचे तर्कशास्त्र आहे. जी activity तुम्ही ठरवलीच नाही तिच्यासाठी standard ठरवता येत नाही, आणि ती मोजणारी reporting ची व्यवस्था नसेल तर जबाबदारी निश्चित करता येत नाही. प्रश्न यादी नव्हे तर स्पष्टीकरण मागत असेल तर हे एका ओळीत लिहा.

प्रश्न किती लांबीचे उत्तर मागतो ते पाहा. तो एकदा 5-mark चा वर्णनात्मक प्रश्न म्हणून छापलेला आहे ('what important points should an organisation consider' — उत्तर शीर्षके असलेल्या पाच मुद्द्यांनी द्या) आणि एकदा 1-mark ची व्याख्या म्हणून (उत्तर फक्त व्याख्येचे वाक्य). एका mark साठी पाच मुद्दे लिहिणे म्हणजे दुसरीकडे

लागणारा वेळ वाया घालवणे.

Remembering जे शिकलात ते जसेच्या तसे मांडणे • 2 प्रश्न

- पाच शीर्षके पाच शब्दांत पाठ करा — objectives, activities, standards, decentralisation, reporting — आणि मग प्रत्येकाचा छापील वाक्यात विस्तार करा.

TQ 8.2 • PYQ 2024-Sep [6] (b) (iv) • DESC • 1M • Pg 910

LEVEL I
Remembering

Easy

TQ 8.1 • PYQ 2020-Nov [6] (b) • DESC • 5M • Pg 909

LEVEL I
Remembering

Medium

विषय 9: Budget Ratio

L2P4-C15-T09

Read first वाचा — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — budget ratios: efficiency, activity, capacity usage आणि actual usage of budgeted capacity ही कशी काढतात.

NOTES

पाच ratios, छापील उत्तरे जशी लिहितात अगदी तशीच. Efficiency Ratio = (Standard hours for actual output ÷ Actual hours worked) × 100. **Activity Ratio = (Standard hours for actual output ÷ Budgeted hours) × 100.** Standard Capacity Usage Ratio = (Budgeted hours ÷ Maximum possible hours in the budget period) × 100. Actual Capacity Usage Ratio = (Actual hours worked ÷ Maximum possible hours in the budget period) × 100. Actual Usage of Budgeted Capacity Ratio = (Actual hours worked ÷ Budgeted hours) × 100 — आणि हे शेवटचे नुसते **Capacity Ratio** असेही छापलेले आहे. प्रत्येक ratio हे तासांचे तासांशी गुणोत्तर आहे; तुमचा अंश किंवा छेद units मध्ये असेल, तर तुमचे रूपांतर अजून संपलेले नाही.

सगळे तीन तासांचे आकडे बरोबर मिळण्यावर अवलंबून आहे, म्हणून ते आधी working notes म्हणून काढा. Maximum capacity in the budget period = Maximum number of employees × hours per day × days per week × weeks — $60 \times 8 \times 5 \times 4 = 9,600$ hours. Budgeted hours = Employees actually working (the budgeted strength) × hours per day × days per week × weeks — $50 \times 8 \times 5 \times 4 = 8,000$ hours. **Actual hours worked** हे दिलेले असते, किंवा एखाद्या ratio मधून उलट काढावे लागते. budgeted strength अपेक्षित असताना कर्मचाऱ्यांची कमाल संख्या वापरणे, किंवा आठवड्यांच्या संख्येने गुणायचे विसरणे — याच चुका पुन्हा पुन्हा होतात.

माहिती तासांत नसून units मध्ये असेल, तर सुरुवात करण्याआधी standard hours per unit ने तिचे रूपांतर करा. **Budgeted hours = Budgeted production × standard hours per unit** ($88,000 \times 10 = 8,80,000$) आणि **Standard hours for actual output = Actual production × standard hours per unit** ($75,000 \times 10 = 7,50,000$). तेच उत्तर मग या दोन आकड्यांवरून आणि actual hours worked वरून efficiency 125%, activity

85.23% आणि capacity 68.18% असे देते.

उलट प्रकारचा प्रश्न तुम्हाला ratios देतो आणि तास विचारतो — ratio हे समीकरण म्हणून लिहा आणि त्यात आकडे ठेवा. $86\% = (\text{Actual hours worked} \div 24,000) \times 100$, म्हणजे actual hours = 20,640; मग $110\% = (\text{Standard hours for actual output} \div 20,640) \times 100$, म्हणजे standard hours = 22,704. भाग अशा क्रमाने घ्या की प्रत्येकाचा निकाल पुढच्याला पुरवेला — छापील उत्तरे नेहमी आधी capacity ratio सोडवून actual hours काढतात, मग efficiency ratio सोडवून standard hours काढतात, आणि मगच activity व standard capacity usage ही ratios काढतात.

छापील उत्तरे याच ratios ना पर्यायी नावे वापरतात — प्रश्नात ती ओळखा. **Efficiency / Productivity Ratio; Volume / Activity Ratio**, जे एक उत्तर standard hours मध्ये मोजून $(\text{Actual output} \div \text{Budgeted output}) \times 100$ असे मांडते; आणि **Standard Capacity Usage Ratio**, जे त्याच उत्तरात $(\text{Normal capacity} \div \text{Practical capacity}) \times 100$ असे मांडले आहे. ही एकाच गणिताची वेगवेगळ्या शब्दांतली रूपे आहेत; प्रश्नाने वेगळे नाव वापरले म्हणून सहावे ratio शोधून काढू नका.

उत्तर देण्याआधी करण्यासारखी एक तपासणी: पूर्ण सोडवलेल्या दोन्ही छापील उत्तरांत activity ratio हे efficiency ratio गुणिले actual-usage-of-budgeted-capacity ratio इतकेच येते — $117.33\% \times 93.75\% = 110\%$, आणि $125\% \times 68.18\% = 85.23\%$. तुमचे तिन्ही आकडे हे पाळत नसतील, तर तासांच्या तीन आधारांपैकी एक चुकला आहे, आणि तो जवळपास नेहमीच budgeted hours असतो.

Application नियम वापरणे - sum सोडवणे • 4 प्रश्न

- maximum capacity hours, budgeted hours, actual hours आणि standard hours for actual output देणाऱ्या छोट्या working note ने सुरुवात करा. मग प्रत्येक भाग एका ओळीचा होतो.
- टक्केवारी उत्तरे जशी देतात तशीच दोन दशांशांत द्या (117.33%, 78.125%, 92.86%). पूर्ण टक्क्यांपर्यंत गोल केले तर ते छापील उत्तराशी जुळणार नाही.

PQ 9.1 • PYQ 2019-May [1] (a) {C} • 5M • Pg 910

LEVEL II
Application

Easy

PQ 9.2 • MTP 2019-Oct [1] (b) {C} • 5M • Pg 912

LEVEL II
Application

Easy

PQ 9.4 • PYQ 2026-Jan [5] (b) • 5M • Pg 914

LEVEL II
Application

Easy

PQ 9.3 • PYQ 2024-May [1] (c) {C} • 4M • Pg 913

LEVEL II
Application

Hard

पुस्तकाच्या शेवटी

शुद्धिपत्र (Corrigendum)

या Scanner मधील प्रत्येक छापील Topic-Wise Question Frequency तक्ता त्याच्या खाली छापलेल्या प्रश्नांशी ताडून पाहिला आहे — विषयागणिक, आणि PYQ, RTP व MTP या तिन्ही स्तंभांवर स्वतंत्रपणे. प्रत्येक प्रश्न तो ज्या sitting मध्ये विचारला त्यासाठी एकदा, आणि त्याच्या शीर्षावर छापलेल्या प्रत्येक पुनरावृत्तीसाठी व प्रत्येक "Or" पर्यायासाठी आणखी एकदा मोजला आहे. परीक्षेत आलेल्या 100 विषयांपैकी 98 विषयांचे आकडे नेमके जुळतात. जे दोन जुळत नाहीत ते खाली दिले आहेत.

एक topic block छापलेलाच नाही

Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — विषय 06 ला block head नाही

छापले आहे: frequency तक्ता 06 Classification on the Basis of Functions हा विषय 8 PYQ + 4 RTP + 4 MTP = 16 appearances सह घोषित करतो, पण मजकूर block 05 (पान 863) वरून थेट block 07 (पान 906) वर जातो आणि दोहोंमध्ये 06 चे head कुठेही नाही.

वाचा: प्रश्न छापलेले आहेत आणि त्यांना विषय 6 चे बरोबर क्रमांक दिले आहेत — block 05 मध्ये TQ 5.1 पासून PQ 5.7 पर्यंत प्रश्न येतात आणि मग मध्ये कोणतेही heading न येता PQ 6.1 पासून PQ 6.12 पर्यंत पुढे चालू राहतात.

पुरावा: block 05 आणि 06 एकत्र, त्यांच्या पुनरावृत्तीसह मोजले तर नेमके 13 PYQ / 9 RTP / 6 MTP येतात — तक्ता विषय 5 आणि 6 साठी मिळून जेवढे घोषित करतो तेवढेच. काहीही हरवलेले नाही; हरवले आहे ते फक्त heading. या नोट्समध्ये तक्ता जसे घोषित करतो तसेच हे दोन विषय वेगवेगळे ठेवले आहेत.

न जुळणारी एक गणना

Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — विषय 11, Employee (Labour) Turnover

छापले आहे: तक्ता 7 PYQ / 3 RTP / 6 MTP असे घोषित करतो.

वाचा: या विषयाखाली छापलेले 12 प्रश्न, त्यांच्या पुनरावृत्तीसह, 7 PYQ / 3 RTP / 5 MTP इतके भरतात.

एक MTP appearance कमी. हे केवळ आकडेमोड म्हणून नोंदवले आहे, निकाल म्हणून नाही: तक्ता जास्त मोजतो आहे की एखाद्या प्रश्न-शीर्षावरची repeat ओळ राहून गेली आहे, हे ठरवण्यासाठी विषय वाचूनच पाहवा लागेल.

या आवृत्तीवर नव्याने केलेली गणना: 120 घोषित विषयांमध्ये 533 प्रश्न, त्यांपैकी 100 विषयांवर प्रश्न आहेत आणि 20 घोषित आहेत पण अजून परीक्षेत आलेले नाहीत. प्रश्न-शीर्षावर एकूण 3,317 marks छापले आहेत, आणि 10 प्रश्नांना "Or" पर्याय आहे — तेच उत्तर, वेगळ्या sitting मध्ये पुन्हा विचारलेले. September 2026 च्या पेपरमधील प्रश्नांना सोडवलेल्या उत्तराएवजी Scanner ची स्वतःची answer key आणि solution hints दिल्या आहेत, जसे Front Matter सांगते.